

Μάριος Κουκουνάρας Λιάγκης - Ηρώ Ποταμούση

Μεθοδολογία σχεδιασμού
και εφαρμογής εκπαιδευτικού προγράμματος:
«στον κόσμο του»
ένα θεατροπαιγωγικό πρόγραμμα

εφηβεία
ταυτότητα
σχολικός εκφοβισμός
διαφορετικότητα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ:
ΙΔΡΥΜΑ
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ
ΛΑΣΚΑΡΙΔΗ

Σχεδιασμός εκπαιδευτικού προγράμματος:

Μάριος Κουκουνάρας Λιάγκης, Ηρώ Ποταμούση

Ειδική Σύμβουλος:

Κατερίνα Λασκαρίδου

Επιμέλεια εκπαιδευτικού υλικού:

Μάριος Κουκουνάρας Λιάγκης, Ηρώ Ποταμούση, Δήμητρα Θρασυβούλου

Θεατροπαιδαγωγική ομάδα φοιτητών Τμήματος Θεολογίας, ΕΚΠΑ

Εξώφυλλο και Εικονογράφηση

Γιάννης Δαλκίδης

Σελιδοποίηση - επιμέλεια εντύπου

Ατελιέ γραφικών τεχνών ΠΑΝΟΣ ΜΠΟΥΤΣΙΚΑΡΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: **ΙΔΡΥΜΑ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΛΑΣΚΑΡΙΔΗ**

ISBN: 978-618-81423-1-2

2015

Περιεχόμενα

Πρόλογος	Σελ. 9
Κεφάλαιο Α	Σελ. 13
Παιδαγωγικό πλαίσιο και μεθοδολογία της ομαδικής βιωματικής εργασίας, με βάση τη μετασχηματίζουσα μάθηση και το «θέατρο στην εκπαίδευση»	Σελ. 14
Κεφάλαιο Β	Σελ. 27
Τα Θεατροπαιδαγωγικά Προγράμματα	
Κεφάλαιο Γ	Σελ. 31
Σχεδιασμός, δημιουργία και εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος «Στον κόσμο του»	
Κεφάλαιο Δ	Σελ. 43
Εκπαιδευτικό Υλικό	
Προτεινόμενες Δραστηριότητες	Σελ. 44
Σύνδεση με τα ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ και νέα ΠΣ	Σελ. 49
Δημοτικό	Σελ. 50
Πέμπτη τάξη	
Έκτη τάξη	Σελ. 60
Γυμνάσιο	Σελ. 69
Πρώτη τάξη	
Δευτέρα τάξη	Σελ. 85
Τρίτη Τάξη	Σελ. 96
Παράλληλα κείμενα	Σελ. 107
Βιβλιογραφία	Σελ. 141

Πρόλογος

Η παρούσα έκδοση αποτελεί μία ολοκληρωμένη θεωρητική και πρακτική πρόταση βιωματικής εργασίας με ομάδα και δημιουργίας ενός εκπαιδευτικού προγράμματος με βάση τη θεατροπαιδαγωγική εμπειρία με θέμα τη μετάβαση στην εφηβεία και τον σχολικό εκφοβισμό. Χωρίς την υποστήριξη του Ιδρύματος Λασκαρίδη και των σημαντικών ανθρώπων σε αυτό που μας εμπιστεύτηκαν δεν θα μπορούσαμε να φτάσουμε σε αυτό το αποτέλεσμα που φιλοδοξούμε να γίνει ένα χρήσιμο εκπαιδευτικό εργαλείο όχι μόνο για τους εκπαιδευτικούς που εφαρμόζουν το πρόγραμμα, «Στον κόσμο του», αλλά και για όποιον εκπαιδευτικό, εκπαιδευτή ή εμπυχωτή επιθυμεί με την ομάδα του να εργαστεί και να δημιουργήσει ένα πρόγραμμα παρέμβασης, με θέματα όπως αυτά της διαφορετικότητας, της εφηβείας, του σχολικού εκφοβισμού, της συμπερίληψης κ.ά. και με σκοπό τη μάθηση στην τυπική ή μη τυπική εκπαίδευση.

Στην έκδοση αυτή περιλαμβάνεται στο Α και Β Κεφάλαια η θεωρητική υποστήριξη της πρότασης με βάση τις επιστήμες της Παιδαγωγικής ενώ στα επόμενα Κεφάλαια, Γ και Δ αναλύεται η μεθοδολογική διαδικασία σχεδιασμού, δημιουργίας και εφαρμογής του προγράμματος, «Στον κόσμο του» και παρατίθεται το Εκπαιδευτικό Υλικό (πρωτότυπες δραστηριότητες, σύνδεση με τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών όλων των μαθημάτων Δημοτικού και Γυμνασίου, παράλληλα κείμενα, άλλες χρήσιμες πηγές) που είναι χρήσιμο στον εκπαιδευτικό του σχολείου όχι μόνο για την εφαρμογή του προγράμματος, αλλά και για τον σχεδιασμό σεναρίων ή σχεδίων διδασκαλίας με σχετικά θέματα.

Για να φτάσουμε στο σημείο να παρουσιάσουμε την παρούσα έκδοση προηγήθηκε, όπως θα δείτε στο Κεφάλαιο Γ, η συνεργασία σε βιωματικά εργαστήρια μίας ομάδας τριανταπέντε φοιτητών του Τμήματος Θεολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, του Λέκτορα Μάριου Κουκουνάρα Λιάγκη και της κοινωνιολόγου - θεατροπαιδαγωγού Ηρώς Ποταμούση. Επίσης συμβουλές σε θέματα ειδικής αγωγής πρόσφερε η ειδική παιδαγωγός Κατερίνα Λασκαρίδου.

Είναι λίγο να αναφέρουμε ότι αφιερώνουμε το αποτέλεσμα της συνεργασίας μας στη μνήμη της κυρίας Μαριλένας Λασκαρίδου που μας εμπιστεύθηκε εν ζωή και ελπίζουμε να ανταποκρίνεται, τουλάχιστον όσο δυνάμεθα, στο μέγεθος των σχεδίων της για την εκπαιδευτική δραστηριότητα και εμπέλεια του Ιδρύματος. Επιπλέον ευχαριστούμε τους Καλή Κυπαρίσση, Καίτη Σερέτη, Δήμητρα Κολάση, Άγγελο Βαλλιανάτο, Μαρία Παζάρσκη και όλους όσοι συντέλεσαν στην εφαρμογή αυτού του προγράμματος.

Φυσικά ιδιαίτερα ευχαριστούμε την ομάδα των τριανταπέντε φοιτητών που με διάθεση και φαντασία συνεργάστηκαν για να σχεδιαστεί, να δημιουργηθεί και εφαρμοσθεί το εκπαιδευτικό αυτό πρόγραμμα. Πρόκειται για τους Αλέξανδρος Αναστασόπουλος, Ελεάνα Αποστολάκη, Βίκυ Βάντζου, Κατερίνα Βατού, Αγγελική Γερασίμου, Ηλιάνα Γεωργιοπούλου, Μίρκα Δημητροπούλου, Γιώργος Διαμαντόπουλος, Αναστασία Δρακοπούλου, Κωνσταντίνα Ελευθεριάδου, Στέφανος Ζάρκα, Ειρήνη Ζέζα, Δήμητρα Θρασυβούλου, Μαλβίνα Κάραλη, Ελένη Καραμπάση, Ελένη Κάργατζη, Νάσια Κέκελου, Θεοδωρής Κιούσης, Ματίνα Κουμπή, Χαρά Κριμπένη, Αθηνά Λυκούδη, Ευρώπη Μαυροματάκη, Κυριακή Μουμούρη, Τάνια

Μπούα, Ανδρέας Μπράβος, Ναζір-Παύλος Ναζάρ, Αναστασία Νικηταρά, Κωνσταντίνα Ντούφα, Έλενα Πάγκα, Πένυ Σίτου, Καίτη Σταυροπούλου, Δήμητρα Τονγκελίδου. Ιδιαίτερα οφείλουμε να αναφερθούμε στην ομάδα μελέτης του εκπαιδευτικού υλικού, που εργάστηκε πολύ μεθοδικά, στις δύο ομάδες εφαρμογής του προγράμματος που άοκνα εργάστηκαν μαζί μας και έλαμψαν με το ήθος και τις ικανότητές τους σε όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας. Νιώθουμε για τον κάθε ένα ξεχωριστά και για όλους τους τριανταπέντε πολύ υπερήφανοι. Το πρόγραμμα «Στον κόσμο του» εφαρμόζεται για πρώτη φορά τη χρονιά 2015-16 και η παρούσα έκδοση ευχόμαστε να αποτελέσει έμπνευση και εργαλείο για μετασχηματιστικές διδακτικές παρεμβάσεις με εναλλακτικές μεθόδους και χρήση της τέχνης του θεάτρου για κάθε εκπαιδευτικό και εμπυχωτή.

Οι συγγραφείς

Κεφάλαιο Α

Παιδαγωγικό πλαίσιο και μεθοδολογία της ομαδικής βιωματικής εργασίας, με βάση τη μετασχηματίζουσα μάθηση

Εργασία με ομάδες

Η εργασία με ομάδες αφορά την τυπική και μη τυπική εκπαίδευση και διενεργείται για εκπαιδευτικούς σκοπούς με ποικίλα μαθησιακά αποτελέσματα, δηλαδή γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις. Η διαδικασία και τα στάδια εργασίας, στις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες της εκπαίδευσης και μάθησης, στηρίζονται σε κάποιες βασικές αρχές των επιστημών της σύγχρονης Παιδαγωγικής, κατά τις οποίες ο εκπαιδευόμενος εμπλέκεται ενεργητικά στη διαδικασία μάθησης, με ένα σύνθετο και διαλεκτικό τρόπο συνδημιουργώντας τη γνώση ως μέλος μιας κοινότητας μάθησης, αλληλοσυμπληρώνοντας και αλληλοσυμπληρούμενος στο πλαίσιο της και κυρίως μετασχηματίζοντας τη γνώση προκαλώντας αλλαγές (Kalantzis & Cope, 2013, σσ. 368-375).

Αγωγή

Έτσι, μιλάμε για μία αγωγή που δεν στηρίζεται στη συστηματική ενεργητική επίδραση κατά την οποία υφίσταται η εξάρτηση του εκπαιδευόμενου από τον εκπαιδευτικό/εκπαιδευτή. Αλλά για μία αγωγή που προκύπτει από μία συνισταμένη ενός πολύπλοκου πλέγματος επικοινωνίας-αμοιβαίων αλληλεπιδράσεων και επιρροών του προσώπου και του πλαισίου του (σωματικό, πολιτισμικό, κοινωνικό, φυσικό), με αποτέλεσμα την λειτουργική συνανάπτυξη (Πουρκός, 2003). Η εμπειρία του προσώπου είναι άμεση και οι αντίληψη της πραγματικότητας δεν χρειάζεται επιπλέον ετερο-ανάλυση ή νέα πληροφορία (Gibson, 1950; 1966). Έτσι, ο εμπλεκόμενος κατασκευάζει τη δική του ερμηνεία στην οποία πολλοί

ερευνητές προσθέτουν την επίδραση του ίδιου του πλαισίου στο οποίο συντελείται η εμπειρία (Bruner, 1957; Gregory, 1980).

Αγωγή στο πλαίσιο

Τελικά, στο πλαίσιο ασκείται η αγωγή και μάλιστα ως μία μορφή μαθητείας. Σε αυτό οι σχέσεις εκπαιδευτικού και εκπαιδευόμενου είναι περισσότερο σύμμετρες, η επικοινωνία αμφίδρομη και διαλεκτική και το κλίμα τέτοιο που να επιδιώκει τη σκέψη και δράση, την κρίση και αξιολόγηση, τη γνώση και τον προβληματισμό, τη διερεύνηση και την αμφισβήτηση καθώς και την αυτορρύθμιση και την αυτοσυνειδησία. Η γνώση και μετα-γνώση, βεβαίως, αναπτύσσονται με την πολιτισμική διαμεσολάβηση και ουσιαστικά τη μετάβαση από τις διαψυχολογικές διαδικασίες (επικοινωνία και διάδραση με άλλους) στις ενδοψυχολογικές διαδικασίες (επικοινωνία και διάδραση με τον εαυτό-εαυτούς). Αυτό γίνεται μέσω των λειτουργιών του λόγου, δηλαδή της προσωπικής προσαρμογής των σημείων και των σημειολογικών συστημάτων του πλαισίου. Η αγωγή, λοιπόν, είναι μία διυποκειμενική διαδικασία ενσωματωμένης αλληλεπίδρασης στην οποία διατηρείται η μοναδικότητα του προσώπου και οι ιδιαιτερότητες του ίδιου, αλλά και του πλαισίου του (Ματσαγγούρας, 2009, σ. 389; Πυργιωτάκης, 2011, σ. 68; Σαλβαράς & Σαλβαρά, 2011, σσ. 222-228; Vygotsky, 1998[1978]; Πουρκός, 2003).

Εκπαίδευση

Μια τέτοια αγωγή αλλάζει και το περιβάλλον της εκπαίδευσης, της οργανωμένα παρεχόμενης από το κράτος αγωγής και μάθησης σε όλους ανεξαιρέτως και χωρίς διακρίσεις (άρθρο 28, Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού/Νόμος 2101/1992) (Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 2015). Αντιδιαστέλλομενη με το κυρίαρχο παράδειγμα που έχει τις ρίζες του στον συμπεριφορισμό και τον γνωστικισμό η εναλλακτική προσέγγιση της εκπαίδευσης είναι βιωματική, επικοινωνιακή, αναστοχαστική και μετασχηματιστική. Βασικός σκοπός της είναι οι μαθητές να δημιουργούν κοινότητες μάθησης (learning communities) (Φρυδάκη, 2009, σσ. 342-343) και μαθητείας στις οποίες να αποκτούν τις ικανότητες (competencies), δηλαδή δεξιότητες (skills) και διαθέσεις (dispositions) για: αναστοχασμό (reflection) σε ζητήματα κοινωνικού, οικονομικού, πολιτικού και πολιτισμικού πλουραλισμού, αναστοχαστική δράση (reflective action), ενεργή-μεταμορφωτική πολιτειότητα (citizenship), μετασχηματισμό (transformation) και κοινωνική αλλαγή, κατανόηση και αποδοχή της πολιτισμικής διαφορετικότητας, διαχείριση της διαφορετικότητας (managing diversity) μέσα από σύνθεση, συνεργασία, διάλογο και δημιουργική αντιπαράθεση και καλλιέργεια μιας οικουμενικής συνείδησης που αξιοποιεί κάθε τοπικό και διαφορετικό στοιχείο (Kalantzis & Cope, 2013; Slattery, 2006; Αρβανίτη, 2011).

Είναι βέβαιο ότι δεν μπορούμε να προβλέψουμε το μέλλον, όταν οι εξελίξεις στην

παγκόσμια κοινότητα είναι ραγδαίες. Για αυτό η εκπαίδευση δεν μπορεί να παρέχει γνώση με την υπόσχεση ότι θα είναι χρήσιμη στο μέλλον και να μετατρέπει, στο παρόν, τη ζωή του παιδιού και του εφήβου σε ένα βασανιστικό αγώνα κατάκτησης βαθμών (με ποια άραγε αντικειμενική αξιολόγηση) και αμφίβολης επιτυχίας (με ποια κριτήρια). Αν το κάνει αυτό δημιουργεί ένα περιβάλλον αγωγής που απογυμνώνει πλήρως το σχολείο από την πιθανή αξία που έχει ή μπορεί να έχει. Γίνεται φυλακή σε απόλυτη αντίθεση με την ανθρώπινη πρόοδο, όπως η Maria Montessori (1986, σ. 130) σκληρά το κρίνει. Γίνεται προθάλαμος του ανταγωνισμού της αγοράς, όπως η Κριτική Παιδαγωγική το βλέπει (Γούναρη & Γρόλλιος, 2010). Γίνεται αρένα στην οποία καταπατείται ο εαυτός και η έκφραση του, ενώ το πρόσωπο και η μοναδικότητά του δεν αναγνωρίζονται με επακόλουθο τη διατάραξη της εσωτερικής και εξωτερικής ισορροπίας του- την περίοδο που έτσι και αλλιώς από τη φύση του ταλαιπωρείται (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2015). Γιατί; Για να αποκτήσει «προσόντα» για ένα μέλλον που καθορίζεται αποκλειστικά από το επάγγελμα που θα ακολουθήσει; Για ένα μέλλον που δεν γνωρίζουμε και φυσικά για ένα μέλλον που η ζωή δεν είναι μόνο εργασία, αλλά και σχέσεις, συναισθήματα, αλλαγές, κινδύνους και τόσα άλλα που κάθε ενήλικας στην εποχή της διακινδύνευσης γνωρίζει, αλλά το σχολείο του σήμερα ακόμη σε πολλές περιπτώσεις, όπως και στην Ελλάδα, τα αγνοεί; Αντίθετα, συνεχίζει να προσφέρει στην πράξη-και όχι απαραίτητα και στο θεωρητικό πλαίσιο της εκπαίδευσης, των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών- μάθηση και γνώση με φιλοσοφία και μέθοδο άλλων εποχών, της «ασφάλειας», της «καθοδήγησης», της «βεβαιότητας» και της «υπακοής», που αποδείχτηκαν περισσότερα εύθραυστα από ό,τι φαντάζονταν ειδικοί και στοχαστές στο παρελθόν (Μοντεσσόρι, 1978; Dewey, 1966[1916]; 1902; 1964).

Γνώση

Μιλάμε όμως για γνώση στη μετασχηματιστική εκπαίδευση, στην οποία το πρόσωπο και το πλαίσιο του αποτελούν ουσιαστικά τον ζωντανό και καθοριστικό χώρο της παραγωγής της. Ποια γνώση προσφέρεται και επιτυγχάνεται στην ελληνική εκπαίδευση και όχι μόνο, σήμερα;

Μεταρρυθμίσεις στις προηγούμενες δεκαετίες άλλαξαν πολλάκις το θεωρητικό πλαίσιο επιχειρώντας προσαρμογές σε παιδαγωγικές και εκπαιδευτικές θεωρίες και πρακτικές που δεν έφτασαν ουσιαστικά στην καθημερινή πρακτική της τάξης. Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα-με τις συνεχείς εξετάσεις και με την απόλυτη σύνδεση σχολείου και Πανελλαδικών εξετάσεων για την είσοδο στα Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. και η οργάνωση του σχολείου στηρίζονται κατά βάση στη γνωστικιστική προσέγγιση της γνώσης. Με φιλοσοφική βάση τον ρεαλισμό και ό,τι αυτό συνεπάγεται για την εκπαίδευση (Χατζηγεωργίου, 2012, σσ. 136-7) η γνώση αποτελεί αποτέλεσμα επεξεργασίας πληροφοριών με τη μορφή συμβολικών υπολογισμών (Ρούσσος, 2011, σ. 28κ.ε.). Είναι δηλαδή αποτέλεσμα παραγωγής, όπως στον υπολογιστή του hardware/εγκέφαλος και του software/vous. Με αποτέλεσμα στον γνωστικισμό η γνώση να είναι από τη βάση της αποτέλεσμα ενός συμβολικού εσωτερικού και ασυνειδήτου, αυθόρμητου, αυτόματου νοητικού υπολογισμού, αποτέλεσμα γνωστικών ή νοητικών διαδικασιών που είναι

απρόσιτες στην προσωπική ενδοσκόπηση και συνείδηση του ατόμου μετατρέποντας έτσι κάθε εμπειρία σε υποκειμενικό και μη λειτουργικό στη μαθησιακή διαδικασία υποφαινόμενο (Πουρκός, 2003).

Στη μετασχηματίζουσα μάθηση οι αντιληπτικές δομές του ανθρώπου εκτιμάται ότι παράγονται με τις εμπειρίες τους σε συγκεκριμένα κοινωνιοπολιτισμικά πλαίσια και για αυτό μπορεί το αντιληπτικό σύστημα του καθενός να περιέχει ιδέες, αξίες, πεποιθήσεις, παραδοχές, μύθους, αιτιολογήσεις, λανθασμένες ή διαστρεβλωμένες, που να επιδέχονται αλλαγής με νέα νοητικά και ερμηνευτικά σχήματα, που προσφέρει η αναστοχαστική παιδαγωγική στην εκπαίδευση (Mezirow, 2007; Kalantzis & Cope, 2013, σ. 368κ.ε.). Αυτή η μαθησιακή διαδικασία είναι μετασχηματίζουσα και η εκπαίδευση που σκοπεύει σε αυτή μετασχηματιστική, δηλαδή προϋποθέτει αναστοχασμό και επαναδιαπραγμάτευση της προηγούμενης γνώσης-εμπειρίας με βάση τη νέα γνώση-εμπειρία, μέσω μιας ανοιχτής, διαφοροποιημένης και ευέλικτης παιδαγωγικής (Kalantzis & Cope, 2013, σ. 389). Είναι σαφές ότι η φιλοσοφία του πραγματισμού και η κονστρουκτιβιστική προσέγγιση της γνώσης αποτελούν τη βάση της θεωρίας (Dewey, 1958; Φρυδάκη, 2009; Larochelle, Bednarz, & Garrison, 1998; Fosnot, 1996).

Αυτός ο τρόπος απόκτησης γνώσεων (μάθηση) προϋποθέτει την παραγωγή πιο βαθιάς, πιο ευρείας, πιο αξιόπιστης, πιο οξυδερκούς και πιο χρήσιμης γνώσης, η οποία παράγεται στις συγκεκριμένες οικολογικές καταστάσεις και χωροχρονικά πλαίσια του προσώπου. Η γνώση δεν υπάρχει εκ των προτέρων με κάποια μορφή ούτε συντελείται έξω από τον έσω άνθρωπο. Επίσης δεν αποτελεί αποτέλεσμα άμεσης αντίληψης του κόσμου (Gibson, 1979). Είναι αποτέλεσμα αμοιβαίας αλληλεπίδρασης πλαισίου και εγκεφάλου ή νου του προσώπου με βάση τη δράση της ενεργητικής του δεκτικότητας και της δημιουργίας μορφών νοηματικών κόσμων (Πουρκός, 2003, σ. 61). Παράγεται σε ζωντανό πλαίσιο εμπειριών, στο οποίο τα πρόσωπα δρουν, επικοινωνούν ατομικά και συλλογικά και αλληλεπιδρούν. Κάθε επικοινωνιακή πράξη και αλληλεπίδραση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το πλαίσιο στο οποίο αναδύονται, διότι σε αυτό και από αυτό αποκτούν συγκεκριμένη σημασία ή νόημα κι έτσι κατανοούνται από τα πρόσωπα. Ουσιαστικά περιγράφονται οι γνωσιακές διαδικασίες που είναι η βίωση, νοηματοδότηση, εννοιολόγηση, ανάλυση και εφαρμογή (Kalantzis & Cope, 2013, σ. 324κ.ε.).

Εφόσον η γνώση κατανοείται σε συγκεκριμένο κοινωνιο-πολιτισμικό, χωρο-χρονικό και πραγματιστικό πλαίσιο κάθε καθολική ερμηνεία προσβάλλεται. Κι έτσι η γνώση στην πραγματικότητα είναι υποκειμενική, αφού καθορίζεται από την οικο-σωματική-βιωματική διάσταση της ανθρώπινης συμπεριφοράς και πραγματικότητας του κάθε προσώπου, που ορίζεται από τις ιδιαίτερες σχέσεις με τον κόσμο γύρω του και τα νοήματα (λειτουργικές συζεύξεις) που προκύπτουν. Η γνώση σε αυτή την περίπτωση «συνίσταται σε μια μεγάλη ποικιλία γνωσιακών δραστηριοτήτων. Δεν είναι απλώς μία διαδικασία σκέψης, ένα ζήτημα νόησης. Αντίθετα, είναι μια σειρά από επιτελεστικές διαδικασίες, από πράξεις όπως και αναπαραστάσεις, από έργα όπως και από σκέψεις, από πρακτικές όπως και από είδη στοχασμού. Η βαθύτερη και ευρύτερη γνώση που αποτελεί το αντικείμενο της επιστήμης της εκπαίδευσης αφορά όσα πρέπει να κάνουμε (τη γνώση και τις ικανότητες) για να δημιουργήσουμε γνώση πέρα από τα συνηθισμένα. Ο Fazal Rizvi τα ονομάζει «επιστημικές

αρετές» (Rizvi, 2007)» (Kalantzis & Cope, 2013, σσ. 338-9).

Μάθημα

Στην περίπτωση του μαθήματος τώρα, οι ίδιες οι διδακτικές μέθοδοι και τεχνικές παράγουν τη σχετική γνώση και οι πηγές που χρησιμοποιούνται σε αυτές να μην είναι σημαντικές (επιλέγονται με βάση το μαθητικό δυναμικό, τα ενδιαφέροντά του, την αξία τους για τον τόπο και την κοινωνία, τον ρόλο τους για τη γνώση του αντικειμένου, τη θέση τους στο Πρόγραμμα Σπουδών) αλλά η γνώση που παράγουν είναι ενός πρώτου επιπέδου και η μάθηση επιφανειακή. Στη διδακτική πράξη οι άμεσες καταστάσεις και εμπειρίες είναι αυτές που σηματοδοτούν κατά κύριο λόγο τη μαθησιακή διαδικασία. Τα αντικείμενα διαπραγμάτευσης ανασύρονται και ανακαλύπτονται από τους ίδιους τους μαθητές και εφόσον αυτά έχουν σχέση με τη ζωή τους, μετασχηματίζονται σε γνώση.

Έτσι το μάθημα είναι μία σειρά δραστηριοτήτων που σχεδιάζονται από τον εκπαιδευτικό και δημιουργούν το κατάλληλο πλαίσιο μάθησης για όλους τους μαθητές ανεξάρτητα από το αναπτυξιακό τους επίπεδο. Το πρόσωπο που δρα, εργάζεται, σκέφτεται, οργανώνεται και εκφράζεται ελεύθερα μαζί με άλλους, στο πλαίσιο μίας ομάδας, που σέβεται τα βιώματά τους και παράγει νέα, κοινά, γίνεται ένας άνθρωπος που καταφέρνει στη ζωή του να είναι χειραφετημένος, αυτοδιοικούμενος, αυτοοργανούμενος και αυτοεκφραζόμενος με συλλογική ευθύνη και ενδιαφέρον για τους άλλους (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2015, σ. 166; Χρυσάφιδης, 2002, σ. 21) ενώ την ίδια στιγμή να καταφέρνει να διατηρεί μειωμένο το εγγενές άγχος της μάθησης (Παπαδιώτη-Αθανασίου, 2010). Γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχει διαφορά με τη γνωστικιστική προσέγγιση του μαθήματος. Δεν μαθαίνει κανείς να γράφει, επειδή αναγνωρίζει και γνωρίζει τα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα ούτε να παίζει ποδόσφαιρο, επειδή ακούει μία εισήγηση για το άθλημα αυτό. Η μάθηση είναι επιφανειακή αν παραμένει στη μετάδοση πληροφοριών ή στην απομνημόνευσή τους. Αντίθετα οι διδακτικές συνθήκες και εργασίες μέσα στην τάξη και οι μαθησιακές διεργασίες που συντελούνται αποτελούν γνώσεις. Για αυτό οι στρατηγικές και οι μέθοδοι διδασκαλίας ακολουθούν το αναπτυξιακό επίπεδο των προσώπων και την ποικιλία-διαφορετικότητα που αυτά παρουσιάζουν. Ακόμη είναι ανάλογες με το ακαδημαϊκό επίπεδό τους ώστε να επιτυγχάνουν την κατανόηση και τις προσδοκώμενες στάσεις και δεξιότητες. Η απομνημόνευση συνιστάται μόνο στην ανάκληση πληροφοριών και απαιτεί χαμηλό επίπεδο κατανόησης, πράγμα που σημαίνει και κατώτερο επίπεδο μάθησης (Ματσαγγούρας, 2001, σ. 316; Καψάλης, 2006, σσ. 397-8). Άρα, η επανάληψη λέξεων και φράσεων άλλων ανθρώπων και η ανάκληση στη μνήμη πληροφοριών μπορεί να είναι χρήσιμες σε ένα πρώτο επίπεδο γνώσεων, αλλά δεν είναι δυνατόν να θεωρούνται γνώση καθώς αναπτύσσεται το παιδί. Το νοητικό μοντέλο μάθησης που προϋποθέτει ότι ο εγκέφαλος είναι ικανός να κάνει ένα πράγμα μόνο κάθε στιγμή στον χρόνο έχει αποδειχτεί εδώ και χρόνια εσφαλμένο (Baker & Martin, 1998; Jensen, 1998). Για αυτό στην εφηβεία, που το μυαλό βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο και αναπτύσσεται ραγδαία, παράλληλα με τη νοητική, συναισθηματική/ψυχολογική, κοινωνική και ηθική ανάπτυξη, πάντα μέσα σε ένα συγκεκριμένο, καθοριστικό πλαίσιο, στο οποίο το κάθε πρόσωπο κάνει τις όποιες επιλογές του, κάθε διδασκαλία

στο σχολείο δεν μπορεί παρά να σχεδιάζεται με βάση όσα προτείνουμε και αποτελούν αποτέλεσμα έρευνας:

-Το μάθημα να στηρίζεται στην προηγούμενη εμπειρία/γνώση των μαθητών, όποια κι αν είναι αυτή (μπορεί να είναι μία άποψη για το θέμα ή μία αντίρρηση) και η νέα γνώση να προσφέρεται μέσα από νέες εμπειρίες (δραστηριότητες). Έχει σημασία οι μαθητές να εμπλέκονται με τον πραγματικό κόσμο και να μη χάνεται οποιαδήποτε εμπειρία, γνώση ή άποψη είχαν πριν από το μάθημα στην τάξη. Σκοπός είναι να αναθεωρήσουν ή να επανεξετάσουν ή να κατανοήσουν εις βάθος ό, τι γνώριζαν μέχρι τώρα χρησιμοποιώντας λειτουργικά τη νέα γνώση, που προσφέρεται στο μάθημα. Τέτοιες ευκαιρίες δίνουν οι καλά σχεδιασμένες δραστηριότητες στην τάξη, που ενεργοποιούν ολιστικά το πρόσωπο, τους εμπλέκουν με επίλυση προβλημάτων ή έρευνα κ.ά. (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2011; Χατζηχρήστου Χ. Γ., 2011α; 2011β).

-Η διδασκαλία να κάνει τους μαθητές δημιουργικούς, ευφάνταστους και καινοτόμους. Είναι σημαντικό όλοι οι μαθητές να ενθαρρύνονται να εκφράζονται και να δημιουργούν. Πρόκειται για την «εφαρμοσμένη φαντασία» του Ken Robinson (2011). Το αίσθημα ότι τα καταφέρνουν δημιουργεί εσωτερικό κίνητρο για μάθηση. Για αυτό η αξιολόγηση κάθε επιτεύγματος και ο αναστοχασμός δημιουργεί στους ίδιους πολλές δυνατότητες για ενεργοποίηση και παραγωγή νέων ιδεών που έχουν προστιθέμενη αξία στην εκπαίδευση και την αγωγή τους.

-Στο μάθημα να μαθαίνουν να ακούν τους άλλους με κατανόηση και ενσυναίσθηση. Debates (αγώνες λόγου), brainstorming (ιδεοθύελλα), διάλογος, ομαδοσυνεργασίες, επιτόπιες έρευνες, δραστηριότητες Εκπαιδευτικού Δράματος, συναντήσεις με ανθρώπους από όλο το φάσμα της ζωής κ.ά εκπαιδεύουν τους μαθητές στις υψηλότερες μορφές ευφυούς συμπεριφοράς, την ακρόαση του άλλου και την ενσυναίσθηση. Έτσι, μαθαίνουν να εκφράζουν τις απόψεις τους, να τις διαπραγματεύονται και να τις αξιολογούν, να ερευνούν τις ιδέες τους και να αναστοχάζονται πάνω σε αυτές, να δοκιμάζουν εναλλακτικές λύσεις σε ασφαλές περιβάλλον και σαφώς να πλουτίζουν με εμπειρίες και έτερες οπτικές ακούγοντας τις ιδέες των άλλων και παρατηρώντας τις αντιδράσεις τους. Αυτά είναι μαθήματα ζωής, όπως πολλές φορές παραδέχονται τα παιδιά και οι νέοι.

-Να μαθαίνουν να επιμένουν, για να ολοκληρώσουν το έργο τους.

-Να μαθαίνουν να μαθαίνουν πάντα και να είναι ανοιχτοί σε νέες ιδέες. Να είναι πρόθυμοι να μάθουν και να αναζητούν νέες πηγές μάθησης αποτελεί προσδοκώμενο σε κάθε γνωσιακή, κοινωνική και επικοινωνιακή δραστηριότητα που οργανώνει ο εκπαιδευτικός. Οι ερευνητικές εργασίες, κάθε προσφορά νέας μάθησης μέσω αποκλειστικά ερωτήσεων (κονστρουκτιβιστική προσέγγιση), κάθε δραστηριότητα ανακαλυπτικής μάθησης γεννούν ερωτήματα, προκαλούν σε προσωπική αναζήτηση και εκπαιδεύουν στη δια βίου μάθηση με σκοπό την αυτο-εκπαίδευση, για την αυτο-κατανόηση και αυτο-ανάπτυξη (Ciddens, 2002, σ. 562).

-Να μαθαίνουν να χειρίζονται το χιούμορ. Το χιούμορ και όχι ο αστεϊσμός (πείραγμα) έχει θετικές επιδράσεις στην υγεία του σώματος και του μυαλού, που σχετίζονται άμεσα με την ανάπτυξη. Η Εκπαίδευση μπορεί να βοηθήσει οι έφηβοι να εξακριβώνουν τη διαφορά μεταξύ χιούμορ και κακής χρήσης του αστείου (κοροϊδία, σκόπιμη σάτιρα, ρατσιστικά

αστεία κ.ά.). Το χιούμορ απελευθερώνει τη δημιουργικότητα και απαιτεί υψηλού επιπέδου νοητικές δεξιότητες, τις οποίες καλλιεργεί (Kellough & Kellough, 2008).

-Να μαθαίνουν να είναι ακριβείς. Για αυτό ο εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί οδηγίες στην τάξη, δίνει χρονικές διορίες, τις οποίες τηρεί, και εκπαιδεύει τους μαθητές να ελέγχουν τις πηγές τους. Μαθαίνουν, έτσι, όλοι να αποδίδουν μέσα στον χρόνο, να ελέγχουν την εργασία τους, να μη βγάζουν γρήγορα συμπεράσματα και να ελέγχουν τις πηγές τους παραδεχόμενοι ότι δεν μπορούν να βγάλουν συμπέρασμα, όταν έχουν περιορισμένα δεδομένα.

-Να σκέφτονται και να επικοινωνούν με σαφήνεια και ακρίβεια. Αυτό ισχύει για την προφορική και τη γραπτή επικοινωνία και ασφαλώς απαιτεί εξάσκηση. Για αυτό ο εκπαιδευτικός πρέπει να είναι και ο ίδιος σε κάθε γραπτό του ακριβής και σαφής. Το ίδιο και στην προφορική επικοινωνία μέσα στην τάξη.

-Να σκέφτονται (ελέγχουν) τις γνωσιακές τους δραστηριότητες (μετα-γνώση). Μαθαίνουν να σχεδιάζουν, να οργανώνουν, να παρακολουθούν, να εκτιμούν και να αναστοχάζονται τις γνωσιακές τους δραστηριότητες. Δραστηριότητες έρευνας και μάθησης σε μικρές ομάδες, η διατήρηση ημερολογίου, το portfolio, η αυτό-αξιολόγηση, η ακρόαση της σκέψης του εκπαιδευτικού ενώπιον της τάξης είναι στρατηγικές που αναπτύσσουν τη μετα-γνώση (Stright & Supplee, 2002; Astington, 1998).

-Να έχουν ευελιξία στη σκέψη. Ευρηματικότητα ή «παράπλευρη σκέψη» την ονόμαζε ο Edward De Bono (1970). Είναι η δυνατότητα να προσεγγίζουν οι μαθητές ένα πρόβλημα από την άλλη πλευρά ή από άλλη οπτική (Costa & Kallick, 2000).

Εκπαιδευτικός

Είναι φυσικό να σκεφτούμε με αυτή τη φιλοσοφική, παιδαγωγική και εκπαιδευτική βάση ποιος μπορεί να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού. Οποσδήποτε, η ευθύνη του εκπαιδευτικού είναι μεγάλη, γιατί αυτός επιλέγει και διαχειρίζεται τις καταστάσεις της τάξης και συνθέτει τις μαθησιακές ευκαιρίες της τάξης. Βέβαια, οι πρώιμα εδραιωμένες πεποιθήσεις του κάθε εκπαιδευτικού, οι οποίες διαμορφώνονται μέσα από τις εμπειρίες που είχε ως μαθητής και κυρίως από τη διδακτική του εμπειρία δεν αφήνουν πολλά περιθώρια αλλαγής στην πράξη ακόμη κι αν αλλάζουν οι επιστημολογικές προτάσεις των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών ή επιμορφώνονται οι εκπαιδευτικοί σε νέες μαθησιακές θεωρίες και μοντέλα (MacNab & Payne, 2003). Και γνωρίζουμε πια ότι η προσωπική θεωρία του εκπαιδευτικού, η οποία φαίνεται ουσιαστικά μέσα στην τάξη και στην αλληλεπίδραση με τους μαθητές, αποτελεί την αρχή ή το τέλος κάθε αλλαγής (Clark & Peterson, 1986). Για αυτό εδώ μιλούμε για τον αναστοχαστικό εκπαιδευτικό, ο οποίος όταν αντιλαμβάνεται την καταδυναστευση της μαθησιακής διαδικασίας από τον γνωστικισμό προχωρά στη δράση και την αλλαγή.

Με αυτή την έννοια, μιλάμε για ένα δάσκαλο εμπυχωτή των μαθητών και βοηθό τους στην πορεία της γνώσης και όχι για ένα δάσκαλο αυθεντία και καθοδηγητή. Τα παιδιά και οι έφηβοι με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, όπως δείχνουν οι έρευνες, εξαρτώνται από αυτούς συναισθηματικά. Για αυτό, αν λάβουμε υπόψη όλα όσα αναφέρθηκαν, οι μαθησιακές ευκαιρίες, που σχεδιάζει ο εκπαιδευτικός, είναι δυνατόν να ενδυναμώνουν την αυτοεκτίμηση και αυτοαντίληψη των μαθητών με αντίστοιχα θετικά αποτελέσματα στο

μάθημα και να επηρεάζουν αρνητικά τους σημαντικούς εκθρούς της περιόδου της εφηβείας, αλλά και της εποχής, τον θυμό και την πλήξη (Csikszentmihalyi, 2000). Για αυτό είναι ιδανική συνθήκη να γνωρίζει ο εκπαιδευτικός τον κάθε ένα μαθητή προσωπικά, την αναπτυξιακή κατάστασή του και τις δυνατότητές του. Αυτό, βέβαια, σημαίνει ότι απευθύνεται πάντα με το όνομα στον καθένα, μέσα και έξω από την τάξη και τον εμπλέκει με κάθε ευκαιρία σε προσωπική δραστηριότητα από την οποία πηγάζει και η αναγνώριση. Δημιουργεί ή αφήνει να δημιουργηθούν μικρές ομάδες μαθητών, για να εργαστούν μαζί σε παραγωγικές δραστηριότητες με σκοπό τη γνωσιακή και κοινωνική μάθηση. Δημιουργεί στους μαθητές ένα αίσθημα εμπιστοσύνης στις δυνατότητες τους να μαθαίνουν και να πετυχαίνουν αποτελέσματα. Προσφέρει μαθησιακές εμπειρίες που τονίζουν τη φιλία και άλλα θέματα κοινωνικοποίησης. Τέλος, κατανέμει υπεύθυνους ρόλους με κάθε ευκαιρία στους μαθητές που εμπλέκονται στις δραστηριότητες (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2015, σ. 143). Ασφαλώς, πολλά αρχίζουν και τελειώνουν στην ώρα της διδασκαλίας, η οποία, όταν σκοπεύει στη σκέψη και την κατανόηση και στηρίζεται στο πώς θα εφαρμοσθεί, θα αξιολογηθεί και θα έχει αποτελέσματα μπορεί να αυξήσει όχι μόνο τις δυνατότητες των μαθητών αλλά και το αίσθημα ευχαρίστησης και ικανοποίησης που είναι πολύ σημαντικό στην ωρίμανσή τους (Wiggins & McTighe, 2006). Για αυτό ο εκπαιδευτικός είναι ουσιαστικά και ο σχεδιαστής και ο δημιουργός και ο συντελεστής και ο συν-αξιολογητής των δραστηριοτήτων που συνθέτουν ένα μάθημα με βιωματικό-επικοινωνιακό τρόπο σε ομάδες.

Ομάδα-κοινότητα

Στην ομάδα που λειτουργεί ως κοινότητα οι άνθρωποι ανεξάρτητα από την ηλικία τους μαθαίνουν μέσα και από τις σχέσεις. Βασική προϋπόθεση καλλιέργειας των σχέσεων σε αυτήν είναι το καλό κλίμα, που χαρακτηρίζεται από αλληλο-υποστήριξη και αξιοποίηση της δημιουργικότητας. Η λειτουργία της κοινότητας διασφαλίζει ένα πλαίσιο συνεξέλιξης στην ανάπτυξη και μάθηση των μελών (Κοσμοπούλου, 2000). Σε αυτό το πλαίσιο δίνεται η ευκαιρία τα πρόσωπα να συμμετέχουν βιωματικά στη δόμηση της γνώσης. Και αυτό έχει σημασία, όταν αναπτύσσονται ομάδες με πολλά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως αυτές των σημερινών ετερογενών και πολυπολιτισμικών σχολικών κοινοτήτων. Για αυτό ιδιαίτερα καθοριστικός παράγοντας διαμόρφωσης του συστήματος της κοινότητας είναι η καλλιέργεια της συνεργασίας διαφορετικών προσώπων για τη δημιουργική ενεργοποίηση της μάθησης και για περισσότερο ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών και των εφήβων. Πρόκειται για τη συνεργασία μεταξύ των μελών της, στην οποία ανήκει και ο εκπαιδευτικός-εμπυκωτής. Για ένα ουσιαστικό μοίρασμα, που προκαλεί συν-κίνηση όλων των προσώπων, αυτό που ονομάζεται ενσυναίσθηση (Rogers, 1961; 1969). Έτσι, στην περίπτωση των μαθητών τελικά επιτυγχάνουν υψηλά ακαδημαϊκά προσδοκώμενα και καλλιεργούν μία ευρεία κλίμακα δεξιοτήτων και στάσεων (μετα-γνώση), εφόσον δημιουργηθούν όροι κοινότητας, αμοιβαίας δράσης, ανάμεσα τους και τον εκπαιδευτικό και άμεσης συμμετοχής στη διδασκαλία (Χρυσανθίδης, 2002). Σε αυτό το περιβάλλον αναπτύσσονται στέρεες εσωτερικές διασυνδέσεις ανάμεσα στα υποσυστήματά της κοινότητας και εξωτερικές με το γενικότερο πλαίσιο, το οποίο την περιβάλλει και με το οποίο σχετίζεται. Η συνεχής φροντίδα

των διασυνδέσεων, στη διάρκεια όλης της σχολικής χρονιάς, ανάμεσα στα υποσυστήματα που την συναποτελούν είναι επιτακτική, αφού η επικοινωνία, το μοίρασμα και η βίωση εμπειριών διασυνδέουν τα μέλη μεταξύ τους και των μελών με το σύνολο. Η δημιουργία, μάλιστα ευκαιριών στο πλαίσιο των μαθημάτων και της σχολικής ζωής, για κοινές εμπειρίες εγγυάται την πορεία ανάπτυξης της κοινότητας προς κατευθύνσεις που έχουν νόημα για τα μέλη. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται θετικό κλίμα και, κυρίως, σχέση, χωρίς την οποία αυτή δεν υφίσταται. Και όπως σε οποιαδήποτε σχέση, ενσωματώνονται και αλλαγές, που προκαλούν δυναμικά τα ενεργοποιημένα μέλη (Γουρνάς, 2011). Για αυτό αναγνωρίζεται ο ρόλος των κινήτρων, των ικανοτήτων και των αναγκών κάθε μέλους, αφού αποτελούν την ταυτοποιητική βάση της κοινότητας, πάντα σε σχέση με τη γνώση και τη μετα-γνώση, που ο εκπαιδευτικός προσδοκά να επιτύχουν επαρκώς όλα τα μέλη (Πολέμη-Τοδούλου, 2011β). Η συλλογική επίγνωση των μελών σχετικά με την παροχή κινήτρων και την ικανοποίηση των αναγκών τους μέσα στα πλαίσια της κοινότητας, η αλληλεξάρτηση και η κοινωνική οργάνωση της ίδιας, όλα αυτά και όχι το κάθε ένα μεμονωμένα προσδιορίζουν την ύπαρξή της (Μπίκος, 2004). Γίνεται αντιληπτό ότι, εφόσον η αλληλεξάρτηση και όχι η ομοιότητα μεταξύ των μελών είναι το χαρακτηριστικό της κοινότητας (Lewin, 1951), αποκτά πολύ μεγάλη σημασία για τη μαθησιακή διαδικασία πολύ περισσότερο στην περίοδο της αναπτυξιακής ωρίμανσης των προσώπων και την αποσύνδεση τους από τη γονεϊκή σχέση.

Διαφορετικότητα

Ακόμη περισσότερη σημασία έχει όταν εργαζόμαστε με ομάδες προσώπων που έχουν διαφορετικά ταυτοτικά χαρακτηριστικά. Στην ομαδική βιωματική εργασία, με βάση τη μετασχηματίζουσα μάθηση η σύνθεση και η συνοχή, οι οποίες σαφέστατα επηρεάζονται από την πλαισίωση της ομάδας και τις ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των μελών με κριτήρια, όπως το φύλο, η αναπτυξιακή ωρίμανση, το πολιτισμικό και κοινωνικό κεφάλαιο, η προσωπικότητα κ.ά., αποτελούν στοιχεία που οικοδομούν ουσιαστικά την κοινότητα. Βέβαια, η έννοια της ομοιογένειας δεν είναι επαρκής παράγοντας της λειτουργίας της. Η κοινότητα αναπτύσσεται μέσα από την ετερογένεια, αλλά από τη δύναμη του δεσμού, που έλκει και ενώνει τα μέλη μεταξύ τους ως σύνολο και τους προσδίδει ταυτότητα «εμείς» σε σύγκριση με άλλες ομάδες (Cartwright & Zander, 1967).

Μπορούμε απερίφραστα να αντιληφθούμε μετά από αυτή τη διαπίστωση ότι και η ακαδημαϊκή επίδοση και η προσωπική ανάπτυξη και ευεξία, αλλά ίσως και η κοινωνική και πολιτική δραστηριότητα, ακόμη και η ίδια ή δημοκρατία (Ταρατόρη-Τσαλκατίδου, 2002, σ. 73) εξαρτώνται από τις μοναδικές επιστημονικά σχεδιασμένες εμπειρίες, που προσφέρουμε όλοι οι εκπαιδευτικοί μαζί και ξεχωριστά στο πλαίσιο της εκπαίδευσης. Ο σχεδιασμός της κοινωνικής δομής της κάθε δραστηριότητας της τάξης και της ομάδας (ολομέλεια, δυάδες, ομάδες), η αξιοποίηση των προσωπικών εμπειριών, η εναλλαγή διαφορετικών κοινωνικών επιπέδων και δομών της κοινότητας (μονάδα, δυάδα, τριάδα, τετράδα, ολομέλεια), ο κοινός σκοπός και το κοινό έργο, η εστίαση και επικέντρωση στο θέμα της δραστηριότητας, η οριοθέτηση των σταδίων της μαθησιακής διαδικασίας (οδηγίες-«κανόνες») είναι παράγοντες που συντελούν στην αυτορρυθμιζόμενη μάθηση μέσα από την ολόπλευρη

αξιοποίηση της διεργασίας της κοινότητας μάθησης και της διασύνδεσης των ετεροτήτων (Πολέμη-Τοδούλου, 2011β). Σε ένα τέτοιο πλαίσιο κάθε μαθητής νοηματοδοτεί ο ίδιος την εκπαιδευτική διαδικασία, αφού κάθε μέλος αντιμετωπίζεται με σεβασμό στην αυτονομία του και την ικανότητά του να δημιουργεί νόημα. Αυτό, τέλος, έχει σημασία να τονιστεί ότι δεν είναι και δεν μπορεί να είναι κοινό για όλους-κονστρουκτιβιστική θεώρηση- και, κυρίως, δεν προκαθορίζεται, ούτε επιβάλλεται ή υποβάλλεται. Προκύπτει, όπως και η γνώση, μέσα από τις διεργασίες της ομάδας και των υπο-ομάδων, τις συλλογικές διαδικασίες ανταλλαγών και διαπραγματεύσεων στο πλαίσιο της κοινότητας μάθησης (Φρυδάκη, 2009, σ. 341).

Αξιολόγηση

Διαπιστώνοντας τις αλλαγές στη διδασκαλία και στις διεργασίες των ομάδων στην εκπαίδευση που επιφέρει η αλλαγή φιλοσοφίας και μεθοδολογίας αντιλαμβανόμαστε ότι ο σχεδιασμός βιωματικών δραστηριοτήτων με σκοπό τη μάθηση και όχι μόνο για την πρόκληση ενδιαφέροντος ή την ψυχαγωγία δεν είναι εύκολη υπόθεση για τον εκπαιδευτικό για διάφορους λόγους. Ο βασικότερος όλων, βέβαια, είναι η αξιολόγηση της μάθησης, η οποία, άλλωστε, αποτελεί τον πυρήνα κάθε μαθήματος στην τάξη και κάθε διδακτικής/μαθησιακής διαδικασίας. Τι και σε ποιο βαθμό έμαθαν οι μαθητές και αν αυτό που επιτεύχθηκε αποτελούσε προσδοκώμενο αποτέλεσμα του αρχικού σχεδιασμού ή, αν όχι, πώς εκτιμάται με βάση τα εκπαιδευτικά δεδομένα (περιβάλλον του σχολείου, πλαίσιο της κοινότητας, μαθησιακό επίπεδο, αναπτυξιακό επίπεδο, Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών,) είναι αυτό που νοηματοδοτεί τη διαδικασία και της δίνει λόγο και σκοπό.

Δεν αρκεί ο σχεδιασμός και η εφαρμογή δραστηριοτήτων, που παρουσιάζουν τα νέα δεδομένα με τρόπο που κινητοποιεί το ενδιαφέρον και συγκινεί. Απαιτείται η διευκόλυνση από τον εκπαιδευτικό και η δημιουργία του μαθησιακού πλαισίου ώστε το νέο να διασυνδεθεί με το παλιό, με τη δυναμική της ανανέωσης και της ανατροπής, χωρίς επιβολές, διακρίσεις, χρονικές πιέσεις και με δυνατότητες πολλαπλών μαθησιακών εμπειριών, επιλογών και οπτικών (Μπακιρτζής, 2010). Είναι δεδομένο ότι ο εκπαιδευτικός λαμβάνει υπόψη του ότι κάθε εμπειρία βιώνεται με βάση τα προϋπάρχοντα προσωπικά δεδομένα του καθενός και για αυτό βιώνεται από τον καθένα διαφορετικά. Κάθε νέο βίωμα, για αυτό, πρέπει να είναι συνέχεια των προηγούμενων εμπειριών και να μη βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση από τις επιθυμίες, τα ενδιαφέροντα, γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες των προσώπων και της κοινότητας (Vygotsky, 1998[1978]). Μόνο έτσι η νέα εμπειρία θα παράγει νέα γνώση και δεν θα απορριφθεί προς χάρη της προηγούμενης εμπειρίας και γνώσης, που μέχρι τώρα ικανοποιούσε αποτελεσματικά το υποκείμενο της μάθησης (Βοσνιάδου, 1992). Αυτό, φυσικά, σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός σε κάθε περίπτωση αξιολογεί την ίδια τη διαδικασία και ανάλογα τη διαμορφώνει με σκοπό τη μάθηση. Αξιολογεί, δηλαδή, όσα ο ίδιος έχει σχεδιάσει για τη διδασκαλία και την εργασία του με την ολομέλεια της κοινότητας και με τις ομάδες της.

Στην αξιολόγηση μπορούν να συμμετέχουν και τα μέλη της ομάδας, ως αυτό-αξιολογητές της προσωπικής συμβολής και της ομαδικής εργασίας. Παρακάτω υπάρχουν φύλλα αξιολόγησης που μπορούν να αποτελέσουν εργαλεία μαθησιακά επιτυχημένης εργασίας

με ομάδες και διαμόρφωσης της κοινότητας, αφού παρέχουν αξιολογικά κριτήρια για τα δύο (Πίνακας 1, Πίνακας 2) και αναδεικνύουν τα κριτήρια που συντελούν στη δημιουργία κοινοτικού κλίματος.

ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΟΜΑΔΑΣ	
A. Σχηματισμός Ομάδας	
Ναι/Όχι	
1 _____	Οργανωθήκαμε γρήγορα και χωρίς να ενοχλούμε τους άλλους
2 _____	Δεν απομακρύνθηκε κανείς από την ομάδα κατά την ώρα εργασίας
3 _____	Χρησιμοποιήσαμε κατά τη συνεργασία χαμηλό τόνο φωνής
B. Συνεργασία Ομάδας	
Ναι/Όχι	
1 _____	Παρακολουθούσαμε αυτόν που μιλούσε
2 _____	Είχαμε μεταξύ μας καλή επικοινωνία με τα μάτια
3 _____	Χρησιμοποιήσαμε τα μικρά μας ονόματα
4 _____	Προσφέραμε βοήθεια ο ένας στον άλλο
5 _____	Ζητούσαμε βοήθεια από τα μέλη της ομάδας
6 _____	Εργαστήκαμε με βάση τους ρόλους που αναλάβαμε στην ομάδα
Γ. Μορφοποίηση εργασίας	
Ναι/Όχι	
1 _____	Παραφράζαμε τις απόψεις του προηγούμενου ομιλητή
2 _____	Κάναμε προφορικές ανακεφαλαιώσεις
3 _____	Κάναμε διορθώσεις και συμπληρώσεις για να επιτύχουμε την ακρίβεια
4 _____	Επιζητούσαμε τη δικαιολόγηση των απόψεων
5 _____	Ελέγχαμε τις αντικρουόμενες πληροφορίες με προσφυγή στις πηγές πληροφόρησης
6 _____	Συζητούσαμε τις αντικρουόμενες απόψεις
7 _____	Αποκτήσαμε όλοι άποψη για το θέμα
Δ. Δημιουργία συνεργατικού κλίματος	
Ναι/Όχι	
1 _____	Προσφέραμε ενθάρρυνση για συμμετοχή προς όλα τα μέλη

Πίνακας 1
Το «Δελτίο Αυτοαξιολόγησης» βασίζεται στην πρόταση του Ηλία Ματσαγγούρα (2008, σ. 109)

Το παρακάτω φύλλο αξιολόγησης μπορεί να χρησιμοποιηθεί για ατομική και ομαδική αξιολόγηση με άριστα το 50 στις οριζόντιες κατηγορίες. Χρησιμοποιείται σε σχολεία της Καλιφόρνιας των Η.Π.Α. και φαίνεται να συνδυάζει την αμερικάνικη με την ευρωπαϊκή κουλτούρα συνεργατικής μάθησης και εργασίας με ομάδες. Συντάκτες της είναι οι Susan Abbott, η Pam Benedetti και η Carleen Smith (Kellough & Kellough, 2008, σ. 333).

Αποτελέσματα/στόχοι	9-10 Με συνέπεια και ενεργά βοηθά να προσδιοριστούν τα ομαδικά προσδοκώμενα αποτελέσματα. Εργάζεται αποτελεσματικά για να επιτευχθούν τα αποτελέσματα.	8 Με συνέπεια συζητά και εργάζεται για τις δεσμεύσεις της ομάδας. Εργάζεται ανάλογα με τον ρόλο που ανέλαβε.	7 Περιστασιακά συζητά και εργάζεται για τις δεσμεύσεις της ομάδας. Εργάζεται ανάλογα με τον ρόλο που ανέλαβε.	1-6 Σπάνια εργάζεται για την ομάδα ή ακόμη αποπροσανατολίζει την ομάδα από τους στόχους της.
Κοινωνικές δεξιότητες	9-10 Συνεργάζεται με τα μέλη της ομάδας ενθαρρύνοντας τους άλλους, δείχνοντας συγκατάβαση, αναλαμβάνοντας ρόλο χωρίς να επιβάλλεται. Δείχνει ευαισθησία στα αισθήματα και τις απόψεις των άλλων.	8 Συνεργάζεται με τα μέλη της ομάδας ενθαρρύνοντας τους άλλους, δείχνοντας συγκατάβαση, αναλαμβάνοντας ρόλο χωρίς να επιβάλλεται.	7 Συμμετέχει στην ομάδα, αλλά έχει την προσωπική του τακτική. Δεν έχει διάθεση να υποχωρεί ή να συμβάλλει αποδοτικά.	1-6 Αποθαρρύνει τους άλλους, παρενοχλεί τα μέλη της ομάδας ή ενθαρρύνει αποπροσανατολιστική συμπεριφορά. Προσφεύγει σε αλλαγές των εργασιών άλλων χωρίς να τους ρωτήσει ή χωρίς να το ξέρουν.
Ποιότητα εργασίας	9-10 Συμβάλλει στην ομάδα με σημαντικές πληροφορίες, ιδέες και απόψεις. Αφιερώνει χρόνο για την παραγωγή της εργασίας.	8 Συμβάλλει στην ομάδα με πληροφορίες, ιδέες και απόψεις. Αφιερώνει χρόνο για την παραγωγή της εργασίας.	7 Συμβάλλει με ορισμένες ιδέες, αλλά πιο πολύ υποστηρίζει τους άλλους. Δείχνει θέληση να συμμετέχει στην εργασία, αλλά δεν ξεπερνά τις μέσες προσδοκίες	1-6 Εργάζεται λίγο ή καθόλου για την εργασία της ομάδας. Δείχνει λίγο ή καθόλου ενδιαφέρον. Παράγει έργο κατώτερο των ελάχιστων κριτηρίων ποιοτικής εργασίας
Συμμετοχή	9-10 Παρακολουθεί ανελλιπώς. Χρησιμοποιεί τον χρόνο στην τάξη με συνέπεια και ενεργά ώστε να ολοκληρωθεί η εργασία της ομάδας	8 Παρακολουθεί με συνέπεια. Όταν απουσιάζει και είναι συνεπής σε ό, τι έχει αναλάβει. Χρησιμοποιεί τον χρόνο στην τάξη ώστε να ολοκληρωθεί η εργασία της ομάδας	7 Παρακολουθεί περιστασιακά. Κάποιες φορές απουσιάζει και δεν είναι συνεπής σε ό, τι έχει αναλάβει. Αφιερώνει χρόνο στην εργασία, αλλά κάποιες φορές περισπάται ή απλώς παρακολουθεί.	1-6 Απουσιάζει συχνά, Δεν είναι συνεπής σε ό, τι αναλαμβάνει. Σπαταλά τον χρόνο του στην τάξη. Κάνει άλλες εργασίες, αποφεύγει να αναλάβει εργασία, συζητά άσκοπα. Τα μέλη της ομάδας παραπονιούνται για αυτόν.
Αφιέρωση	9-10 Με συνέπεια αφιερώνει χρόνο εκτός τάξης για να βοηθήσει στην παραγωγή της εργασίας. Συμμετέχει σε όλες τις συναντήσεις της ομάδας.	8 Αφιερώνει χρόνο εκτός τάξης για να βοηθήσει στην παραγωγή της εργασίας. Συμμετέχει στην πλειονότητα των συναντήσεων της ομάδας.	7 Δείχνει θέληση να εργαστεί για την ολοκλήρωση της εργασίας μέσα στην τάξη. Συμμετέχει σε κάποιες συναντήσεις της ομάδας. Μπορεί να φτάνει αργά ή να αποχωρεί νωρίς.	1-6 Σπάνια ή ποτέ αφιερώνει χρόνο εκτός τάξης για να βοηθήσει στην παραγωγή της εργασίας ή συμμετέχει στις συναντήσεις της ομάδας ή δείχνει ενδιαφέρον για την πρόοδο της εργασίας.

Τέλος, έχει μεγάλη σημασία ο αναστοχασμός στο πλαίσιο της κοινότητας για συνεχή ανατροφοδότηση του ίδιου του εκπαιδευτικού και όλων των μελών και αξιολόγηση της διδασκαλίας. Πρόκειται για μία ενεργητική και διαβουλευτική μεταγνωσιακή διαδικασία: ακολουθίες διασυνδεδεμένων ιδεών που λαμβάνουν υπόψη υποκείμενες πεποιθήσεις και γνώσεις (Adler, 1991; Schunk, 2009) και διενεργείται-εκφράζεται είτε γραπτώς (προτείνεται η διατήρηση ημερολογίου) είτε προφορικά σε ολομέλεια της ομάδας. Έτσι, προκύπτει για τον εκπαιδευτικό η αξιολόγηση και ανατροφοδότηση στην πράξη και επί της πράξης (Schon, 1987).

Εργαλεία του αναστοχασμού αποτελούν το περιεχόμενο και κριτήρια της θεωρίας της μετασχηματίζουσας μάθησης και φυσικά τα προσδοκώμενα αποτελέσματα κάθε διδακτικής πράξης με βάση αυτήν. Ο ίδιος ο αναστοχαστικός εκπαιδευτικός έχει εμπειρία στη διαδικασία της αναστοχαστικότητας η οποία περιλαμβάνει τον αναστοχασμό, την αναστοχαστική δράση και τον μετασχηματισμό (reflection, reflective action-transformation) (Kalantzis & Cope, 2013; Αρβανίτη, 2011) σε μία άμεση και αδιάλειπτη σχέση και εξάρτηση των τριών αυτών διαδικασιών. Γνωρίζει ότι αυτή η κυκλική ή σπειροειδής αναστοχαστική διαδικασία είναι ένα πολύ δύσκολο και απαιτητικό εγχείρημα για τον ίδιο έτσι κι αλλιώς (Pollard, και συν., 2008). Ουσιαστικά πρόκειται για μία συνεχή προσωπική πρακτική αναστοχαστικότητας πάνω στην εκπαιδευτική πράξη, η οποία συντελείται από κάποια στιγμή ασυναίσθητα και αυτόματα (Dymoke & Harrison, 2008). Όταν όμως πρόκειται να αξιολογήσει μέσω της αναστοχαστικής διαδικασίας των μαθητών τα αποτελέσματα της μαθησιακής διαδικασίας τότε στον σχεδιασμό του μαθήματος και των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων του προβλέπει τις κατάλληλες δραστηριότητες για να αξιολογήσει σε ποιο βαθμό συντελέστηκε η ίδια κυκλική αναστοχαστική πορεία σε κάθε πρόσωπο και είναι σε θέση να το εκφράσει.

Κεφάλαιο Β

Τα Θεατροπαιδαγωγικά Προγράμματα

Βασικά χαρακτηριστικά ή προσπαθώντας να δώσουμε έναν ορισμό

Τα Θεατροπαιδαγωγικά Προγράμματα (στο εξής Θ.Π.) ξεκίνησαν στην Αγγλία ως μια νέα παιδαγωγική πρακτική το 1965 από τη θεατρική ομάδα του Coventry Belgrade Theatre με τον όρο T.i.E. (Theatre in Education), ως αποτέλεσμα της επιτακτικής ανάγκης για κοινωνική αλλαγή (Jackson, 1993; Γιαννούλη & Ποταμούση, 2011). Κύριος στόχος ήταν η κοινωνική ευαισθητοποίηση και η ενεργός συμμετοχή των ανθρώπων, και ειδικότερα των νέων, ώστε να αλλάξουν την τότε συντηρητική και πειστική κοινωνική πραγματικότητα. Τα Θ.Π. αποτέλεσαν μια πρόταση στο πλαίσιο της οποίας συναντήθηκαν η τέχνη του θεάτρου, η πολιτειότητα και η Παιδαγωγική. (Γιαννούλη & Ποταμούση 2011)

Σήμερα λόγω της συνεχούς εμφάνισης νέων πρακτικών στη χρήση του θεάτρου ως παιδαγωγικό εργαλείο, τα Θ.Π. είναι δύσκολο να οριστούν με απόλυτα σαφείς όρους. Ένας γενικά παραδεκτός ορισμός είναι αυτός που δίνεται στο επιστημονικό περιοδικό SKYPT (Committee, 1985) σύμφωνα με τον οποίο τα Θ.Π. είναι προγράμματα που χρησιμοποιούν το θέατρο για εκπαιδευτικούς σκοπούς και διέπονται από κάποιες βασικές αρχές. Δημιουργούνται και εφαρμόζονται από μια ομάδα ηθοποιών-παιδαγωγών (θεατροπαιδαγωγική ομάδα) και πραγματεύονται πληθώρα ζητημάτων (μαθήματα του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών της εκπαίδευσης, κοινωνικά, περιβαλλοντικά και άλλα θέματα) που αφορούν άμεσα την εκάστοτε ηλικιακή ομάδα με άξονα την οποία δημιουργούνται.

Το βασικότερο χαρακτηριστικό ενός Θ.Π. είναι ότι αποτελείται από θεατρικά - παραστατικά μέρη σε συνδυασμό με δραστηριότητες που προκαλούν την ενεργό συμμετοχή των μαθητών. Τα παραστατικά μέρη μπορεί να προηγούνται ή να έπονται των δραστηριοτήτων

ή να διακόπτονται από αυτές.

Συνήθως ένα Θ.Π. απευθύνεται σε μια συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα και κάθε εφαρμογή ενός προγράμματος πραγματοποιείται σε μία μικρή ομάδα μαθητών (συνήθως μέχρι 35-40).

Ένα Θ.Π. δημιουργείται από μια εκπαιδευμένη θεατροπαιδαγωγική ομάδα που αποτελείται από παιδαγωγούς και καλλιτέχνες. Τα θέματα που τίγονται σε ένα Θ.Π. εξαρτώνται από τους παιδαγωγικούς στόχους που θέτει η ομάδα δημιουργίας του. Η προσέγγιση των θεμάτων και των παιδαγωγικών στόχων μπορεί να γίνει με άξονα ένα θεατρικό έργο, τη διασκευή του ή τη δημιουργία ενός νέου με τη χρήση τεχνικών του θεάτρου της επινοήσης. Πάντοτε όμως με κριτήριο την εγγύτητα στη ζωή των μαθητών. Συνήθως ένα Θ.Π. εφαρμόζεται κατά την διάρκεια του ωρολογίου προγράμματος στο σχολικό περιβάλλον, στην τάξη ή σε κάποια ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα - εάν υπάρχει η δυνατότητα.

Είναι σημαντικό ένα Θ.Π. να είναι ευέλικτο όσον αφορά τις συνθήκες εφαρμογής, γι' αυτό τον λόγο τις περισσότερες φορές η ομάδα εφαρμογής αποτελείται από λίγα άτομα και έχει μικρό αριθμό σκηνικών και σκηνικών αντικειμένων.

Ένα Θ.Π. μπορεί να εφαρμοστεί σε μία ή και περισσότερες συναντήσεις και συνοδεύεται από έντυπο εκπαιδευτικό υλικό. Το εκπαιδευτικό υλικό αποτελείται από μια σειρά προτεινόμενων δραστηριοτήτων, πηγών και προτάσεων με στόχο την εξέλιξη και την περαιτέρω εμπάθυνση των θεμάτων του προγράμματος ώστε να επιτευχθούν τα μαθησιακά προσδοκώμενα αποτελέσματα αυτού. Το εκπαιδευτικό υλικό δίνεται στους εκπαιδευτικούς της ομάδας των μαθητών που έχουν παρακολουθήσει το πρόγραμμα και το χρησιμοποιούν οι ίδιοι και οι μαθητές τους μέσα στην τάξη. Για αυτό το λόγο, συχνά, η θεατροπαιδαγωγική ομάδα διεξάγει εργαστήρια για τους εκπαιδευτικούς με στόχο την ενημέρωση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που θα συμμετάσχουν στο πρόγραμμα.

Μαθαίνοντας αλλιώς

Ένα Θ.Π. θέτει ερωτήματα και διαπραγματεύεται προβληματισμούς όπως αυτοί προκύπτουν από τους δημιουργούς του προγράμματος και τους συμμετέχοντες. Το θέατρο αξιοποιείται ως εργαλείο για την ανακαλυπτική μάθηση, την ανάπτυξη της αυτενέργειας, της διαλεκτικής ικανότητας, της συνεργατικότητας και την καλλιέργεια μεταγνωστικών δεξιοτήτων, της κριτικής σκέψης και της ικανότητας λήψης αποφάσεων. Ουσιαστικά, «πρόκειται για μία διαδικασία που μετατρέπει το θέατρο σε μέσο μιας εναλλακτικής παιδαγωγικής.» (Γκόβας & Ζώνιου, 2011).

Ανάμεσα σε άλλα, ένα Θ.Π. επιχειρεί, ακολουθώντας τις αρχές της αυθεντικής παιδαγωγικής (authentic pedagogy) (Neelands, 2004), να συνδέσει την πραγματικότητα των μαθητών και τις γνώσεις που αποκτούν εντός σχολικού περιβάλλοντος με τη ζωή εκτός σχολείου. Σύμφωνα με τον A. Jackson σκοπός ενός Θ.Π. είναι να προσφέρει μια ελκυστική, ενδιαφέρουσα, ακόμα και προκλητική εμπειρία στους συμμετέχοντες αλλά και ένα απαραίτητο κίνητρο για περαιτέρω διερεύνηση ενός συγκεκριμένου θέματος μέσα αλλά και έξω από το σχολείο (Jackson, 1993).

Σκοπός είναι να διευρυνθούν οι ορίζοντες των μαθητών, πέραν από τον κόσμο του σπιτιού

ή του σχολείου, οδηγώντας τους να προβληματιστούν για όλα όσα βλέπουν και ακούν και να βγάλουν τα δικά τους συμπεράσματα, σύμφωνα με τη Redington (1987). Μέσα στα πλαίσια ενός Θ.Π. οι μαθητές έχουν την ευθύνη των αποφάσεων, των ιδεών και των πράξεων τους. Εξερευνούν θέματα ταυτότητας, διαφορετικότητας, στάσεων και θέσεων, ζητήματα ενεργούς πολιτικότητας, στερεοτύπων, σχέσεων και του ρόλου τους στον κόσμο μέσα στον οποίο ζουν.

Η ασφάλεια του θεατρικού πλαισίου

Η χρήση ενός υποθετικού πλαισίου βοηθά στην αποστασιοποίηση μιας κατάστασης και ανοίγει χώρο για μία πιο κριτική προσέγγιση. Ο Winston και ο Tandy (2001) υποστηρίζουν ότι μέσω της απόστασης που προκαλεί η φαντασία (fiction) μπορεί κανείς να αναστοχαστεί με περισσότερη ασφάλεια πάνω σε θέματα τα οποία έχουν σημαντική επιρροή στην καθημερινή μας ζωή. Βλέποντας τη ζωή μέσα από τον φακό του θεάτρου, οι συμμετέχοντες μπορούν να εξερευνήσουν τις ιδιαιτερότητες της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Η χρήση ενός θεατρικού έργου ή μιας επινοημένης απτής ιστορίας φέρει και σκοπό έχει να μεταφέρει τους στόχους, τις επάρκειες και τα προς μάθηση ζητήματα προς διερεύνηση. Η πλαισίωση των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων και η επικοινωνία των εκάστοτε ζητημάτων μέσω μιας συγκεκριμένης ιστορίας είναι πολύ σημαντική καθώς με αυτόν τον τρόπο η εμπειρία ξεκινά από το ειδικό, την “τοπική οπτική” (Neelands & Dobson, 2004) και κινείται προς την παγκόσμια, πιο γενική οπτική.

Ένα Θ.Π., συνδυάζοντας τόσο την καλλιτεχνική και παιδαγωγική διάσταση όσο και την ενεργό συμμετοχή, δίνει την ευκαιρία στους μαθητές να προσεγγίσουν γνωσιακά αλλά και άλλα θέματα που τους αφορούν με ένα διαφορετικό τρόπο. Στο ασφαλές πλαίσιο που προσφέρει το θέατρο, οι μαθητές μπορούν να πειραματιστούν με ποικίλες συμπεριφορές χωρίς να έχουν την αγωνία μήπως κάνουν λάθος. Μπορούν να πάρουν τις λάθος αποφάσεις και να ερευνήσουν την πιθανή συνέχεια και άλλες εναλλακτικές χωρίς να υποστούν τις συνέπειες της πραγματικής ζωής (Wagner, 1999).

Σε ένα Θ.Π. οι μαθητές δεν είναι απλοί θεατές αλλά καλούνται να συμμετέχουν ενεργά στην ροή του προγράμματος. Σύμφωνα με τον Augusto Boal (2000), επαναπροσδιορίζοντας τον ρόλο του θεατή και καλώντας τον να συμμετέχει ενεργά, οι άνθρωποι ενθαρρύνονται να είναι ενεργοί στην καθημερινότητά τους. Ο Vine (Readman Geoffrey King Peter Loughborough University of Technology, 1992) σχολιάζοντας τις θέσεις του Boal υποστήριξε ότι σε ένα Θ.Π. οι νέοι καλούνται να σταματήσουν να είναι παθητικοί θεατές στη ζωή τους και να ξεκινήσουν να πρωταγωνιστούν σε αυτή. Με την ενεργό συμμετοχή και την ενεργό δράση προωθείται και προάγεται η ενδυνάμωση των νέων και η ανάπτυξη της προσωπικής αλλά και κοινωνικής τους ταυτότητας.

Ο Bruner (1996) υποστηρίζει ότι η μάθηση γίνεται πιο ουσιαστική μέσω της πράξης. Μέσα από την ενεργό συμμετοχή, οι σκέψεις, οι θέσεις και οι αντιλήψεις ενσαρκώνονται σε πράξεις και έτσι γίνονται πιο εύκολα αντιληπτές. Η νοηματοδότηση των πράξεων από τους μαθητές γίνεται δοκιμάζοντας επιλογές και πιθανότητες συμπεριφορών. Με αυτό τον τρόπο εξερευνούν ποικίλες οπτικές γωνίες, δοκιμάζουν εναλλακτικές. Η πράξη ευνοεί την

κατανόηση και τη μάθηση.

Ανοιχτός χώρος για εξερεύνηση

Τα Θ.Π. δεν επιτυγχάνουν τους σκοπούς τους δίνοντας προαποφασισμένες απαντήσεις ούτε προσπαθούν να προσεγγίσουν τα θέματα με διδακτικό- ηθικό τρόπο. Σκοπός είναι να δοθούν αφορμές για προβληματισμό και ευκαιρίες στους συμμετέχοντες να δοκιμάσουν, να εκφραστούν και να τοποθετηθούν κριτικά απέναντι σε ζητήματα που αφορούν τους ίδιους ως άτομα, τις προσωπικές και κοινωνικές τους σχέσεις και τον κόσμο στον οποίο ζουν.

Τα παιδιά από μικρή ηλικία έχουν το αίσθημα της δικαιοσύνης, όπως υποστηρίζει ο E. Bond (2005). Επίσης, από νωρίς γνωρίζουν τη διαφορά μεταξύ καλού και κακού, ηθικού και μη ηθικού. Ένα Θ.Π. δεν έχει στόχο να μάθει στα παιδιά τι είναι σωστό και τι λάθος, αλλά να τους δώσει τον δημιουργικό χώρο να αναρωτηθούν, να πειραματιστούν και να δοκιμάσουν επιλογές και να εξερευνήσουν τις συνέπειες. Σύμφωνα με τον Winston (2005) ο διδακτισμός σε ένα Θ.Π. ελλοχεύει. Είναι πολύ σημαντικό για ένα Θ.Π. – όπως και για τα υπόλοιπα εκπαιδευτικά προγράμματα – να υπάρχει ελεύθερος χώρος χωρίς προκαθορισμένα πορίσματα από δημιουργίας όσο και εφαρμογής του προγράμματος.

Το θέατρο δεν είναι μαγικό αλλά μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για να μάθει κανείς για τον κόσμο των ανθρώπων δι-αντιδράσεων (Wagner(1999), να «μπει στα παπούτσια» πολλών «άλλων» και να δει τον κόσμο πολυπρισματικά για να οδηγηθεί σταδιακά στην αυτορρυθμιζόμενη μάθηση μέσα από την ολόπλευρη αξιοποίηση της διεργασίας της κοινότητας μάθησης και της διασύνδεσης των ετεροτήτων (Πολέμη-Τοδούλου, 2011β).

Ιδιαίτερα το θέατρο στο σχολείο «μπορεί, και οφείλει, να ενισχύσει ισχυρές αξίες για τη ζωή, αξίες διαχείρισης και ανοχής της πραγματικότητας, όπως η λειτουργία της ομάδας, η αλληλεγγύη, η επινόηση ενός κοινού στόχου, ο σεβασμός στη γνώμη και την πρόταση του άλλου, η αποδοχή της ετερότητας της ανθρώπινης σκέψης, η χωρίς λογοκρισία, η χωρίς ανταπόδοση δημιουργικότητα, η ελεύθερη έκφραση του σώματος, η απελευθερωτική δύναμη της παραβολής μέσα από τη μυθοπλασία.» (Κακουδάκη, 2013).

Το θέατρο δεν μπορεί να αλλάξει τον κόσμο από μόνο του, αλλά μπορεί να προκαλέσει προβληματισμό και να αναπτύξει συμπεριφορές που μπορούν να βοηθήσουν τις συνθήκες προς την ανάπτυξη, τον μετασχηματισμό και την αλλαγή. Αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο που απελευθερώνει τον άνθρωπο και του μαθαίνει ότι στο πλαίσιο του ουσιαστικά δεν είναι δέσμιος αλλά ενεργεί διαδραστικά εξυποκειμενικεύοντας το περιβάλλον, αφήνοντας έτσι το αποτύπωμα του.

«Όταν κοιτάμε σε έναν καθρέφτη νομίζουμε ότι η αντανάκλασή μας είναι ακριβής. Αλλά αν μετακινηθούμε κατά ένα χιλιοστό η εικόνα αλλάζει. Ουσιαστικά κοιτάμε μια ατελείωτη σειρά αντικατοπτρισμών. Όμως, κάποιες φορές ο συγγραφέας οφείλει να σπάσει τον καθρέφτη γιατί η αλήθεια μάς κοιτά στα μάτια από την άλλη πλευρά αυτού του καθρέφτη.» Χ.Πίντερ (από την ομιλία του κατά την απονομή του Νόμπελ, 2005)

Κεφάλαιο Γ

Σχεδιασμός, δημιουργία και εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος «Στον κόσμο του»

Η μεθοδολογία του σχεδιασμού, της δημιουργίας και της εφαρμογής ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που προτείνεται προκύπτει από το ερευνητικό ημερολόγιο που διατήρησε ο ένας εκ των συντονιστών, Λέκτορας Μάριος Κουκουνάρας Λιάγκης ερευνώντας το έργο του (έρευνα δράση) με δύο διευκολυντές, την έτερη συντονίστρια Ηρώ Ποταμούση για θέματα θεατροπαιδαγωγικής και την Κατερίνα Λασκαρίδη για θέματα ειδικής αγωγής.

Σχεδιασμός και δημιουργία

Στάδιο 1
Απρίλιος-Ιούλιος 2014

Η ιδέα της επινόησης μίας ιστορίας για εφήβους και του σχεδιασμού με βάση αυτή μίας θεατροπαιδαγωγικής παρέμβασης με μαθησιακά προσδοκώμενα αποτελέσματα προέκυψε στο πλαίσιο των μαθημάτων ενός επιλεγόμενου μαθήματος στο Τμήμα Θεολογίας του ΕΚΠΑ με τίτλο «Παιδαγωγικές Επιστήμες και θρησκευτική ταυτότητα». Στο πλαίσιο αυτού, στο εαρινό εξάμηνο της ακαδημαϊκής χρονιάς 2013-14, εξετάστηκε το μάθημα των Θρησκευτικών ως μάθημα ταυτότητας με βάση τις σύγχρονες θεωρίες της ταυτότητας και των «πολύ-ταυτοτήτων». Παράλληλα αναπτύχθηκε η ευρωπαϊκή διάσταση της σχέσης της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης με την ταυτότητα και την ετερότητα. Πολλές Θεολογικές, Παιδαγωγικές, Ψυχολογικές, Πολιτιστικές και Κοινωνιολογικές απόψεις δημιούργησαν το πλαίσιο να προσφερθούν μεθοδολογίες και τεχνικές που είχαν κεντρικό θέμα την ταυτότητα του παιδιού και του εφήβου. Καθώς το μάθημα πραγματοποιούνταν εργαστηριακά με

βιωματικές στρατηγικές και με βάση τη μετασχηματίζουσα μάθηση, με προσομοιώσεις τάξεων, εικονικές διδασκαλίες, πρακτικές παρουσιάσεις, δραστηριότητες, επισκέψεις και διαλέξεις ειδικών καλεσμένων, η αναστοχαστική διαδικασία στην οποία όλοι μας διήλθαμε μας ώθησε να ψηλαφίσουμε ουσιαστικούς τρόπους έκφρασης της αναζήτησης μας και αρχικά να γνωριστούμε καλύτερα, να γίνουμε κοινότητα και να μελετήσουμε τι μπορούμε να καταφέρουμε όντας τόσο διαφορετικοί μεταξύ μας και τι να αναδείξουμε από τους κοινούς μας προβληματισμούς.

Με αρχικούς και βασικούς σκοπούς 1) τη γνωριμία, 2) τη δημιουργία κοινότητας και 3) τη διερεύνηση της δημιουργικότητας, μετά τα πρώτα μαθήματα, στα οποία επεξεργαστήκαμε βιωματικά θέματα του εαυτού, της ταυτότητας και της ετερότητας-δημιουργώντας έτσι μία βάση κοινής σκέψης, οργανώσαμε τον Ιούνιο, πια, στοχευμένα βιωματικά εργαστήρια:

1ο Εργαστήριο: Εργαστήκαμε με δραστηριότητες γνωριμίας, θέσεων ισχύος (status), επικοινωνίας και εμπιστοσύνης και διασύνδεσης-ταυτότητας (π.χ. κύκλοι γνωριμίας με αναφορές σε όνομα και αγαπημένο αντικείμενο, αγαπημένη εποχή, θετικά επίθετα για τον άλλον κ.ά., φρουτοσαλάτα, παιχνίδια status, εσύ με οδηγείς, περπάτημα στο χώρο με διάφορες οδηγίες, ο χάρτης της ζωής μου)

2ο Εργαστήριο: Εργαστήκαμε με δραστηριότητες διασύνδεσης και χαλάρωσης (ομαδικές ασκήσεις συντονισμού και ασκήσεις χαλάρωσης και έκφρασης με περπατήματα στο χώρο και σωματική έκφραση) και μέσα από τις ποικίλες εκφράσεις των ακίνητων εικόνων, που δημιουργούνταν κατά τις δραστηριότητες, και των πιθανών σχέσεων που θα μπορούσαν να έχουν αρχίσαμε να επινοούμε-στην αρχή ο καθένας μόνος του και στη συνέχεια σε дуάδες, τετράδες, ιστορίες με νέους ανθρώπους. Σε ομάδες καταγράψαμε με πηγή τους χάρτες των ζώων μας από το 1ο Εργαστήριο και τις ιστορίες που σκεφτήκαμε στη διάρκεια των ασκήσεων ιδέες, θέματα και ιστορίες που πιθανόν θα παρουσίαζαν ενδιαφέρον για ένα έφηβο. Κάθε ομάδα κατέληξε σε μία ιστορία και ανέλαβε να την παρουσιάσει.

3ο Εργαστήριο: Εργαστήκαμε με δραστηριότητες σχετικά με τις ιστορίες, τα πρόσωπα, τις διαφορετικές οπτικές των προσώπων, την αναπαράστασή τους (αφήγηση από αυτόπτη μάρτυρα, καταγραφή μιας ιστορίας από συγγραφέα, καταγραφή μιας ιστορίας με συνέντευξη από δημοσιογράφο, επινόηση του παρελθόντος μιας ιστορίας, παγωμένες εικόνες, ανίχνευση σκέψεων των προσώπων στις εικόνες, ανακριτική καρτέλα) (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2011β; Χολέβα, 2010; Γκόβας, 2003)

Στάδιο 2

Οκτώβριος 2014-Ιανουάριος 2015

Έχοντας στη φαρέτρα μας ιστορίες και χαρακτήρες που είχαμε επινοήσει με βάση τις ζωές και τις εμπειρίες μας αρχίσαμε την ακαδημαϊκή χρονιά με σκοπούς 1) τη δημιουργία κοινότητας με κοινό στόχο, 2) τη διερεύνηση πρακτικών και τεχνικών διδακτικής μεθοδολογίας και θεατροπαιδαγωγικής και 3) τη δημιουργία εκπαιδευτικής παρέμβασης σε σχολείο. Με τα νεαρά μέλη της ομάδας, φοιτητές που παρακολουθούσαν στο προηγούμενο εξάμηνο το επιλεγόμενο μάθημα αποφασίσαμε να ορίσουμε μία ημέρα συγκέντρωσης ανεξάρτητα από το πρόγραμμα των μαθημάτων του Πανεπιστημίου και στον χώρο του Παιδαγωγικού

Εργαστηρίου της Θεολογίας και να εργαζόμαστε σταθερά ως ομάδα τριανταέξι προσώπων πια (τριανταπέντε φοιτητές και ο καθηγητής).

Ήταν δεδομένο ότι είχαμε την προηγούμενη εμπειρία της γνωριμίας και εργασίας του πρώτου σταδίου, αλλά χρειάστηκε να αρχίσουμε την ομαδική διασύνδεση από την αρχή. Είναι δύσκολο να δημιουργηθεί κοινότητα όταν τα πρόσωπα δεν έχουν σχέσεις μεταξύ τους, δεν συναντιούνται άλλες ώρες, έχουν άλλα ενδιαφέροντα, συμμετέχουν στην ομάδα με διαφορετικές επιδιώξεις.

1ο Εργαστήριο: Εργαστήκαμε με δραστηριότητες γνωριμίας και επικοινωνίας (κύκλοι γνωριμίας και συντονισμού, άσκηση «σε γνωρίζω καλύτερα») και στη συνέχεια επιχειρήσαμε ατομικά, σε дуάδες και σε ομάδες να διερευνήσουμε ως μέλη της κοινότητας τι είμαστε έτοιμοι να προσφέρουμε και τι όχι για να δημιουργήσουμε θετικό κλίμα και να λειτουργήσουμε με υπευθυνότητα για ένα κοινό σκοπό. Αυτός τέθηκε κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου από τα μέλη και θα ήταν να σχεδιάσουμε μία εκπαιδευτική παρέμβαση για μαθητές έτσι ώστε να αποκτήσουν οι φοιτητές εμπειρία όχι μόνο στον σχεδιασμό αλλά και στην εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων και οπωσδήποτε εκπαιδευτική εμπειρία σε τάξη με μαθητές.

2ο Εργαστήριο: Εργαστήκαμε για τη συμφωνία όλων των μελών συνθέτοντας τους όρους του «Παιδαγωγικού Συμβολαίου» μας και υπογράφοντάς το (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2015, σσ. 261-6).

3ο Εργαστήριο: Ιδεοθύελλα με θέματα και ιστορίες από τη ζωή μας, άλλες που έχουμε ακούσει από φίλους και γνωστούς και άλλες που έχουμε διαβάσει στις εφημερίδες με πρωταγωνιστή έφηβο ή πρωταγωνιστές εφήβους. Σε ομάδες επιχειρήσαμε να καταλήξουμε σε μία κοινή ιστορία η κάθε μία και να στήσουμε παγωμένες εικόνες με τη βασική σκηνή, πριν και μετά από αυτήν με σκοπό να δουν όλες οι ομάδες τις ιστορίες των υπόλοιπων ομάδων. Στις παραστάσεις των εικόνων ανιχνεύσαμε σκέψεις και συναισθήματα των ηρώων και οι γραμματείς κάθε ομάδας συνέλεξαν τις παρεμβάσεις των θεατών της εικόνας τους ώστε να τις εντάξουν δημιουργικά στις ιστορίες τους. Στο τέλος κάθε γραμματέας ανέλαβε να συντάξει την ιστορία για το επόμενο εργαστήριο.

4ο Εργαστήριο: Κάθε ομάδα έχοντας ένα Φύλλο Εργασίας με πέντε ιστορίες, τις οποίες οι γραμματείς κατέθεσαν ηλεκτρονικά πριν την ημέρα συνάντησης, συζητήσαμε με κριτήρια η κάθε ιστορία: 1) αν παρουσιάζει στα αλήθεια ένα δίλημμα, μία κρίσιμη στιγμή, που ο καθένας θα έπραττε διαφορετικά, 2) περιέχει μία ή περισσότερες συγκρούσεις, 3) ο πρωταγωνιστής αντιμετωπίζει ένα ή περισσότερα εμπόδια, για να πετύχει τον στόχο του, 4) περιλαμβάνει μία στιγμή κορύφωσης, 5) αφορά εφήβους, ή την εκπαίδευση και 6) σχετίζεται με τα θέματα που τους ενδιαφέρουν ως ομάδα. Η ολομέλεια κατέληξε σε δύο ιστορίες και μία από αυτές ήταν η εξής:

Ο Γιάννης είναι μαθητής της Α' Γυμνασίου, άριστος και επιμελίστατος. Είναι το «φυτό» της τάξης, γνωστός άλλωστε για αυτό από το Δημοτικό. Κάθισε όμως από την αρχή με ένα νέο συμμαθητή που ένα μήνα αργότερα άρχισε να τον συνοδεύει ένας καθηγητής που ήρθε προσωπικά γι' αυτόν. Φυσικά φαινόταν ότι ο συμμαθητής του είναι περίεργος και δεν του πολυμιλούσε. Ένωθε όμως άνετα και καλά μαζί του γιατί οι άλλοι δεν τον πολυήθελαν και πολλές φορές τον κορόιδευαν για τα γυαλιά του ή ότι τα ξέρει όλα. Με τον Μιλτιάδη είχε μία

σιγουριά, παρ' όλο που ήταν κλειστός και μυστήριος. Μια μέρα όμως ο συμμαθητής του την ώρα των Αρχαίων ξέσπασε και έκανε άγριες κινήσεις οι οποίες τον χτύπησαν. Έγινε ρεζίλι σε όλους. Οι άλλοι γελούσαν και τον κορόιδευαν. Δεν έφτανε που ήταν ο σπασίκλας της τάξης, τώρα έφαγε ξύλο και από τον φίλο του. Η καθηγήτρια των Αρχαίων πήρε το μέρος του. Και αυτός με πολύ οργή "έφτυσε τον Μιλτιάδη στα μούτρα", βλέποντας ότι αυτό άρεσε στους άλλους, οι οποίοι αμέσως τον αναγνώρισαν «Έλα μπράβο, αυτό είναι...». Τότε άκουσε σε όλη τη φασαρία την καθηγήτρια των αρχαίων να λέει στον προσωπικό καθηγητή του άλλου ότι "σας το έλεγα, δεν πρέπει να είναι «αυτά» τα παιδιά μαζί με τα φυσιολογικά. Κοιτάξε τι έγινε". Η καθηγήτρια ειδοποίησε αμέσως τη μαμά του Γιάννη, για να πάνε στον διευθυντή. Η καθηγήτρια απαίτησε "να φύγει αμέσως αυτός από το σχολείο", "μου χαλάει την τάξη". Από την άλλη, η μητέρα του Γιάννη φάνηκε πιο ευαίσθητοποιημένη "είναι κρίμα να κρίνουμε τόσο αυστηρά ένα τέτοιο παιδί", "είμαστε άνθρωποι και πρέπει να δεχτούμε την ιδιαιτερότητα του παιδιού, απλώς χρειάζεται περισσότερη προσοχή". Ο διευθυντής δεν ήξερε τι να κάνει και ζήτησε από τον Γιάννη, που θεωρούνταν καλός και σοβαρός να πάρει θέση "τι λες πρέπει να φύγει ο φίλος σου από το σχολείο;". Ο Γιάννης καταλάβαινε ότι κάτι σοβαρό συμβαίνει με τον Μιλτιάδη που μέχρι τώρα τον ένιωθε φίλο. Άκουσε και την μαμά του που του αναγνωρίζει ελαφρυντικά. Αλλά αυτός έγινε ρεζίλι σε όλους και φάνηκε ότι τους άρεσε που τον έφτυσε. Ίσως τώρα σταματήσουν το bullying, μπορεί να τον κάνουν και παρέα. Θα ήταν ωραία να ανήκει στην παρέα τους. Είναι και η καθηγήτρια που το είπε ξεκάθαρα: «Πρέπει να φύγει». Τι να πει; Πώς ο Διευθυντής τον ρωτά ένα τέτοιο θέμα; με βάση ποιον να αποφασίσει; τον εαυτό του, τον φίλο του, τους άλλους που θέλει να κάνει φίλους, τη μαμά του;

Αρχίσαμε αμέσως αυτοσχεδιασμούς σε ομάδες και συνεχείς αναστοχασμούς. Δοκιμάσαμε στιγμιότυπα της ιστορίας και καταγράψαμε πολλές απορίες για αυτήν, αλλά και για τα πρόσωπα. Είχαμε πλέον την ιστορία μας.

5ο Εργαστήριο: Χωριστήκαμε σε ομάδες και κάθε μία ανέλαβε ένα πρόσωπο της ιστορίας. Αρχικά με την τεχνική ρόλος στον τοίχο ανιχνεύσαμε τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους με βάση τα τεκταινόμενα στην ιστορία και στην συνέχεια διαμορφώνοντας τον χάρτη της ζωής των χαρακτήρων προσπαθήσαμε να εξηγήσουμε τις αντιδράσεις τους, τις σκέψεις τους και όσα δεν είναι προφανή στην αφήγηση. Εμφανίστηκαν αρκετές αντιφάσεις και σημεία της ιστορίας που επιδέχονταν αλλαγές ώστε να εστιαστεί πράγματι σε ένα θέμα που να φορά εφήβους-είχαμε αποφασίσει πια-Γυμνασίου και μεγάλων τάξεων Δημοτικού.

6ο Εργαστήριο: Ενημερωθήκαμε σχετικά με τα Θεατροπαιδαγωγικά Προγράμματα και την παιδαγωγική μεθοδολογία τους και παρακολουθήσαμε κριτικά το Θεατροπαιδαγωγικό Πρόγραμμα «Πέντε μουντζουρωμένα απογεύματα» (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2007) σε βίντεο προβολή. Ακολούθησε συζήτηση με επισημάνσεις στους χειρισμούς των παιδαγωγών, που εφάρμοζαν το συγκεκριμένο πρόγραμμα, την επικοινωνία με τους μαθητές, την επίτευξη των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων και τον σεβασμό των παιδαγωγικών προϋποθέσεων ενός τέτοιου προγράμματος. Κλείσαμε με αναστοχασμό επί της δικής μας δημιουργίας που πλέον έπαιρνε σάρκα και οστά.

Στάδιο 3

Μάρτιος-Οκτώβριος 2015

1ο Εργαστήριο: καθώς υπήρξε διακοπή των εργασιών μας λόγω εξεταστικής επανήλθαμε με δραστηριότητες επικοινωνίας, σωματικής κίνησης και συντονισμού, εμπιστοσύνης και χαλάρωσης.

Η διευκολύντρια σε θέματα θεατροπαιδαγωγικής ανέλαβε εναργέστερο ρόλο και ουσιαστικά πλέον εργάστηκε μαζί μας ως κριτικός φίλος στην έρευνα δράση και ως συντονίστρια του προγράμματος. Συζητήσαμε με σκοπό μόνο την υπενθύμιση στο τέλος την ιστορία και τα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν κάνοντας αναφορές σε επισημάνσεις και αλλαγές που είχαμε σκεφτεί.

2ο Εργαστήριο: Εργαστήκαμε σε ομάδες χωρίζοντας η κάθε ομάδα την ιστορία σε σκηνές/ ενότητες και προτείνοντας τη σειρά των γεγονότων ώστε να εξυπηρετείται 1) ο κεντρικός σκοπός και 2) η θεατρική δράση. Κάθε ομάδα ουσιαστικά είχε στο τέλος τη δική της πρόταση την οποία παρουσίασε και δικαιολόγησε. Προχωρήσαμε με κάποιες ομάδες σε αυτοσχεδιασμούς, για να κάνουν οι ίδιοι μία πρώτη προσέγγιση δημιουργίας της ιστορίας και όχι βέβαια υποκριτικής απόδοσης.

3ο Εργαστήριο: Εργαστήκαμε με βάση τις σκηνικές προτάσεις των ομάδων τις οποίες συζητήσαμε, τις είδαμε (όσοι τις είχαν δουλέψει) και δοκιμάσαμε αυτοσχεδιασμούς. Παράλληλα, όταν ήταν απαραίτητο κάναμε δραστηριότητες status, σώματος, έκφρασης και χαλάρωσης

4ο Εργαστήριο: Καθώς πια είχαμε μία ιστορία, η οποία είχε αλλάξει από την αρχική, αφού επικεντρώσαμε περισσότερο στη σχέση του Γιάννη με τα πρόσωπα στο σχολείο (συμμαθητές και Μιλτιάδης) και τη μητέρα στο σπίτι, διαπιστώσαμε ότι η διλημματική σκηνή με τον διευθυντή δεν είναι ρεαλιστική και κυρίως δεν είναι λειτουργική και για αυτό προχωρήσαμε σε αλλαγές. Φτάσαμε σε ένα κομβικό σημείο κατά το οποίο έπρεπε να καθορισθεί το θέμα του προγράμματος και ο παιδαγωγικός-διδασκτικός σχεδιασμός του. Σε αυτό το σημείο επανήλθαμε στην ομάδα και επιχειρήσαμε να ισχυροποιήσουμε με δραστηριότητες τις διασυνδέσεις των μελών και την επικοινωνία-σχέση μεταξύ τους. Σύντομα θα αναλάμβαναν ρόλους και θα έπρεπε να είχαν τα εργαλεία ώστε να ανταπεξέλθουν. Και δεν ασκηθήκαμε μόνο στα σχετικά με τη σκηνική δράση, τη χωροταξία, τις θέσεις ισχύος, αλλά και στην εμπιστοσύνη και συνεργασία, αφού μία ομάδα θα εργάζονταν στην οργάνωση και υποστήριξη του προγράμματος, μία δεύτερη στην παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού και μία τρίτη στην εφαρμογή του προγράμματος.

5ο Εργαστήριο: Επιχειρήσαμε να προσεγγίσουμε θέματα ειδικής αγωγής και να γνωρίσουμε καλύτερα τι είναι ο αυτισμός καθώς ένα πρόσωπο της ιστορίας βρίσκεται στο φάσμα του αυτισμού. Η διευκολύντρια Κατερίνα Λασκαρίδου ανέλαβε να μας παρουσιάσει το θέμα, συζητήσαμε γενικά για τον αυτισμό και την συμπερίληψη των παιδιών με αυτισμό στο κανονικό σχολείο και ειδικά για τον Μιλτιάδη της ιστορίας μας.

6ο Εργαστήριο: Ξεκινώντας με ανατροφοδότηση από την προηγούμενη εργασία, σε ολομέλεια συζητήσαμε και καταλήξαμε στην ιστορία και στο δρώμενο (σκηνές) που θα περιλαμβάνεται στο πρόγραμμα. Συζητήσαμε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα της παρέμβασής μας και προχωρήσαμε σε σχεδιασμό, εμπλουτίζοντας την με ιδέες. Μελετήσαμε πιθανές δραστηριότητες που βοηθούν στην επίτευξη των αποτελεσμάτων. Οργανώσαμε σε ομάδες με την τεχνική της ανακριτικής καρέκλας ανίχνευση των βιογραφικών, των σκέψεων

και των κινήτρων κάθε προσώπου της ιστορίας, που είχαμε επινοήσει.

7ο Εργαστήριο: Χωριστήκαμε σε ομάδες συγγραφής, δράσης και παραγωγής και συμφωνήσαμε να αρχίσουμε το στήσιμο του παραστατικού μέρους με αυτοσχεδιασμούς από την ομάδα δράσης, την καταγραφή των διαλόγων από την ομάδα συγγραφής και την παράλληλη μελέτη των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών και των βιβλίων του σχολείου από την ομάδα παραγωγής. Δημιουργήσαμε το χρονοδιάγραμμα που μας εξυπηρετούσε και καταλήξαμε στον τρόπο και στις υποομάδες εργασίας

8ο Εργαστήριο: Οι ομάδες δράσης και συγγραφής εργάζονταν παράλληλα και με αυτοσχεδιασμούς και συνεχή ανατροφοδότηση και αναστοχασμούς γράφονταν το δρώμενο (διάλογοι) του προγράμματος ενώ παράλληλα οι συντονιστές προτείναμε δραστηριότητες που πιθανόν να συνδυάζονταν με το δρώμενο ώστε να υπηρετηθούν τα μαθησιακά προσδοκώμενα αποτελέσματα, που είχαμε σχεδιάσει. Παράλληλα η ομάδα παραγωγής εργάζονταν σε υποομάδες για κάθε γνωστικό αντικείμενο και κάθε τάξη ξεχωριστά μελετώντας τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών που ισχύουν και αυτά που δοκιμάζονται πιλοτικά καθώς και τα βιβλία μαθητή και εκπαιδευτικού, ώστε να παράγουν υλικό χρήσιμο για τους εκπαιδευτικούς που θα εφαρμόσουν το πρόγραμμα στις τάξεις τους.

9ο Εργαστήριο: Συνεχίσαμε την εργασία με τις τρεις ομάδες. Συναντηθήκαμε ξεχωριστά οι ομάδες δράσης και συγγραφής και από την άλλη η ομάδα παραγωγής. Στην πρώτη συνάντηση συνεχίσαμε τους αυτοσχεδιασμούς και καταλήξαμε στο δρώμενο και τις δραστηριότητες. Είχαμε πλέον θέμα του προγράμματος (η μετάβαση στην εφηβεία), υποθέματα (σχολικός εκφοβισμός και διαφορετικότητα/ειδική αγωγή) και μία ιστορία που μόνο ο πυρήνας της και τα πρόσωπα θύμιζαν την πρώτη μας ιστορία που είχαμε επινοήσει.

Η ομάδα παραγωγής είχε παραδώσει υλικό και αναλάβαμε να το επιμεληθούμε δύο από εμάς.

Υπήρχε πλέον ένα Θεατροπαιδαγωγικό Πρόγραμμα με παιδαγωγική υποστήριξη, δρώμενο και δραστηριότητες, καθώς και Εκπαιδευτικό Υλικό που να το υποστηρίζει. Με βάση αυτά κατατέθηκε αίτηση έγκρισης από το Υπουργείο Παιδείας για την έγκρισή του ώστε με τη νέα σχολική χρονιά να μπορεί να εφαρμοσθεί σε σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Παράλληλα αναζητήθηκε χορηγός για να καλύψει τα έξοδα της εφαρμογής του προγράμματος

10ο Εργαστήριο: Μετά τη διακοπή του καλοκαιριού όλα τα μέλη της κοινότητας βρεθήκαμε και με δραστηριότητες ενδυνάμωσης και διασύνδεσης εργαστήκαμε στη λειτουργικότητα της ομάδας και πλέον δημιουργήσαμε δύο ομάδες εφαρμογής που θα επισκέπτονταν τα σχολεία και απαρτίζονταν από 6 πρόσωπα η κάθε μία (4 εμπυκωτές και 2 αντικαταστάτες/βοηθοί) και επιπλέον ο συντονιστής (2 συντονιστές) και μία ομάδα οργάνωσης που θα βοηθούσαν στην οργάνωση του προγράμματος και των εφαρμογών. Η ομάδα παραγωγής εκπαιδευτικού υλικού παρέμεινε σε εφεδρεία, αφού συνεχίστηκε η επιμέλεια αυτού.

Κατά τους μήνες Σεπτέμβριο και Οκτώβριο οι ομάδες εφαρμογής εργάστηκαν με δοκιμές σε 8 συναντήσεις (2-3 ωρών) και πραγματοποιήσαμε 4 πιλοτικές εφαρμογές (με φοιτητές στο Τμήμα Θεολογίας, με ενήλικες στο Ίδρυμα Λασκαρίδη, με μαθητές Α΄ Γυμνασίου στο 5ο Γυμνάσιο Νέου Ηρακλείου, με μαθητές Β΄ Γυμνασίου στο Βαρβάκειο Γυμνάσιο). Στις αναστοχαστικές συζητήσεις που έγιναν με ειδικούς (εκπαιδευτικοί : Δήμητρα Κολάση

και Μαρία Παζάρσκη, σχολικός σύμβουλος: Άγγελος Βαλλιανάτος, ειδικοί παιδαγωγοί: Καίτη Σερέτη και Κατερίνα Λασκαρίδου, υπεύθυνη προγραμμάτων Ίδρυματος Λασκαρίδη: Καλή Κυπαρίσση) προέκυψαν επισημάνσεις και αλλαγές με σκοπό την υπηρεσία των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων. Εν τω μεταξύ το πρόγραμμα εγκρίθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων (Φ13.1/145626/Δ2/17-9-2015) με σχετική εισήγηση του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) και εξασφαλίστηκε χορηγός, το Ίδρυμα Λασκαρίδη. Έτσι, φτάσαμε στην Εφαρμογή του προγράμματος το οποίο περιλήφθηκε στα Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Ίδρυματος Λασκαρίδη για το 2015-16 ως εργαστήριο, αφού η εφαρμογή του διαρκεί όλη τη σχολική χρονιά.

Εφαρμογή - παρουσίαση

Στον κόσμο του

Πρόγραμμα
για τη μετάβαση στην εφηβεία και για τον σχολικό εκφοβισμό

Εφαρμόζεται σε ομάδα μαθητών: 25-30. Ενδείκνυται για μαθητές των τάξεων Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού και Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου

Θέμα του προγράμματος είναι η διαμόρφωση της ταυτότητας στην εφηβεία και ο ρόλος των άλλων σε αυτή τη διαδικασία. Οι ερωτήσεις «Ποιος είμαι;» και «Ποια είναι η θέση μου στον κόσμο;» έχουν πρωταρχική σημασία στην εφηβεία κάνοντας τη ζωή περισσότερο περίπλοκη από ποτέ. Σε αυτό το παιχνίδι αναζήτησης απαντήσεων η διαφορετικότητα και η θυματοποίηση των διαφορετικών στο σχολείο δημιουργούν σύγχυση και κρίση στη δοκιμή διαφορετικών επιλογών και ρόλων. Οι αποφάσεις που καλείται να πάρει ο έφηβος στην προσπάθειά του να οργανώσει ένα κεντρικό, ενιαίο πυρήνα ταυτότητας καταλήγουν να είναι κρίσιμες και δύσκολες.

Βασικά θέματα:

- η αναζήτηση και η διαμόρφωση της ταυτότητας του εφήβου
- οι σχέσεις με τους συνομήλικους και με τους γονείς στην πρώτη εφηβεία
- ο φόβος που προκαλείται από τη θυματοποίηση, τον αποκλεισμό και την απομόνωση στο σχολείο
- η ευθύνη όσων δεν συμμετέχουν ενεργά αλλά παρατηρούν περιστατικά εκφοβισμού (ανηλίκων και ενηλίκων)
- η ένταξη και η φοίτηση των εφήβων μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Το πρόγραμμα αντιμετωπίζει τον εκφοβισμό και την αποδοχή της διαφορετικότητας ως ένα πολυδιάστατο, δυναμικό, κοινωνικό φαινόμενο, που δεν αφορά απλώς ένα κακό-δυνατό και ένα καλό-αδύναμο παιδί, αλλά εμπλέκει συνολικά όλη την σχολική κοινότητα και κάθε

πρόσωπο ξεχωριστά. Για αυτό διαπραγματεύεται τη διαφορετικότητα ως ένα δυναμικό εργαλείο, για να αναπτύξει ο καθένας την ταυτότητά του και να γίνει ο κόσμος καλύτερος, και όχι ως αφορμή, για να ασκήσει κάποιος βία στο σχολείο.

Μεθοδολογία:

Σχεδιάστηκε με βάση έρευνες για την ανάπτυξη και την ψυχολογία των πρώτων εφήβων (11 με 15) που βρίσκονται στις Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού και Α΄, Β΄, και Γ΄ Γυμνασίου. Χρησιμοποιεί την εκπαιδευτική και παιδαγωγική εμπειρία της βιωματικής και επικοινωνιακής μάθησης με σκοπό τον μετασχηματισμό και των θεατροπαιδαγωγικών προγραμμάτων (Theater-in-Education). Αυτά παγκοσμίως παρεμβαίνουν σε εκπαιδευτικό πλαίσιο χρησιμοποιώντας το κοινωνικό θέατρο και προσεγγίζοντας, μετά από έρευνα, ευαίσθητα θέματα με συγκεκριμένα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα και βιωματικές-επικοινωνιακές τεχνικές.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα:

Ειδικότερα μέσα από την ιστορία και τις δραστηριότητες εκπαιδευτικού δράματος προσδοκάμε οι μαθητές επαρκώς:

- να αντιμετωπίζουν την πολυπλοκότητα της εφηβικής ζωής και τα ερωτήματα σχετικά με την ταυτότητα ως ένα στάδιο αυτοσυνειδησίας στη ζωή κάθε ανθρώπου
- να αντιλαμβάνονται ότι στο πλαίσιο της αναζήτησης ταυτότητας οι αποφάσεις, που παίρνει ο έφηβος, και οι επιλογές, που κάνει, έχουν τις συνέπειές τους
- να αναλύουν την επίδραση που έχει το οικογενειακό, σχολικό και φιλικό (συνομήλικοι) περιβάλλον στο φαινόμενο του εκφοβισμού και τη δυναμική των σχέσεων μεταξύ των προσώπων που πρωταγωνιστούν στα σχετικά περιστατικά και αυτών που τα παρακολουθούν
- να διερευνούν τις στάσεις που μπορεί κάποιος να πάρει απέναντι στον εκφοβισμό και ιδιαίτερα την ανάληψη ευθύνης και δράσης
- να νιώθουν οικεία με τη διαφορετικότητα και τον «άλλον» με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, που μπορεί να είναι μια μικρή δυσκολία στην κοινωνική επαφή μέχρι πιο σοβαρές δυσκολίες στη συμπεριφορά (φάσμα του αυτισμού)
- να εξετάζουν κριτικά τις προσωπικές τους συμπεριφορές και αντιδράσεις απέναντι στο διαφορετικό στην καθημερινότητά τους
- να αναπτύσσουν τις κριτικές και κοινωνικές δεξιότητες με την καλλιέργεια και άσκηση της φαντασίας, της δημιουργικότητας και της έκφρασης

Εφαρμογή:

Φάση 1η :

Διαρκεί 90 λεπτά, πραγματοποιείται στην τάξη των μαθητών από τον συντονιστή και τους βοηθούς εμπυχωτές. Περιλαμβάνει παραστατικό μέρος και δραστηριότητες εκπαιδευτικού δράματος.

Στο παραστατικό μέρος του προγράμματος οι μαθητές παρακολουθούν ζωντανά μία ιστορία και συναντούν τους πρωταγωνιστές που έχουν πολλά κοινά με τη ζωή τους. Έφηβοι, με τις αγωνίες τους και στον δικό τους κόσμο. Όλοι διαφορετικοί και τελικά όλοι θύματα. Ένας μαθητής στο φάσμα του αυτισμού, ένας άλλος μαθητής που έχει υποστεί εκφοβισμό, κάποιος που καταχρώνται τη δύναμή τους και κάποιος που βρίσκονται απλώς εκεί. Φυσικά εκεί είναι και οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς. Εκεί! Το πλαίσιο αυτό εξερευνούμε μαζί με τους μαθητές και πώς αυτό διαμορφώνεται από τον κόσμο του καθενός και τη δράση τους. Η ανάγκη για αυτό- και ετερο- προσδιορισμό αδήριτη. Τα διλήμματα πολλά και έντονα για τους μαθητές που συμμετέχουν. Το ζητούμενο είναι ο προβληματισμός και η ανάληψη προσωπικής ευθύνης για τον χειρισμό των καταστάσεων.

Φάση 2η :

Προτείνεται να διαρκεί από 1 έως 4 μήνες και πραγματοποιείται στην τάξη των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς. Διαπραγματεύονται τα θέματα του προγράμματος χρησιμοποιώντας πρωτότυπο εκπαιδευτικό υλικό, ειδικά σχεδιασμένο για τις τάξεις του Δημοτικού και Γυμνασίου, το οποίο δίνεται στους ίδιους στο τέλος της 1ης Φάσης. Το υλικό περιέχει ποικιλία προτάσεων για τον συνδυασμό των εμπειριών και των θεμάτων του προγράμματος με δραστηριότητες βασισμένες στα διαφορετικά μαθήματα του σχολείου, πρωτότυπες δραστηριότητες, παράλληλες πηγές και γραπτά και πολυτροπικά κείμενα που μπορούν να συνδυαστούν σε ποικίλες δραστηριότητες και διδακτικές τεχνικές. Οι εκπαιδευτικοί επιλέγουν τι θα εφαρμόσουν με τους μαθητές τους μέχρι την 3η φάση του προγράμματος.

Φάση 3η :

Διαρκεί 90 λεπτά (με διάλειμμα), πραγματοποιείται στην τάξη των μαθητών από τον συντονιστή και τους βοηθούς εμπυχωτές. Περιλαμβάνει εκπαιδευτικές δραστηριότητες εμπάθουσας στα θέματα της εφηβείας, της αγωγής και της σχολικής ζωής, όπως αυτά αναδεικνύονται από την ιστορία του προγράμματος και άλλες πηγές.

Θεατροπαιδαγωγική Ομάδα:

Στον σχεδιασμό του προγράμματος εργάστηκαν οι Μάριος Κουκουάρας Λιάγκης, Ηρώ Ποταμούση (συντονιστές-σχεδιαστές) και 35 φοιτητές. Η παραγωγή του προγράμματος πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο ενός πειραματικού και βιωματικού εργαστηρίου φοιτητών του Τμ. Θεολογίας του ΕΚΠΑ, το οποίο πλέον λειτουργεί ως πιλοτικό πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτικών στην έρευνα, σχεδιασμό και εφαρμογή τέτοιων προγραμμάτων.

Ο **Μάριος Κουκουάρας Λιάγκης** σπούδασε Θεολογία στο ΑΠΘ και Ελλ. Φιλολογία στο ΔΠΘ. Εξειδικεύθηκε στην Παιδαγωγική (ΜΑ) και την Κοινωνιολογία της θρησκείας (PhD) στο ΑΠΘ. Διδάσκει από το 2013 Παιδαγωγική και Διδακτική στο Τμ. Θεολογίας του ΕΚΠΑ. Δίδαξε 10 χρόνια στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και εργάστηκε στον τύπο και το ραδιόφωνο. Ερευνήσε την εφαρμογή των Θεατροπαιδαγωγικών Προγραμμάτων στο ελληνικό σχολείο και έχει σχεδιάσει και εφαρμόσει προγράμματα σε συνεργασία με

Γ.Γ.Ν.Γ., ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Κομοτηνής, Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες, Ίδρυμα Λασκαρίδη κ.ά. Σήμερα ερευνά τη διδακτική μεθοδολογία της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης, τα Αναλυτικά Προγράμματα, την κονστρουκτιβιστική προσέγγιση μάθησης, την πολυτροπική διδακτική και τη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Συνεργάζεται με το ΙοΕ του University of London-UCL. Έχει κυκλοφορήσει τέσσερα βιβλία για την εκπαίδευση με τελευταίο το : Επιστήμες της Παιδαγωγικής και πρώτη εφηβεία, στις εκδόσεις Gutenberg.

Η **Ηρώ Ποταμούση** είναι απόφοιτη του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και του Κέντρου Καλλιτεχνικής και του Εργαστηρίου Δημιουργικής Εκπαίδευσης «ANIMA». Ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές της σπουδές στο Θέατρο στην Εκπαίδευση στο University of Warwick της Μ. Βρετανίας, όπου και ασχολήθηκε ερευνητικά με τα θεατροπαιδαγωγικά προγράμματα. Έχει εκπαιδευτεί στα εντατικά εκπαιδευτικά προγράμματα της ΜΚΟ Synergy Group στην Ελλάδα και το εξωτερικό, όπου μέσω της βιωματικής μάθησης προωθούνται με θεματικές ενότητες όπως η Λειτουργία ομάδας, Επικοινωνία, Ηγεσία και Παρακίνηση. Υπήρξε μέλος του Δ.Σ. του Πανελληνίου Δικτύου για το Θέατρο στην Εκπαίδευση (2008-2011). Ως θεατροπαιδαγωγός συνεργάζεται με δήμους, σχολεία και θεατρικές ομάδες της Αττικής από το 2005. Από το 2008 ασχολείται με τη δημιουργία και την εμπύχωση εκπαιδευτικού συνοδευτικού υλικού σε παιδικές και εφηβικές παραστάσεις (ΔΗΠΕΘΕ Β. Αιγαίου, Μάνια Παπαδημητρίου, Θέατρο Χώρα) και από το 2011 συνεργάζεται σταθερά με την Τζωρτζίνα Κακουδάκη, την θεατρική ομάδα 4Frontal και το θέατρο του Νέου Κόσμου στις εφηβικές παραστάσεις. Από το 2010 συμμετέχει σε θεατροπαιδαγωγικά προγράμματα ως εμπυχωτριά και επιμορφώτρια εκπαιδευτικών τα οποία ασχολούνται με θέματα δυναμικής της ομάδας, ανάπτυξης της προσωπικής και κοινωνικής ταυτότητας και προσέγγισης κοινωνικών θεμάτων μέσω του θεάτρου (Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Συνήγορος του Παιδιού, ANCE κ.α.).

Τα υπόλοιπα μέλη της θεατροπαιδαγωγικής ομάδας είναι όλοι φοιτητές θεολογίας και η συμβολή τους ήταν και είναι σημαντική στην έρευνα, τον σχεδιασμό, την οργάνωση και την εφαρμογή του προγράμματος.

Στα σχολεία στην εφαρμογή του προγράμματος οι εκπαιδευτικοί συναντούν τους συντονιστές (Μάριο Κουκουνάρα Λιάγκη και Ηρώ Ποταμούση) και τους βοηθούς εμπυχωτές (Αλέξανδρος Αναστασόπουλος, Ειρήνη Ζέζα, Ελεάνα Αποστολάκη, Ελένη Κάργατση, Θεωρή Κιούσης, Κατερίνα Βατού, Μαλβίνα Κάραλη, Ναζίρ-Παύλος Ναζάρ, Στέφανος Ζάρκα, Χαρά Κριμπένη).

Από την αρχή έως σήμερα στην ομάδα συνεργάστηκαν οι:

Αλέξανδρος Αναστασόπουλος,
Ελεάνα Αποστολάκη,
Βίκυ Βάντζου,
Κατερίνα Βατού,

Αγγελική Γερασίμου,
Ηλιάνα Γεωργιοπούλου,
Μίρκα Δημητροπούλου,
Γιώργος Διαμαντόπουλος,
Αναστασία Δρακοπούλου,
Κωνσταντίνα Ελευθεριάδου,
Στέφανος Ζάρκα,
Ειρήνη Ζέζα,
Δήμητρα Θρασυβούλου,
Μαλβίνα Κάραλη,
Ελένη Καραμπάση,
Ελένη Κάργατση,
Νάσια Κέκελου,
Θοδωρή Κιούσης,
Ματίνα Κουμπή,
Χαρά Κριμπένη,
Αθηνά Λυκούδη,
Ευρώπη Μαυροματάκη,
Κυριακή Μουμούρη,
Τάνια Μπούα,
Ανδρέας Μπράβος,
Ναζίρ-Παύλος Ναζάρ,
Αναστασία Νικηταρά,
Κωνσταντίνα Ντούφα,
Έλενα Πάγκα,
Πένυ Σίτου,
Καίτη Σταυροπούλου,
Δήμητρα Τονγκελίδου.

Κεφάλαιο Δ

Εκπαιδευτικό Υλικό

Στη δεύτερη φάση του προγράμματος ο ρόλος του εκπαιδευτικού ή των εκπαιδευτικών της τάξης είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την επίτευξη των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων του προγράμματος. Καλούνται να κατά την κρίση τους και ανάλογα με τις εκπαιδευτικές ανάγκες της τάξης τους να χρησιμοποιήσουν ιδέες από το προτεινόμενο εκπαιδευτικό υλικό και να πραγματοποιήσουν δραστηριότητες είτε αυτούσιες είτε να κάνουν συνδυασμούς είτε να τις εμπλουτίσουν με δικό τους υλικό. Σκοπός είναι στο διάστημα μεταξύ των δύο παρεμβάσεων οι μαθητές με τον εκπαιδευτικό να εργαστούν σε βάθος στα θέματα του εκπαιδευτικού προγράμματος με βάση τα μαθήματα του Προγράμματος Σπουδών και τους μαθησιακούς στόχους αυτών ώστε η γνώση να είναι βιώσιμη και λειτουργική για κάθε παιδί της τάξης.

Το εκπαιδευτικό υλικό περιλαμβάνει δραστηριότητες άμεσα συνδεδεμένες με την ιστορία και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα του εκπαιδευτικού προγράμματος και προτάσεις αξιοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος και των θεμάτων του στη διδασκαλία ενοτήτων των μαθημάτων του Προγράμματος Σπουδών κάθε τάξης (Ε΄, Στ΄ Δημοτικού και Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου). Γίνονται αναφορές στα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα των ενοτήτων που μπορούν να υπηρετηθούν αποτελεσματικά, σε θέματα και δραστηριότητες που σχετίζονται άμεσα με τους στόχους του εκπαιδευτικού προγράμματος. Σε κάποιες ενότητες γίνονται προτάσεις άμεσης σύνδεσης του περιεχομένου τους με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με βάση όσα έχουν επιλεγεί και μπορούν να προσαρμοσθούν. Για αυτό οι προτάσεις είναι κυρίως ιδέες προσαρμογής όσων προτείνονται στις ενότητες των βιβλίων ή στο Πρόγραμμα Σπουδών. Προτείνονται, τέλος, όλα τα μαθήματα στο ΑΠΣ των οποίων προκύπτουν δυνατότητες αξιοποίησης, επιδιώκοντας να εμπλακούν στο πρόγραμμα και τα θέματά του εκπαιδευτικοί διαφόρων ειδικοτήτων της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Καθώς η ελληνική εκπαίδευση διανύει φάση αλλαγών η σύνδεση με τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών και τα βιβλία δεν είναι εύκολη υπόθεση και για αυτό προχωρήσαμε στη μελέτη αυτών που ισχύουν και όσων προγραμμάτων έχουν σχεδιαστεί και δοκιμαστεί πιλοτικά τα προηγούμενα χρόνια. Όσα έχουν προκύψει και παρατίθενται μπορούν να χρησιμεύσουν σε οποιαδήποτε διδασκαλία ή εκπαιδευτική παρέμβαση σχετική με τα θέματα που μας απασχόλησαν και όχι μόνο με το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Στους πίνακες παρακάτω αναλύονται για κάθε τάξη τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών του ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ (2003) και τα πιλοτικά Προγράμματα Σπουδών (2011-2014) για αυτό σε κάθε μάθημα τα πρώτα είναι με πορτοκαλί φόντο και τα δεύτερα με άσπρο. Επίσης στη δεύτερη στήλη με το Υλικό και Δραστηριότητες για την διευκόλυνση των εκπαιδευτικών κάθε πρόταση σηματοδοτείται ανάλογα από τον αν προέρχεται από το βιβλίο του μαθητή ή το βιβλίο του εκπαιδευτικού ή το πρόγραμμα σπουδών ώστε να μπορούν να ανατρέξουν στις σελίδες τους:

Βαθμίδα Εκπαίδευσης			
Τάξη			
Ενότητα/ Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ)	Υλικό/Δραστηριότητες	Προτάσεις	
Μάθημα	ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ	 	
	Πιλοτικό ΠΣ		

Προτεινόμενες δραστηριότητες

Δραστηριότητες προς τους εκπαιδευτικούς για επεξεργασία με τους μαθητές στην τάξη. Οι προτεινόμενες δραστηριότητες μπορούν να γίνουν μεμονωμένα ή εξελικτικά ανάλογα με το χρόνο και την εμπειρία του εκπαιδευτικού.

Σχετικά με την ιστορία

- Το δωμάτιο του Γιάννη
- **Στόχοι:** ενσυναίσθηση, έκφραση.
- **Χώρος:** εσωτερικός.
- **Υλικά:** λευκές κόλλες χαρτιού, μαρκαδόροι
- **Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα** αυτής της δραστηριότητας είναι οι μαθητές να εμβαθύνουν στην ψυχοσύνθεση του κεντρικού ήρωα, να προσθέσουν δικά τους στοιχεία ώστε να τον οικειοποιηθούν.

Περιγραφή: Οι μαθητές φαντάζονται το δωμάτιο του ήρωα της ιστορίας. Ο εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να το φανταστούν με λεπτομέρεια (το χρώμα, τη διαρρύθμιση, τα

αντικείμενα). Στη συνέχεια, οι μαθητές επιλέγουν να ζωγραφίσουν ή να δημιουργήσουν ή και να φέρουν ένα αντικείμενο από το δωμάτιο του Γιάννη (μία αφίσα από τον τοίχο του, ένα αντικείμενο από τη βιβλιοθήκη κ.ά.). Τέλος, παρουσιάζουν το αντικείμενο που επέλεξαν στην υπόλοιπη ομάδα (την ιστορία του αντικειμένου και τη σημασία που έχει για τον Γιάννη).

- Συμβουλές
- **Στόχοι:** ενσυναίσθηση, δημιουργική γραφή, ανάπτυξη φαντασίας
- **Χώρος:** εσωτερικός.
- **Υλικά:** λευκές κόλλες χαρτιού, στυλό ή μολύβια
- **Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα** αυτής της δραστηριότητας είναι οι μαθητές να εκφραστούν γραπτά σπυρίζοντας τη θέση τους με επιχειρήματα πάνω στο κεντρικό δίλημμα του ήρωα, να αναπτύξουν τη φαντασία τους και να αναστοχαστούν σε όσα έχουν προηγηθεί κατά τη διάρκεια της 1ης φάσης του προγράμματος.

Περιγραφή: Οι μαθητές γράφουν ένα γράμμα που απευθύνεται στον Γιάννη, συμβουλευοντάς τον για το πώς θεωρούν ότι πρέπει να χειριστεί το δίλημμα στο οποίο βρέθηκε στο τέλος της ιστορίας.

- Μια μέρα στην ζωή του Χάρη
- **Στόχοι:** ενεργοποίηση, διάδραση, έκφραση, κριτική σκέψη, οπτικές γωνίες
- **Χώρος:** εσωτερικός.
- **Υλικά:** -
- **Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα** αυτής της δραστηριότητας είναι οι μαθητές να προσεγγίζουν την ιστορία από την οπτική γωνία του 'ανταγωνιστή', να αναλογίζονται τα κίνητρα και τις συμπεριφορές του

Περιγραφή: Οι μαθητές σε ομάδες των 3-4 καλούνται να φανταστούν μία μέρα από την καθημερινότητα του Χάρη. Στη συνέχεια δημιουργούν ένα μικρό δρώμενο και το παρουσιάζουν στις υπόλοιπες ομάδες.

- Οπτικές γωνίες & Παρεμβάσεις
- **Στόχοι:** κριτική σκέψη, εναλλαγή οπτικής γωνίας, φαντασία, δημιουργικότητα, δημιουργική γραφή
- **Χώρος:** εσωτερικός.
- **Υλικά:** καρτέκλες ή μαξιλάρια ανάλογα του αριθμού των μαθητών & λευκές κόλλες χαρτιού, στυλό ή μολύβια
- **Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα** αυτής της δραστηριότητας είναι οι μαθητές επαρκώς να ενεργοποιούνται στο πλαίσιο της ομάδας, να κάνουν μια πρώτη προσέγγιση του θέματος της κοινότητας και της διαφορετικότητας.

Περιγραφή: Ζητείται από τους μαθητές να σκεφτούν πως θα ήταν η ιστορία εάν την αφηγούταν

κάποιος από τους άλλους χαρακτήρες που γνωρίσαμε στην ιστορία (Χάρης, Κωνσταντίνα, μπτέρα Γιάννη) ή κάποιος άλλος χαρακτήρας που δεν εμφανίζεται αλλά αναφέρεται ή υπονοείται η παρουσία του (Κα Μπέκου, διευθυντής, πατέρας Γιάννη). Στη συνέχεια, κάθε μαθητής αφηγείται την ιστορία στην ολομέλεια ενώ οι υπόλοιποι προσπαθούν να μαντέψουν ποιος είναι ο χαρακτήρας που αφηγείται κάθε φορά την ιστορία.

Εξέλιξη δραστηριότητας: Ζητείται από τους μαθητές να αφηγηθούν εκ νέου την ιστορία του Γιάννη (από όποια οπτική γωνία επιλέξουν) προσθέτοντας ένα πρόσωπο που μπορεί να επηρεάσει την πλοκή. Μπορούν να γράψουν την αφήγησή τους και να γίνει στο τέλος συζήτηση για το ποιο πρόσωπο επέλεξε ο καθένας και ποιες αλλαγές επέφερε (έχει σημασία να ακουστούν στην ομάδα οι επιλογές και οι πιθανές συνέπειες και να γίνει συζήτηση. Υπάρχει διαφορά αν επέλεξε κάποιος να εισάγει στην ιστορία τον πατέρα, ένα συμμαθητή ή τον Spiderman).

- Το τέλος (:)
- **Στόχοι:** έκφραση, φαντασία, δημιουργικότητα, συνεργασία
- **Χώρος:** εσωτερικός.
- **Υλικά:** καρτέκλες ή μαξιλάρια ανάλογα του αριθμού των μαθητών & λευκές κόλλες χαρτιού, μαρκαδόροι
- **Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα** αυτής της δραστηριότητας είναι οι μαθητές να χρησιμοποιούν τη φαντασία τους, να εκφράζονται δημιουργικά δίνοντας όποιο τέλος επιλέξουν στην ιστορία και να εξετάζουν τις επιλογές τους

Περιγραφή: Ο καθένας γράφει σε μορφή αφήγησης ή/και σε μορφή COMIC τη συνέχεια της ιστορίας όπως τη φαντάζεται. Σε ομάδες των 3-4, οι μαθητές δημιουργούν μια σειρά από δυναμικές εικόνες αναπαριστώντας την κατάληξη της ιστορίας.

Σχετικά με τη ζωή τους

Ταυτότητα – Διαφορετικότητα - Σχέσεις

- Αληθινά ψέματα
- **Στόχοι:** γνωριμία, ενεργοποίηση, έκφραση, συνεργασία
- **Χώρος:** εσωτερικός.
- **Υλικά:** καρτέκλες ή μαξιλάρια ανάλογα του αριθμού των μαθητών
- **Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα** αυτής της δραστηριότητας είναι οι μαθητές επαρκώς να ενεργοποιούνται στο πλαίσιο της ομάδας.

Περιγραφή: Οι μαθητές σε ζευγάρια (Α και Β). Τα ζευγάρια συζητούν μεταξύ τους. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης καθένας μοιράζεται με το ζευγάρι του δύο αληθινά γεγονότα (μπορεί να αφορούν εμπειρίες, γνώσεις ή κάτι άλλο) και μαζί δημιουργούν ένα ψέμα για τον καθένα (μια εμπειρία, περιστατικό που δεν ισχύει). Αφού αποφασίσουν τις δύο αλήθειες και το ένα ψέμα του καθενός, ο Α παρουσιάζει στην υπόλοιπη ομάδα τον Β και το αντίστροφο,

χρησιμοποιώντας τα τρία χαρακτηριστικά που επέλεξαν. Οι υπόλοιποι μαθητές προσπαθούν να μαντέψουν ποιο από τα τρία είναι το ψέμα.

- Κινέζικο πορτρέτο
- **Στόχοι:** φαντασία, δημιουργικότητα, επικοινωνία, κριτική σκέψη
- **Χώρος:** εσωτερικός.
- **Υλικά:** καρτέκλες ή μαξιλάρια ανάλογα του αριθμού των μαθητών
- **Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα** αυτής της δραστηριότητας είναι οι μαθητές επαρκώς να αναπτύξουν τη φαντασία τους και την κριτική σκέψη τους με εναλλακτικούς τρόπους έκφρασης

Περιγραφή: Οι μαθητές σε κύκλο. Κάποιος βάζει στο μυαλό του κάποιον από την ομάδα χωρίς να μοιραστεί ποιόν. Οι υπόλοιποι κάνουν ερωτήσεις ώστε να μαντέψουν ποιος είναι. Οι ερωτήσεις γίνονται με την εξής μορφή: «αν ήταν...τι θα ήταν;» (π.χ αν ήταν λουλούδι, τι θα ήταν; Αν ήταν εποχή του χρόνου, ποια θα ήταν; κ.ο.κ)

- Σχέσεις
- **Στόχοι:** συνεργασία, έκφραση, ενσυναίσθηση, μη λεκτική επικοινωνία
- **Χώρος:** εσωτερικός.
- **Υλικά:** -
- **Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα** αυτής της δραστηριότητας είναι οι μαθητές επαρκώς να εκφράζουν σωματικά σκέψεις και ιδέες και να συνεργάζονται επικοινωνώντας χωρίς τη χρήση λόγου.

Περιγραφή: Οι μαθητές χωρίζονται σε ζευγάρια. Ο εκπαιδευτικός δίνει συνθήκες σχέσεων (π.χ. γονιός-παιδί, δάσκαλος – μαθητής, αδέρφια, φίλοι κ.ά.) και οι μαθητές καλούνται να αναπαραστήσουν με τα σώματά τους ακίνητες εικόνες – αγάλματα που εκφράζουν τη σχέση που δίνεται (χωρίς συνεννόηση και λόγο).

- Χωρίς λόγια
- **Στόχοι:** συνεργασία, έκφραση, ενσυναίσθηση, κριτική σκέψη, δημιουργικότητα, φαντασία
- **Χώρος:** εσωτερικός.
- **Υλικά:** -
- **Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα** αυτής της δραστηριότητας είναι οι μαθητές να συν-δημιουργούν και να εκφράζουν τις ιδέες τους παραστατικά

Οι μαθητές χωρίζονται σε μικρές ομάδες. Δίνεται σε κάθε ομάδα μία από τις παρακάτω φράσεις (ή και η ίδια).

- Όλα πήγαιναν καλά μέχρι που...
- Εγώ δεν έκανα τίποτα...
- Με απογοητεύεις...

- Να σου εξηγήσω...

- Παράτα με...

Κάθε ομάδα, με αφορμή τη φράση/ τίτλο της, δημιουργεί μία ιστορία και στη συνέχεια την παρουσιάζει σε τρεις ακίνητες εικόνες. Στη συνέχεια, στις εικόνες μπορεί να προστεθεί και λόγος ή/και κίνηση.

- Πιέσεις
- **Στόχοι:** ενσυναίσθηση, έκφραση
- **Χώρος:** εσωτερικός.
- **Υλικά:** λευκές κόλλες χαρτιού, στυλό ή μολύβια
- **Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα** αυτής της δραστηριότητας είναι οι μαθητές επαρκώς να εκφράζονται και να αναγνωρίζουν προσωπικά στοιχεία με αυτοπεποίθηση

Ο εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να γράψουν καρτέλες (όπως ο Γιάννης) περιγράφοντας τον εαυτό τους και ένα σημείο/περιστατικό/συνθήκη που τους πιέζει. Στη συνέχεια κάνουν παρουσίαση στην τάξη.

- Το να είσαι έφηβος σημαίνει...
- **Στόχοι:** ενσυναίσθηση, έκφραση
- **Χώρος:** εσωτερικός.
- **Υλικά:** καρτέκλες ή μαξιλάρια ανάλογα του αριθμού των μαθητών & λευκές κόλλες χαρτιού, στυλό ή μολύβια
- **Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα** αυτής της δραστηριότητας είναι οι μαθητές επαρκώς να ενεργοποιούνται στο πλαίσιο της ομάδας, να εκφράζουν απόψεις και αντιλήψεις, να αναστοχάζονται.

Περιγραφή: Ο κάθε μαθητής ζωγραφίζει το περίγραμμα του εαυτού του σε ένα μεγάλο χαρτί (χαρτί του μέτρου). Χρησιμοποιώντας τους μαρκαδόρους γράφει μέσα στο περίγραμμα το πώς βλέπει τον εαυτό του ο ίδιος ενώ έξω από το περίγραμμα γράφει πως νομίζει ότι τον βλέπουν οι άλλοι. Κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας μπορεί να χρησιμοποιηθεί μουσική. Εξέλιξη της δραστηριότητας: Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες των 4-5 και μοιράζονται κάποια από τα στοιχεία που έχουν καταγράψει μέσα ή/και έξω από το περίγραμμά τους (ΠΡΟΣΟΧΗ: Ο εμπυχωτής φροντίζει να ξεκαθαρίσει στην ομάδα ότι οι μαθητές μοιράζονται μόνον ότι επιλέξουν και εάν θέλουν)

Εξέλιξη της δραστηριότητας:

Η ομάδα επιλέγει κοινές ή αντιθετικές συνθήκες που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δραστηριότητας και δημιουργεί ένα ομαδικό γλυπτό με θέμα

«Το να είσαι έφηβος σημαίνει...»

Σύνδεση με τα ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ και νέα ΠΣ

Λημοτική Εκπαίδευση		Πέμπτη τάξη		Προτάσεις
Ενότητα/ Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ)	Υλικό/Δραστηριότητες	Πρόγραμμα	Βιβλίο	Βιβλίο
<p>Θρησκευτικά</p> <p>Κεφάλαιο Γ : Αγώνας για την αλλαγή του εαυτού μας-3.2 Ο ληστής που έγινε Άγιος</p> <p>ΠΜΑ: Να εξηγήσουν ότι με τον θείο φωτισμό μπορεί να αλλάξει κάθε άνθρωπος, όσο κακός κι αν είναι, αρκεί να έχει ανοιχτή την καρδιά του</p> <p>Κεφάλαιο Ε: Αγώνας για έναν κόσμο ανθρωπινότερο-5.2 Αγώνες για τη δικαιοσύνη και 5.4 Αγονίζομαστε για την ειρήνη</p> <p>ΠΜΑ: 5.2 Να αντιληφθούν γιατί η αδικία, προσωπική και κοινωνική, αποτελεί απανθρωπιά και γιατί ο αγώνας για τη δικαιοσύνη, όπως διδάσκεται από τον Χριστιανισμό, αποτελεί χρέος όλων μας.</p> <p>5.4 Να κατανοήσουν ότι ο Χριστός είναι το τέλειο πρότυπο της ειρήνης.</p>	<p>Να εξηγήσουν ότι με τον θείο φωτισμό μπορεί να αλλάξει κάθε άνθρωπος, όσο κακός κι αν είναι, αρκεί να έχει ανοιχτή την καρδιά του</p> <p>-Πάπρος: "Δεν πρέπει... του Θεού", σελ. 51</p> <p>Παράβια: "Η μετάνοια... τη συνείδησή μας", σελ. 53</p> <p>Πάπρος: "Η Εκκλησία μπορεί... ειλικρινά", σελ.54</p> <p>-Οι έννοιες «αδικία» και «δικαιοσύνη» σε σύντομα πατερικά κείμενα (π.χ. του Μ. Βασιλείου)</p> <p>Το παράδειγμα του πάστορα Μάρτιν Λούθερ Κινγκ για ίσα δικαιώματα</p> <p>Επιστολή Ιακώβου (5, 4-6)</p> <p>-Συντάσσουν μια επιστολή προς τον υπουργό Δικαιοσύνης για ζητήματα αδικίας, που παρατηρούν σε βίρες αδύναμων, ξένων και φτωχών ανθρώπων</p> <p>-Η καλύτερη πορεία ειρήνης ξεκινά από την καρδιά μας</p> <p>-«Μακάριοι είναι όσοι επιδιώκουν την ειρήνη... Θεού» (Ματθ. 5,9) και «Μίσος, οργή... όλα αυτά τα κακά» (Γρηγόριο Νύσσης, Εις τους Μακαρισμούς, Λόγος Ζ'), σελ.111</p>	 		

<p>Ενότητα 2: Συμπόρευση με όρια και κανόνες</p> <p>ΠΜΑ: - Να αποδεικνύουν με παραδείγματα και αντιπαραδείγματα ότι οι επιλογές των πράξεων έχουν συνέπειες.</p> <p>-Να αποτιμούν με επιχειρήματα την ηθική σημασία των ορίων για την ατομική και συλλογική ζωή</p> <p>-Να συγκρίνουν την υπακοή σε νόμους και εντολές με την «εντολή» της χωρίς όρια αγάπης και εκφράζουν συνασθήματα και ιδέες.</p>	<p>Βασικά Θέματα: Κανόνες του σχολείου, κανόνες της τάξης μας, Έπαινος και τιμωρία</p> <p>iii. Οι κανόνες: Περιορισμός ή βοήθεια;</p> <p>iv. Κανόνες συμβίωσης (ανθρώπινα δικαιώματα)</p> <p>Δραστηριότητες: Ερευνα των κανονισμών του σχολείου. Συζητούν τι καλό επιφέρουν -Μεταγραφή του Δεκαλόγου: Έχει προηγηθεί η επεξεργασία του Δεκαλόγου, τα χαρακτηριστικά του Θεού που αναδεικνύονται και τη βελτίωση της ζωής των ανθρώπων της εποχής που απορρέει από αυτές. Δουλεύοντας σε ομάδες των 5, οι μαθητές μεταγράφουν τον Δεκάλογο, αρχίζοντας με τη φράση «Δεν χρειάζεται να...», αφού εγώ σου προσφέρω...» (π.χ. Δεν χρειάζεται να φοβάσαι τίποτε, αφού εγώ είμαι ο Θεός που είμαι πάντα στο πλάι σου). Στόχος: Με την υπογράμμιση της θετικής ενέργειας του Θεού, περαιτέρω κατανόηση της σημασίας του Δεκαλόγου στην ανθρώπινη ζωή</p> <p>- Κατασκευή ενός δεκαλόγου για την τάξη μας που να αρχίζει με μια θετική προτροπή («είναι καλό να...»)</p>	 	
<p>Ενότητα 3: Προχωράμε αλλάζοντας</p> <p>ΠΜΑ: - Να συναισθάνονται τη σημασία της αναγνώρισης του λάθους και του αγώνα για την υπέρβαση του ως χαρακτηριστικά της ηθικής ζωής και της πορείας προς την ωριμότητα.</p> <p>Ενότητα 5: Η Εκκλησία του Χριστού στην ιστορία</p> <p>ΠΜΑ: - Να συναισθάνονται και εξηγήσουν την αξία της ευχαριστίας και της ευγνωμοσύνης στη ζωή και στις σχέσεις τους με τους άλλους.</p> <p>-Να στοχάζονται και επιχειρηματολογούν για τη σημασία της κοινότητας και του «μοιρασματος» στη σημερινή εποχή.</p> <p>Ενότητα Β: Η ζωή στην πόλη</p> <p>ΠΜΑ: Να νιώσουν οικεία, ανάκληση στάσης απέναντι στη διαφορετικότητα, να μάθει να εξετάζει κριτικά, μίμηση περιστάσεων, δημιουργικότητα-φαντασία</p> <p>Ενότητα ΒΒ: 25^η Μαρτίου</p> <p>ΠΜΑ: Σχέσεις συνομήλικων, ενδοομιδικές και διαπροσωπικές σχέσεις και διαφορές</p>	<p>Βασικό θέμα: Όλοι κάνουμε λάθη, μεγαλώνοντας διορθώνουμε τα λάθη μας, αλλάζουμε και προχωράμε.</p> <p>Δραστηριότητες: Project στην τάξη: Ο κάθε μαθητής σχεδιάζει περιγράμματα φύλλων δέντρου σε χαρτόνια δύο διαφορετικών χρωμάτων. Αφού τα κόψει, γράφει πάνω στο ένα φύλλο μια συνήθεια που θα ήθελε να αλλάξει και στο άλλο κάτι που θα ήθελε να αρχίσει να έχει. Οι μαθητές κρέμουν τα «φύλλα» τους σε ένα πραγματικό ή ψεύτικο φυτό ή δέντρακι που το ονομάζουμε, «το δέντρο της αλλαγής»</p> <p>Δραστηριότητα: Think Pair Share: Οι ανάγκες των άλλων στο σχολείο και την τάξη μας. Προτάσεις για δράσεις</p>	 	
	<p>Υλικό: Δρακοπαρωμύθι, σελ. 57 (Ανθολόγιο)</p> <p>Δραστηριότητες: -Παχνίδι ρόλων. Τα παιδιά χωρίζονται σε πολίτες και δράκους. Πώς τους αντιμετωπίζουν οι πολίτες; Πώς νιώθουν οι δράκοι; (Ανθολόγιο)</p> <p>-Κείμενο, σελ. 17. Γράφουμε στον πίνακα "κοινότητα(σχολείο/τήμη)-πόλη". Με ποια στοιχεία και χαρακτηριστικά επηρεάζεται η αρμονία σε μία κοινότητα; (Τεράστιο Εργασίών)</p> <p>Υλικό: -Σημαντικά γεγονότα τμήματος, σελ.92</p> <p>-Είμαστε εις το «εμείς», σελ. 202 (Ανθολόγιο)</p> <p>Δραστηριότητες: -Σε ολομέλεια-Όταν είμαστε ενομένοι(μικροί, μεγάλοι, έξυπνοι, δυνατοί, αδύναμοι κ.λπ.) μπορούμε να τα καταφέρουμε. Όλοι είμαστε σημαντικοί και αναγκαίοι (Ανθολόγιο)</p>	 	

	<p>Α. Κατανόηση προφορικών κειμένων</p> <p>ΠΜΑ: - Να συνειδητοποιούν το σκοπό ή τους σκοπούς της ακρόασης κειμένων, π.χ. ακρόαση για πρόσκτηση πληροφοριών, επίσημανση πληροφοριών, επίλυση προβλήματος κ.ο.κ.</p> <p>-Να εντοπίζουν συγκεκριμένες πληροφορίες στο περιεχόμενο του κειμένου.</p> <p>- Κατανοούν τη διαφορετική οπτική γωνία των διαφόρων ομιλητών και ομιλητριών ή πιθανόν τη διαμόρφωση του λόγου τους ανάλογα με τις προθέσεις της επικοινωνίας.</p> <p>Β. Παραγωγή προφορικών κειμένων</p> <p>ΠΜΑ: -Να διατυπώνουν ερωτήματα, προσδιορίζουν προβλήματα, αναζητούν απαντήσεις στα προβλήματα που έχουν τεθεί, αναλύουν και συνθέτουν δεδομένα.</p> <p>-Να μαθαίνουν να καταλύγουν σε συμπεράσματα και προτάσεις, παράγουν κείμενα, τα δημοσιοποιούν στην κοινότητα και δέχονται την κριτική της.</p> <p>-Να επλέγουν γλωσσικά στοιχεία (λεξιλόγιο, μορφολογία, σύνταξη) ανάλογα με τις επικοινωνιακές/κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες και ανάγκες.</p> <p>-Να προβάλουν τη δική τους οπτική γωνία σε σχέση με ένα θέμα.</p> <p>Δ. Παραγωγή γραπτού λόγου</p> <p>ΠΜΑ: Να σχεδιάζουν κείμενα μετά από διαπραγμάτευση, ανάλογα με τις επικοινωνιακές/κοινωνικο-πολιτισμικές συνθήκες και ανάγκες.</p>	<p>Βασικά Θέματα: Φιλία, Συγγενικές σχέσεις</p> <p>Κελενικά εδία: Μαρτυρίες-βιοματική αφήγηση</p> <p>Καθημερινοί διάλογοι για αναζήτηση πληροφορίας, ανταλλαγή απόψεων κτλ.</p> <p>Θεατρικός διάλογος</p> <p></p> <p>Δραστηριότητες:-Παραγωγή διαλόγων με συγκεκριμένο θέμα και για συγκεκριμένο σκοπό</p> <p>-Συνομιλίες με άτομα με διαφορετικές σχέσεις μεταξύ τους (φίλοι, γνωστοί, επαγγελματικοί συνεργάτες κτλ.)</p> <p></p> <p>-Προφορικά κείμενα σε δομημένα πλαίσια (σχολείο, συζητήσεις σε τηλεοπτικές εκπομπές, σεπρές κτλ.)</p> <p>-Αναζήτηση της οπτικής γωνίας διαφορετικών συνομιλητών</p> <p>Δραστηριότητες:-Σύνθεση δομικών στοιχείων, π.χ. αφήγησης (ποιος, πού, πότε, τι κάνει, γιατί, τι γίνεται μετά, ποιο είναι το αποτέλεσμα) και δημιουργία μαθητικών κειμένων</p> <p>-Αξιοποίηση προσοπικών βιωμάτων των μαθητών και μαθητριών-μελών ομάδας και παραγωγή ανέλογου για την περίπτωση κειμένου</p> <p></p> <p>- Μετασχηματισμοί κειμενικών ειδών σε άλλα (π.χ. μίας συνεχούς ιστορίας σε κόμικς και αντιστροφή)</p> <p>-Μετασχηματισμοί της οπτικής γωνίας και αποφάνσεις σχετικά με την καταλληλότητά τους</p>	<p>Δραστηριότητες: -παχνίδι ρόλων με διαφορετικές οπτικές (των συμμετεχόντων, ενός δασκάλου, του διευθυντή, φίλος/φίλη του νταή κ.ά.) των συμβάντων στο σχολείο του Γιάννη.</p> <p>Δραστηριότητες: - Διάλογοι των μαθητών στην τάξη στη διάρκεια της σκηνής του bullying -Περγαφή (γραπτή ή προφορική) της σκηνής από ένα μαθητή που «ήταν παρών». Ποιες πληροφορίες τονίζει; -Συνομιλίες πρωταγωνιστών της ιστορίας με διαφορετικές σχέσεις (π.χ. Ντίνα και Γιάννης)</p> <p>-Οι οπτικές της μητέρας, του πατέρα (που του αφηγείται η μητέρα) και του Γιάννη για το ίδιο θέμα</p>
--	--	--	---

<p>Ιστορία</p>	<p>Ενότητα 2: Τα βυζαντινά χρόνια</p> <p>-5 Μεγάλες αλλαγές στη διοίκηση της αυτοκρατορίας</p> <p>ΠΜΑ: 5. Να εκτιμήσουν τη διαχρονική αξία του διατάγματος της ανεξιβηρισκίας (Μεθιολάνων) και την επικαιρότητα του ως σήμερα.</p> <p>-19 Οι βυζαντινοί και οι Άραβες</p> <p>ΠΜΑ: 19. Να δουν και την πλευρά της συνύπαρξης των δύο λαών</p>	<p>Υλικό: Χάρτης (Τετράδιο Εργασιών), σχολιασμός των εικόνων (Βιβλίο)</p> <p></p> <p>Δραστηριότητες: Συζητούν για τη σημασία της ανεξιβηρισκίας σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία καθώς και τις συνέπειες της μεσαλοδοξίας (Η δραστηριότητα αυτή κάνει διαχρονική προσέγγιση του θέματος της ανεξιβηρισκίας, θέτοντας στη διάθεση των μαθητών, για σύγκριση, βιοματικά στοιχεία από το σχολικό ή το κοινωνικό τους περιβάλλον (μετανάστων ή και συμπαθών τους). Η συζήτηση του θέματος μπορεί να οδηγήσει σε γενικεύσεις για την αξία που έχει ο σεβασμός των δικαιωμάτων και της θρησκείας των συναθρώπων μας, καθώς και για τις δυσμενείς επιπτώσεις που έχει για την κοινωνία ο θρησκευτικός φανατισμός (Θρησκευτικά, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή).</p> <p></p> <p>Υλικό: Χάρτης (Τετράδιο Εργασιών), σχολιασμός των εικόνων (Βιβλίο)</p> <p></p> <p>-Δραστηριότητες: 5 και 6, σελ. 71-72</p>	
<p>Φυσική</p>	<p>Ενότητα: Υλικά σώματα και δομή της ύλης</p> <p>ΠΜΑ: Να συμπεράνουν ότι τα υλικά σώματα έχουν κοινές χαρακτηριστικές ιδιότητες (Μάζα, όγκο, πυκνότητα). Να σχηματίσουν μια πρώτη αντίληψη ότι οι μακροσκοπικές ιδιότητες της ύλης μπορούν να περιγραφούν με ενιαίο τρόπο με αναφορά στο μοριακό ή ατομικό επίπεδο. Να αποδώουν τη μεγάλη ποικιλία των υλικών σωμάτων στην ιδιότητα των ατόμων να συνδυάζονται με διαφορετικούς τρόπους ώστε να δίνουν διαφορετικά είδη μορίων. Να περιγράψουν με ενιαίο τρόπο τα ηλεκτρικά φαινόμενα αναφερόμενοι στη δομή των ατόμων.</p>	<p>Υλικό: Δομή της ύλης, σελ. 14 (διαφορετικότητα, πολυμορφία, ποικιλία, σύνθεση)</p> <p></p>	

Μουσική	<p>Ενότητα 3.4 Η ενέργεια στους ζωντανούς οργανισμούς</p> <p>ΠΜΑ: Οι μαθητές να είναι ικανοί να χρησιμοποιούν τον όρο <i>ενέργεια</i>, προκειμένου να αποδώουν νόημα στην ικανότητα που έχουν τα αντικείμενα (έμβια ή άβια) να επιφέρουν ποικίλες <i>αλλαγές</i> και να εκτελούν <i>εργασίες</i>.</p> <p>3.6: και Το ταξίδι της ενέργειας στον ανθρώπινο οργανισμό</p> <p>ΠΜΑ: Να διακρίνουν τους διαφορετικούς τύπους δοντιών και αναφέρουν το ρόλο τους στη μάσηση.</p>	<p>Δραστηριότητα: 2.1.δ Ο εκπαιδευτικός αναπτύσσει συζήτηση με τους μαθητές για την κατανόηση του Διάλεκτικα Μετασχηματισμένου Περιεχομένου. Ενδεικτικές ερωτήσεις-αναφορές: υΣυμφωνούμε ότι, όταν κάποιο αντικείμενο έχει ενέργεια, μπορεί να επιφέρει <i>αλλαγές</i> ή να εκτελέσει <i>εργασίες</i>; υΣυμφωνούμε ότι διαφορετικά αντικείμενα, που έχουν ή δεν έχουν <i>ζωή</i>, μπορούν να κάνουν την ίδια <i>εργασία</i> ή να προκαλέσουν την ίδια <i>αλλαγή</i>; υΓιατί έχει μεγάλη σημασία η ενέργεια; Σε τι μας χρησιμεύει;</p>	<p>Δραστηριότητα: Συνεργασία διαφορετικών ανθρώπων με κοινό σκοπό και έργο, για να διαπιστώσουν αν οι ενέργειες τους μπορούν να επιφέρουν <i>αλλαγή</i> (π.χ. ανάληψη φωτοβολιδιάς για την οργάνωση μιας εκδήλωσης για την εφηβεία ή τον σχολικό εκφοβισμό)</p>
	<p>Ενότητα 14: Μουσική χωρίς σύνορα</p> <p>ΠΜΑ: Να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά διαφόρων μουσικών ειδών και να αιτιολογούν τις προτιμήσεις τους χρησιμοποιώντας απλούς όρους.</p> <p>Ενότητα 23: Οι μουσικές του κόσμου</p> <p>ΠΜΑ: Να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά διαφόρων μουσικών ειδών και να αιτιολογούν τις προτιμήσεις τους χρησιμοποιώντας απλούς όρους.</p>	<p>Υλικό: ηχοστορία (Βιβλίο), σελ. 45</p> <p>Υλικό: Νότες-σύνθεση (Τετράδιο), σελ. 40-41</p>	<p>Δραστηριότητα: -Συγγραφή στίχων με αφορμή ένα συμβάν στην τάξη ή τα συναισθήματα ενός πρωταγωνιστή (π.χ. Γιάννης)</p> <p>-Ακρόαση των τραγουδιών της ιστορίας του προγράμματος «Στον κόσμο του» και σύνθεση τους με τις σκέψεις και την ψυχροσύνθεση του πρωταγωνιστή ή με τα <i>συμβάντα</i></p>

	<p>Οργανωτής 1^{ος}: Προσεγγίω και κατανοώ τις έννοιες και τα βασικά στοιχεία της μουσικής</p> <p>ΠΜΑ: Να τραγουδούν ατομικά και σε ομάδες μελωδίες με τονική ακρίβεια</p> <p>Να τραγουδούν συγχρονισμένα ακολουθώντας τις οδηγίες ενός μασέτρου κι έχουντας επίγνωση τον ρόλου τους μέσα στο μουσικό σύνολο.</p> <p>Οργανωτής 2^{ος}: Γνωρίζω τα είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά.</p> <p>ΠΜΑ: Να σέβονται και να είναι ικανοί απέναντι στις μουσικές προτιμήσεις των άλλων.</p> <p>Οργανωτής 3^{ος}: Συνδέω τη μουσική με άλλες τέχνες και επιστήμες.</p> <p>ΠΜΑ: Να συνδυάζουν τη μουσική με τον λόγο, την κίνηση, το θεατρικό παιχνίδι, τα εικαστικά και την κινούμενη εικόνα σε ένα επίπεδο συμβολικό, υπερβατικό και διαισθητικό.</p>	<p>Δραστηριότητα: Εκτέλεση Μουσικής: Οι μαθητές μαθαίνουν κι εκτελούν το τραγούδι Παριμύθι (Γ. Ζερβουλάκος- Στ. Εαρχάκος) καθώς ο εκπαιδευτικός συνοδεύει στο πιάνο</p> <p>Δραστηριότητα: Δημιουργία μουσικής με χρήση ΤΠΕ. Δημιουργούν, επεξεργάζονται και ηχογραφούν ένα τραγούδι hip-hop με δικό τους στίχο και μουσική με τη βοήθεια του κατάλληλου μουσικού λογισμικού κι επεξεργαστή μουσικής.</p>	<p>Δραστηριότητα: Αναστοχαστική αξιολόγηση της λειτουργίας της κοινότητας, της προσωπικής συμβολής στο κοινό έργο, της συνεργασίας και της λειτουργίας εντός ορίων.</p> <p>Δραστηριότητα: Ακρόαση του τραγουδιού των Active Member, που ακούστηκε στη διάρκεια του προγράμματος και σύνθεση λόγου, μουσικής και δράμενου. Γιατί επέλεξε ο σκηνοθέτης αυτό το τραγούδι;</p>
--	---	--	--

<p>Ενότητα Α 6β: Οι καλύτερες συνθέτουν έργα</p> <p>ΠΜΑ: -Συνδυάζουν εικόνα και γραπτό λόγο με ποικίλους τρόπους. -Αφηγούνται ιστορίες με αλληλουχία σχεδίων.</p>	<p>Δραστηριότητα:</p> <p>-Παρατηρήστε τις εικόνες 1 και 2. Ποιο είναι το κεντρικό στοιχείο τους (φίγυρα, αντικείμενο); Αν οι καλύτερες χρησιμοποιούσαν αντίθετα σχήματα κώδων από αυτά, πώς θα ήταν τα έργα;</p> <p>-Πώς τοποθέτησε ο Θεοτοκόπουλος τα πρόσωπα ή τα πράγματα και η σύνθεση είναι συμμετρική; Ανακαλύψτε τον αόρατο άξονα* της συμμετρίας του.</p> <p>-Με ποιον τρόπο ο Λίβρας τοποθέτησε τα πρόσωπα και τα πράγματα γύρω από το τύμπανο, έτσι ώστε να επιτύχει στη σύνθεσή του την ισορροπία; Κρύψτε με το δάχτυλό σας και απομακρύνετε (με τη φαντασία σας) από τη θέση του όποιο πρόσωπο θέλετε. Τι εντύπωση σας προκαλεί η σύνθεση τώρα;</p> <p>-Μπορείτε να εντοπίσετε τα στοιχεία της ενότητας και της ποικιλίας στις εικόνες 1 και 2;; (Βιβλίο) σελ. 35</p> <p>- Ενότητα- Σύνθεση γύρω από μια φωτογραφία Τα παιδιά πήραν φωτογραφίες, τις κόλλησαν σε κάποια σημεία του χαρτιού τους και στη συνέχεια ανέπτυξαν γύρω τους τη σύνθεση. Τι πέτυχαν με τον τρόπο αυτό στα έργα τους (εικ. 2 & 3) τα παιδιά; (Τετράδιο εργασιών), σελ. 18</p> <p>Δραστηριότητα: 3. Εκδηλώσεις διαμαρτυρίας. Για ποιο λόγο συγκεντρώθηκαν οι άνθρωποι της εικόνας 2; Με ποιον τρόπο κατάσκευασαν τα κοστούμια τους, για να εκφράσουν τη γνώμη τους; (Βιβλίο), σελ. 44</p>	<p>Δραστηριότητα: Σύνθεση (ζωγραφική, κολλάζ κ.λπ.) με κεντρικό στοιχείο την εικόνα του προταγωνιστή</p> <p>Δραστηριότητα: Σχεδιασμός διαμαρτυρίας για τον σχολικό εκφοβισμό. Καταγραφή των επιχειρημάτων της διαμαρτυρίας και κατασκευή αφίσας ή πανό ή κοστούμιού ή άλλου αντικείμενου που να εκφράζονται τα επιχειρήματα.</p>
<p>2^{ος} άξονας: Μορφικά στοιχεία</p> <p>ΠΜΑ: -Να αναλαμβάνονται τη λειτουργία του σημείου -Να εκφράζουν συναισθήματα και αποδίδουν κίνηση με διαφορετικές ποιότητες και εντάσεις γραμμών</p> <p>3^{ος} άξονας: Θέμα-περιεχόμενο-Νόημα</p> <p>ΠΜΑ: -Να εμπλουτίζουν τα έργα τους με θέματα από άλλα μαθήματα -Να αξιοποιούν τη φαντασία τους και την ευρηματικότητά τους διερευνώντας τη θεματολογία τους -Να περιγράφουν και σχολιάζουν εμπειρίες από το περιβάλλον τους. -Να αναλαμβάνονται ότι κάθε εικόνα εμπεριέχει ένα μήνυμα -Να εμπνέονται από ποικίλα ερεθίσματα της καθημερινής ζωής, συνεργάζονται και συναποφασίζουν τα υλικά και τις τεχνικές της εικαστικής ομαδικής εργασίας. -Συνεργάζονται και συναποφασίζουν το περιεχόμενο ενός video art κατανέμοντας αρμοδιότητες και εργασίες μεταξύ τους</p>	<p>Δραστηριότητα: Θέματα από γιορτές, εμπειρίες, ιδέες, ιδανικά, καθημερινότητα. Μετά από συζήτηση επιλέγονται οι τεχνικές με τις οποίες θα δημιουργηθούν έργα με θέμα τη βία στα γήπεδα, τους λογής βανδαλισμούς, τη φραστική επιθετικότητα (παράλληλη: σχολικός εκφοβισμός).</p> <p>Δραστηριότητα: Αφίσα-Παρατηρούν και σχολιάζουν τις εικόνες που προβάλλονται από ΜΜΕ, τη διαφήμιση, τη γιγαντογραφία, την ταμπέλα ενός μαγαζιού κ.λπ. και αναγνωρίζουν το μήνυμα που ενδεχομένως αφορά τα στερεότυπα, τους ρόλους των φύλων, τη φιλία κ.λπ.</p> <p>Δραστηριότητα: Χάπενινγκ- Δημιουργούν εικαστικά σε όποια μορφή επιλέξουν θέματα από τη ζωή τους -Δημιουργούν μια εικαστική δράση μετά από συνεργασία και συζήτηση -Δημιουργούν ένα video art λίγων λεπτών με θέμα από την καθημερινότητα</p>	

Εικαστικά

<p>Ενότητα Α Κεφάλαιο 7: Είναι και δική μου δουλειά;</p> <p>ΠΜΑ: -Να κατανοήσουν μέσα από συγκεκριμένες δραστηριότητες (τοπικό – παγκόσμιο ενδιαφέροντος) την ανάγκη συμμετοχής σε κοινές δράσεις και αγώνες για την επίτευξη σκοπών προς όφελος όλων των πολιτών. -Να αναπτύξουν την κριτική σκέψη, να οδηγηθούν σε αποσαφήνιση αξιών και άλλαξη στάσεων και να συνειδητοποιήσουν ότι μόνο με τη δράση όλων επιλύονται τα παγκόσμια προβλήματα.</p> <p>Ενότητα Β Κεφάλαιο 1: Γνωρίζουμε τα δικαιώματά μας; αναλαμβάνουμε τις υποχρεώσεις μας</p> <p>ΠΜΑ: -Να κατανοήσουν τη σημασία της έννοιας δικαίωμα. -Να κατανοήσουν τη σημασία της έννοιας δικαιώματα και ότι σε κάθε δικαίωμα αντιστοιχεί και μια υποχρέωση. -Να είναι σε θέση να διακρίνουν βασικές πανανθρώπινες ανάγκες. Να συνειδητοποιήσουν ότι η ικανοποίηση των βασικών αναγκών είναι κοινή για όλους τους ανθρώπους. -Να κατανοήσουν ότι η μη τήρηση (αθέτηση) των υποχρεώσεων επιφέρει επιπτώσεις. -Να κατανοήσουν ότι τα δικαιώματα του ενός σταματούν εκεί που αρχίζουν τα δικαιώματα του άλλου. -Να συνειδητοποιήσουν ότι οι ανάγκες δημιουργούν δικαίωμα. Να διακρίνουν τις έννοιες ανάγκη – επιθυμία.</p>	<p>Δραστηριότητες: 4 και 5 σελ. 32 Τονίζεται η σημασία της εμπλοκής και της δραστηριοποίησης των ατόμων για την επίλυση προβλημάτων.</p> <p> 4, σελ.37</p> <p> Υλικό: Κείμενο, σελ. 54-55. Δραστηριότητες: 3,4,5, σελ. 47 7, σελ. 48 1, σελ. 50 1, σελ. 56 - 3, σελ. 33 -Παχνίδι ρόλων, σελ. 35</p> <p></p>	
--	---	--

Κοινωνική και πολιτική Αγωγή

<p>Ενότητα: Ομάδα-κοινότητα-σχολείο</p> <p>ΠΜΑ-Να επεξεργάζονται τη σημασία και το ρόλο του ατόμου, οδηγούνται σε μια αυτοεκτίμηση και συνειδητοποιούν το ρόλο, τις σχέσεις τους με τους άλλους, το τι συνεπάγεται η ένταξη σε διάφορες ομάδες.</p> <p>-Να κατανοούν τη σημασία και το ρόλο του δημοτικού σχολείου, αντιλαμβάνονται την αξία της εκπαίδευσης, της μάθησης, της κοινωνικής συνύπαρξης και συμβίωσης με τους άλλους</p> <p>-Να συζητούν για φαινόμενα παραβατικότητας, βίας και επιθετικότητας στο χώρο του σχολείου. Αναλύουν τι είναι ο σχολικός εκφοβισμός (Bullying)</p> <p>-Να κατανοούν ότι επίλυση των προβλημάτων απαιτεί ειρηνικές και δημοκρατικές διαδικασίες χωρίς χρήση βίας και επιθετικότητας</p>	<p>Βασικά Θέματα: Σχέση με άλλους: συνομηλικούς και ενήλικους</p> <ul style="list-style-type: none"> - Το παιδί μέλος ομάδων και του σχολείου - Ο ρόλος των κανόνων, της συνέπειας και της τήρησης αυτών για τη λειτουργία της ομάδας, της κοινότητας και της κοινωνίας (τήρηση κανόνων συμπεριφοράς- ευπρέπειας-συνέπειας) - Σχέση σχολείου οικογένειας: μετάβαση από το σπίτι στο σχολείο -γιατί εκλέγονται εκπρόσωποι των μαθητών, γιατί παγνών στο σχολείο: μάθηση, συνάντηση με άλλους, συνύπαρξη, κοινωνική συμβίωση, γνωριμία με διαφορετικούς ανθρώπους, συμμετοχή σε ομάδες, προετοιμασία για το μέλλον <p>Η ομάδα των συνομηλικών-Φυλές, σχέσεις</p> <ul style="list-style-type: none"> -Πώς περνάω στο σχολείο και στις διάφορες ομάδες (συμμετέχω, κινούμαι) <p>Αριστηριότητες: - Παίζουν παιχνίδι ρόλων για τις σχέσεις των μελών της οικογένειας</p> <p>Οι μαθητές συζητούν πάνω στα στοιχεία της ζωής και της ύπαρξής τους εμβαδύνοντας στην ηλικία, τους κοινωνικούς και ομαδικούς</p> <p>περιορισμούς, τη σχέση με τους ενήλικες και τους συνομηλικούς</p> <ul style="list-style-type: none"> -Επεξεργάζονται τη σημασία της αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας, της αλληλοποστήριξης - Εμπέδωση κανόνων ομαδικής εργασίας (η οικογένεια χτες και σήμερα, το σχολείο χτες και σήμερα, σχέση οικογένειας και σχολείου, πώς πρέπει οι γονείς να παρακολουθούν την πορεία των παιδιών στο σχολείο) - Συγκρίνουν τους κανόνες της ομαδικής ζωής στην τάξη με άλλες ομάδες όπου συμμετέχουν (συνομηλικών) και με τη λειτουργία της οικογένειας. <p>Βασικό Θέμα: Οι διαφορετικές ταυτότητες ενός ατόμου.</p> <p>Η προσωπική ταυτότητα του ατόμου είναι πλούσια από διάφορες πλευρές: οικογενειακή, θρησκευτική, επαγγελματική. Κατασκευάζεται μέσω επιλογών</p> <p>Αριστηριότητες: -Μελέτη παραδειγμάτων διάκρισης, ρατσισμού και ξενοφοβίας χρησιμοποιώντας κείμενα λογοτεχνικά ή γεγονότα της επικαιρότητας για την καλύτερη επεξεργασία τους και την ανάδειξη των συνεπειών σε όσους είναι θύματα τέτοιων συμπεριφορών και εκδηλώσεων</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ανάλυση και επεξεργασία των αναπαραστάσεων των μαθητών για να αναδειχθεί ότι η ταυτότητα είναι ταυτόχρονα μοναδική, σύνθετη-πολλαπλή και κοινή. -Επεξεργασία των ταυτοτήτων και των (ανα)παραστάσεων των ίδιων των μαθητών. -Συλλογική δράση και ανάληψη πρωτοβουλιών για αλληλεγγύη και υποστήριξη
<p>Ενότητα 3: Εμείς και οι άλλοι: Ισότητα και διαφορετικότητα</p> <p>ΠΜΑ:-Να κατανοούν τις πολιτισμικές διαφορές μεταξύ ομάδων και ατόμων, ταυτόχρονα συνειδητοποιούν ότι ανήκουμε όλοι στην ανθρωπότητα με κοινά χαρακτηριστικά, ανάγκες και επιθυμίες.</p> <p>-Να οδηγούνται σταδιακά στη συνειδητοποίηση ότι η συνάρτηση των διαφορών των πολιτισμών με φυσικές διαφορές οδηγεί σε διακρίσεις και ρατσισμό</p> <p>-Να αντιλαμβάνονται τις διαφορετικές ταυτότητες ενός ατόμου και την κατασκευή των ταυτοτήτων.</p> <ul style="list-style-type: none"> -Να αναλύουν την ύπαρξη διαφορετικών θρησκειών, εθίμων και συνθηκών-πρακτικών λατρείας -Να οδηγούνται στο να κατανοήσουν ότι η ισότητα είναι μια βασική δημοκρατική αρχή, το αποτέλεσμα διάδοχικών κατακτήσεων μέσα στην ιστορία 	

<p>Ενότητα Γ: Το ανθρωπογενές περιβάλλον της Ελλάδας –Κεφ. 29 Ο πληθυσμός της Ελλάδας</p> <p>ΠΜΑ: Να συσχετίσουν την μεταβολή του πληθυσμού μιας περιοχής με κάποιους από τους παράγοντες που την επηρεάζουν.</p>	<p>Αριστηριότητα: Ας υποθέσουμε ότι η τάξη μας ανήκει σε ένα δημοκρατικό σχολείο. Θα αποφασίσουμε μαζί τις δραστηριότητες μας μέσα και έξω από την τάξη, ώστε όλα τα παιδιά να είναι ενομέα και αγαπημένα. Ποια προτείνετε να είναι η πρώτη μας δραστηριότητα; σελ. 98</p>
<p>Γεωγραφία</p>	

Ενότητα/ Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ)	Υλικό/Δραστηριότητες πρόγραμμα βιβλίο 	Προτάσεις
<p>Κεφάλαιο Γ : Αλήθειες που διδάξε ο Χριστός</p> <p>ΠΜΑ: -Να αιτιολογήσουν γιατί πρέπει να συγχωρούμε τους άλλους, και μάλιστα απεριόριστα. -Να επιστημονούν τα δεινά που προκαλούνται από την κακή χρήση της γλώσσας, καθώς και την ανάγκη χαλινάγησης της.</p> <p>Κεφάλαιο Ε: Ζώντας με την αλήθεια</p> <p>ΠΜΑ: Να κατανοήσουν πώς με τη συγγνώμη και τη συμφιλίωση οι σχέσεις των ανθρώπων σε όλους τους τομείς ζωής και έκφρασης αποκαθίστανται και βελτιώνουν.</p>	<p> -Ο Χριστός διδάξε και εφάρμοσε τη συγγνώμη (Μτ 6, 2 και 14)</p> <p> Ένα παράδειγμα συγχώρησης από τη ζωή ενός Αγίου</p> <p> -Καταθέτουν και συζητούν σχετικές εμπειρίες από την προσωπική τους ζωή</p> <p> -Προσεχουμε πάντοτε όσα λέμε;</p> <p> Περικοπή από την επιστολή του Ιακώβου (3, 1-12)</p> <p> Το μήνυμα της επιστολής για τη σημερινή ζωή</p> <p>Δραστηριότητες: Ερωτήσεις 2 και 3, σελ.41</p> <p>Παράθεμα: σελ. 43</p> <p>Ερωτήσεις 2,3 και 4, σελ. 44</p> <p>Ερώτηση 2, σελ. 47</p> <p>Παράθεμα (Μαρκ. 13,31), σελ.51</p> <p>-Μετανιώνω και συμπυλώνομαι αληθινά</p> <p>Διάλογος για τη συγγνώμη «πριν δώσει ο ήλιος» Το Μυστήριο της μετανοίας</p> <p>Δραστηριότητες: Παράθεμα, σελ.73</p> <p>Εικόνα, σελ.73</p> <p>Ερωτήσεις 2, 4 και 5, σελ. 74</p> <p>Εικόνα 39, σελ. 81</p> <p>Ερωτήσεις 1 και 2, σελ.83</p>	<p>Δραστηριότητα: Είναι ευκολο να πεις συγγνώμη;</p> <p>Κάρτες ρόλων με τον Γιάννη και τη μητέρα να αναστοχάζονται τις πράξεις και τους τρόπους επικοινωνίας μεταξύ τους. Θα επικοινωνούν μετάξυ τους. Θα ζητούν για κάτι συγγνώμη ο ένας από τον άλλον; Στη συνέχεια οι ρόλοι βρισκονται την επόμενη ημέρα στο πρωινό. Τα παιδιά αυτοσχεδιάζουν με βίση τα όσα έχουν σκεφτεί. Αφού τελειώσει ο αυτοσχεδιασμός, ρωτάμε αν ζήτησαν για κάτι συγγνώμη; για ποιο λόγο; αν ήταν εύκολο ή δύσκολο για αυτούς; Αν όχι, αν θεωρούν ότι δεν ήταν απαραίτητο ή τους δυσκόλεψε η διαδικασία;</p>

<p>Ενότητα 1: Οι πρόφοι Χριστιανοί: Δυσκολίες και περιπέτειες</p> <p>ΠΜΑ: -Να περιγράψουν τις περιπέτειες και τις δυσκολίες προσώπων και αξιολογούν τη στάση τους. -Να αναφέρουν διακρίσεις που υπάρχουν στην εποχή μας, απαριθμών τις καταστροφικές τους συνέπειες και διατυπώνουν ιδέες για την κατάργησή τους</p> <p>Ενότητα 5: Θρησκείες στη χώρα μας</p> <p>ΠΜΑ: -Να συνειδητοποιούν και αξιολογούν τη βιβλική θέση για τον «άλλον». -Να ευαισθητοποιούνται και αναπτύσσουν θετικές στάσεις απέναντι στη θρησκευτική και πολιτισμική ετερότητα.</p>	<p> Δραστηριότητες: -Ιδεοθέλα με τη φράση: «Διακρίσεις στην καθημερινή ζωή». Ακολουθεί παρουσίαση σκηνών και παγόμενων εικόνων που εκφράζουν τα όσα καταγράφικαν (Στόχος: η ενουαίσθηση προς τα πρόσωπα, κατανοήση των συνεπειών των διακρίσεων στη ζωή μας, ετοιμότητα προσέγγισης του ζητήματος των διακρίσεων στην πρώτη Εκκλησία)</p> <p>-TPS για τις διακρίσεις: «Όλοι είναι σαν κι εμάς; Πρέπει να είμαστε ίδιοι για να νιώθουμε άνετα.»</p> <p>Βασικό θέμα: Ποιος είναι «δικός μας» άνθρωπος; Από την ΠΑ και την ΚΑ:</p> <p>- Ιστορία της Ρουθ (Ρουθ 1,1-4,18)</p> <p>- Παρβολή του σπαραχνικού Σαμαρείτη (Λκ. 10, 30-35)</p> <p>Δραστηριότητες: -Οι μαθητές παρωφάζουν την παρβολή του σπαραχνικού Σαμαρείτη με όρους από τη σύγχρονη ζωή (με κόμικ ή παγινιδί ρόλου)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Παρουσίαση σκηνών από την ιστορία της Ρουθ • Δουλεύοντας με τέχνη (Artful Thinking): Μ. Chagall, «Καλός Σαμαρείτης» (Μουσική, τίτλοι, στοχασμοί κ.ά.) <p>-Φτιάχνουν ένα κολάζ-ψηφιδωτό χρησιμοποιώντας υλικό από όσο περισσότερα πράγματα μάθουμε τη φετινή χρονιά –εκτός από τον Χριστιανισμό – και για τις άλλες ομολογίες /θρησκείες (φωτογραφίες ναών, ονόματα κοινοτήτων, σύμβολα και χρώματα θρησκειών, αγάλματα, εικόνες κ.ά.) στο κέντρο γράφουν ένα σύνθημα/τίτλο ενότητας που θα συναρραφίσουν</p> <ul style="list-style-type: none"> • Διαβάζουν την ιστορία της Εσθήρ και την αποίδουν με σκίτσα • Παρουσίαση στην τάξη: «Ο φίλος μου ο Αραβός». Συζήτηση / συμπεράσματα • Διαλέγουν αποφθέγματα από τις βιβλικές αφηγήσεις και τα χρησιμοποιούν σε ένα δικό τους κείμενο που συνθέτουν • Ασκήσεις και τόποι στο διαδικτυο από το λογισμικό ΣΤ΄ τάξης: Ετερόδοξοι και αλλόθρησκοι 	<p>Δραστηριότητα: Ιδεοθέλα: Ο «δικός μας» άνθρωπος στο σχολείο ή στην τάξη-ο «διαφορετικός» στο σχολείο ή στην τάξη.</p> <p>Ποιον μπορεί να «κάνω δικό μου» άνθρωπο; Τι είμαι έτοιμος να θυσιάσω για να γίνο για κάποιον «δικός τους»;</p>
<p>Ενότητα Στ: Η ζωή σε άλλους τόπους</p> <p>ΠΜΑ: Ανάλυση στάσης απέναντι στη διαφορετικότητα, να μάθει να εξετάζει κριτικά, ενδοομαδικές και διαπροσωπικές σχέσεις και διαφορές</p> <p>Ενότητα ΙΖ: Πόλεμος και ειρήνη</p> <p>ΠΜΑ: Σχέσεις συνωμβλικών, ενδοομαδικές και διαπροσωπικές σχέσεις και διαφορές</p>	<p> Δραστηριότητα: Ο Τζαφάρ μόλις μετακόμισε στο σχολείο και είναι μουσουλμάνος (ή οποιοδήποτε άλλο όνομα, άλλη θρησκεία, άλλο φύλο ανάλογα με την μαθητική κοινότητα).</p> <p>«Κάθεσαι μαζί του στο θρανίο. Τι ξέρεις για τη θρησκεία του; Ποιες ερωτήσεις θα του κάνεις για τη θρησκεία του; Ποιες απορίες θα έχει αυτός για σενα;-Γράψε ένα διάλογο με όσα πιθανώς γνωρίζεις για τις θρησκείες στον τόπο σου»</p>	<p>Δραστηριότητα: Ο Τζαφάρ μόλις μετακόμισε στο σχολείο και είναι μουσουλμάνος (ή οποιοδήποτε άλλο όνομα, άλλη θρησκεία, άλλο φύλο ανάλογα με την μαθητική κοινότητα).</p> <p>«Κάθεσαι μαζί του στο θρανίο. Τι ξέρεις για τη θρησκεία του; Ποιες ερωτήσεις θα του κάνεις για τη θρησκεία του; Ποιες απορίες θα έχει αυτός για σενα;-Γράψε ένα διάλογο με όσα πιθανώς γνωρίζεις για τις θρησκείες στον τόπο σου»</p>

<p>Α. Κατανόηση προφορικών κειμένων</p> <p>ΠΜΑ:- Να συνειδητοποιούν το σκοπό ή τους σκοπούς της ακρόασης κειμένων, π.χ. ακρόαση για πρόσκτηση πληροφοριών, επισήμανση πληροφοριών, επίλυση προβλήματος κ.ο.κ.</p> <p>-Να εντοπίζουν συγκεκριμένες πληροφορίες στο περιεχόμενο του κειμένου.</p> <p>- Κατανοούν τη διαφορετική οπτική γωνία των διαφόρων ομιλητών και ομιλητριών ή πέραν τη διαμόρφωση του λόγου τους ανάλογα με τις προθέσεις της επικοινωνίας.</p> <p>Β. Παραγωγή προφορικών κειμένων</p> <p>ΠΜΑ: -Να διατυπώνουν ερωτήματα, προσδιορίζουν προβλήματα, αναζητούν απαντήσεις στα προβλήματα που έχουν τεθεί, αναλύουν και συνθέτουν δεδομένα.</p> <p>-Να μεθαίνουν να καταλήγουν σε συμπεράσματα και προτάσεις, παράγουν κείμενα, τα δημοσιεύουν στην κοινότητα και δέχονται την κριτική της.</p> <p>-Να επιλέγουν γλωσσικά στοιχεία (λεξιλόγιο, μορφολογία, σύνταξη) ανάλογα με τις επικοινωνιακές/κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες και ανάγκες.</p> <p>-Να προβάλουν τη δική τους οπτική γωνία σε σχέση με ένα θέμα.</p> <p>Δ. Παραγωγή γραπτού λόγου</p> <p>ΠΜΑ: Να σχεδιάζουν κείμενα μετά από διαπραγμάτευση, ανάλογα με τις επικοινωνιακές/κοινωνικο-πολιτισμικές συνθήκες και ανάγκες.</p>	<p>Βασικά Θέματα: Φύλια, Συγγενικές σχέσεις</p> <p>Κείμενικά είδη: Μαρτυρίες-βιοματική αφήγηση</p> <p>Καθημερινοί διάλογοι για αναζήτηση πληροφορίας, ανταλλαγή απόψεων κτλ. Θεατρικός διάλογος</p> <p>Δραστηριότητες: -Παραγωγή διλόγων με συγκεκριμένο θέμα και για συγκεκριμένο σκοπό</p> <p>-Συνομιλίες με άτομα με διαφορετικές σχέσεις μεταξύ τους (φίλοι, γνωστοί, επαγγελματικοί συνεργάτες κτλ.)</p> <p>-Προφορικά κείμενα σε δομημένα πλαίσια (σχολείο, συζητήσεις σε τηλεοπτικές εκπομπές, σειρές κτλ.)</p> <p>-Αναζήτηση της οπτικής γωνίας διαφορετικών συνομιλητών</p> <p>Δραστηριότητες:-Σύνθεση δομικών στοιχείων, π.χ. αφήγησης (ποιος, πού, πότε, τι κάνει, γιατί, τι γίνεται μετά, ποιο είναι το αποτέλεσμα) και δημιουργία μαθητικών κειμένων</p> <p>-Αξιοποίηση προσωπικών βιωμάτων των μαθητών και μαθητριών-μελών ομάδας και παραγωγή ανάλογου για την περίπτωση κειμένου</p> <p>- Μετασχηματισμοί κειμενικών ειδών σε άλλα (π.χ. μίας συνεχούς ιστορίας σε κόμικς και αντίστροφα)</p> <p>-Μετασχηματισμοί της οπτικής γωνίας και αποφάνσεις σχετικά με την καταλληλότητά τους</p>	<p>Δραστηριότητα: -παχιόδι ρόλων με διαφορετικές οπτικές των συμβάντων στο σχολείο του πρωταγωνιστή</p> <p>Δραστηριότητες: -Διάλογοι μαθητών στην τάξη στη διάρκεια της σκηνής bullying</p> <p>-Δραματοποίηση σκηνής από το Παράλληλα κείμενα, απόσπασμα Χ. Θέρκας.</p> <p>-Συνομιλίες πρωταγωνιστών με διαφορετικές σχέσεις</p> <p>-Οι οπτικές της μητέρας και του παιδιού για το ίδιο θέμα.</p> <p>-Περιγραφές των γεγονότων από τους ηρωείς του Χ. Θέρκας.</p>
--	---	---

<p>Ενότητα 5: Η Ελλάδα στον 20^ο αιώνα</p> <p>Κεφ. 4 Η Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο</p> <p>ΠΜΑ: Να μάθουν για τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και να αντιληφθούν τον βαθύτατο αντίκτυπο που είχε (Κεφ. 4). Να κατανοήσουν τα αίτια του πολέμου, καθώς και τους λόγους που οδήγησαν στον εθνικό διχασμό.</p> <p>Κεφ.12 Η Ελλάδα και η ευρωπαϊκή της πορεία</p> <p>ΠΜΑ: Να αντιληφθούν τη σημασία της θέσης της Ελλάδας μέσα στους Ευρωπαϊκούς θεσμούς τα ιδανικά και τις αξίες τους(Κεφ. 12), Να αναπτύξουν θετική στάση για τη διεθνή ειρήνη, σε συνδυασμό με το σεβασμό στο δημοκρατικό πολίτευμα, Να σχηματίζουν προσωπική άποψη και να διαμορφώνουν υπεύθυνη στάση για τα κοινωνικά, τα πολιτιστικά, τα εθνικά, τα ευρωπαϊκά και τα παγκόσμια προβλήματα, στο βαθμό που αυτό είναι δυνατό. Να εκτιμήσουν τη σημασία της ομαλής πολιτικής ζωής, της ελευθερίας και της κοινωνικής συνεργασίας στην πρόοδο της χώρας.</p>	<p>Δραστηριότητα: Άσκηση 9, σελ. 34</p> <p>Υλικό: Πηγές 1 και 2, σελ. 232</p> <p>Δραστηριότητα: Να συζητήσουν για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της χώρας μας και των πολιτών που απορρέουν από την οικονομική και πολιτική ένωση στο πλαίσιο της Ε.Ε.</p>	<p>Δραστηριότητα:- Παρακολούθηση ταινίας "Καλά Χριστούγεννα (2005)" ("Joyeux Noel"), Τεχνική διδασκαλίας: Αστέρια, τόσο ίδια με την ερώτηση "τι είναι σημαντικό στην ζωή"</p> <p>Δραστηριότητα:- Προτροπή επίσκεψης της ιστοσελίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για να γνωρίσουν τα ιδανικά και τις αξίες που εκείνη προσβλέπει. http://europa.eu/index_el.htm</p> <p>Σκοπός είναι η προσωπική τοποθέτηση στα θέματα σχέσεων με τους άλλους</p>
<p>Ενότητα: Αναπαραγωγικό σύστημα</p>	<p>Υλικό: Η αρχή της ζωής, σελ.126 (δεν διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο)</p>	<p>Δραστηριότητα: -Παιδιά με ιδιαίτερότητα: (π.χ. αυτισμός) Ποιες μπορεί να είναι αυτές; έχουμε όλοι κάποιες ιδιαίτερότητες; Ποσο διαφορετικοί είμαστε;</p> <p>-Προβολή φωτογραφιών με παιδιά διαφορετικού φύλου, χρώματος, ύψους, βάρους, χαρακτηριστικών, με ιδιαίτερότητα και καταγραφή σε κάθε μία ενός κοινού στοιχείου που μπορεί να έχουν με το εικονιζόμενο πρόσωπο. Σκοπός είναι η αναζήτηση κοινών χαρακτηριστικών.</p>

<p>Ενότητα 11: Μουσική και... μουσικές</p> <p>Ενότητα 12: Ο γύρος του κόσμου σε 8'</p> <p>Ενότητα 13: Η μουσική μας ενώνει</p>	<p>Υλικό: ταινία βιβλιό κινηματογράφου (Βιβλίο), σελ. 37</p> <p>Αραστηριότητες: Ερωτηματολόγιο (Τετράδιο Μαθητή), σελ. 22</p> <p>Αραστηριότητες: Ερωτηματολόγιο (Βιβλίο), σελ.39-40</p> <p>Υλικό: Το παγκόσμιο μουσικό χωριό (Βιβλίο), σελ.43</p>	<p>Αραστηριότητα: -Συμπλήρωση ερωτηματολογίου (σ.22) από τους πρωταγωνιστές της ιστορίας (Γιάννης, Χάρης, Μιλτιάδης) -Παγομένες εικόνες με βάση τις σκηνές της ιστορίας και συνδυασμός τραγουδιών και μουσικής</p>
<p>Οργανωτής 1^{ος}: Προσεγγίζω και κατανοώ τις έννοιες και τα βασικά στοιχεία της μουσικής</p> <p>ΠΜΑ: Να τραγουδούν ατομικά και σε ομάδες μελωδίες με τονική ακρίβεια Να τραγουδούν συγχρονισμένα ακολουθώντας τις οδηγίες ενός μέστρον κι έχοντας επίγνωση του ρόλου τους μέσα στο μουσικό σύνολο.</p> <p>Οργανωτής 2^{ος}: Γνωρίζω τα είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά.</p> <p>ΠΜΑ: Να σέβονται και να είναι ικανοί απέναντι στις μουσικές προτιμήσεις των άλλων.</p> <p>Οργανωτής 3^{ος}: Συνδέω τη μουσική με άλλες τέχνες και επιστήμες.</p> <p>ΠΜΑ: Να συνδυάζουν τη μουσική με τον λόγο, την κίνηση, το θεατρικό παιχνίδι, τα εικαστικά και την κινούμενη εικόνα σε ένα επίπεδο συμβολικό, υπερβατικό και διαισθητικό.</p>	<p>Αραστηριότητα: Εκτέλεση Μουσικής: Οι μαθητές μαθαίνουν κι εκτελούν το τραγούδι Παραμύθι (Γ. Ζαφρούλάκος- Στ. Ξαρχάκος) καθώς ο εκπαιδευτικός συνοδεύει στο πιάνο</p> <p>Αραστηριότητα: Δημιουργία μουσικής με χρήση ΤΠΕ. Δημιουργούν, επεξεργάζονται και προγραφούν ένα τραγούδι hip-hop με δικό τους στίχο και μουσική με τη βοήθεια του κατάλληλου μουσικού λογισμικού κι επεξεργάζονται μουσικής.</p>	<p>Αραστηριότητα: Αναστοχαστική αξιολόγηση της λειτουργίας της κοινότητας, της προσωπικής συμβολής στο κοινό έργο, της συνεργασίας και της λειτουργίας εντός ορίων.</p> <p>Αραστηριότητα: Ακρόαση του τραγουδιού των Active Member, που ακούστηκε στη διάρκεια του προγράμματος και σύνδεση λόγου, μουσικής και δράσμενου. Γιατί επέλεξε ο σκηνοθέτης αυτό το τραγούδι;</p>
<p>Ενότητα Δ 1γ: Ζωγραφίζοντας απλές καθημερινές σκηνές</p> <p>ΠΜΑ: Να αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν διάφορες απόψεις για ένα καλλιτεχνικό θέμα και ότι μπορούν να δοθούν διαφορετικές λύσεις.</p> <p>Ενότητα Δ 3α: Εκφράζοντας συναισθήματα</p> <p>ΠΜΑ: Να αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν διάφορες απόψεις για ένα καλλιτεχνικό θέμα και ότι μπορούν να δοθούν διαφορετικές λύσεις.</p>	<p>Αραστηριότητα: -Ζωγραφίστε μια πραγματική σκηνή που παρατηρήσατε (στη γειτονιά σας, στη βόλτα σας, στη λαϊκή αγορά, στο ποδόσφαιρο και αλλού) και σας κέντρισε το ενδιαφέρον. (Βιβλίο) σελ. 68</p> <p>Αραστηριότητα: Δηγηθείτε με λίγα λόγια ένα συναισθήμα που βιώσατε και μετά ζωγραφίστε το. Μπορείτε να διαβάσετε αποσπάσματα από τα θεατρικά έργα Φιλοκτείτης ή Προμηθέας και μετά να προσπαθήσετε να εκφράσετε αυτά που νιώσατε εκεί ή που νιώθουν οι ήρωες είτε με λόγια είτε ζωγραφίζοντας. (Βιβλίο), σελ. 74</p>	<p>Αραστηριότητα: Ζωγραφική πραγματικών σκηνών. Σκηνές του πρωταγωνιστή της ιστορίας με τη μητέρα, στο σχολείο, πριν και μετά κ.ά.</p> <p>Αραστηριότητα: Συνδυασμός λόγου, εικόνας και ζωγραφικής. Σκηνές και αισθήματα των πρωταγωνιστών της ιστορίας.</p>

<p>2^{ος} άξονας: Μορφικά στοιχεία</p> <p>ΠΜΑ: -Να αντιλαμβάνονται τη λειτουργία του σημείου -Να εκφράζουν συναισθήματα και αποδίδουν κίνηση με διαφορετικές ποιότητες και εντάσεις γραμμών</p> <p>3^{ος} άξονας: Θέμα-περιεχόμενο-Νόημα</p> <p>ΠΜΑ: -Να εμπλουτίζουν τα έργα τους με θέματα από άλλα μαθήματα - Να αξιοποιούν τη φαντασία τους και την ερημητικότητα τους διεκρινώντας τη θεματολογία τους -Να περιγράφουν και σχολιάζουν εμπειρίες από το περιβάλλον τους. -Να αντιλαμβάνονται ότι κάθε εικόνα εμπνεύρεται ένα μήνυμα -Να εμπνέονται από ποικίλα ερεθίσματα της καθημερινής ζωής, συνεργάζονται και ανταποφασίζουν τα υλικά και τις τεχνικές της εικαστικής ομαδικής εργασίας. -Συνεργάζονται και ανταποφασίζουν το περιεχόμενο ενός video art καταθέτοντας αρμοδιότητες και εργασίες μεταξύ τους</p>	<p>Αραστηριότητα: Θέματα από γιορτές, εμπειρίες, ιδέες, ιδανικά, καθημερινότητα. Μετά από συζήτηση επλέγονται οι τεχνικές με τις οποίες θα δημιουργηθούν έργα με θέμα τη βία στα γήπεδα, τους λογής βανδάλισμούς, τη φραστική επιθετικότητα (παράλλαξη: σχολικός εκφοβισμός).</p> <p>Αραστηριότητα: Αφίσα-Παρατηρούν και σχολιάζουν τις εικόνες που προβάλλονται από ΜΜΕ, τη διαφήμιση, τη γιγαντοσφίσα, την ταμπέλα ενός μαγαζιού κ.λπ. και αναγνωρίζουν το μήνυμα που ενδεχομένως αφορά τα στερεότυπα, τους ρόλους των φύλων, τη φιλία κ.λπ.</p> <p>Αραστηριότητα: Χάπενινγκ- Δημιουργούν εικαστικά σε όποια μορφή επιλέξουν θέματα από τη ζωή τους -Δημιουργούν μια εικαστική δράση μετά από συνεργασία και συζήτηση -Δημιουργούν ένα video art λίγων λεπτών με θέμα από την καθημερινότητα</p>	
---	---	--

<p>Ενότητα Α: Η οικογένεια Κεφάλαιο 1, 2 και 3</p> <p>ΠΜΑ: -Να κατανοήσουν ότι μεταξύ των μελών της οικογένειας αναπτύσσονται σχέσεις αγάπης. -Να αναφέρουν ρόλους των μελών της οικογένειας -Να αναπτύξουν δεξιότητες συνεργασία και επικοινωνίας με τα άλλα μέλη της οικογένειας -Να αναφέρουν τον δικό τους ρόλο μέσα στην οικογένεια -Να αναπτύξουν υπεύθυνη στάση και διάθεση αρμονικής συνύπαρξης με τα μέλη της οικογένειας τους -Να κατανοήσουν τα προβλήματα που υπάρχουν σε μια οικογένεια -Να αποδέχονται τη διαφορετικότητα του άλλου, αλλά και να την αντιμετωπίζουν κριτικά</p> <p>Ενότητα Β: Το εκπαιδευτικό σύστημα Κεφάλαιο 2: Ένα σχολείο για όλους</p> <p>ΠΜΑ: -Να προσεγγίσουν την έννοια της ισότητας των ευκαιριών στην εκπαίδευση και να εκτιμήσουν τη σημασία της -να διακρίνουν τρόπους με τους οποίους το κράτος μεριμνά για την εκπαίδευση ειδικών ομάδων μαθητών, που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες -να αποκτήσουν στάση αποδοχής απέναντι στα άτομα αυτών των κοινωνικών ομάδων</p>	<p>Υλικό: Κείμενο, σελ. 12 Κείμενο, σελ. 14 Δραστηριότητες: Δίνουμε παραδείγματα σχέσεων των μελών της οικογένειας, σελ. 8 -Συζητάμε δικές μας εμπειρίες αναφέροντας περιπτώσεις, όπου η οικογένεια ενομένη αντιμετώπισε ένα πρόβλημα, σελ. 9 -Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες, συζητούν και καταγράφουν καταστάσεις που δημιουργούν προβλήματα μέσα στην οικογένεια. Με αυτή τη δραστηριότητα επιδιόκεται μέσα από τη συζήτηση και την καταγραφή, η βιομαστική προσέγγιση των προβλημάτων που υπάρχουν σε μια οικογένεια.</p> <p>Υλικό: Κείμενο (ΦΕΚ για την Ειδική Αγωγή), σελ. 28-29 Δραστηριότητες: -Αναζητάμε με τη βοήθεια του δασκάλου ή μιας πληροφορίας σχετικά με: Τα τιμήματα ένταξης, τις τάξεις υποδοχής. Τα ειδικά σχολεία, σελ. 21 -Χωρίζομαστε σε ομάδες, συζητούμε και καταγράφουμε ομάδες πολιτών που έχουν ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες και αναζητούμε τρόπους με τους οποίους θα ενισχυθεί η προστάθειά τους να μορφωθούν.</p>	<p>Δραστηριότητα: Διάλογοι πρωταγωνιστή και μητέρας =παίχνιδι ρόλων ή παγωμένες εικόνες. Προσέγγιση της σχέσης τους και των αλλαγών της λόγω εφηβείας</p> <p>Δραστηριότητα: Μελέτη περίπτωσης ο Μιλτιάδης και η εκπαιδευτικός-παράλληλη στήριξη, προσέγγιση του σημειώματος της εκπαιδευτικού στον πρωταγωνιστή</p>
--	--	---

<p>Ενότητα 4: Ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και των νέων τεχνολογιών</p> <p>ΠΜΑ- Να αντιληφθούν και να ερμηνέυσουν το σύνθετο ρόλο των μιντιακών μηνυμάτων στη σύγχρονη κοινωνία και κυλτούρα Να συσχετίσουν τα ΜΜΕ με τα κοινωνικά δίκτυα YouTube, My Space, wikis, podcasts, blogs, facebook, twitter</p> <p>Ενότητα 5: Η σύγχρονη κοινωνία-κοινωνικά προβλήματα</p> <p>ΠΜΑ:- Μαθαίνουν βασικά θέματα για την εκπαίδευση: τρόποι οργάνωσης, διάρκεια, υποχρεώσεις-δικαιώματα-προστικές Οι διακρίσεις που υπάρχουν στην πρόσβαση και στο δικαίωμα στην εκπαίδευση αποτελούν αντικείμενο μελέτης.</p>	<p>Βασικά Θέματα: Παιδιά και ΜΜΕ: δικαιώματα, χρήση, κίνδυνοι Αλφαριθμητισμός στα ΜΜΕ Τρόποι χρήσης και λειτουργίας των μέσων ως διαύλων επικοινωνίας για την ενημέρωση, την κινητοποίηση και την ευαισθητοποίηση</p> <p>Δραστηριότητες: - Οι μαθητές στο πλαίσιο της αξίες φτιάχνουν ένα blog και ανταλλάσσουν απόψεις μέσω αυτού. Κατόπιν συζητούν για τον ρόλο αυτού του εργαλείου -Καταγράφουν τα οφέλη και τους κινδύνους από τη χρήση του Διαδικτύου και τα συζητούν -Χρήση κόμικς για ευαισθητοποίηση άλλων συμμαθητών για κινδύνους και οφέλη από χρήση του διαδικτύου</p> <p>Βασικά Θέματα: -Εκπαίδευση (κατοχυρωμένο δικαίωμα) Η εκπαίδευση, ένα δικαίωμα για όλους Η εκπαίδευση: ένα δικαίωμα, μια ελευθερία, μια αναγκαιότητα -Μπορούν ισότιμα τα παιδιά να εκπαιδευτούν σε όλες τις χώρες; Υπάρχουν παιδιά που εργάζονται και δεν πηγαίνουν σχολείο; Ποιες άλλες κατηγορίες παιδιών δεν παρακολούθουν συστηματικά και γιατί; -Είμαστε όλοι ίσοι στο σχολείο; (Ανθρώπινα δικαιώματα, ισότητα, διαφορετικότητα: πολιτισμός, θρησκεία, συνήθειες, ιδιαιτερότητες, αναπηρία)</p>	<p>Δραστηριότητα: project με θέμα «Φύματα σχολικού εκφοβισμού και δημοσιοποίηση του προβλήματος στο διαδίκτυο» (πρωταγωνιστής)</p> <p>Δραστηριότητα: Μελέτη περίπτωσης ο Μιλτιάδης και η εκπαιδευτικός-παράλληλη στήριξη, προσέγγιση του σημειώματος της εκπαιδευτικού στον πρωταγωνιστή</p>
--	--	--

<p>Ενότητα Γ: Η Γη ως χώρος ζωής του ανθρώπου Κεφ.19: Γλώσσες και θρησκείες</p> <p>ΠΜΑ: -Να αναγνωρίζουν ορισμένες πολιτιστικές διαφορές των ανθρώπων -Να αποκτήσουν θετική στάση και να υιοθετήσουν αντίστοιχη συμπεριφορά απέναντι στις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες των άλλων λαών -Να εκτιμούν τη σημασία που έχει η διεθνής κατανόηση και συνεργασία των λαών και να ενστερνίζονται τα ανθρώπινα και δημοκρατικά ιδεώδη -Να συσχετίσουν την μεταβολή του πληθυσμού μιας περιοχής με κάποιους από τους παράγοντες που την επηρεάζουν</p>	 <p>Δραστηριότητα: Ας συζητήσουμε για την ανάγκη που έχουν οι άνθρωποι να εκφοράζουν τα συναισθήματά τους, τις επιθυμίες και τις απώψεις τους σε όποιο σημείο του πλανήτη μας κι αν κατοικούν σελ. 68</p>	<p>Δραστηριότητες: -Φανταστείτε πιθανές αιτίες που μετακόμισε ο Γιάννης και άλλαξε σχολείο, Μήπως άλλαξε πόλη ή χώρα; Ποιες συνθήκες οδήγησαν την οικογένειά του να αλλάξει τόπο κατοικίας;</p> <p>-Κάρτες ρόλων: Διαβάστε κάθε ζευγάρι ο καθένας την κάρτα του και στη συνέχεια ο καθένας στον ρόλο αυτοσχεδιάστε.</p> <p>Κάρτα Α: Είσαι ο Γιάννης. Η οικογένειά σου αναγκάστηκε να έρθει από την Αίγυπτο, πριν 6 χρόνια. Πρόσφατα μετακομίσατε και άλλαξε σχολείο.</p> <p>Αναρωτιέσαι αν θα βρεις φίλους στο νέο σου σχολείο. Πριν χτυπήσει το κουδούνι κάθεται στο προαύλιο μόνος.</p> <p>Κάρτα Β: Είσαι συμμαθητής του Γιάννη που φέτος άλλαξε σχολείο. Σου φαίνεται διαφορετικός, αλλά τον πλησιάζεις για να του μιλήσεις, πριν χτυπήσει στο κουδούνι στο προαύλιο.</p>
--	---	---

Γεωγραφία

<p>Γυμνάσιο</p>			
<p>Ενότητα/ Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ)</p>	<p>Υλκό/Δραστηριότητες</p> <p>πρόγραμμα</p> <p>Βιβλίο</p>	<p>Πρώτη τάξη</p> <p>Βιβλίο</p>	<p>Προτάσεις</p>

Θρησκευτικά	<p>Κεφάλαιο Β: Η Έξοδος: Ο Θεός ελευθερώνει τον λαό και τον καθοδηγεί - Β9 Οι Ισραηλίτες ελευθερώνονται: η Έξοδος</p> <p>ΠΜΑ: - Να γνωρίσουν τα γεγονότα της εξέδου, τους φόβους και τις προσδοκίες των Ισραηλιτών. -Να εφορμήσουν ιδέες ή συμπεράσματα της ενότητας σε σύγχρονες αντίστοιχες καταστάσεις.</p> <p>Κεφάλαιο Α: Ο λαός σε σύγχυση: Η φωνή των Προφητών και Μιχαίας. Το όραμα της παγκόσμιας ειρήνης</p> <p>ΠΜΑ: -Να γνωρίσουν τα προβλήματα της εποχής του Προφήτη Μιχαία και το περιεχόμενο του κηρύγματός του για τον Θεό και τις ανθρώπινες σχέσεις. -Να εκτιμήσουν την ιδιαίτερη επικαιρότητα του προφητικού λόγου του Μιχαία για την παγκόσμια ειρήνη σήμερα</p> <p>Κεφάλαιο Ε: Η ζωή μετά την επιστροφή από την αιχμαλωσία έως τις παραμονές του ερχομού του Μεσσία - Ε28 Ο Δημιουργός Θεός φροντίζει για τους ανθρώπους όλου του κόσμου</p> <p>ΠΜΑ: Να συναδηγοποιήσουν την ύπαρξη της ιδέας περί παγκόσμιου Θεού στην ΠΔ</p>	<p>Δραστηριότητες: -Παρουσίαση στοιχείων για καταπιεσμένους λαούς σήμερα -Συζήτηση για ανθρώπους και λαούς της σύγχρονης εποχής που ανυψητούν μια «Έξοδο» -Οργανώστε μια παρουσίαση φωτογραφικού υλικού, στατιστικών και αφηγήσεων γύρω από τους πρόσφυγες και τους λαθρομετανάστες. -Συζητήστε γύρω από τα σύγχρονα φαινόμενα απελάσεων..... σελ.54</p> <p>Δραστηριότητες: - Συζήτηση ή παρουσίαση στοιχείων σχετικών με αυτούς που αγωνίζονται για την ειρήνη σήμερα -Παράβια: «Ο Μεσσίας θα έρθει για όλο τον κόσμο» σελ.104 -Παράβια: « Η ειρήνη στο τέλος του κόσμου» σελ.105 -Οργανώστε ένα project για την ειρήνη στον κόσμο..... σελ.105</p> <p>Δραστηριότητες: - Ο Θεός Δημιουργός όλου του κόσμου περιφρονήθηκε ως Θεός ενός μόνον λαού -Η παγκοσμιότητα του Δημιουργού Θεού στην ΠΔ (Ψαλ. 100. Ζαχ. 8, 20-23. Ησ 45, 22. Αμ 9,7) -Οι συνθήκες της εποχής γεννούν ιδέες αποκλειστικότητας και εθνικισμού -Η διαμερτυρία του συγγραφέα του βιβλίου του Ιωάνη -Συζήτηση για το φαινόμενο ανάπτυξης και υπέρβασης εθνικιστικών τάσεων στην εποχή μας</p>	<p>Δραστηριότητα: -«Έξοδος» από μία καταπιεστική κατάσταση που βιώνουμε (π.χ. ο Γιάννης στο σχολείο, η σχέση Ντίννας (φίλη του Χάρη) και Χάρη (ο νταής)</p> <p>Δραστηριότητες: -Κάρτες ρόλων: Διαβάστε κάθε ξενύχτι ο καθένας την κάρτα του και στη συνέχεια ο καθένας στον ρόλο αυτοσχεδιάστε. Κάρτα Α: Είσαι ο Γιάννης. Η οικογένειά σου αναγκάστηκε να έρθει από την Αίγυπτο, πριν 6 χρόνια. Πρόσφατα μετακομίσατε και αλλάξετε σχολείο. Αναρωτιέσαι αν θα βρεις φίλους στο νέο σου σχολείο. Πριν χτυπήσει το κουδούνι κάθεται στο προαύλιο μόνος. Κάρτα Β: Είσαι συμπατριώτης του Γιάννη που φέτος άλλαξε σχολείο. Σου φαίνεται διαφορετικός, αλλά τον πλησιάζεις για να του μιλήσεις, πριν χτυπήσει στο κουδούνι στο προαύλιο.</p>
--------------------	---	--	---

<p>Ενότητα 5: Μονοθεϊστικές Θρησκείες: Ιουδαϊσμός και Ισλάμ</p> <p>ΠΜΑ: -Να αναγνωρίζουν σε συγκεκριμένες εκφράσεις τις κοινές ρίζες Χριστιανισμού και Ιουδαϊσμού -Να ανακαλύπτουν στις δύο θρησκείες ανθρωπιστικές αξίες και στάσεις ζωής -Να εξετάζουν και αναθεωρούν τυχόν προκαλήσεις και στερεοτυπία τους για τις δύο θρησκείες και καλλιεργούν μια στάση σεβασμού προς αυτές -Να αναγνωρίζουν τον ρόλο της θρησκείας στην καθημερινή ζωή των Εβραίων και Μουσουλμάνων συνομηθικών τους στην Ελλάδα -Να διαπιστώνουν την παρουσία των αβραμικών θρησκειών στην Ευρώπη</p> <p>Ενότητα 6: Θρησκευτικές ανεξήγητες της μακρινής Ανατολής</p> <p>ΠΜΑ: -Να επισιμάνουν ανθρωπιστικές αξίες και στάσεις ζωής στις θρησκείες της Ανατολής -Να διακρίνουν και διερευνούν τις επιδράσεις κάθε θρησκείας στον πολιτισμό, την τέχνη και τη ζωή -Να καταγράψουν στοιχεία και όψεις των θρησκειών που θα ήθελαν να μελετήσουν περισσότερο -Να επιχειρηματολογήσουν για τη σημασία της γνωριμίας τους με τις άλλες θρησκείες με στόχο την κατανόηση και την αποδοχή της θρησκευτικής ετερότητας</p>	<p>Βασικά Θέματα: Η διαχρονική σχέση Ιουδαϊσμού και Ελληνισμού</p> <p>Δραστηριότητες:- Ερωτήσεις –σχετικές με τη θρησκευτική του ζωή– προς έναν εβραίο έφηβο που ζει στην Ελλάδα (I.i - I.v) - Επίσκεψη σε Συναγωγή, Συζήτηση με τον ραββίνο - Οργάνωση επίσκεψης στο Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος ή αυτό της Θεσσαλονίκης</p> <p>Βασικά Θέματα: Αλλάχ: Ο ελεήμων και φιλέσπλαχνος, ο κύριος του κόσμου. Κοράνιο: Ο λόγος του Αλλάχ iv. Η σχέση των Μουσουλμάνων με το Κοράνιο v. Πώς πρέπει να ζουν οι άνθρωποι; - Πέντε στήλοι: Ομολογία πίστεως και οι σχέσεις των πιστών με τον Θεό και την κοινότητά τους · Σαρία: Ο νόμος του Θεού στην ανθρωπότητα · Η Παρασκευή στο Τζαμί vi. Το Κοράνιο και οι λαοί της Βίβλου</p> <p>Δραστηριότητες:- Ερωτήσεις –σχετικές με τη θρησκευτική του ζωή– προς έναν μουσουλμάνο έφηβο που ζει στην Ελλάδα - Επίσκεψη στο Μουσείο Ισλαμικών Τεχνών – Μουσείο Μπενάκη</p> <p>Βασικά Θέματα: Πρόσωπα, μνημεία, αποτυπώσεις και προεκτάσεις του Ιουδαϊσμού και του Ισλάμ i. Τζελάλαντίν Ρομί: Ο υμνητής του «Αγαπημένου» ii. Από τις δηγήσεις των Χασσιδīm (Μ. Μπούμπερ) iii. Marc Chagall: Ζωγραφίζοντας τη Βίβλο iv. Συναγωγές και εβραϊκά μουσεία στην Ευρώπη v. Τζαμίά και μουσεία Ισλαμικής τέχνης στην Ευρώπη</p> <p>Δραστηριότητες: -Προβολή ταινιών Ιρανών σκηνοθετών με πρωταγωνιστές παιδιά (π.χ. Αμπ. Κιαροστάμι. Πού είναι το σπίτι του φίλου μου, Το ψωμί και ο δρόμος, Διάλειμμα, Εμπ. Φορονιάς, Το κιούπι, Ο όρμος, Μ. Τολέμπι, Οι μπότες) -Περπατώντας στη σύγχρονη Ιερουσαλήμ: Η πόλη-σύμβολο των τριών θρησκειών - Ιερές ιστορίες: Ράμα και Σίτα, Νατσικέτα και Γάμα [βλ. http://www.bl.uk/learning/cult/sacred/stories] - Ιερές ιστορίες: Ο ελέφαντας και ο τυφλός. Ο βασιλιάς πύθης και τα μάνγκος [βλ. http://www.bl.uk/learning/cult/sacred/stories]</p>	<p>Βασική δραστηριότητα: -«Έξοδος» από μία καταπιεστική κατάσταση που βιώνουμε (π.χ. ο Γιάννης στο σχολείο, η σχέση Ντίννας (φίλη του Χάρη) και Χάρη (ο νταής)</p>
--	--	---

Γλώσσα	<p>Ενότητα 2: Επικοινωνία στο σχολείο</p> <p>ΠΜΑ: -Να αναπτύξουν τη δυνατότητα πρόσληψης του αξιακού περιεχομένου των μηνυμάτων του ομιλούντος, ανάλογα με τις πραγματολογικές και σημασιολογικές αποχρώσεις του λόγου του (κυριολεξία, μεταφορά, χιούμορ, ειρωνεία, υπαινιγμός κ.λπ.).</p> <p>-Να κατανοήσουν ότι η επικοινωνία αποτελεί μια διαδικασία κατά την οποία ανταλλάσσονται διαφορετικές γνώσεις, στάσεις και ιδεολογίες, ώστε να είναι σε θέση να τις διαπραγματεύονται με σεβασμό στην προσωπικότητα των συνομιλητών και συνομιλητριών τους.</p> <p>-Να κατανοήσουν ότι η παραγωγή λόγου αποτελεί προϊόν συνεργασίας, ώστε να είναι σε θέση να συνεργάζονται ισότιμα και δημοκρατικά για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των επικοινωνιακών καταστάσεων.</p>	<p>Δραστηριότητες:</p> <p>-Γεράδιο Εργασίων: Δραστηριότητα 2 (κείμενο 4), σελ. 15</p> <p>-Δραστηριότητα 4 (σκίτσος), σελ. 20</p> <p>- Ερώτηση κατανόησης 2, σελ. 28 (" Πώς γιόβει η μαθήτρια και πώς αντιδρά ο γυμνασιάρχης στο κείμενο 2;") - Διαθεματική εργασία σελ. 38 ("Εργαστείτε σε ομάδες... εντοπίστε τους από το σχολείο.")</p> 	
---------------	---	--	--

Α. Κατανόηση προφορικών κειμένων	<p>ΠΜΑ: - Συνειδητοποιούν την ποικιλία των λόγων ακρόασης ενός κειμένου (λ.χ. ενημέρωση για συμβάντα ή για απόψεις, άσκηση κριτικής, ψυχαγωγία, διαμόρφωση κοινωνικών σχέσεων και ταυτότητων κτλ.).</p> <p>- Εντοπίζουν την πολυφωνικότητα των κειμένων και κατανοούν τη διαφορετική οπτική γωνία διαφόρων ομιλητών και ομιλητριών σε περιστάσεις διάλογου</p> <p>- Κάνουν αρχικές υποθέσεις σχετικά με το πλαίσιο επικοινωνίας και την κοινωνική σχέση όσον συμμετέχουν.</p> <p>- Συνειδητοποιούν τη σχέση των παραπάνω με τη μορφή του παραρτήματος κειμένου και την οργάνωσή πληροφορίας.</p> <p>- Εντοπίζουν και αξιολογούν ορισμένα στοιχεία γλωσσικής ποικιλότητας (γιογραφικής και κοινωνικής) και τον υφολογικό/επικοινωνιακό τους ρόλο στον προφορικό λόγο).</p> <p>- Ερμηνεύουν και αξιολογούν την προθετικότητα του (συνομιλητή και της (συνομιλήτριας και την κοινωνική ταυτότητα την οποία προβάλλει με βάση το περιεχόμενο και τη μορφή του λόγου του/της, καθώς και τη χρήση συγκεκριμένων γραμματικών και λεξιλογικών επιλογών.</p> <p>- Αξιολογούν την κοινωνική και πολιτισμική λειτουργία διαφορετικών ειδών προφορικού λόγου.</p> <p>Β. Παραγωγή προφορικών κειμένων</p> <p>ΠΜΑ: - Κάνουν χρήση επικοινωνιακών στρατηγικών κατάλληλων για το εκάστοτε πλαίσιο επικοινωνίας</p> <p>- Χρησιμοποιούν τις κατάλληλες για την περίπτωση γραμματικές δομές, γραμματικούς τύπους, λεξιλόγιο και μηχανισμούς κειμενικής συνοχής ανάλογα με το κειμενικό είδος και τις περιστάσεις της (συνομιλίας).</p> <p>- Αναπροσαρμόζουν τα χαρακτηριστικά του λόγου τους ανάλογα με τη συνεισφορά των συνομιλητών τους, ή τις αντιδράσεις των ακροατών και ακροατριών τους αν παράγουν συνεχές κείμενο.</p>	<p>Βασικά Θέματα: - Το σχολείο μας</p> <ul style="list-style-type: none"> - Το θέατρο - Ο επατός μου - Διαδίκτυο <p>Δραστηριότητες:</p> <p>- Εντοπισμός, σε διαφορετικά προφορικά κείμενα, του πλαισίου επικοινωνίας και της κοινωνικής σχέσης όσον συμμετέχουν (λ.χ. φιλική συνομιλία, συνομιλία σε επίσημο πλαίσιο με συνομιλητές που κατέχουν διαφορετικό βαθμό εξουσίας/αυθεντίας ή βρίσκονται σε ισότιμη σχέση/σχέση αλληλεγγύης ή οικειότητας, π.χ. μαθητής-καθηγητής, γιατρός-ασθενής, παρέα ...).</p> <p>- Παρακολούθηση διαλέξεων από ειδικούς, είτε ζωντανά είτε σε βίντεο για θέματα που τους αφορούν, διαμόρφωση κριτηρίων αξιολόγησης, καταγραφή με μορφή διαγραμμμάτων και με βάση αυτά αξιολόγηση των ομιλητών και ομιλητριών.</p> <p>- Προβλή στο διαδραστικό πίνακα ή σε τηλεόραση ή υπολογιστή διάφορα βίντεο με διάλογους πάνω σε θέματα της καθημερινότητας, σχολιασμός στην τάξη παραγόντων που δημιουργήσαν πρόβλημα στην επικοινωνία και αξιολόγηση των στρατηγικών που χρησιμοποιήθηκαν για να διασφαλιστεί η επικοινωνία.</p> <p>- Υπόδυση ρόλων οι οποίοι έχουν ανατεθεί στους μαθητές και στις μαθήτριες μέσα από ηλεκτρονικές συλλογές υλικού που έχουν διανεμηθεί από τους εκπαιδευτικούς.</p> <p>Βασικά Θέματα: Το σχολείο μας</p> <p>Το θέατρο</p> <p>Ο επατός μου</p> <p>Διαδίκτυο</p> <p>Δραστηριότητες:</p> <p>Διατύπωση εκφράσεων που, συνοδεύόμενες από κατάλληλο τόνο και κινήσεις, μπορούν να δηλώνουν ειρωνεία, υπακοή, αντιπαράθεση κτλ.</p> 	
---	---	---	--

<p>- Χρησιμοποιούν παραγλωσσικά/εξωγλωσσικά στοιχεία (επιτονισμός, «γλώσσα σώματος» κτλ.) και τα (ανα)προσαρμόζουν ανάλογα με το κειμενικό είδος και το λόγο τους.</p> <p>- Αξιολογούν το ρόλο των γλωσσικών, παραγλωσσικών και εξωγλωσσικών μέσων στην αποτελεσματικότητα των προφορικών κειμένων.</p> <p>- Προβάλλουν την προσωπική τους θέση σε σχέση με ένα θέμα και την αντανακλάλλουν με αντίθετες απόψεις.</p> <p>- Προβάλλουν διαφορετικές οπτικές γωνίες για ένα θέμα, αξιοποιώντας ποικίλα γλωσσικά μέσα και κειμενικές στρατηγικές.</p>	<p>- Παγνύδια ρόλων όπου οι μαθητές και οι μαθήτριες, υποδιόμινοι/-ες ομιλήτες και ομιλήτριες με διαφορετικά κάθε φορά χαρακτηριστικά, συνειδητοποιούν με βιοματικό τρόπο την ποικιλία της εκφοράς του λόγου, ανάλογα με την πρόθεση των ομιλητών και το επικοινωνιακό πλαίσιο.</p> <p>- Οι μαθητές και οι μαθήτριες επιχειρούν να πείσουν τον συνομιλητή και τη συνομιλήτριά τους για ένα ζήτημα της σχολικής ή της κοινωνικής ζωής, αξιοποιώντας τα γλωσσικά τους μέσα και τις επικοινωνιακές περιστάσεις του λόγου τους.</p> <p>- Αναζήτηση της οπτικής γωνίας διαφορετικών συνομιλητών και συνομιλητριών και των γλωσσικών μέσων με την οποία αυτή κωδικοποιείται.</p> <p>Βασικά Θέματα: - Το σχολείο μας</p> <ul style="list-style-type: none"> - Το θέατρο - Ο εαυτός μου - Διαδίκτυο <p>Δραστηριότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Μετατροπή κειμένων σε νοητικούς χάρτες - Σύγκριση στην τάξη των τρόπων με τους οποίους παρουσιάζεται το ίδιο γεγονός από διαφορετικές πηγές π.χ. διαφορετικές εφημερίδες
<p>Γ. Κατανόηση γραπτών κειμένων</p> <p>ΠΜΑ: -Εντοπίζουν την πολυφωνικότητα ορισμένων κειμένων και κατανοούν την οπτική γωνία του πομπού.</p> <p>- Εντοπίζουν το πλαίσιο επικοινωνίας και την κοινωνική σχέση συγγραφέα και πραγματικού/ενοούμενου αναγνώστη (λ.χ. διαφορετικός βαθμός εξουσίας/αυθεντίας, ισότιμη σχέση/σχέση άλληλεγγύης ή οικειότητας κτλ.).</p> <p>- Αρχίζουν να εντοπίζουν υπόρρητες πληροφορίες, στάσεις και ιδεολογίες.</p> <p>- Εντοπίζουν την πολυφωνικότητα των κειμένων και διακρίνουν την οπτική τους συγγραφέων.</p> <p>- Ερμηνεύουν τη χρήση της γεωγραφικής ή κοινωνιολογικής ποικιλότητας ως μηχανισμό ύφους και δήλωσης συνομιλιακών και κοινωνικών ταυτοτήτων ή και οπτικής γωνίας.</p> <p>- Αξιολογούν την κοινωνική και πολιτισμική λειτουργία ποικίλων γραπτών κειμενικών ειδών.</p>	

<p>Α. Παραγωγή γραπτού λόγου</p> <p>ΠΜΑ: - Επιλέγουν πλαίσιο επικοινωνίας, πιθανούς αποδέκτες, καθορίζουν τη φύση της κοινωνικής σχέσης συγγραφέα και αποδέκτη και το κειμενικό είδος.</p> <p>- Προβάλλουν τη δική τους οπτική γωνία σε σχέση με ένα θέμα.</p> <p>- Υποθετούν τα γλωσσικά μέσα/μηχανισμούς που αναδεικνύουν την ταυτότητα και τη στάση τους ως παραγόντων του γραπτού κειμένου.</p> <p>- Αναδεικνύουν τη σχέση της γλώσσας των κειμένων με ποικίλες κοινωνικές συνθήκες και ιδεολογικά μορφώματα που λανθάνουν σε όλες τις μορφές και χρήσεις του λόγου.</p>	<p>Βασικά Θέματα: - Το σχολείο μας</p> <ul style="list-style-type: none"> - Το θέατρο - Ο εαυτός μου - Διαδίκτυο <p>Δραστηριότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Τροποποιήσεις της δομής και της οργάνωσης των γραπτών κειμένων, ώστε να ανταποκρίνονται στο σκοπό και στην περίπτωση επικοινωνίας. - Ομαδική παραγωγή κειμένου με υποβοήθηση στο πλαίσιο ομάδων. Κάθε ομάδα μελετά άλλα παρόμοια κείμενα, επιλέγει τα βασικά σημεία, το λεξιλόγιο και τις δομές που θα χρησιμοποιήσει και προχωρά στη συγγραφική φάση. - Αφήγηση γεγονότων από διαφορετικές οπτικές γωνίες στο πλαίσιο δραστηριοτήτων δημιουργικής γραφής - Σύγκριση των παραγόμενων κειμένων με άλλα κείμενα που πληρούν τα συγκεκριμένα κριτήρια, αντανακλαστική των κειμένων στο διαδραστικό πίνακα
<p>Ενότητα 4: Αρχαϊκή Εποχή (800-479 π.Χ.) – 1.Αποικιακή εξάπλωση</p> <p>ΠΜΑ: Να αξιολογήσουν τις σχέσεις μητροπόλης-αποικίας.</p> <p>Ενότητα 10: Από τη Ρώμη στο Βυζάντιο – 1.Η Ρωμαϊκή ειρήνη</p> <p>ΠΜΑ: Να συλλάβουν τη σπουδαιότητα της ελεύθερης διακίνησης ανθρώπων και ιδεών κατά τη «Ρωμαϊκή ειρήνη».</p>	<p>Δραστηριότητα: Η διδασκαλία μπορεί να αφορηθεί από τα γενικότερα αίτια των μεταναστεύσεων σελ.41</p> <p>Υλικό: Παράθεμα: Οι μαρτυρίες των ανασκαφών σελ.44</p> <p>Υλικό: Χάρτης: Κατάργηση των συνόρων κλπ σελ. 140</p> <p>Παράθεμα: Ένας ύμνος στη Ρωμαϊκή ειρήνη σελ.139</p> <p>Δραστηριότητα: Δραστηριότητα 3 σελ.139</p>
<p>Ενότητα Α: Ρυθμός Ήχος και Χρόνια</p> <p>ΠΜΑ: Τραγουδούν και παίζουν κομμάτια από διάφορες εποχές τόπους, πολιτισμούς, ανξανόμενο έλεγχο μουσικών στοιχείων συμπεριλαμβανομένου και του χρομόματος.</p>	<p>Βιβλίο μαθητή σελ.8</p>

<p>Ενότητα Α: Ρυθμός, Ήχος και Χρόνια</p> <p>ΠΜΑ: - Να αυτοσχεδιάζουν και να συνθέτουν δικά τους ρυθμικά σχήματα στο πλαίσιο της συγκοπής - Να προσεγγίζουν βιομηχανικά τη μουσική από άλλους λαούς και πολιτισμούς με δεκτικότητα και θετική στάση</p> <p>ΠΜΑ: - Να ερευνά τη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ μουσικής και κοινωνίας</p>	<p>Θεματική Ενότητα: Η λειτουργία της μουσικής σε κάθε πολιτισμό, η μουσική ως προϊόν, η μουσική ως απαραίτητο συστατικό της κοινότητας, συμμετοχική μουσική δημιουργία στα πλαίσια της κοινότητας, μουσικές τελετουργίες, η μουσική για μεγάλο κοινό (μεγάλες αίθουσες - γήπεδα – πανηγύρια), η μουσική ως συστατικό ταυτότητας, η διαμόρφωση των μουσικών προτιμήσεων ηλικιακών και κοινωνικών ομάδων, ο ρόλος των ΜΜΕ στην διαμόρφωση του μουσικού αισθητηρίου μιας κοινωνίας</p> <p>Δραστηριότητες:</p> <p>-Οι μαθητές παίρνουν συνεντεύξεις από μέλη της οικογένειάς τους, γείτονες φίλους και συγγενείς προσπαθώντας να εντοπίσουν τις μουσικές τους προτιμήσεις, με ερωτήσεις όπως: «Ποια μουσική προτιμάτε; Πώς ήρθατε σε επαφή με αυτή»; Τέλος συγκεντρώνουν και συστηματοποιούν τα αποτελέσματα, παρατηρώντας ποιο κοινωνικοί παράγοντες επηρεάζουν περισσότερο τις μουσικές προτιμήσεις του δείγματος πληθυσμού στο οποίο απευθύνθηκαν.</p> <p>-Οι μαθητές εντοπίζουν μουσικά είδη τα οποία αποτελούν στοιχείο ταυτότητας κάποιας κοινωνικής ομάδας. Στη συνέχεια καταγράφουν για το κάθε ένα από αυτά διάφορα χαρακτηριστικά, όπως τρόπο ντυσίματος, κώδικα συμπεριφοράς, φιλοσοφία ζωής κ.ο.κ.</p>	
--	---	--

<p>Ενότητα 2: Όλα είναι χρόνια</p> <p>ΠΜΑ:- Να εκφράσουν αισθήματα και να μεταδώσουν μηνύματα με την εικαστική γλώσσα. Να συγκρίνουν διάφορες περιόδους της ιστορίας της τέχνης με αφορμή το χρόνια</p> <p>ΠΜΑ: - Να χρησιμοποιούν στον προφορικό και στο γραπτό τους λόγο απαραίτητους όρους για τις καλλιτεχνικές τους δραστηριότητες. Να περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο τα χρόνια μεταφέρουν συναισθήματα.</p> <p>Ενότητα 5: Η δική μου πραγματικότητα</p> <p>ΠΜΑ: - Να σχεδιάζουν νατουραλιστικά με ανξάνουσα ενχέρεια απόδοση ενός θέματος - Να κατανοούν το περιεχόμενο,το νόημα ή το μήνυμα ενός χαρακτηριστικού έργου</p> <p>Ενότητα 9: Η ζωή και οι τέχνες</p> <p>ΠΜΑ: - Να συνδυάζουν την εικόνα και το λόγο με ποικίλους τρόπους και να συνεργάζονται σε ομαδικά έργα - Να κατανοούν το περιεχόμενο,το νόημα ή το μήνυμα ενός χαρακτηριστικού έργου</p>	<p>Δραστηριότητες:</p> <p>- Η Χροματική μου ταυτότητα – πειραματισμοί με το χρόνια σελ.26 - Ιστορίες για το χρόνια – Το χρόνια στην ιστορία της Τέχνης και του Πολιτισμού σελ.27</p> <p>Δραστηριότητες:</p> <p>- Βλέπω τον κόσμο απ' την αρχή σελ.44 - Κοινωνικά και ανθρώπινα σελ.45</p> <p>- Τετράδιο Εργασιών: -Παρατηρώντας τον άνθρωπο σελ. 14</p> <p>Δραστηριότητες:</p> <p>- Μεταμορφώματα σελ.69</p> <p>Τετράδιο εργασιών: - Μεταμορφώσεις σελ.25 - Χάρτινοι ήρωες σελ.26</p>	
---	--	---

<p>3^{ος} Άξονας: «Θέμα-Περιεχόμενο-Νόημα»</p> <p>ΠΜΑ: -Διαμορφώνουν ποικίλες εναλλακτικές προτάσεις για την απόδοση ενός θέματος</p> <ul style="list-style-type: none"> - Δημιουργούν και να βελτιώνουν τα έργα τους επηρεασμένοι από τη θεματολογία έργων τέχνης - Μορφοποιούν τις ιδέες τους σε έργα <p>ΠΜΑ: - Εκφορίζουν αισθήματα και να μεταδίδουν μηνύματα με την επικοινωνία</p> <ul style="list-style-type: none"> - Αντιλαμβάνονται τις εικαστικές τέχνες ως οπτική επικοινωνία - Έχουν δική τους έμπνευση και να επλέγουν το δικό τους θέμα <p>5^{ος} Άξονας: «Ιστορία Τέχνης- Καλλιτέχνες»</p> <p>ΠΜΑ: - Προσδιορίζουν επίσης, τις σχέσεις του έργου με τους παράλληλους του</p> <ul style="list-style-type: none"> - Διακρίνουν σε ένα χαρακτηριστικό έργο τέχνης τις εμφανείς επιδράσεις - Κάνουν συγκρίσεις ανταρπαθρόντας δύο παρεμφερή έργα διαφορετικών εποχών - Κατανοούν τη συνέχεια των εικαστικών Τεχνών από εποχή σε εποχή - Ενοποιούν και να συγκρίνουν διάφορες περιόδους της τέχνης με αφορμή ένα συγκεκριμένο κοινό θέμα 	<p>Βασικά Θέματα: Θέματα από το περιβάλλον, τις καθημερινές ασχολίες, τα ιδανικά, τα αισθήματα, διάφορα μηνύματα κ.ά.</p> <p>-Αντλούν θέματα από καθημερινές ασχολίες, την τοπική τους ιστορία και τον πολιτισμό (γεφύρια, κρήνες, λαϊκή αρχιτεκτονική κ.α.) (λαϊκή αγορά, τσίρκο κτλ.), από το περιβάλλον, (εποχές, βιθός, περίπτερο, τοπίο, χωριό κ.α.)</p> <p>Βασικά Θέματα: Λειφόρος ανάπτυξη Περιβάλλον</p> <p>Δραστηριότητες: -Προσθούν με τα έργα τους μηνύματα για το περιβάλλον και τον πολιτισμό όπως (π.χ. "προφυλάξτε το δίκος από τη φωτιά", "όχι στα ναρκωτικά", «μη ρυπαίνεται τη θάλασσα» «να στην ειρηνική επίλυση πάσης φύσεως προβλημάτων χώρας ή χωριών», να στην «ορθή διαχείριση των φυσικών πόρων στη γη», κ.ά.</p> <p>-Εικονογραφούν ελεύθερα θέματα</p> <p>Βασικά Θέματα: Αρχαίοι πολιτισμοί Αρχαία ελληνική τέχνη Αναφορές στην Αναγέννηση και στη σύγχρονη τέχνη (αφαιρετική, αφηρημένη)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Χώρος - Χρόνος - προσωπογραφία <p>Δραστηριότητες: Ανατρέχουν σε βιβλία Ιστορίας Τέχνης, καθώς και στο διαδικτυο -Μαθαίνουν να κρατούν γραπτές σημειώσεις με ιστορικά στοιχεία, με παρατηρήσεις και με σκέψεις τους για περιόδους της τέχνης, έργα και καλλιτέχνες -Κοινοποιούν στην τάξη τις υποθέσεις και τις ερμηνείες τους με την κατάλληλη αιτιολόγηση -Αναγνωρίζουν διάφορες επιδράσεις (κοινωνικές, θρησκευτικές κ.ά.)</p> <p>-Διδάσκονται τη συνέχεια της τέχνης (σχέση Αναγέννησης και Ελληνικής Αρχαιότητας: οι περιπτώσεις "Γέννηση της Αφροδίτης" του Μποτιτσέλι ή τα "Ύληπα του Μιχαήλ Αγγέλου)</p> <p>-Ασκοούνται στην ελεύθερη ερμηνεία και στην προβολή της προσωπικότητας του καθενός, μέσω των εντυπώσεών τους, καθώς και της ψυχολογικής συμπλήρωσης στα αφαιρετικά και αφηρημένα έργα</p>
---	---

<p>Ενότητα: Η αγάπη για τους συνανθρώπους μας – Οι φιλικό δεσμοί. Η αγάπη</p> <p>Λίτσα Ψαρούτη, «Ο Κωνσταντής», σελ.165</p> <p>ΠΜΑ: - Να γνωρίσουν τι σημαίνει εκμετάλλωση της παιδικής εργασίας και ποιό κίνδυνο απειλούν τα εργαζόμενα παιδιά που ασκούν ευκαριακά επαγγέλματα</p> <ul style="list-style-type: none"> - Να εξερθεί η σημασία της ανιδιοτελούς αγάπης για την προσέγγιση και αλληλοκατανόηση των ανθρώπων <p>Όσκαρ Ουάλαντ, «Ο πιστός φίλος» σελ. 174</p> <p>ΠΜΑ: - Να τονιστεί η σημασία της αληθινής φιλίας μέσα από το αφηγητικό παράδειγμα της υποκριτικής φιλίας</p> <ul style="list-style-type: none"> - Να προβληματιστούν οι μαθητές για την γνησιότητα των ανθρώπων αισθημάτων <p>Ενότητα: Η βιοπάλη. Το αγωνιστικό πνεύμα του ανθρώπου</p> <p>-Μαρία Πυλιώτου,«Λεώνη» σελ.195</p> <p>ΠΜΑ: -Να ευαισθητοποιηθούν στα πρόβληματα στο πόνο και στην οδύνη των άλλων</p> <p>Ενότητα: Προβλήματα της σύγχρονης ζωής</p> <p>- Κρίτων Αθανασούλης, «Παράπονο σκύλου», σελ.207</p> <p>ΠΜΑ:- Να προβληματιστούν οι μαθητές γύρω από ένα σοβαρό ζήτημα της σύγχρονης ζωής, πολύ συνηθισμένο στα μεγάλα αστικά κέντρα: τα μοναχικά και περιθωριοποιημένα άτομα</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ελένη Σαραντίτη, Όποιος τα βλέπει κανείς'σελ.209 <p>ΠΜΑ: -Να ακούσουν οι μαθητές τις εμπειρίες των συμμαθητών τους που είναι μετανάστες</p> <ul style="list-style-type: none"> - Να καλλιεργήσουν αισθήματα φιλίας και κατανόησης προς τους συνανθρώπους μας που ήρθαν να δουλέψουν στην Ελλάδα, αναζητώντας μια καλύτερη ζωή 	<p>Βιβλίο εκπαιδευτικού σελ.115-116</p> <p></p> <p>Βιβλίο εκπαιδευτικού σελ.122-123</p> <p></p> <p>Βιβλίο εκπαιδευτικού σελ.134-135</p> <p></p> <p>Βιβλίο εκπαιδευτικού σελ.142-143</p> <p></p> <p>Βιβλίο εκπαιδευτικού σελ.143-145</p>
---	---

	<p>Ενότητα Α: Σχολική ζωή ΠΜΑ: -Να κατανοήσουν ότι το σχολείο και η σχολική ζωή συνδέονται με την κοινωνία και την εποχή και άρα αλλάζουν σε κάθε ιστορική περίοδο. -Να κατανοήσουν τη διαφορετική θέση και, άρα, το διαφορετικό τρόπο με τον οποίο μιλούν για το σχολείο οι μεγάλοι και τα παιδιά. -Να κατανοήσουν ότι το σχολείο είναι βασικό μέσο κοινωνικοποίησης των παιδιών.</p>	
<p>Γεωγραφία</p>	<p>Ενότητα: Ανθρωπογενές Περιβάλλον – Γ1.6 Τόσο διαφορετικοί και τόσο ίδιοι ΠΜΑ: - Να διακρίνουν ορισμένες πολιτιστικές διαφορές των ανθρώπων (φύλες, γλώσσες, θρησκείες) και τη σημασία τους στη διαμόρφωση του πολιτιστικού πλούτου της ανθρωπότητας. - Να διακρίνουν τις σχετικές ομοιότητες των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι σε όλη την επιφάνεια της γης και την ποικιλία των λύσεων, τις οποίες δίνουν ανάλογα με τις πολιτισμικές τους ιδιαιτερότητες.</p>	<p>Αρσενιριότητες: -Η/Ο φιλόλογος ζήτη από τον Γιάννη, τον Χάρη, την Ντίνα και τον Μιλτιάδη να κάνουν μαζί μία εργασία. Τι μπορεί να σκεφτείται ο καθένας. Τι είναι έτοιμοι να θυσιάσουν ώστε να παραδώσουν την εργασία τους; -Σχέση εφήβου και μητέρας στην Ελλάδα, το Μεγακλάντες, τις Η.Π.Α., την Ινδία, το Σουδάν κ.ά.</p>
	<p>Αρσενιριότητες: Κείμενα - Δραστηριότητα (Σελ.106) Κείμενα - Δραστηριότητες (Σελ.107-108)</p>	

<p>Κεφάλαιο 1: Η οικογένεια και ο κοινωνικός περίγυρος – 1.3 Ο κοινωνικός περίγυρος – Μορφές διαπροσωπικών σχέσεων ΠΜΑ: -Να κατανοήσουν οι μαθητές την έννοια και την αξία του κοινωνικού περιγύρου - Να αντιληφθούν το ρόλο της κοινότητας, καθώς και το ότι η δημιουργία της οφείλεται στην κοινωνική φύση του ανθρώπου - Να ανακαλύψουν την προσφορά των κοινωνικών σχέσεων στον άνθρωπο, μέσα από τις οποίες γίνεται αντιληπτή η αναγκαιότητα της συλλογικότητας - Να αναγνωρίσουν ότι οι αρμονικές διαπροσωπικές σχέσεις μέσα στην οικογένεια , στο σχολείο και στην κοινότητα μπορούν να επηρεαστούν με την κατανόηση, το σεβασμό, την αγάπη, την καλοπροαίρετη διάθεση και τη συνεργασία. -1.4 Επικοινωνία και προβλήματα – Μέσα Μάζικης Ενημέρωσης ΠΜΑ: - Να αντιληφθούν οι μαθητές την αξία της επικοινωνίας στις διαπροσωπικές σχέσεις και να καταγράψουν τα βασικά στοιχεία που θα πρέπει να την χαρακτηρίζουν έτσι ώστε να μην δημιουργούνται διενέξεις μεταξύ των συνομηλίκων - Να καταλάβουν πως η επικοινωνία μέσα από το διάλογο μπορεί να αποτελέσει μέτρο αντιμετώπισης ειδικών κοινωνικών προβλημάτων - Να διακρίνουν την θετική και αρνητική επίδραση των ΜΜΕ στο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον - Να αναγνωρίσουν τα προβλήματα που μπορεί να δημιουργήσει η διαφήμιση στις ανθρώπινες σχέσεις και το μέγεθος της επιρροής της σ' αυτές</p>	<p>Αρσενιριότητες: Ενδεικτικές διδακτικές ενέργειες - Προτεινόμενο διδακτικό υλικό σελ.9</p> <p>Αρσενιριότητες: Ενδεικτικές διδακτικές ενέργειες - Προτεινόμενο διδακτικό υλικό σελ. 10-11</p> 	<p>Αρσενιριότητες: Διάλογοι από το παραστατικό μέρος: «Εγώ και ο πατέρας σου σου έχουμε εμπιστοσύνη», «Εμείς στο σπίτι μας συζητάμε όλα τα προβλήματα» «Έτσι μάθαμε στην οικογένεια μας». Πόση σημασία έχουν οι φράσεις αυτές για έναν/μία έφηβο. -Ας γράψουμε ως Γιάννης στο ημερολόγιο ποιο ρόλο έχει η οικογένεια στη ζωή του και αν/πόσο/γιατί τον ιτασχολούν οι σχέσεις με τους γονείς του.</p> <p>Αρσενιριότητα: Εξέρινηση των δυνατοτήτων διάλογου μεταξύ Γιάννη και Χάρη. Καταγραφή διάλογου σε ζευγάρι και δραματοποίηση. Διαφορετικοί διάλογοι παρουσιάζουν διαφορετικές ενάλλακτικές επικοινωνίας.</p>
<p>Οικιακή Οικονομία</p> <p>- 1.5 Η κοινωνικότητα των νέων ΠΜΑ: Η κατανόηση του ρόλου της συμπεριφοράς και του αλληλοσεβασμού στις διαπροσωπικές σχέσεις - Η συνειδητοποίηση ότι η σύναψη σχέσεων με το άλλο φύλο απαιτεί σεβασμό, ειλικρίνεια και απλότητα και δεν αποσκοπεί στη μονομερή ευχαρίστηση και προβολή.</p>	<p>Αρσενιριότητες: Ενδεικτικές διδακτικές ενέργειες - Προτεινόμενο διδακτικό υλικό σελ. 12</p> 	<p>Αρσενιριότητα: Ρόλοι στον τοίχο των πρωταγωνιστών της ιστορίας (Γιάννης, Χάρης, Μιλτιάδης, Ντίνα) με ερωτήματα: ποια συναισθήματα έχουν για τους άλλους, τι σκέφτονται για αυτούς, τι μπορούν να αλλάξουν στις σχέσεις τους για να γίνουν καλύτερες. Τι μπορούν αν αλλάξουν στον εαυτό και τη συμπεριφορά τους;</p>

	<p>Διαχειρίζομαι τις συγκρούσεις-Βάζω όρια -Διαχείριση συγκρούσεων (ατίες-συνέπειες, συναισθήματα οργής, απογοήτευσης, στεναχώριας, θυμός, φόβος απογοήτευσης, επιθετικότητα, διαπραγματεύση) -Σχολικός εκφοβισμός (θύτες και θύματα ή όλοι θύματα, παρατηρητές) Δραστηριότητες: Πρόγραμμα Σπουδών (http://ebooks.edu.gr/new/curriculum.php?course=DSGYM-B121), σελ. 67-68</p> <p>Σχολείο και διαφορετικότητα -Ποιος είμαι εγώ, (προσωπική ταυτότητα και οικογένεια, σχολείο και παρέα, ποιος είμαι τι θέλω και τι έχω ανάγκη, τι ονειρεύομαι, πόσο με επηρεάζουν οι άλλοι.) -Αποδοχή της διαφορετικότητας (οι ικανότητες των ανθρώπων, άτομα με δυσκολίες, αντισιμός) -Στερεότυπα για τον «άλλον» (ομάδες, διαφορετικότητα, προκαταλήψεις, γενικεύσεις, ενάμιτες κοινωνικές ομάδες, πλειονότητα-μειονότητα, ο «άλλος» μέσα στη τάξη) Δραστηριότητες: Πρόγραμμα Σπουδών (http://ebooks.edu.gr/new/curriculum.php?course=DSGYM-B121), σελ. 71-73. Το πρόγραμμα και οι δραστηριότητες του σχετίζονται άμεσα με τα θέματα.</p> <p>Αξίες και κοινωνικές συμπεριφορές στην ομάδα -Αξίες και ομάδες (κάθε άνθρωπος έχει τις αξίες τους, πώς διαμορφώνονται οι αξίες, αλλάζει ο άνθρωπος τις αξίες του, σέβεται τις αξίες του άλλου, μέχρι που φτάνει κάποιος για να ενταχθεί σε μια ομάδα, κανόνες και όρια) -Φιλία και σχέσεις (παρέα ή φιλία, εμπιστοσύνη, αγάπη, διαχείριση συγκρούσεων, μοναξιά, περιθωριοποίηση) Δραστηριότητες: Πρόγραμμα Σπουδών (http://ebooks.edu.gr/new/curriculum.php?course=DSGYM-B121), σελ. 75-76. Το πρόγραμμα και οι δραστηριότητες του σχετίζονται άμεσα με τα θέματα. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί η τελευταία σελίδα με το ερώτημα των αξιών της οικογένειας και της παρέας. Επίσης ο πρωταγωνιστής και οι σχέσεις του με τους συνομηλικούς.</p> <p>Το δικό μας σχολείο: Αίσθηση της κοινότητας και ψυχολογικό κλίμα στην τάξη/σχολείο -Δημιουργία ομάδας-καλλιέργεια σχέσεων (μέλος μία ομάδας και συναισθήματα, εγώ με τους άλλους, διαχείριση των συναισθημάτων, συνεργασία, αλληλοϋποστήριξη, σεβασμός του άλλου, κοινωνικές δεξιότητες, στόχοι και κίνητρα, προσωπική και κοινωνική ευθύνη, λήψη απόφασης) Δραστηριότητες: Πρόγραμμα Σπουδών (http://ebooks.edu.gr/new/curriculum.php?course=DSGYM-B121), σελ. 88-90. Η τάξη και η σχολική κοινότητα του πρωταγωνιστή: ενάλλακτικές προσεγγίσεις και λύσεις αναζητώντας τις αλλαγές και τις συνέπειες.</p>
--	--

Γυμνάσιο	
Β΄ τάξη	
<p>Ενότητα/ Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ)</p> <p>Κεφάλαιο 17 : Ο Ιησούς υπερασπίστηκε και εξήγησε τις γυναίκες και τα παιδιά στην καινούρια ανθρωπότητα</p> <p>ΠΜΑ: -Να συνειδητοποιήσουν ότι ο Ιησούς προπορορικά έδειξε ενιασθσία, υπερασπίστηκε και εξήγησε – με όσα συγκεκριμένα είπε και έπραξε – τις γυναίκες και τα παιδιά. -- -Να εξετάσουν το πρόβλημα της δεινής θέσης γυναικών και παιδιών τότε και σήμερα.</p> <p>Κεφάλαιο 21: Η θεραπεία του παράλυτου στην Καπερναούμ: Ο Χριστός ελευθερώνει από την ασθένεια</p> <p>ΠΜΑ: -Να γνωρίσουν τις αντιλήψεις για την ασθένεια που επικρατούσαν στην εποχή του Χριστού. -Να συγκρατήσουν την αλήθεια που φανερώθηκε, ότι δηλαδή ο Ιησούς ελευθερώνει τον ασθενή διπλά: σωματικά και ψυχικά.</p>	<p>Υλικό/Δραστηριότητες</p> <p> πρόγραμμα βιβλίο</p> <p> βιβλίο</p> <p>Υλικό: Κείμενο, σελ. 74 Κείμενο, «Όλοι ισότιμοι», σελ. 76</p> <p>Δραστηριότητες: Ερωτήσεις 3 και 4, σελ.75 Εργασία γ, σελ. 75</p> <p>Υλικό: Κείμενο, «Μια προσωπική εμπειρία», σελ.91</p>
Θρησκευτικά	<p>Προτάσεις</p> <p>Δραστηριότητες: Προβολή ταινίας με Φύλλο Εργασίας για τις ατίες και συνέπειες του σχολικού φοβισμού. Προτείνεται η κινηματογραφική ταινία «Ίσως απόρι» (In a better world).</p> <p>Δραστηριότητες: -Συγγραφή «μιας προσωπικής εμπειρίας» από τον Μιλτιάδη. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί το παράλληλο κείμενο, απόσπασμα από «Γιατί χοροπηδώ» του Ν. Higashida. -Έρευνα για τους όρους: αυτισμός, παιδιά με ειδικές ανάγκες, παιδιά με ιδιαίτερες ικανότητες, μαθησιακές δυσκολίες=αναπηρία</p>

<p>Ενότητα 3: Ποιος είναι ο άνθρωπος;</p> <p>ΠΜΑ: -Να αναγνωρίζουν διλήμματα και αντιφάσεις του σύγχρονου ανθρώπου, εκφράζον προβληματισμούς και διευκρινίζουν προσωπικές απόψεις</p> <p>Ενότητα 4: Εμείς και οι άλλοι</p> <p>ΠΜΑ: -Να εκφράζουν σκέψεις και προβληματισμούς γύρω από το ζήτημα της ετερότητας ε) διακρίνουν και αξιολογούν την ποιοτική διαφορά ανάμεσα στην αναγνώριση των δικαιωμάτων και στην αγάπη προς τον διπλανό</p> <p>-Να αναγνωρίζουν τον σεβασμό του «άλλου» ως μια θεμελιώδη και κοινή αξία των θρησκειών</p> <p>-Να εντοπίζουν και κρίνουν διαδεδομένες προκαταλήψεις σε βάρος του ξένου μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα</p> <p>-Να ελέγχουν ενδεχόμενα στερεότυπα και προκαταλήψεις που διατηρούν, θεωρώντας τα υπό το φως των όσων επεξεργάστηκαν στην ενότητα</p>	<p>Βασικά θέματα: -Ο σκοπός και το νόημα της ζωής του ανθρώπου: Η βιβλική πρόταση και η θεολογική ερμηνεία</p> <p>- Ο άνθρωπος υπάρχει μόνο όταν αγαπάει και αγαπιέται! (Γάλ. 5, 13-15)</p> <p>Δραστηριότητες: -Εκφραση και αποτύπωση της «Δύναμης και αδυναμίας του σύγχρονου ανθρώπου» σε παγωμένη εικόνα (I.ii)</p> <p>-Ομοϊκό γλυτό: Γάλ. 5, 13-15 (II.ii)</p> <p>-Εκφραση και αποτύπωση περιπτώσεων υποτίμησης της γυναικίας σε παγωμένες εικόνες (II.ii)</p> <p>-Προβολή video Το ρεαλισμένο δοχείο [βλ. http://www.youtube.com/watch?v=794VpExmV-I].</p> <p>-Αναστοχασμός και συζήτηση με θέμα: «Όλοι οι άνθρωποι μπορούν να είναι δημιουργοί». (II.iii)</p> <p>Βασικά θέματα:- Ποιος είναι για μας ο «άλλος»;</p> <p>-Από τις παροδοσιακές κλειστές κοινότητες στις σύγχρονες πολυπολιτιστικές κοινωνίες των «άλλων»</p> <p>-Ο πολυπολιτισμικός κόσμος απέναντι στον άλλο</p> <p>-Η συνύπαρξη και ο διάλογος με τον άλλο</p> <p>i. Η διαφορετικότητα και η ποικιλία ως πλούτος</p> <p>ii. Ανακαλύπτοντας τον κόσμο των άλλων, τις αξίες, τα πιστεύω τους</p> <p>iii. Γνωρίζοντας τους άλλους, γνωρίζουμε καλύτερα τον εαυτό μας</p> <p>iv. Συνέργασία και συνδημιουργία</p> <p>Δραστηριότητες: -Παχνίδι ρόλων: «Με ποιον θα ήθελα να ταξιδέψω, να κάνω συντροφιά, να συνεργαστώ.» Παχνίδι ρόλων μεταξύ διόφων «άλλων» για ανίχνευση των βιωμάτων τους</p> <p>-Πέντε Π και ένα Γ: Διαφρονώντας προκαταλήψεις και στερεότυπα για τους ξένους (I.ii)</p> <p>-ΤWPS: «Πώς η αλληλεγγύη μετατρέπεται σε δυσπιστία.» (I.ii)</p> <p>-Έρευνα για τους Οργανισμούς που προσβούν τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου (I.ii, I.iv)</p> <p>-Έρευνα: Οι Έλληνες δίπλα στους Εβραίους συμπατριώτες τους, τα κρυμμένα παιδιά της Κατοχής</p> <p>-Σχέδιο έρευνας ή δράσης: «Αγωνιζόμαστε εναντίον μιας προκατάληψης» (I)</p> <p>-Κατασκευή πόστερ για τα ανθρώπινα δικαιώματα (I.iii)</p>	<p>Δραστηριότητες: Όψεις της φιλίας του Γιάννη και του Μιλτιάδη. Δύο κόσμοι τόσο διαφορετικοί και τόσο ίδιοι. Ποιος είναι ο «άλλος»; Ποιος είναι για μας ο «άλλος»; Ποσα κοινά έχουμε; (δημιουργία κολάζ, γκράφιτι, αφίσας κ.ά.)</p> <p>-Παχνίδι ρόλων: Ο Μιλτιάδης μιλά στον Γιάννη την επόμενη μέρα.</p> <p>-Ελεύθερη λεκτική, εικαστική, δραματική έκφραση σε ομάδες με θέμα: άνθρωποι με ιδιαιτερότητες=όλοι οι άνθρωποι</p>
---	--	---

<p>Ενότητα 2: Ζούμε με την οικογένεια</p> <p>ΠΜΑ: -Να προσεγγίσουν τη θεματική της οικογένειας μέσα από διάφορα κειμενικά είδη που υπάρχουν στην αρχή της ενότητας και να συζητήσουν για τις μορφές που αυτή παίρνει στη σύγχρονη κοινωνία</p> <p>-Να κατανοήσουν τις σχέσεις των μελών της οικογένειας μεταξύ τους, σύμφωνα με αυτά που οι ίδιοι γνωρίζουν από τα προσωπικά τους βιώματα</p> <p>Ενότητα 3: Φίλοι για πάντα</p> <p>ΠΜΑ: -Να διαβάσουν, να προβληματιστούν και να εκφράσουν τις απόψεις τους για τη φιλία</p> <p>Ενότητα 8: Συζήτώντας για σύγχρονα κοινωνικά θέματα</p> <p>ΠΜΑ: -Να κατανοήσουν ότι η επικοινωνία αποτελεί μια διαδικασία κατά την οποία ανταλλάσσονται διαφορετικές γνώσεις, στάσεις και ιδεολογίες, ώστε να είναι σε θέση να τις διαπραγματεύονται με σεβασμό στην προσωπικότητα των συνομιλητών και συνομητρίων τους.</p> <p>-Να εντοπίζουν το πλαίσιο επικοινωνίας, την οπτική γωνία και τους κοινωνικούς ρόλους όσων συμμετέχουν, καθώς και τη μεταξύ τους κοινωνική απόσταση/ισότητα/οικειότητα /αλληλεγγύη κτλ.</p>	<p>Υλικό: Κείμενα, σελ. 28-29</p> <p>Δραστηριότητες: Ερωτήσεις 1 και 2, σελ. 29</p> <p>Ερωτήσεις 1 και 2, σελ. 30</p> <p>Εργασία 1, σελ. 41</p> <p>Υλικό: Κείμενα, σελ. 44-45</p> <p>Κείμενο, σελ. 47</p> <p>Δραστηριότητες: Ερώτηση 1 (Κείμενο 1), σελ. 45</p> <p>Ερωτήσεις 1 και 2 (Κείμενο 2), σελ. 45</p> <p>Ερωτήσεις 1 και 2, σελ. 47</p> <p>Διαβάζω και γράφω, Εργασία 1, σελ. 55</p> <p>Δραστηριότητες:</p> <p>4η δραστηριότητα σελ. 57 ("Κατανοεί ως ακροατής... βασικές αρχές της επιχειρηματολογίας.")</p> <p>-Ερώτηση κατανόησης 1 (κείμενο 4), σελ. 119 ("Ποιος είναι οι λέξεις ή οι φράσεις που δείχνουν τη μοναξιά του ανθρώπου;")</p> <p>-Δραστηριότητα 4 σελ. 132 ("Το κείμενο 15 αναφέρεται... παραθέτουμε παρακάτω.")</p> <p>-Διαβάζω και γράφω: δραστηριότητα 2, σελ. 133 ("Το κείμενο 4 (κόμικς)... που μάθαμε παραπάνω.")</p> <p>-Διαθεματική εργασία σελ. 134</p>	<p>Δραστηριότητα: Ερωτήσεις για τη σχέση του πρωταγωνιστή με τη μητέρα του.</p> <p>Γλωσσικές ασκήσεις με προτάσεις από το παραστατικό μέρος του προγράμματος (διάλογοι πρωταγωνιστή-μητέρας)</p> <p>Δραστηριότητες: -Φιλία πρωταγωνιστή και Μιλτιάδη. Εξερμηνεία συναισθημάτων και σκέψων.</p> <p>-Ρόλος στον τοίχο για τον πρωταγωνιστή και τις επιλογές φίλων (τελικό δίλημμα)</p> <p>Δραστηριότητες:</p> <p>-Δημιουργία Φύλλου Εργασίας για το κείμενο 7 σελ. 123 [Μοναξιά μου όλα] και ακρόαση του τραγουδιού. Εναλλακτικά μπορεί να χρησιμοποιηθεί το παράλληλο κείμενο, απόσπασμα της Κικής Δημουλά.</p> <p>-Με βάση το κείμενο 8 στη σελ. 126 του βιβλίου του μαθήτη να δοθεί δραστηριότητα, όπου οι μαθητές θα καταγράψουν και θα παρουσιάσουν ένα παράμοιο περιστατικό σύμφωνα με τις προσωπικές τους εμπειρίες και την ιστορία του προγράμματος.</p>
---	---	---

<p>A. Κατανόηση προφορικών κειμένων</p> <p>ΠΜΑ: - Να εντοπίζουν το πλαίσιο επικοινωνίας, την οπτική γωνία και τους κοινωνικούς ρόλους, όσων συμμετέχουν, καθώς και τη μεταξύ τους κοινωνική απόσταση/ισότητα/οικειότητα /αλληλεγγύη κτλ.</p> <p>Να αναλαμβάνονται πώς τα διαφορετικά κειμενικά είδη του προφορικού λόγου συσχετίζονται με το πλαίσιο επικοινωνίας.</p> <p>-Να εντοπίζουν υπέρριπτες πληροφορίες σχετικά με ιδεολογικές και κοινωνικές στάσεις και απόψεις των ομιλητών και ομιλητριών κτλ.</p> <p>B. Παραγωγή προφορικών κειμένων</p> <p>ΠΜΑ: -Να καλλιεργούν διαφορετικές στρατηγικές παραγωγής προφορικού κειμένου σε σχέση με το πλαίσιο επικοινωνίας</p> <p>-Να επιχειρηματολογούν προφορικά για επίκαιρα θέματα, χρησιμοποιώντας διαφορετικά μέσα παιθούς ανάλογα με το επικοινωνικό πλαίσιο.</p> <p>-Να αξιολογούν την κοινωνική και πολιτισμική λειτουργία ποικίλων προφορικών κειμενικών ειδών.</p> <p>A. Παραγωγή γραπτού λόγου</p> <p>ΠΜΑ: -Επιλέγουν πλαίσιο επικοινωνίας, πιθανούς αποδέκτες, καθορίζουν τη φύση της κοινωνικής σχέσης, συγγραφέα και αποδέκτη και το κειμενικό είδος.</p>	<p>Βασικά Θέματα: Φιλία, Οκογένεια, καθημερινή ζωή, επικοινωνία, διαδίκτυο</p> <p>Κειμενικά είδη: Καθημερινή ή επίσημοι διάλογοι μεταξύ φίλικών ή μη προσώπων</p> <p>Δραστηριότητες: -Ακρόαση σκηνών διασκέδασης που έζησαν οι μαθητές και οι μαθήτριες με τους φίλους και τις φίλες τους. Μετά από διδαγμένες περιγραφές, οι μαθητές και οι μαθήτριες, καλούνται να κρίνουν ποια ομάδα τα πήγε καλύτερα αξιολογώντας την αποτελεσματικότητα του προφορικού λόγου, τη συνοχή του, την κατάλληλη χρήση περισηλωστικών στοιχείων κτλ.</p> <p>-Ακρόαση δύο διαφορετικών προφορικών κειμένων με το ίδιο θέμα και ανάλυση των ομοιοτήτων και των διαφορών που υπάρχουν στην κατασκευή και την προσληψη του μηνύματος.</p> <p>Βασικά Θέματα: Φιλία, Οκογένεια, καθημερινή ζωή, επικοινωνία, διαδίκτυο</p> <p>Κειμενικά είδη: Παραουσιάσεις θεατρικών έργων</p> <p>Δραστηριότητες: -Ανάπτυξη προφορικών κειμένων με την κατάλληλη οργάνωση και το κατάλληλο ύψος για τις περιστάσεις και το σκοπό της επικοινωνίας.</p> <p>-Ανάπτυξη επιχειρηματολογίας πάνω σε θέματα ενδιαφέροντος και συλλογική αξιολόγηση επιχειρημάτων.</p> <p>-Κριτικός σχολιασμός παραδειγμάτων προφορικών κειμενικών ειδών από το διαδίκτυο.</p> <p>-Παρουσίαση θεατρικού έργου και συζήτηση πάνω στο έργο και τους συντελεστές της παράστασης.</p> <p>-Αξιολόγηση στην άξια των ίδιων προφορικών κειμένων με κριτήριο το πώς χρησιμοποιήθηκαν επικοινωνικά μέσα και στρατηγικές όπως η επαναδιατύπωση, η αξιολόγηση του επικοινωνιακού πλαισίου και τα παραγλωσσικά/ξωγλωσσικά στοιχεία.</p> <p>-Επανασχεδιασμός/επαναδιατύπωση/μετασχηματισμός κειμένων σε συνάρτηση με τον αποδέκτη και τις περιστάσεις.</p> <p>-Οι μαθητές και οι μαθήτριες εφαρμόζουν στις προφορικές τους δραστηριότητες βασικές συμβάσεις της συνομιλίας, όπως το να συμμετέχουν ισότιμα σε έναν διάλογο, να κρατούν τη σειρά τους σε μια συζήτηση, να χρησιμοποιούν ανάλογα γλωσσικά στοιχεία με αυτά των συνομιλητών και συνομιλητριών τους, να κάνουν ουσιαστικές κρίσεις για τα λεγόμενά τους, ώστε να συνεισφέρουν με τη σειρά τους αποτελεσματικά στη συνομιλία κτλ.</p> <p>Βασικά Θέματα: Το σχολείο μας, η γνώση, διαδίκτυο</p> <p>Κειμενικά είδη: Κείμενα συνηθ, δημοσιογραφικού λόγου, πολυτροπικά</p> <p>Δραστηριότητες: -Συνόδεση δομικών στοιχείων, π.χ. αφήγησης (ποιος, πότε, τι κάνει, γιατί, τι γίνεται μετά, ποιο είναι το αποτέλεσμα) και δημιουργία μαθητικών κειμένων</p> <p>-Αξιοποίηση προσωπικών βιομάζων των μαθητών και μαθητριών-μελών ομάδας και παραγωγή ανέλογου για την περίπτωση κειμένου</p> <p>- Μετασχηματισμοί κειμενικών ειδών σε άλλα (π.χ. μίας συνεχούς ιστορίας σε κόμικς και αντίστροφα)</p> <p>-Μετασχηματισμοί της οπτικής γωνίας και αποφάνσεις σχετικά με την καταλληλότητά τους</p>	<p>Δραστηριότητες: -Παχνάδι ρόλων με διαφορετικές οπτικές των συμβάντων στο σχολείο του προταγωνιστή (εκαπαιδευτικός, διευθυντής, Ντίνα, άλλοι συμμαθητές, Γιάννης, Χάρης κ.ά.)</p> <p>Δραστηριότητες: -Προτεινόμενα θέματα: φιλία προταγωνιστή με Μιλτιάδη, επικοινωνία του προβλήματος μέσω διαδικτύου, οι οπτικές γωνίες των προταγωνιστών και των παρατηρητών για το συμβάν στο σχολείο.</p> <p>-Επινοήση σκηνής μητέρας, διευθυντή και προταγωνιστή.</p> <p>Επινοήση σκηνής μητέρας πατέρα το μετά το συμβάν.</p> <p>-Συγγραφή συνέντευξης σε μορφή θεατρικού λόγου</p> <p>-Παραγωγή ρεπορτάζ (γραπτό, video) για τον σχολικό εκφοβισμό</p> <p>-Αναδιατύπωση των διαλόγων-γλωσσικές ασκήσεις</p>
---	---	---

<p>Ενότητα 7: Η Ευρώπη στους νεότερους χρόνους (15ος-18ος αι.)</p> <p>Κεφ. 2: Αναγέννηση και ανθρωπισμός</p> <p>ΠΜΑ: -Να αναγνωρίζουν και να εκτιμούν τις ανθρωπιστικές αξίες.</p> <p>-Να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν οι μαθητές το κίνημα της Αναγέννησης και του Ανθρωπισμού και την σημασία του για την Ευρώπη.</p> <p>Οικογενειακές σχέσεις</p> <p>ΠΜΑ: Να φανεί ότι η μητέρα αποτελεί το επίκεντρο της οικογενειακής ζωής, είναι το πρόσωπο που όχι μόνο προσφέρει στα άλλα μέλη της οικογένειας με την ακάματη φροντίδα της για την κάλυψη των υλικών τους αναγκών, αλλά και τα στηρίζει συναισθηματικά.</p> <p>Η αγάπη για τους συνανθρώπους μας-Οι φιλικοί δεσμοί-Η αγάπη</p> <p>ΠΜΑ: Να γνωρίσουν οι μαθητές ένα εφηβικό, αυτοβιογραφικό, μυθιστόρημα της Ζωρς Σαρή, να συσχετίσουν την αιτιολογία που επικρατούσε στην εκπαίδευση την παλαιότερη εποχή με τις δικές τους εφηβικές και σχολικές εμπειρίες</p> <p>Προβλήματα της σύγχρονης ζωής</p> <p>Θεματικά κέντρα: Η ζωή, οι άνθρωποι και τα διαμερίσματα σε μια σύγχρονη τσιμεντούπολη</p> <p>Εργασίόμενες μητέρες με παιδιά. Οι δυσκολίες στην ανατροφή και στη διαπαιδαγώγηση</p>	<p>Υλικό: Παραβλήματα 1, 2 και 3, σελ. 132</p> <p>Εικόνα 117 </p> <p>Κείμενο: Πιέρλ Μπακ, Η μύνα Βιβλίο Εκπαιδευτικού, σελ.34-45</p> <p></p> <p>Κείμενο: Ζωρς Σαρή, Και πάλι στο σχολείο Βιβλίο εκπαιδευτικού, σελ. 126-127</p> <p></p> <p>Κείμενο: Μαρία Ιορδανίδου, Στην εποχή του ταμέντου και της πολυκατοικίας Βιβλίο εκπαιδευτικού, σελ. 141-142</p> <p></p>	<p>Δραστηριότητες: -Παγιομένες εικόνες με θέμα τη σχέση του Γιάννη με τη μητέρα του, πριν τη μετακόμηση και μετά, πριν το συμβάν και μετά.</p> <p>Δραστηριότητες: -Σχολικές εμπειρίες από το Παράλληλο κείμενο, απόσπασμά του Χ. Θέρκας. Καταγραφή μίας δικής μας εμπειρίας: Πόσο διαφορετική είναι,</p>
<p>Ιστορία</p>	<p>Νοτοεγγύα</p>	

<p>Ενότητα Α: Πορτρέτα εφήβων</p> <p>ΠΜΑ: -Να κατανοήσουν οι μαθητές τη διαδικασία με την οποία διαμορφώνεται μέσα στο λογοτεχνικό κείμενο η ατομική ταυτότητα των ηρώων εφήβων.</p> <p>-Να ενισχύσουν την αυτοσυνειδησία τους μέσα από αυτή τη διερεύνηση.</p> <p>-Να διερευνήσουν τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνονται οι ανθρώπινες σχέσεις μέσα σε ποικίλα περιβάλλοντα και να εξετάσουν τις επιπτώσεις τους στα άτομα.</p> <p>-Να εξετάσουν τις αντιθέσεις-συγκρούσεις που βιώνει ο έφηβος ήρωας με τον εαυτό του, τους άλλους (συνομηλικούς, μεγαλύτερους, άλλο φύλο) και την κοινωνία.</p> <p>-Να κατανοήσουν ότι ανάλογα με το χρόνο, το χώρο, τις κοινωνικές και φιλικές σχέσεις, τον κοινωνικό περίγυρο, τις ιδιαίτερες κλίσεις του εφήβου προκύπτουν ποικίλα εφηβικά</p>	<p>Δραστηριότητα: -Όλες οι προτεινόμενες δραστηριότητες με βάση την ιστορία του Προγράμματος.</p> <p>-Χρήση των παράλληλων κειμένων.</p>
<p>Ενότητα Β: Ετερότητα στη λογοτεχνία</p> <p>ΠΜΑ: -Να κατανοήσουν την έννοια της ετερότητας στις διάφορες μορφές της: εθνική, πολιτισμική, θρησκευτική, αναπηρίας.</p> <p>-Να κατανοήσουν ότι μπορούμε να συνυπάρξουμε παρά την ετερότητά μας: είμαστε όλοι ίδιοι αλλά όχι ίδιοι.</p> <p>-Να εναισθητοποιηθούν απέναντι στην ετερότητα, να την αποδέχονται ως ιστορική, κοινωνική και φυσική αναγκαιότητα.</p> <p>-Να κατανοήσουν τις έννοιες: ράτσισμός, κοινωνικός αποκλεισμός κ.ά.</p> <p>-Να κατανοήσουν ότι η ετερότητα είναι κοινωνικά κατασκευασμένη.</p> <p>-Να κατανοούν και να αποδέχονται τις ομοιότητες και διαφορές των θρησκειών, των λαών, των νοοτροπιών ζωής.</p> <p>-Να αποδέχονται την ύπαρξη κάποιων ομάδων με δυσκολίες και να κατανοούν τις ανάγκες τους.</p>	<p>Υλικό: Λογοτεχνικά κείμενα, παλαιότερα και σύγχρονα, με ήρωες εφήβους (διάφορες παράλλαγές του bildungsroman):</p> <ul style="list-style-type: none"> • κείμενα που παρακολουθούν τους εφήβους έως την ωριμωση • κείμενα που παρακολουθούν τους εφήβους σε μία μόνο περίοδο της ανάπτυξης τους • βιβλία που ανήκουν στο εφηβικό «φιθόνημα ιδών» • βιβλία με ήρωες εφήβους που κινούνται στο χώρο του φανταστικού ή κινηματογραφικές ταινίες με ανάλογη θεματική <p>Δραστηριότητες: -Σύγκριση διαφορετικών εφηβικών πορτρέτων και αιτιολόγηση συμπεριφορών</p> <p>-Αναζήτηση διαφόρων ειδών κειμένων που να αναφέρονται σε εφήβους σε βιβλιοθήκες, βιβλιοπωλεία αλλά κυρίως σε ιστολόγια και σχολιασμό τους με βάση τις παραμέτρους που αναφέρονται στη σκοποθεσία</p> <p>-Αλλαγή του τέλους της ιστορίας</p> <p>-Αναδίηψη τμήματος της ιστορίας από την οπτική γωνία άλλου εφήβου ή ενήλικα</p> <p>-Δημιουργία μιας σκηνής στην οποία ο αναγνώστης συναντάται με τον ήρωα (π.χ. με μορφή συνέντευξης ή δραματοποιημένης αφήγησης)</p> <p>-Γραφή ανάλογου κειμένου με βάση προσωπικές παρατηρήσεις από την καθημερινή ζωή</p> <p>Δραστηριότητες: -Έρευνα σε εφημερίδες και περιοδικά για συλλογή και ανθολόγηση του λόγου για την ετερότητα</p> <p>-Έρευνα σε σχολικά και άλλα βιβλία για συλλογή και ανθολόγηση του λόγου για τον 'ξένο' και την ετερότητα</p> <p>-Ανείρση και καταγραφή της οπτικής γωνίας μέσω της οποίας κατασκευάζεται η ετερότητα, του τρόπου που μιλά ο συγγραφέας γι' αυτήν (θετικός ή αρνητικός), των στερεοτύπων που δημιουργούνται</p> <p>- Πλασίωση των λογοτεχνικών κειμένων με ιστορικά στοιχεία που φωτίζουν το κείμενο</p> <p>-Δραματοποίηση</p> <p>-Συγγραφή προσωπικών κειμένων (ημερολόγια, αυτοβιογραφίες, επιστολές) με εμπειρίες ετερότητας</p>

<p>Συνέχεια Λογοτεχνίας</p> <p>-Να καλλιεργήσουν την ενσυναίσθηση.</p> <p>-Να αναγνωρίσουν τις δικές τους προκαταλήψεις.</p> <p>Ενότητα Γ: Θέατρο</p> <p>ΠΜΑ: -Να γνωρίσουν οι μαθητές τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του θεατρικού λόγου.</p> <p>-Να αντιληφθούν τη σχέση ανάμεσα στο θεατρικό προϊόν και το πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο παράγεται.</p> <p>-Να κατανοήσουν τη λειτουργία των θεατρικών συμβάσεων</p> <p>-Να προβληματιστούν γύρω από τη σχέση λογοτεχνίας και θεάτρου.</p> <p>-Να αντιληφθούν τη θεατρικότητα της καθημερινής ζωής.</p> <p>-Να συνειδητοποιήσουν ότι η θεατρική παράσταση αποτελεί ένα σύνθετο καλλιτεχνικό προϊόν στο οποίο συμβάλλουν πολλές τέχνες.</p>	<p>Δραστηριότητα: -Επινόηση και δραματοποίηση της συνέχειας της ιστορίας του Γιάννη.</p> <p>-Δραματοποίηση σκηνών από τα Παράλληλα κείμενα</p>
<p>Ενότητα 1: Μηχανική Κεφ. 3: Δυνάμεις</p> <p>ΠΜΑ: -Να συνδέουν τις μεταβολές της κίνησης με την έννοια της δύναμης.</p> <p>Να συνδέουν τη δύναμη με την αλληλεπίδραση.</p>	<p>Υλικό: Νεοελληνικό θέατρο (π.χ. Παντελής Χορν, Ι. Καμπανέλλης) Μονόπρακτα του Τσέχοφ ή του Μαρξτ</p> <p>Λογοτεχνικά κείμενα με έντονη θεατρικότητα (π.χ. Θ. Βαλτινού, <i>Φτερά, μπεκιάσας</i>) ή λογοτεχνικά κείμενα με θέμα το θέατρο</p> <p>Δραστηριότητες:-Δραματοποίηση σκηνών και συγκρούσεων της καθημερινής ζωής</p> <p>-Τύπωση με έναν θεατρικό χαρακτήρα και συγγραφή προσωπικών κειμένων (ημερολόγιο, επιστολής) από την οπτική γωνία του</p> <p>-Παράσταση (επίλογη, διανομή ρόλων, σκηνοθεσία) σκηνών από θεατρικό έργο</p> <p>-Πρόσβηση ή αφώρεση χαρακτήρων από θεατρικό έργο</p> <p>Δραματοποιήσεις (παγιομένες εικόνες, μια μέρα από τη ζωή του ήρωα, ο διάδρομος της συνειδήσεως)</p>
<p>Φυσική</p>	<p>Δραστηριότητα: -Εργασία με βίση τη σκηνή του Γιάννη και του Χάρη (bullying). Μελέτη όλων των πιθανών περιπτώσεων άσκησης δύναμης. Ποιος ασκεί δύναμη; Τι θα γινόταν αν ασκούσε δύναμη και ο Γιάννης; Μπορεί να επέλθει η ισορροπία;</p>

<p>Ενότητα 7η</p> <p>ΠΜΑ: -Να επικονοιούν -Να εκφράζουν τις ιδέες τους για τον κόσμο και αν είναι αναγκαίο να τις αναμορφώσουν -Να περιγράψουν την πράξη σπρόγγυ και τραβό με την έννοια δύναμη -Να μπορούν να χρησιμοποιούν το νοητικό σχήμα «αίτια-αποτέλεσμα»</p>	<p>Βασικό Θέμα: Σύνθεση συγγραμμικών δυνάμεων Ισορροπία δύο αντιθέτων δυνάμεων</p> <p>Δραστηριότητες: Δύο μαθητές σπρόγγυον ένα θρανίο προς αντίθετες κατευθύνσεις έτσι ώστε το θρανίο να διατηρείται ακίνητο. Καλούνται οι άλλοι μαθητές να κάνουν, σε φύλλο εργασίας, ένα σχήμα με το θρανίο και να σχεδιάσουν τις δύο ασκούμενες δυνάμεις. Αποσαφηνίζεται ο όρος συνισταμένη και καλούνται οι μαθητές να σχεδιάσουν ένα άλλο σώμα σε σημείο του οποίου ασκούνται δύο δυνάμεις της ίδιας κατεύθυνσης, καθεμία με ορισμένη τιμή, αναπαριστώντας τις δυνάμεις με διανύσματα. Τους ζητείται να προβλέψουν τη συνισταμένη και να την σχεδιάσουν ως διάνυσμα.</p> <ul style="list-style-type: none"> · Αντίστοιχη πρόταση με δυνάμεις αντίθετης κατεύθυνσης. · Η εμπειρία. Με ακίνητο αντικείμενο και τρία δυνάμειμα-ρα τοποθετημένα έτσι ώστε η ένδειξη του ενός να είναι άθροισμα των ενδείξεων των δύο άλλων. Οι μαθητές καλούνται να διατυπώσουν γραπτά ένα δικό τους πρόβλημα με ανάξθηση συνισταμένης τριών δυνάμεων. Αξιοποιείται το διαθέσιμο applet. 	
<p>Ενότητα 8η</p> <p>Ενωμένη Ευρώπη</p>	<p>Δραστηριότητα: Τετράδιο εργασίων, σελ. 29</p>	
<p>Επίπεδο 4:</p> <p>-Να δημιουργεί ή/και να επιμελείται μουσική για παραστατικές τέχνες</p>	<p>Βασικό Θέμα: Μουσική δημιουργία ή/και επιμέλεια για θεατρικές παραστάσεις, ταινίες, παραστάσεις χορού κ.λπ.</p> <p>Δραστηριότητα: Οι μαθητές δημιουργούν μουσική ή επιμελούνται μουσική, σχολικές θεατρικές παραστάσεις, ταινίες (πρόσθον μοντάζ ή κάποια ταινία που δημιουργήθηκε από τους συμμεμαθητές τους), παραστάσεις χορού κ.ά.</p>	<p>Δραστηριότητα: Ακρόαση του τραγουδιού των Active Member, που ακούστηκε στη διάρκεια του προγράμματος και σύνδεση λόγου, μουσικής και δράμενου. Γιατί επέλεξε ο σκηνοθέτης αυτό το τραγούδι;</p>
<p>3^{ος} άξονας: Θέμα-περιεχόμενο-νόημα</p> <p>ΠΜΑ: -Να εμπνέονται από ιστορικά και κοινωνικά θέματα και να δημιουργούν ατομικά ή ομαδικά έργα. -Να αντλούν ιδέες από την ελληνική παράδοση, από εξωτερικούς πολιτισμούς και από μοντέρνα έργα, να επιλέγουν στοιχεία και να τα ενσωματώνουν σε έργα τους.</p>	<p>Δραστηριότητα: -Ανάλυση θεμάτων - υλικού για δημιουργία ατομικών ή ομαδικών έργων από: ιστορικά θέματα, όπως η 17η Νοεμβρίου κ.ά., κοινωνικά θέματα, όπως προβλήματα, ανισότητες, αγώνες, ιδανικά, σχέσεις, οικολογία κ.ά. -Αντιγραφή - μελέτη παραδοσιακών ή σύγχρονων θεμάτων και ενσωμάτωση στοιχείων, μοτίβων και υλικών από αυτά σε έργα παιδιών. -Εργασίες 4 και 5 (Τετράδιο Μαθητή), σελ. 8 Υλικό: Διακόσμηση εσωτερικών χώρων-Σκηνικά (ο ρόλος των χρωμάτων), (Βιβλίο) σελ. 42-43</p>	<p>Δραστηριότητα: Το εσωτερικό των διαστημάτων των πρωταγωνιστών της ιστορίας (Γιάννης, Μιλτιάδης, Χάρης, Ντίνα) σε σχέση με τα συναισθήματά τους, την ιδιοσυγκρασία τους και τον τρόπο ζωής τους (τον κόσμο τους).</p>

<p>3^{ος} άξονας: Θέμα-περιεχόμενο-Νόημα</p> <p>ΠΜΑ: Να εμπνέονται από ιστορικά και κοινωνικά θέματα, καθώς και θέματα αειφορίας περιβάλλοντος, πολιτισμού για να δημιουργούν ατομικά ή ομαδικά έργα -Να αντλούν ερεθίσματα και ιδέες από την καθημερινή τους συνήθη με συμμεμαθητές που προέρχονται από διαφορετικούς πολιτισμούς -Να ανταλλάβονται ότι η τέχνη χρησιμοποιεί σύμβολα -Να έχουν δικές τους ιδέες, σκέψεις, απόψεις και εμπειρίες τις οποίες να εκφράζουν στα δικά τους εικαστικά έργα</p>	<p>Βασικά θέματα: Θέματα από κοινωνία</p> <p>Δραστηριότητα: -Αντλούν υλικό από ιστορικά θέματα (17η Νοεμβρίου, 25η Μαρτίου κ.ά.), κοινωνικά θέματα (ανισότητες, ανθρωπίνες σχέσεις, διαφιλικές σχέσεις, οικολογία, περιβάλλον, ρύπανση κ.ά.) -Οργανώνουν μια εικαστική γιορτή με θέμα τη διαφορετικότητα. Μαθητές από όλες τις εθνικότητες, που ανήκουν στην τάξη παίρνουν μέρος παρουσιάζοντας λεκτικά και οπτικά το έργο τους και ένα μικρό αντικείμενο, φεγγίτο, ύρασμα ή οτιδήποτε άλλο επιθυμούν από τον πολιτισμό τους, που να αναφέρεται στις υλοποιήσεις ασθήσεις εκτός της οπτικής. Επίσης, βρίσκουν κοινά πολιτισμικά στοιχεία και αναρτούν το συμβάν στην ιστοσελίδα του σχολείου -Αντιγράφουν - μελετούν παραδοσιακά, διαπολιτισμικά ή σύγχρονα θέματα και ενσωματώνουν στοιχεία, μοτίβα, υλικά από αυτά στα έργα τους -Δημιουργούν ένα ομαδικό έργο στην αλή του σχολείου με απλά υλικά όπως κμιωλίες, ορίζοντας τη θέση τους στον κόσμο γεωγραφικά, πολιτιστικά, ιστορικά κ.α. - Επιλέγουν ευκαιριακά ελεύθερα το θέμα του έργου τους</p>	<p>Δραστηριότητα: Ανάγνωση του παραλληλου κειμένου, δεύτερο απόσπασμα Κ. Δημουλά και ομαδικό έργο με θέμα «Ο καθένας στον κόσμο του».</p>
<p>Ενότητα 8: Αγωγή υγιείας Κεφάλαιο 8.3: Εφηβεία-Διαφιλικές σχέσεις</p> <p>ΠΜΑ: -Να κατανοήσουν οι μαθητές τις διαφιλικές σχέσεις και τα γνωρίσματα και τις αλλαγές της εφηβείας -Να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη αυτογνωσίας και ενίσχυσης της προσωπικότητάς τους πριν συνάψουν ερωτικές σχέσεις</p> <p>Ενότητα 10: Προτομασία για το μέλλον Κεφάλαιο 10.1 και 10.3: Ο ρόλος της οικογένειας και Σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας</p> <p>ΠΜΑ: -Να κατανοήσουν οι μαθητές ότι η οικογένεια έχει ιδιαίτερα σημαντικό κοινωνικό ρόλο -Να αντιληφθούν ότι υπάρχει ένα ηθικό και θεσμικό πλαίσιο που προστατεύει την οικογένεια -Να συνειδητοποιήσουν την ισχυρή αλληλεξάρτηση ατόμων-οικογένειας-κοινωνίας -Να κατανοήσουν τις σχέσεις γονέων και παιδιών μέσα στην οικογένεια -Να αναγνωρίσουν τις ιδιαιτερότητες στις διαπροσωπικές σχέσεις των εφήβων</p>	<p>Δραστηριότητες: -Μέσα από τα μαθήματα της Ιστορίας, της Βιολογίας, της Φυσικής Αγωγής μπορεί να διερευνηθούν οι αλλαγές που υπήρξαν στους ανθρώπινους πολιτισμούς, όπως αφορά τα θέματα της εφηβείας, σελ. 79 -Εργασία 1 (Τετράδιο Εργασιών), σελ. 54</p> <p>Δραστηριότητα: -Μελέτη περίπτωσης-χάρτης στον τοίχο με θέμα οι αλλαγές που παρατηρούνται στον Γιάννη από την αρχή ως το τέλος της ιστορίας, -Αναστοχασμός: Ο Γιάννης στο σχολείο και ο Γιάννης στο σπίτι. Διαφορές στα συναισθήματα, τις συμπεριφορές, ανάλυση αιτιών, πιθανές προτάσεις αλλαγής κ.ά.</p> <p>Δραστηριότητα: Παγνίδι ρόλων ή Θέατρο Φόρουμ με τις τρεις σκηνές του πρωταγωνιστή και τη μητέρα. Μελέτη των συμπεριφορών και κινήτρων. Αλλαγές της διαχείρισης και πιθανές εξελίξεις.</p>	<p>Δραστηριότητα: Ανάγνωση του παραλληλου κειμένου, δεύτερο απόσπασμα Κ. Δημουλά και ομαδικό έργο με θέμα «Ο καθένας στον κόσμο του».</p>

<p>Ενότητα 2: Οικονομικά και Κοινωνικά Προβλήματα</p> <p>ΠΜΑ: -Να κατανοούν, να ερευνούν και να περιγράφουν το φαινόμενο της ανεργίας, της φτώχειας, της ανισότητας ως προς το εισόδημα και τις συνθήκες εργασίας.</p> <p>-Να κατανοούν την κακοποίηση και την οικονομική εκμετάλλευση των παιδιών.</p> <p>-Να αναζητούν τις αιτίες που γεννούν τα φαινόμενα αυτά και να συμμετέχουν σε συζητήσεις για εξεύρεση λύσεων στα προβλήματα αυτά</p>	<p>Βασικά Θέματα: Οικονομικά-Κοινωνικά-Προβλήματα: Η έννοια του οικονομικού και κοινωνικού προβλήματος.</p> <p>Δραστηριότητα: Οι μαθητές αναλαμβάνουν να επιλέξουν μόνη τους ή ανά μικρές ομάδες ένα οικονομικό και κοινωνικό πρόβλημα και αφού συλλέξουν στοιχεία από βιβλιογραφία, τύπο, ιντερνέτ να το παρουσιάσουν στην τάξη τους. (Στην δραστηριότητα να γίνει προσπάθεια να κατανοήσουν οι μαθητές την αλληλεξάρτηση που υπάρχει στη γένεση των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων).</p>	<p>Δραστηριότητα: -Project (σχέδιο δράσης) με θέμα «Θύμα και θύτης στον σχολικό εκφοβισμό» -Μελέτη περίπτωσης: Αίτια της βίας στα σχολεία (περίπτωση του Χάρη)-Παράλληλο κείμενο, απόσπασμα του Χ. Θέρκας.</p>
<p>Αξόνες: Αθλοπατιδιές (Βόλεϊ, Μπάσκετ, Ποδοσφαίρο)</p> <p>ΠΜΑ: -Να αναπτύξουν θετική στάση για κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπεποίχια, θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος.</p>	<p>Θεμελιώδεις έννοιες: Ισότητα, Αλληλεπίδραση, Συνεργασία, Συλλογικότητα</p>	

<p>Σκοπός 4: Απόκτηση θετικής εμπειρίας από τη φυσική δραστηριότητα και ανάπτυξη της αυτοέκφρασης και της κοινωνικότητας.</p> <p>ΠΜΑ: -Να συνεργάζονται αποτελεσματικά σε ομάδα για την ολοκλήρωση ενός καθήκοντος</p> <p>Σκοπός 5: Κατανόηση και σεβασμός της διαφορετικότητας των ατόμων και συνεργασία με όλους</p> <p>ΠΜΑ: -Να αναγνωρίζει τις διαφορές στους συμπαίχτες του και να δέχεται την προσαρμογή των συνθηκών ώστε να συμμετέχουν όλοι αποτελεσματικά το αποτέλεσμα της συνεργασίας με όλους</p> <p>-Να αντιλαμβάνεται και να αποδέχεται τα συναισθήματα των συμπαίχτων του όταν συμμετέχουν σε παιχνίδια συνεργασίας και συνεργονισμού</p> <p>Να υποστηρίζει όλα τα άτομα ανεξαρτήτως της σωματικής του ικανότητας, φύλου και καταγωγής και να ενθαρρύνει τους άλλους να κάνουν το ίδιο και να εντάσσουν αυτά τα άτομα στις κοινές τους ΦΔ, αθλοπατιδιές και σπορ.</p>	<p>Δραστηριότητα: -Καταγράφουν τα συναισθήματα που βίωσαν κατά τη διάρκεια ομαδικών παιχνιδιών (π.χ. συνεργονισμό, συνεργασίας κ.ά.)</p> <p>Δραστηριότητες: -Εντοπίζουν και συζητούν τις διαφορές στα φυσικά χαρακτηριστικά και πώς αυτά επηρεάζουν τη συμμετοχή σε ΦΔ και σε σπορ. -Εντοπίζουν καταστάσεις στις οποίες όλοι οι άνθρωποι έχουν παροδική (εγκομισμένη, προσωρινός κώ) η μόνιμη απώλεια σε ικανότητες (ανισπρία, γηρατειά κ.ά.) -Συζητούν τρόπους διαχείρισης αυτών των διαφορών ώστε να μην περιθωριοποιούνται τα άτομα με μειωμένες ικανότητες.</p>	<p>Δραστηριότητα: Ποια είναι τα συναισθήματα των παιδιών που τους ζητείται να συνεργάζονται στο πλαίσιο της ΦΔ, όπως ο Γιάννης και ο Χάρης.</p> <p>Δραστηριότητα: Παίζουμε στην ίδια ομάδα με τον Μιλτιάδη; Τι είναι καλό να ξέρουμε για τη συμπεριφορά μου και τη συνεργασία μας; Ποιες είναι οι ιδιαιτερότητες του Μιλτιάδη που είναι καλό να λαμβάνουμε υπόψη στη συνεργασία μας.</p>
<p>Σκοπός 6: Επίδειξη ενθούς αθλητικής και κοινωνικής συμπεριφοράς ως αποτέλεσμα της συμμετοχής στη φυσική δραστηριότητα</p> <p>ΠΜΑ: -Να ακολουθεί κανόνες στο μάθημα και σε άλλα περιβάλλοντα, ενσυνείδητα, χωρίς επιβλεψη και να δείχνει ότι εκτιμά και σεβεται τους άλλους</p> <p>-Να είναι ικανός να συμμετέχει σε μια συζήτηση επίλυσης ενός προβλήματος δείχνοντας ατομική υπευθυνότητα</p> <p>-Να εφαρμόζει και εκτός μαθήματος τεχνικές επίλυσης συγκρούσεων</p>	<p>Δραστηριότητα: -Βοηθούμε ένα παιδί στο φάσμα του αυτισμού να μάθει τους κανόνες ενός παιχνιδιού. -Καλούμαστε να λύσουμε ένα πρόβλημα. Μελετούμε τα παράλληλα κείμενα του Χ. Θέρκας και Μ.Λ συντέμη και διαπιστώνουμε πώς χειρίζονται τους συγκρούσεις οι πρωταγωνιστές. -Δραματοποίηση σκηνών της ιστορίας και των Παράλληλων κειμένων.</p>	

	Ενότητα/ Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ)	Υλικό/Δραστηριότητες Πρόγραμμα Βιβλίο Βιβλίο	Προτάσεις
Θρησκευτικά	Κεφάλαιο Β: Επέκταση, περιπέτειες και επίσημη αναγνώριση της Εκκλησίας	Δραστηριότητα: Σχίζηση ολομέλειας στην τάξη για το αίτημα της ανεξιθρησκείας και του σεβασμού του θρησκευτικών «άλλου» και «διαφορετικών» σήμερα. Ερωτήσεις 3 και 4, σελ.48	
	Ενότητα 2: Το ζήτημα της θρησκείας στη σύγχρονη Ευρώπη ΠΜΑ: -Να εξηγήσουν γιατί ο σεβασμός του ανθρώπινου προσώπου –ανεξάρτητα από τη θρησκευτική του δέσμευση– συνιστά αδιαπραγμάτευτη και πανανθρώπινη αξία	Δραστηριότητα: -TPSS: <Διακρίσεις και ανισότητα στη χώρα μας>	
	Ενότητα 5: Ελπίδα και αγónας για τη μεταμόρφωση της ζωής και του κόσμου ΠΜΑ: - Να επιχειρηματολογούν για τη σημασία της προσωπικής ευθύνης και της συλλογικής δράσης στην κατεύθυνση της μεταμόρφωσης του κόσμου και να μοιράζονται συνασθήματα, ελπίδες και οραματισμούς για τη συμμετοχή τους στην υπέρβαση του κακού και τη μεταμόρφωση του κόσμου	Βασικά θέματα: Η μεταμόρφωση του κόσμου ως πανανθρώπινο αίτημα. Η ελπίδα των ανθρώπων για μια ιδανική κοινωνία -Δρώση και αγónας για τη μεταμόρφωση της ζωής και του κόσμου «Υπέρ της του κόσμου ζωής» ή αλλιώς «Για να ζήσει ο κόσμος»: Προσωπική ευθύνη και κοινή επιδίωξη Δραστηριότητα: -Παχνίδι σε κύκλο (για έναρξη των εργασιών):«Πες μου κάτι να νιώσω όμορφο». Μια κάρτα με το όνομα του μαθητή πηγαίνει στον διπλανό. Μουσική υπόκρουση. Όταν η μουσική σταματάει, κάθε παιδί γράφει κάτι όμορφο για τον μαθητή στον οποίο ανήκει η κάρτα. Στο τέλος ο καθένας παίρνει το δικό του. Στόχος: Η ανάγκη μας για το καλό εδώ και τώρα	

	Ενότητα 3: Είμαστε όλοι ίδιοι. Είμαστε όλοι διαφορετικοί ΠΜΑ: Να αξιολογούν τις πληροφορίες εκτιμώντας τα γλωσσικά, εξογλωσσικά και παραγλωσσικά στοιχεία του λόγου τους και να θέτουν σε κριτικό έλεγχο τα επιχειρήματά τους.	Δραστηριότητες: -Ερώτηση κατανόησης (κείμενο 2) σελ. 47 -Ακούω και μιλάω σελ. 49, δραστηριότητα 3 ("Σε ποιον απευθύνει τις ερωτήσεις... αναφέρεται το κείμενο;") -Διαβάζω και γράφω σελ. 51, δραστηριότητα 2 ("Αποδώστε το περιεχόμενο... πώς θα ένωθε...») -Διαβάζω και γράφω σελ. 58, δραστηριότητα 1 ("Αξιολογώντας τα μηνύματά... με ειδικές ανάγκες;") -Ακούω και μιλάω σελ. 61, δραστηριότητα 3 (" Απευθύνετε σε κάποιους συμμαθητές σας... στη θέση των παιδιών αυτών.") -Διαβάζω και γράφω σελ. 61, δραστηριότητες 1,2,3 (Βιβλίο) -Κείμενο 3-Οι δέκα ερωτήσεις, σελ. 30 (Τετράδιο Εργασιών), σελ.30	Δραστηριότητες: Φύλλο εργασίας με βάση το κείμενο 2 στη σελ. 47 του βιβλίου του μαθητή και το βίντεο με θέμα τον αυτισμό: https://www.youtube.com/watch?v=32yDLNFWFnY όπου, σύμφωνα με τις δραστηριότητες που θα επλέξουμε, τα παιδιά θα μπαίνουν στη θέση ενός αυτιστικού ατόμου. -"Αστέρια τόσο ίδια" με αφορμή και βάση το κείμενο 10 [Ο.τι χωράει η καρδιά] στη σελ. 58 του βιβλίου του μαθητή.
Γλώσσα	Ενότητα 6: Ενεργοί πολίτες για την υπεράσπιση οικονομικών αξιών ΠΜΑ: Να κατανοήσουν ότι η επικοινωνία αποτελεί μια διαδικασία κατά την οποία ανταλλάσσονται διαφορετικές γνώσεις, στάσεις και ιδεολογίες, ώστε να είναι σε θέση να τις διαπραγματεύονται με σεβασμό στην προσωπικότητα των συνομιλητών και συνομιλητριών τους -Να κατανοήσουν ότι η παραγωγή λόγου αποτελεί προϊόν συνεργασίας, ώστε να είναι σε θέση να συνεργάζονται ισότιμα και δημοκρατικά για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των επικοινωνιακών καταστάσεων. -Να εντοπίζουν το πλαίσιο επικοινωνίας και τους κοινωνικούς ρόλους όσον συμμετέχουν καθώς και τη μεταξύ τους κοινωνική απόσταση / ισότητα/οικειότητα / αλληλεγγύη κτλ.	Δραστηριότητες: -Ερωτήσεις κατανόησης 1 & 2 (κείμενο 2) σελ.107 ("Ποια είναι η καλύτερη βοήθεια... Κινέζο ποιητή," και "Πιστεύετε ότι η πρότασή του... στον σύγχρονο κόσμο;") 	Δραστηριότητα: Μελέτη των διαλόγων των πρωταγωνιστών και ανίχνευση των εσωτερικών τους σκέψεων. Μπορεί οι άνθρωποι να εννοούν κάτι διαφορετικό από αυτό που λένε. Αυτοσχεδιασμός με τις φανερές και κρυφές φράσεις. -Δύο διαλέγονται και δύο άλλοι πίσω τους γίνονται οι «εσωτερικές φωνές», που εξωτερικεύουν όσα θα ήθελαν να πουν ή σκέφτονταν οι δύο που διαλέγονται (π.χ. Γιάννης και Χάρης, Χάρης και Ντίνα, Γιάννης και μητέρα)

<p>Α. Κατανόηση προφορικών κειμένων</p> <p>ΠΜΑ: -Να αναπτύξουν στρατηγικές ακρόασης σε συνδυασμό με τα ενδιαφέροντά τους, τις ανάγκες τους και τους σκοπούς της ακρόασης. -Να αξιοποιούν τις γνώσεις τους για το κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο του προφορικού κειμένου, ώστε να διαπιστώσουν προκαταρκτικές υποθέσεις σχετικά με το θέμα και τους στόχους του. -Να εντοπίζουν το πλαίσιο επικοινωνίας και τους κοινωνικούς ρόλους όσων συμμετέχουν καθώς και τη μεταξύ τους κοινωνική απόσταση / ισότητα/οικειότητα / αλληλεγγύη κτλ.</p> <p>Β. Παραγωγή προφορικών κειμένων</p> <p>ΠΜΑ: -Να χρησιμοποιούν τις κατάλληλες στρατηγικές προφορικού λόγου για την επίτευξη του επικοινωνιακού τους στόχου, λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά μιας κοινωνικής κοινότητας. -Να δηλώνουν την πρόθεση και τον κοινωνικό σκοπό τους σε ορισμένα κειμενικά είδη. -Να χρησιμοποιούν επικοινωνιακές στρατηγικές προσαρμοσμένες σε εκείνες του συνομιλητή και της συνομιλητριάς τους. -Να ερμηνεύουν και ελέγχουν τις αντιδράσεις των ακροατών και ακροατριών. -Να τηρούν τις συμβάσεις της συνομιλίας κατά περίπτωση και ανάλογα με το κειμενικό είδος και το πλαίσιο επικοινωνίας. -Να αξιολογούν την κοινωνική και πολιτισμική λειτουργία ποικίλων προφορικών κειμενικών ειδών. -Να παρουσιάζουν συνθετικές εργασίες σε διαφορετικά ακροατήρια προσαρμόζοντας το λόγο τους στο επικοινωνιακό πλαίσιο.</p> <p>Α. Παραγωγή γραπτού λόγου</p> <p>ΠΜΑ: Να σχεδιάζουν κείμενα μετά από διαπραγμάτευση, ανάλογα με τις επικοινωνιακές/κοινωνικο-πολιτισμικές συνθήκες και ανάγκες.</p>	<p>Βασικά Θέματα: Το θέατρο, Κειμενικά είδη: Θεατρικά έργα, Προφορικά κείμενα που συνδυάζουν διάφορους τρόπους (πολυτροπικά)</p> <p>Δραστηριότητες: -Παρακολούθηση τηλεδιδασκόμενων ή βιντεοσκοπημένων διαλόγων στο διαδίκτυο (σε ιστολόγια, ηλεκτρονικούς φακέλους σχολικών δικτύων κτλ.), εντοπισμός της επιχειρηματολογίας, των σκοπών και των μέσων και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς τους. -Συζητησιμός των μορφονοητικών/λεξιλογικών/συγκευμένων/ παραγλωσσικών στοιχείων των ομιλητών και ομιλητριών με την κοινωνική ταυτότητα/ιδιότητα τους και το βαθμό αποδοχής αυτών των στοιχείων από μια κειμενική κοινότητα. -Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας προφορικών κειμένων διάφορων τύπων σε σχέση με τους αποδέκτες και τις αποδέκτριές τους, με βάση τις στρατηγικές που χρησιμοποιήθηκαν. -Εντοπισμός των κοινωνικών, ιδεολογικών και πολιτισμικών λειτουργιών ορισμένων προφορικών κειμενικών ειδών και συγκρίσεις μεταξύ των κειμενικών αυτών ειδών.</p> <p>Βασικά Θέματα Το θέατρο, Οικουμενικές αξίες Κειμενικά είδη: Παρουσιάσεις συμβάντων, Παρουσιάσεις θεατρικών έργων</p> <p>Δραστηριότητες:-Κριτική αποτίμηση στην τάξη μαγνητοσκοπημένων ομιλιών ή κινηματογραφικών και θεατρικών έργων που προβάλλονται στο διαδραστικό πίνακα ή στον υπολογιστή. -Χρήση επικοινωνιακών στρατηγικών, όπως η επαναδιατύπωση και η προσφρμογή στις στρατηγικές του συνομιλητή και της συνομιλητριάς. -Σύγκριση μεταξύ προφορικών κειμένων με και χωρίς την παρουσία παραγλωσσικών και εξωγλωσσικών στοιχείων. -Αξιολόγηση συγκευμένων, παραγλωσσικών (επιτονισμός, «γλώσσα σώματος» κτλ.) και εξωγλωσσικών στοιχείων σε ομιλίες, συζητήσεις κ.ά. και αξιολόγησή τους σε συσχέτισμό με τους αποδέκτες και το καταστασιακό πλαίσιο.</p>	<p>Δραστηριότητα: -Ανάλυση του παραστατικού μέρους του Προγράμματος.</p> <p>Δραστηριότητες: - Παρουσιάσεις των συμβάντων της ιστορίας, -Ασκίσεις με επαναδιατύπωση των προτάσεων του πρωταγωνιστή και αλλαγή των αντιδράσεων των άλλων προσώπων. -Οργάνωση στραγγιλού τραπεζιού με θέμα «νέοι και εφηβεία»</p>
---	--	---

<p>Ενότητα: Η λογοτεχνία στα Επάνησα Κείμενο: Ανδρέας Λασκαράτος, «Ο κακός μαθητής»</p> <p>ΠΜΑ: -Να γνωρίσουν το αφηγηματικό είδος των «χαρακτήρων» Θεματικά κέντρα: Η αξία της μόρφωσης σε αντίθεση με τη απαίδευση Οι αρνητικές συνέπειες της αμάθειας και η κοινωνική ανυποληψία των αμαθών</p> <p>Ενότητα: Η νέα Αθηναϊκή Σχολή (1880-1922) Κείμενο: Κ.Π. Καβάφης, «Όσο μπορείς»</p> <p>ΠΜΑ: να γνωρίσουν ένα καθαφικό παραινετικό ποίημα, που αφορά τόσο τη διαμόρφωση βιοθεωρητικής στάσης όσο και τη διαμόρφωση της ξεχωριστής φυσιογνωμίας του ατόμου από την απειλή της μείωσής της. Θεματικά κέντρα: έννοια «Όσο μπορείς» Η προσωπική στάση ζωής</p>	<p>Βιβλίο εκπαιδευτικού, σελ. 49-50</p> <p>Βιβλίο εκπαιδευτικού, σελ. 77-78</p> 	<p>Δραστηριότητα: - Η τσάντα του Χάρη (τετράδια, βιβλία, έλεγχος επίδοσης, άλλα αντικείμενα κ.ά.) -Παράλληλο κείμενο, απόσπασμα Μ.Λ συντέμνη, Ερωταπαντήσεις για τη διδακτική διαδικασία, τον ρόλο του μαθηματικού στη μόρφωση των πρωταγωνιστών. Δραστηριότητες: Με βάση την ιστορία και κυρίως το δέλημμα του πρωταγωνιστή επεξεργάζομαστε τα εξής θέματα: Η διαχρονική σημασία του δέληματος Οι κρίσιμες επιλογές της ζωής και των κοινωνικών συναναστροφών Η πνευματική καλλιέργεια και η αυτογνωσία Στόχοι και προτεραιότητες των σύγχρονων νέων. Τι είναι ο καθένας έτοιμος να θυσιάσει για τον κόσμο του ή να κάνει τον κόσμο του καλύτερο (Παράλληλο κείμενο κ.Δημοσλά)</p>
<p>Ενότητα Α: Στάσεις ζωής σε ποιητικά κείμενα</p> <p>ΠΜΑ: Να κατανοήσουν πως η διαμόρφωση της «βιοθεωρίας» είναι ανάγκη καθολική και διαχρονική και δεν αφορά μόνο τους εφήβους αλλά και τους ενηλίκους.</p>	<p>Δραστηριότητες: -Ανώνυμη κειμένων ομαδικά ή ατομικά με στόχο τη σύγκριση και αιτιολόγηση των διαφορετικών στάσεων ζωής που προτείνονται από τις διαφορετικές ποιητικές φωνές -Συγγραφή κειμένου με στόχο την παρουσίαση ενός ποιήματος και μιας στάσης ζωής στο λογοτεχνικό περιβάλλον του σχολείου -Σύγκριση μιας ποιητικής στάσης με τη στάση ενός αγαπημένου ήρωα αφηγηματικής ή οπτικής αφήγησης -Συζήτηση γύρω από τη σύνθετη διαδικασία της διαμόρφωσης της υποκειμενικότητας και του αξιακού συστήματος των ανθρώπων.</p>	<p>Δραστηριότητα: -Ανάλυση του παραστατικού μέρους του Προγράμματος.</p>

	<p>Κεφάλαιο 7 : Ανάκλιση του φωτός 2. Εικόνες σε καθρέφτες: είδωλα</p> <p>ΠΜΑ: -Να σχεδιάζουν το είδωλο αντικειμένου στα επίπεδα κάτοπτρα.</p> <p>-Να μπορούν να υπολογίζουν αντίστοιχα τη θέση αντικειμένου και ειδώλου (πραγματικό, φανταστικό) στα σφαιρικά κάτοπτρα.</p> <p>-Να κατασκευάζουν γεωμετρικά το είδωλο (πραγματικό, φανταστικό) αντικειμένου στα σφαιρικά κάτοπτρα.</p>	<p>Υλικό: Εικόνα 7.9, σελ. 131, Εικόνα 7.10, σελ. 132</p> 	<p>Δραστηριότητα: Ένας έφηβος μπροστά στον καθρέφτη (πραγματικό ή φανταστικό είδωλο)</p>
Φυσική	-	-	-
Μουσική	<p>Από το γκόσπέλ στο ροκ Η Ιστορία ενός τοίχου</p>	<p>Υλικό: Κείμενο, σελ. 48 (Βιβλίο)τανία βιβλίου κινηματογράφου (Βιβλίο), σελ. 37</p> <p>Δραστηριότητες: (Πραγματοποιήστε το τραγούδι των Πινκ Φλόουντ «Another Brick in the Wall (Part II)» (Αυθόλογο σελ. 177)</p> <p>Βάλτε τους δικούς σας στίχους στο τραγούδι «Another Brick in the Wall». Γράψτε τους δικούς σας στίχους στο χώρο κάτω από το τραγούδι. Μιλήστε για τα προβλήματα των μαθητών στο Γυμνάσιο και τη σχέση τους με τους καθηγητές. Πείτε τις απόψεις σας για το εκπαιδευτικό σύστημα. Φτιάξτε τους στίχους έτσι ώστε να ταυριάζουν με τη μουσική και τραγουδήστε το τραγούδι με τα δικά σας λόγια (Τετράδιο Μαθητή), σελ. 30.</p> 	<p>Δραστηριότητα:</p> <p>-Συμπλήρωση ερωτηματολογίου (σ.22) από τους πρωταγωνιστές της ιστορίας (Γιάννης, Χάρης, Μιλτιάδης)</p> <p>-Παγιομένες εικόνες με βάση τις σκηνές της ιστορίας και συνδυασμός τραγουδιών και μουσικής, που προτείνεται από ομάδες ή ζευγάρια μαθητών.</p>

	<p>Επίπεδο 4:</p> <p>-Να οργανώνουν, να συμμετέχουν και να παρουσιάζουν πολύτεχνες παραστάσεις</p> <p>-Να παρουσιάζουν, να αιτιολογούν και να υποστηρίζουν τις μουσικές τους προτιμήσεις</p> <p>- Να παρέρχονται με τη βοήθεια της μουσικής τεχνολογίας μικρές μουσικές δημιουργίες</p>	<p>Βασικά Θέματα: Πολύτεχνη παράσταση, συνέργεια με άλλες τέχνες</p> <p>Δημιουργική χρήση της μουσικής τεχνολογίας.</p> <p>Αισθητικές αναζητήσεις των μαθητών. Επικοινωνία</p> <p>Δραστηριότητες: -Οι μαθητές επιλέγουν ένα θέμα και σε συνεργασία με τα άλλα μαθήματα αισθητικής αγωγής διαμορφώνουν μια πολύτεχνη μουσική παράσταση που την παρουσιάζουν σε άλλους μαθητές ή στο κοινό.</p> <p>-Σε υπέρχον βίντεο οι μαθητές προσπαθούν φτιάξουν μουσική πάνω σε αυτό.</p> <p>-Οι μαθητές φτιάχνουν ηχητικές συνθέσεις πάνω σε ένα συγκεκριμένο θέμα βασισμένες σε προηχογραφημένους και επεξεργασμένους ήχους.</p> <p>-Ένας μαθητής ή μια ομάδα μαθητών παρουσιάζουν τις ειδικές αισθητικές τους επιλογές στη μουσική τεκμηριώνοντας τις προτιμήσεις τους.</p> 	<p>Δραστηριότητα: Ακρόαση του τραγουδιού των Acine Member, που ακούστηκε στη διάρκεια του προγράμματος και σύνδεση λόγου, μουσικής και δράσιμου. Γιατί επέλεξε ο σκηνοθέτης αυτό το τραγούδι; Γιατί ο πρωταγωνιστής ακούει hop hop.</p>
	<p>Ενότητα 2: Εφαρμοσμένες τέχνες</p> <p>1.Σχέδιο γραφιστικής Ζωγραφίζοντας απλές καθημερινές σκηνές</p> <p>ΠΜΑ: -Να παρατηρήσουν έντυπα και αφίσες αλλά και να σχεδιάσουν δικά τους</p> <p>-Να ευαισθητοποιθούν επάνω στις πολλές εκφραστικές δυνατότητες των εντύπων και της αφίσας</p>	 <p>Δραστηριότητα: -Εργασίες 7 και 8, (Βιβλίο) σελ. 57</p>	<p>Δραστηριότητα: Σχεδιασμός αφίσας για το Πρόγραμμα στον «κόσμο του» ή για μια ημέρα για τον σχολικό εκφοβισμό ή για την ένταξη των παιδιών με δυσκολίες μάθησης</p>
Εικαστικά	<p>4^{ος} άξονας: Μορφές εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών</p> <p>ΠΜΑ: -Να χρησιμοποιούν μια εικόνα, για να προβάλουν ένα συγκεκριμένο μήνυμα</p> <p>- Να ζωγραφίζουν επιλέγοντας από διάφορες τεχνικές την κατάλληλότερη για την ιδέα τους</p>	<p>Δραστηριότητες:</p> <p>-Δημιουργούν έργα δύο και τριών διαστάσεων και έργα με κίνηση -Χρησιμοποιούν προσχέδια και σημειώσεις -Εκθέτουν τα έργα τους -Δημιουργούν έργα ποικίλων μορφών και τεχνικών</p> <p>-Οργανώνουν και επιμελούνται έντυπα -Δημιουργούν εικονογραφημένο βιβλίο με ομαδική εργασία -Δημιουργούν αφίσα με πολιτιστικό ή με εμπορικό μήνυμα.</p> 	<p>Δραστηριότητα: Σχέδια κόμικς, με βάση τη ζωγραφιά του Μιλτιάδη</p>

<p>Ενότητα 2: Κοινωνικές Ομάδες</p> <p>ΠΜΑ: -Να αποκτήσουν αξίες, στάσεις και δεξιότητες για αποτελεσματική επικοινωνία και συνεργασία και για προσωπική και κοινωνική ανέλιξη. -Να συνειδητοποιήσουν την αλληλεξάρτηση ανθρώπων και λαών και την ανάγκη για συνεργασία και αλληλεγγύη, αλλά και την αγωνία και τον αγώνα για προστασία των οικονομικών αξιών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. -Να συνειδητοποιήσουν ότι οι άνθρωποι δημιουργούν και λύνουν κάθε είδους κοινωνικό και πολιτικό πρόβλημα.</p>	<p>Υλικό: -"Όλοι ανήκουμε σε μία κοινωνία ... δηλαδή συνειδητή ότι αποτελεί ομάδα", σελ.15 - "Προκαταλήψεις και διακρίσεις σε βάρος ομάδων", σελ.16 -Φωτογραφία 2.5,σελ.16 -Πίνακας 2.1.α,β, σελ.17 -Φωτογραφία 2.7,σελ.18 Δραστηριότητες: Άσκηση 3, σελ.17 Άσκηση 5, σελ.19 Συνθετικές εργασίες - δραστηριότητες (1η, 2η, 4η κουκίδα), σελ.27</p>	<p>Δραστηριότητα: -Η εκπαιδευτική κοινότητα απέναντι στο πρόβλημα της βίας και του φόβου στα σχολεία. Διάλογος και αποφάσεις για δράσεις -Οργάνωση μαθητικού συνεδρίου</p>
--	--	---

Κοινωνική και πολιτική Αγωγή

<p>Ενότητα 1: Το άτομο στην κοινωνία</p> <p>ΠΜΑ: -Να αναλύουν τους θεσμούς της κοινωνίας μέσα στην οποία ζουν (εκπαίδευση, οικονομία, θρησκεία, οικογένεια, ΜΜΕ) λαμβάνοντας υπόψη τις αλλαγές που συντελούνται στο πέρασμα του χρόνου. -Να συζητήσουν για την έννοια της κοινωνικοποίησης και του κοινωνικού ελέγχου -Να αναπτύξουν κοινωνική υπευθυνότητα έτσι ώστε, ως ενεργά μέλη της κοινωνίας, να αναγνωρίζουν και να σέβονται τους ισχύοντες τυπικούς και άτυπους κανόνες. -Να έχουν κατανοήσει ότι η κοινωνική διαστρωμάτωση και οι κοινωνικές ανισότητες αποτελούν γνωρίσματα κάθε κοινωνίας και αποδίδονται σε κοινωνικούς και όχι ατομικούς παράγοντες -Να έχουν αναπτύξει κριτική σκέψη και ευαισθησία σχετικά με την κοινωνική ανισότητα και τον αποκλεισμό. -Να μπορούν να αναφερθούν και να σχολιάσουν μορφές της σημερινής κοινωνικής ανισότητας.</p> <p>Ενότητα 3: Ελευθερίες-Νέοι κίνδυνοι-ασφάλεια-προστασία</p> <p>ΠΜΑ: -Συνειδητοποίηση ότι η άσκηση των βασικών ελευθεριών πρέπει να λαμβάνει υπόψη της το συλλογικό συμφέρον.</p>	<p>Βασικά Θέματα: Στοιχεία της κοινωνικής οργάνωσης, η κοινωνική θέση, οι κοινωνικοί ρόλοι και οι κοινωνικοί θεσμοί (οικονομία, οικογένεια, εκπαίδευση, θρησκεία, πολιτική, Μέσα Μασικής Ενημέρωσης). -Κοινωνικά πρόβλήματα. Αίτια-τρόποι αντιμετώπισης (φτώχεια, ανεργία, περιθωριοποίηση, τροχαία ατυχήματα, ναρκωτικά και ουσιές) -Κρατική μέριμνα και πρόνοια για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες -Έννοια της κοινωνικής διαστρωμάτωσης Η κοινωνική διαστρωμάτωση δηλώνει κοινωνικές διακρίσεις και ανισότητες, σπριζεται στην κοινωνική τάξη, το φύλο, την εθνότητα και την ηλικία. Κοινωνικές ανισότητες Κοινωνική κινητικότητα Δραστηριότητες:-Κατάγραφο και ανάλυση των μοντέλων της οικονομίας σήμερα στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Συζήτηση με κοινωνιολόγους στο χώρο του σχολείου -Ενημέρωση για δράση εθελοντικών ομάδων, ΜΚΟ, κοινωνικών οργανώσεων στην αντιμετώπιση κοινωνικών ανισοτήτων, προκαταλήψεων, στεροτύπων -Συζήτηση με υπευθύνους ΜΚΟ -Ποιο παράγοντες παίζουν ρόλο στη διαμόρφωση της κοινωνικής ανισότητας; -Ποιο ρόλο παίζει η μόρφωση στην κοινωνική άνοδο ενός ατόμου; -Συζήτηση για την κοινωνική κινητικότητα -Οι μαθητές συγκεντρώνουν στοιχεία συζητώντας με ειδικούς και μελετώντας κείμενα από το διαδικτυο (τύπος και επιστημονικά κείμενα) για τις κοινωνικές ευκαιρίες, τις κοινωνικές ανισότητες και την</p> <p>Βασικά θέματα: -Δικαιώματα του ατόμου: ελευθερία, ισότητα, ιδιωτική ζωή, τύπος, προσωπική ασφάλεια και δικαστική προστασία, ιδιοκτησία, κοινωνικά δικαιώματα. -Προστασία της αξιοπρέπειας και της υγείας του παιδιού. Το αίσημα της Αλληλεγγύης Δραστηριότητες: -Οι μαθητές συζητούν με επιχειρήματα πάνω στα παρακάτω θέματα: Η ελευθερία μας μέσα στην κοινωνία δεν έχει όρια; Αν ναι ως ποιά φτάνουν τα όριά της; Τα δικαιώματα είναι για όλους τα ίδια; Ποιά στάματα τα δικαιώματα και ποιά αρχίζουν οι υποχρεώσεις; -Κάθε ελευθερία βρίσκει τα όριά της στο σεβασμό της ελευθερίας των άλλων -Οι ελευθερίες καθορίζουν και προσδιορίζονται και από τα όριά τους Η χρήση τους δημιουργεί αντιθέσεις μεταξύ διαφόρων ομάδων της κοινωνίας</p>	<p>Δραστηριότητα: Ομαδοσυνεργασία με φύλλο Εργασίας για τη δημιουργία μιας νεανικής ΜΚΟ. Σκοποί, δράσεις, σχεδιασμός εργασίας, πόροι, όνομα, λογότυπο κ.ά. Αλλάθεια για ποιο λόγο οι νέοι θα προχωρούσαν στη δράση; Ποιο πρόβλημα τους απασχολεί;</p> <p>Δραστηριότητα: Δραματοποίηση της σκηνής του Γιάννη και του Χάρη (bullying) ή μέρους των Παράλληλων κειμένων του Χ. Θερκός και Μ.Λουντέμη, με σκοπό τον αναστοχασμό στα όρια και τον σεβασμό του άλλου.</p>
--	---	---

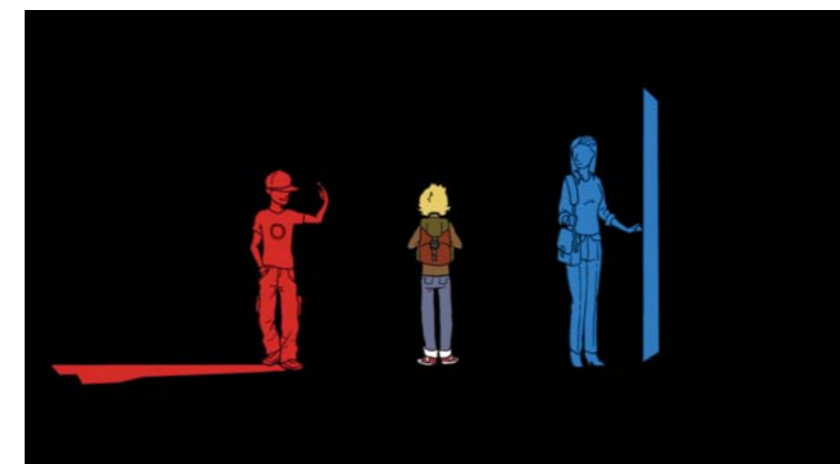
<p>Αξονας: Αθλοπαίδειες (Βόλεϊ, Μπάσκετ, Ποδοσφαίρο)</p> <p>ΠΜΑ: -Να κατανοήσουν τη σημασία του σεβασμού του ανταπάλου και της ανθράπινης αξιοπρέπειας. -Να εκτιμούν τη συνετή αντιμετώπιση της νίκης και της ήττας. -Να συνειδητοποιήσουν το δημοκρατικό τρόπο επίλυσης των διαφορών. -Να αναπτύξουν πρωτοβουλίες και να αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους.</p> <p>Αξονας: Ενόργανη γυμναστική, Ρυθμική γυμναστική</p> <p>ΠΜΑ: -Να αναπτύξουν την αυτοπεθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση. -Να αναπτύξουν ιδιαίτερους δεσμούς φιλίας και συνεργασίας με τους συνασκούμενους και τους ανταπάλους.</p>	<p>Θεμελιώδεις έννοιες: Ατομο-σύνολο, Αλληλεπίδραση, Συνεργασία, Συλλογικότητα, Ενέργεια</p> <p></p> <p>Θεμελιώδεις έννοιες: Οργάνωση, Ισορροπία, Μεταβολή, Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση, Ομοιότητα-διαφορά</p> <p></p>	<p>Δραστηριότητες: Ποια είναι τα συναισθήματα των παιδιών που τους ζητείται να συνεργάζονται στο πλαίσιο της ΦΑ, όπως ο Γιάννης και ο Χάρης.</p> <p>Δραστηριότητες: Παίζουμε στην ίδια ομάδα με τον Μιλτιάδη; Τι είναι καλό να ξέρουμε για τη συμπεριφορά μου και τη συνεργασία μας; Ποιες είναι οι ιδιαίτερότητες του Μιλτιάδη που είναι καλό να λαμβάνουμε υπόψη στη συνεργασία μας. -Βοηθούμε ένα παιδί στο φάσμα του αυτισμού να μάθει σχετικά με ένα άθλημα.</p>
<p>Φυσική Αγωγή</p>	<p>Θεμελιώδεις έννοιες: Ατομο-σύνολο, Αλληλεπίδραση, Συνεργασία, Συλλογικότητα, Ενέργεια</p> <p></p> <p>Θεμελιώδεις έννοιες: Οργάνωση, Ισορροπία, Μεταβολή, Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση, Ομοιότητα-διαφορά</p> <p></p>	<p>Δραστηριότητες: Όλοι διαφορετικοί σε μία ομάδα συνεργάζονται και χρειάζονται</p> <p>Δραστηριότητες: Ο πρωταγωνιστής και η μητέρα: κληρονομικότητα χαρακτηριστικών</p>
<p>Βιολογία</p>	<p>Θεμελιώδεις έννοιες: Ατομο-σύνολο, Αλληλεπίδραση, Συνεργασία, Συλλογικότητα, Ενέργεια</p> <p></p> <p>Θεμελιώδεις έννοιες: Οργάνωση, Ισορροπία, Μεταβολή, Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση, Ομοιότητα-διαφορά</p> <p></p>	<p>Δραστηριότητες: Όλοι διαφορετικοί σε μία ομάδα συνεργάζονται και χρειάζονται</p> <p>Δραστηριότητες: Ο πρωταγωνιστής και η μητέρα: κληρονομικότητα χαρακτηριστικών</p>

<p>Βιολογία</p>	<p>Βασικό Θέμα: Επικτήτα και κληρονομικά χαρακτηριστικά</p> <p></p> <p>Βασικά Θέματα: -Το δέντρο της ζωής. -Κονές παρανοήσεις σχετικά με τη φυσική επιλογή (επιβίωση ισχυρότερου, κοινωνικός διαρβνισμός, τελεολογία). -Εξέλιξη του ανθρώπου.</p> <p>Δραστηριότητες: -Κατασκευή και μελέτη φυλογενετικού δέντρου (Βιοπληροφορική με μολύβι και χαρτί: κατασκευάζοντας ένα φυλογενετικό δέντρο) - Μελέτη της προέλευσης ανοιχτόχρωμου και σκουρόχρωμου δέρματος - Παρουσίαση των αποτελεσμάτων.</p> <p></p>	<p>Βασικό Θέμα: Επικτήτα και κληρονομικά χαρακτηριστικά</p> <p></p> <p>Βασικά Θέματα: -Το δέντρο της ζωής. -Κονές παρανοήσεις σχετικά με τη φυσική επιλογή (επιβίωση ισχυρότερου, κοινωνικός διαρβνισμός, τελεολογία). -Εξέλιξη του ανθρώπου.</p> <p>Δραστηριότητες: -Κατασκευή και μελέτη φυλογενετικού δέντρου (Βιοπληροφορική με μολύβι και χαρτί: κατασκευάζοντας ένα φυλογενετικό δέντρο) - Μελέτη της προέλευσης ανοιχτόχρωμου και σκουρόχρωμου δέρματος - Παρουσίαση των αποτελεσμάτων.</p> <p></p>
<p>Βιολογία</p>	<p>Βασικό Θέμα: Επικτήτα και κληρονομικά χαρακτηριστικά</p> <p></p> <p>Βασικά Θέματα: -Το δέντρο της ζωής. -Κονές παρανοήσεις σχετικά με τη φυσική επιλογή (επιβίωση ισχυρότερου, κοινωνικός διαρβνισμός, τελεολογία). -Εξέλιξη του ανθρώπου.</p> <p>Δραστηριότητες: -Κατασκευή και μελέτη φυλογενετικού δέντρου (Βιοπληροφορική με μολύβι και χαρτί: κατασκευάζοντας ένα φυλογενετικό δέντρο) - Μελέτη της προέλευσης ανοιχτόχρωμου και σκουρόχρωμου δέρματος - Παρουσίαση των αποτελεσμάτων.</p> <p></p>	<p>Βασικό Θέμα: Επικτήτα και κληρονομικά χαρακτηριστικά</p> <p></p> <p>Βασικά Θέματα: -Το δέντρο της ζωής. -Κονές παρανοήσεις σχετικά με τη φυσική επιλογή (επιβίωση ισχυρότερου, κοινωνικός διαρβνισμός, τελεολογία). -Εξέλιξη του ανθρώπου.</p> <p>Δραστηριότητες: -Κατασκευή και μελέτη φυλογενετικού δέντρου (Βιοπληροφορική με μολύβι και χαρτί: κατασκευάζοντας ένα φυλογενετικό δέντρο) - Μελέτη της προέλευσης ανοιχτόχρωμου και σκουρόχρωμου δέρματος - Παρουσίαση των αποτελεσμάτων.</p> <p></p>

Παράλληλα κείμενα

Στον κόσμο του - μια ιστορία...σε κόμικ

Στον κόσμο του-μια ιστορία για τη μετάβαση στην εφηβεία και τον σχολικό εκφοβισμό σε κόμικ

Ο φόβος δεν έχει λογική

Απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Χαβιέρ Θέρκας, 2015, *Οι νόμοι των συνόρων* (μεταφρ.Γ. Ζακοπούλου), Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκης, σελ. 19-37

...«Εντάξει. Ξέρετε κάτι; Πάντα άκουγα να λένε ότι η παιδική ηλικία είναι σκληρή, αλλά εγώ πιστεύω ότι η εφηβεία είναι πολύ πιο σκληρή από την παιδική ηλικία. Στην περίπτωση μου έτσι ήταν. Στην οδό Κατερίνα Άλμπερτ είχα μια παρέα φίλων· ο πιο στενός μου φίλος ήταν ο Ματίας Τζιράλ, αλλά ήταν επίσης ο Κανέλες, ο Ρουίθ, ο Ιντσάουστι, οι αδελφοί Μπόις, ο Ερρέρο κι άλλοι. Είχαμε όλοι την ίδια περίπου ηλικία, γνωριζόμασταν όλοι από τα οκτώ ή εννιά μας χρόνια, παίζαμε όλοι μαζί στον ίδιο δρόμο και πηγαίναμε όλοι στο σχολείο των Μαρριανών Αδελφών, που ήταν το πιο κοντινό στο σπίτι μας· και φυσικά όλοι ήμασταν τσαρνέγο, όλοι εκτός από τους αδελφούς Μπόις, που ήταν από το Σαμπαδέιλ και μιλούσαν μεταξύ τους καταλανικά. Με λίγα λόγια και δεδομένου ότι δεν είχα αδελφούς –είχα μόνο μία αδελφή-, δε νομίζω ότι θα υπερέβαλλα αν έλεγα ότι πρακτικά στα παιδικά μου χρόνια εκείνοι οι φίλοι έπαιζαν για μένα τον ρόλο των αδελφών που δεν είχα.

»Στην εφηβεία όμως έπαψαν πια να παίζουν τον ρόλο αυτό. Η αλλαγή άρχισε έναν χρόνο σχεδόν προτού γνωρίσω τον Γαλανομάτη, όταν στην αρχή της σχολικής χρονιάς ήρθε στο σχολείο ένας καινούριος μαθητής. Λεγόταν Ναρθίσο Μπατίστα και θα επαναλάμβανε τη δεύτερα λυκείου. Ο πατέρας του ήταν πρόεδρος του Νομαρχιακού Συμβουλίου και αφεντικό του πατέρα μου. Με τον Μπατίστα γνωριζόμασταν, επειδή είχαμε συναντηθεί μια δυο φορές. Γι' αυτό, κι επειδή η τύχη το 'φερε λόγω των επιθέτων μας να καθίσουμε στο ίδιο θρανίο (στον κατάλογο της τάξης μας μετά τον Κάνιας ήταν ο Μπατίστα), ο πρώτος φίλος που έκανε στο σχολείο ήμουν εγώ· χάρη σ' εμένα έγινε φίλος με τον Ματίας, και χάρη στον Ματίας και σ' εμένα έγινε φίλος και με τους υπόλοιπους φίλους μου. Έγινε επίσης και αρχηγός της παρέας μας που μέχρι τότε δεν είχε ποτέ αρχηγό (ή εγώ μπορεί να μην είχα συνειδητοποιήσει ότι είχε), κάτι που ίσως να το επιζητούσε, επειδή το πιο σημαντικό συναίσθημα της εφηβείας είναι ο φόβος, και ο φόβος απαιτεί αρχηγούς για να μπορεί να τον νικάς. Ο Μπατίστα ήταν δύο χρόνια μεγαλύτερος μας, σωματικά ήταν πολύ δυνατός και

ήξερε να μας επιβάλλεται. Εξάλλου είχε όλα όσα επιθυμούσε ένας τσαρνέγο. Πρώτα πρώτα είχε μία σταθερή, πλούσια, καταλανική οικογένεια· είχε επίσης ένα μεγάλο διαμέρισμα στα νότια προάστια, κάρτα μέλους στο Τένις Κλαμπ, ένα εξοχικό για το καλοκαίρι στο Σ' Αγαρό κι ένα για το χειμώνα στο Λα Μολίνα, ένα μηχανάκι Λόμπιτο 75 κυβικά για να μετακινείται κι ένα αποκλειστικά δικό του χώρο στην οδό Λα Ρούτλια, ένα παλιό ερειπωμένο γκαράζ όπου περνούσε τα απογεύματά του ακούγοντας ροκενρόλ, καπνίζοντας και πίνοντας μπίρα.

»Ως εδώ όλα καλά· από δω και πέρα όμως το πράγμα στραβώνει. Θέλω να πω ότι σε λίγους μόνο μήνες η συμπεριφορά του Μπατίστα απέναντί μου άλλαξε, η συμπάθεια που μου έδειχνε μετατράπηκε σε αντιπάθεια, η αντιπάθειά του σε μίσος και το μίσος σε βία. Γιατί; Δεν ξέρω. Πολλές φορές σκέφτηκα ότι μπορεί να ήμουν απλώς ο αποδιοπομπαίος τράγος που εφύρε ο Μπατίστα για να ξορκίσει τον πιο σημαντικό φόβο της παρέας. Σας επαναλαμβάνω όμως πως δεν ξέρω. Το μόνο που ξέρω είναι ότι πολύ γρήγορα, από φίλος του έγινα θύμα του.

»Η λέξη «θύμα» είναι μελοδραματική, αλλά προτιμώ να γίνω μελοδραματικός παρά να ρισκάρω να πω ψέματα. Ο Μπατίστα άρχισε να με κοροϊδεύει. Παρότι η μητρική του γλώσσα ήταν τα καταλανικά, γελούσε μαζί μου που μιλούσα καταλανικά, όχι επειδή δεν τα μιλούσα καλά, αλλά επειδή υποτιμούσε όσους μιλούσαμε καταλανικά χωρίς να είμαστε Καταλανοί. Γελούσε με τη φυσιογνωμία μου και με αποκαλούσε Νράμπο επειδή έλεγε ότι είχα μεγάλα αυτιά σαν το ελεφαντάκι του Ντίσνεϋ, γελούσε που ήμουν αδέξιος με τα κορίτσια, με κοροϊδεύε σπασίγλα για τα χοντρά γυαλιά μου και τους βαθμούς μου. Αυτές οι κοροϊδίες γίνονταν ολοένα πιο άγριες, δεν κατάφερνα να τις σταματήσω και οι φίλοι μου, που στην αρχή μόνο γελούσαν μ' αυτές, στο τέλος τις ασπάστηκαν. Γρήγορα τα λόγια δεν έφταναν. ο Μπατίστα απέκτησε τη συνήθεια, μισοαστεία μισοσοβαρά, να μου ρίχνει μπουινιές στους ώμους και στα πλευρά κανένα χαστούκι. Σαστισμένος απαντούσε γελώντας κάνοντας τάχα πως του ανταποδίδω τα χτυπήματα, προσπαθώντας να κάνω τη βία να μη φαίνεται τόσο σοβαρή και να τη μετατρέψω σε αστείο. Αυτό συνέβαινε στην αρχή. Ύστερα, όταν ήταν πια αδύνατον να κρύβω τη σκληρότητα πίσω από το προσωπίο της διασκέδασης, τη θέση του γέλιου πήραν τα δάκρυα και η επιθυμία μου να δραπετεύσω. Ο Μπατίστα επιμένω δεν ήταν μόνος. Μπορεί αυτό να ήταν ο μεγάλος νταής, η πηγή και ο υποκινητής της βίας, αλλά και οι υπόλοιποι φίλοι μου (με περιστασιακή εξαίρεση τον Ματίας, που προσπαθούσε καμία φορά να σταματήσει τον Μπατίστα) κάποιες στιγμές μετατρέπονταν σε αγέλη άγριων σκυλιών. Για πολλά χρόνια ήθελα να ξεχάσω εκείνη την εποχή, μέχρις ότου πριν από λίγο καιρό αναγκάστηκα να την ξαναθυμηθώ και συνειδητοποίησα ότι ορισμένες σκηνές μού είχαν καρφωθεί στο μυαλό σαν μαχαίρι στα σωθικά. Μια φορά ο Μπατίστα με πέταξε μέσα σ' ένα παγωμένο ρυάκι που περνάει, ή που περνούσε τότε, από το πάρκο Λα Ντεβάζα. Μια άλλη φορά ένα απόγευμα που βρισκόμασταν στο γκαράζ της οδού Λα Ρούτλια, οι φίλοι μου με έγδυσαν και με έκλεισαν γυμνό στο σκοτάδι σε μια σοφίτα, και επί ώρες πάσχιζα να συγκρατήσω τα δάκρυα μου και τους άκουγα πίσω από τον τοίχο να γελούν, να φωνάζουν, να συζητούν και να βάζουν μουσική. Μια άλλη φορά –ένα Σάββατο που είχα πει στους γονείς μου ότι θα κοιμόμουν στο πατρικό του Μπατίστα, στο Σ' Αγαρό- με εγκατέλειψαν και πάλι μόνο μου στο γκαράζ της οδού Λα Ρούτλια και αναγκάστηκα να περάσω εκεί μέσα, ολομόναχος, χωρίς φως, χωρίς φαγητό και νερό, σχεδόν είκοσι τέσσερις ώρες – από το

Σάββατο το απόγευμα μέχρι την Κυριακή το μεσημέρι. Μια άλλη φορά, προς το τέλος της χρονιάς, όταν το μόνο που έκανα πια ήταν να προσπαθώ να ξεφύγω από τον Μπατίστα, φοβήθηκα πολύ πως θα με σκότωνε, αφού είχε κανονίσει με τον Κανάλες, τον Ερρέρο, τους αδελφούς Μπόις και κάποιον άλλον να με κλείσουν στις τουαλέτες, στο προαύλιο του σχολείου, και λίγη ώρα, που δεν πρέπει να ήταν παρά μερικά λεπτά, αλλά που εμένα μου φάνηκαν αιώνες, μου κράτησε το κεφάλι μέσα στη λεκάνη όπου μόλις είχαν κατουρήσει, ενώ εγώ άκουγα πίσω από την πλάτη μου τους φίλους μου να γελούν. Να συνεχίσω;»

«Αν δε θέλετε, όχι. Αλλά αν σας ανακουφίζει να τα διηγείστε, συνεχίστε».

«Δε με ανακουφίζει να τα διηγούμαι...τώρα πια όχι. Μου φαίνεται περίεργο που σας τα διηγούμαι, κι αυτό είναι διαφορετικό. Με την ιστορία του Μπατίστα, όπως και με τόσα άλλα που συνέβησαν εκείνη την εποχή, μου συμβαίνει το εξής: Δε νιώθω σαν να τα έχω ζήσει, αλλά σαν να τα έχω ονειρευτεί. Θα αναρωτιέστε βέβαια τι σχέση έχουν όλα αυτά με τον Γαλανομάτη».

«Όχι, αναρωτιέμαι γιατί δεν καταγγείλατε ότι σας παρενοχλούσαν».

«Σε ποιον να το καταγγείλω; Στους καθηγητές μου; Μπορεί να είχα καλό όνομα στο σχολείο, αλλά δεν είχα καμία απόδειξη γι' αυτά που περνούσα και, αν τους κατήγγελα, θα μ' έβγαζαν ψεύτη ή καρφί –ή και τα δύο- και μ' αυτό τον τρόπο θα χειρότερα τη θέση μου. Στους γονείς μου; Ο πατέρας μου και η μητέρα μου ήταν καλοί άνθρωποι, με αγαπούσαν και τους αγαπούσα κι εγώ, αλλά τον τελευταίο καιρό η σχέση μας είχε χαλάσει κάπως και δεν τολμούσα να τους τα πω. Κι έπειτα πώς να τους το 'λεγα; Τι να τους έλεγα; Και σαν να μην έφταναν όλα αυτά, όπως σας είπα προηγουμένως, ο πατέρας μου ήταν υφιστάμενος του πατέρα του Μπατίστα στη νομαρχία, οπότε αν έλεγα στο σπίτι μου τι περνούσα, εκτός του ότι θα έβγαίνα ψεύτη και καρφί, θα έφερνα και τον πατέρα μου σε πολύ δύσκολη θέση. Παρ' όλα αυτά πολλές φορές μπήκα στον πειρασμό να του τα πω, πολλές φορές σχεδόν έφτασα στο σημείο να του τα πω, αλλά πάντα έκανα πίσω. Κι αν δεν τα κατήγγελα σ' αυτούς, σε ποιους να τα κατήγγελα;

»Το θέμα είναι ότι η καθημερινή μου παρουσία στο σχολείο έγινε για μένα μαρτύριο. Επί μήνες πλάγιαζα το βράδυ κλαίγοντας και, όταν σηκώνόμουν το πρωί, πάλι έκλαιγα. Φοβόμουν. Αισθανόμουν οργή και πικρία και μεγάλη ταπείνωση, και πάνω απ' όλα ενοχή, επειδή η χειρότερη συνέπεια των ταπεινώσεων είναι ότι κάνουν αυτόν που τις υφίσταται να αισθάνεται ένοχος. Αισθανόμουν εγκλωβισμένος. Ήθελα να πεθάνω. Κι ούτε κατά διάνοια μην πιστέψετε αυτό που μπορεί να σας περνάει από το μυαλό: Κανένα δίδαγμα δεν πήρα απ' όλες αυτές τις απδίες, Γνωρίζοντας τόσο νωρίς το απόλυτο κακό –αυτό ήταν για εμένα ο Μπατίστα-, δε γίνεσαι καλύτερος από τους άλλους, χειρότερος γίνεσαι. Και δε χρησιμεύει σε απολύτως τίποτα».

.....

(Ένα απόγευμα) επέστρεφα στο σπίτι, αφού είχα βοηθήσει τον κύριο Τόμας να κλείσει την αίθουσα με τα ηλεκτρονικά, όταν είδα μια παρέα νέων παιδιών να έρχονται προς το μέρος μου από την οδό Τζοακίμ Βαϋρέδα. Ήταν τέσσερις, έρχονταν από την οδό Κατερίνα Άλμπερτ, προχωρούσαν στο ίδιο πεζοδρόμιο μ' εμένα και, παρότι ήταν ακόμη μακριά και είχε σουρουπώσει, τους αναγνώρισα αμέσως: Ήταν ο Μπατίστα, ο Ματίας και δύο από τα αδέρφια Μπόις, ο Τζουάν και ο Ντάνι. Θέλησα να συνεχίσω να περπατώ σαν να μη

συνέβαινε τίποτα , αλλά, προτού κάνω δύο ή τρία βήματα, αισθάνθηκα τα γόνατά μου να λύνονται και άρχισα να ιδρώνω. Προσπαθώντας να μην αφήσω τον πανικό να με καταβάλει, ξεκίνησα να διασχίσω τον δρόμο· προτού φτάσω στο απέναντι πεζοδρόμιο, πρόσεξα ότι με ακολουθούσε ο Μπατίστα. Τότε πια δεν μπορούσα να το αποφύγω. Ενστικτωδώς άρχισα να τρέχω, έφτασα στο απέναντι πεζοδρόμιο και έστριψα δεξιά, σ' ένα δρομάκι που έβγαине στο πάρκο Λα Ντεβέζα. Μόλις πάτησα το πόδι μου στο πάρκο, ο Μπατίστα έπεσε πάνω μου· μ' έριξε κάτω και, καρφώνοντας το ένα του γόνατο στην πλάτη μου και στρίβοντάς μου το χέρι, με ακινητοποίησε στο έδαφος. Για πού το 'βαλες ρε μαλάκα; ρώτησε, Αγκομαχούσε σαν σκύλος· κι εγώ αγκομαχούσα, πεσμένος μπρούμυτα καταγής στο πάρκο Λα νεβέζα. Είχα χάσει τα γυαλιά μου. Ψάχνοντας να τα βρω απελπισμένα γύρω μου, ζήτησα από τον Μπατίστα να με αφήσει, αλλά, αντί να το κάνει, επανάλαβε την ερώτηση. Για το σπίτι μου, απάντησα. Από δω; ρώτησε ο Μπατίστα, καρφώνοντας με περισσότερη δύναμη το γόνατό του και στρίβοντας μου κι άλλο το χέρι, ώσπου ούρλιαξα. Είσαι ένας ψεύτης του κερατά, είπε.

»Εκείνη τη στιγμή άκουσα να έρχονται προς το μέρος μας ο Ματίας και οι αδελφοί Μπόις. Από το έδαφος, στο χαλκόχρωμο φως ενός φαναριού έβλεπα ένα αόριστο συνονθύλευμα από πόδια χωμένα σε τζιν και πατούσες χωμένες σε αθλητικά παπούτσια και σανδάλια. Πολύ κοντά διέκρινα τα γυαλιά μου – δε φαίνονταν σπασμένα. Εκλιπάρησα να τα μαζέψουν και κάποιος, που δεν ήταν ο Μπατίστα, τα μάζεψε, αλλά δε μου τα έδωσε. Τότε ο Ματίας και οι αδελφοί Μπόις ρώτησαν τι συμβαίνει. Τίποτα, είπε ο Μπατίστα. Αυτός ο βρομο-Καταλανός λέει πάντα ψέματα. Μα δεν είπα κανένα ψέμα, προσπάθησα να υπερασπιστώ τον εαυτό μου. Το μόνο που είπα είναι ότι πάω στο σπίτι. Τα βλέπετε; είπε ο Μπατίστα στρίβοντας μου κι άλλο το χέρι. Κι άλλο ψέμα! Ξαναούρλιαξα. Άφησέ τον πια, του ζήτησε ο Ματίας. Δε μας έκανε τίποτα. Αισθάνθηκα ότι ο Μπατίστα στρεφόταν προς το μέρος του Ματίας, χωρίς να σταματήσει να με πιέζει κάτω. Δε μας έκανε τίποτα; ρώτησε. Καλά μαλάκας είσαι; Αν δε μας έκανε τίποτε, τότε γιατί φεύγει τρέχοντας όταν μας βλέπει, ε; Και γιατί κρύβεται; Και γιατί λέει συνέχεια ψέματα; Έκανε μια παύση και πρόσθεσε: Για να δούμε Ντάμπο, έτσι, για αλλαγή, πες μου και μια αλήθεια: Από πού ερχόσουν; Δεν είπα τίποτε. Εκτός από την πλάτη και το χέρι μου, με πονούσε και το πρόσωπο, έτσι όπως ήταν κολλημένο στο χώμα. Τον βλέπετε; είπε ο Μπατίστα, Το βούλωσε. Κι όποιος το βουλώνει κάτι κρύβει. Όπως κι όποιος φεύγει τρέχοντας. Ναι ή όχι; Άφησέ με, σε παρακαλώ γόγγυξα. Ο Μπατίστα γέλασε. Εκτός από ψεύτης, είσαι και μαλάκας, είπε. Νομίζεις ότι δεν ξέρουμε πού κρύβεσαι; Μας περνάς για ηλίθιους; Ε; Ποιος νομίζεις ότι είσαι; Ο Μπατίστα φαινόταν να περιμένει μια απάντηση. Ξαφνικά μου έστριψε ακόμη πιο δυνατά το χέρι και με ρώτησε: Τι είπες; Δεν είχα πει τίποτε και του είπα ότι δεν είχα πει τίποτε. Δεν είπες; ρώτησε ο Μπατίστα. Εγώ σε άκουσα να λες ότι είμαι καριόλης. Είπα: Δεν είναι αλήθεια. Ο Μπατίστα πλησίασε το πρόσωπό του στο δικό μου, στρίβοντάς μου το χέρι ως εκεί που δεν πήγαινε άλλο· νόμισα ότι θα μου το βγάλει. Νιώθοντας την ανάσα του στο πρόσωπό μου, ούρλιαξα. Ο Μπατίστα δεν έδωσε καμία σημασία στα ουρλιαχτά μου. Όστε με λες και ψεύτη; με ξαναρώτησε. Ο Ματίας παρενέβη και πάλι, προσπάθησε να ζητήσει από τον Μπατίστα να με αφήσει. Ο Μπατίστα τον διέκοψε λέγοντας του να το βουλώσει και τον αποκάλεσε ηλίθιο. Ύστερα με ξαναρώτησε αν τον αποκαλούσα ψεύτη. Του είπα: όχι. Ανέλπιστα αυτή η απάντηση φάνηκε να τον ηρεμεί, και

λίγα δευτερόλεπτα αργότερα αισθάνθηκα στην πίεση στο χέρι μου να χαλαρώνει. Ύστερα, χωρίς να πει κουβέντα παραπάνω, ο Μπατίστα με άφησε και σηκώθηκε όρθιος.

»Γρήγορα γρήγορα τον μιμήθηκα, ξεσκονίζοντας με την παλάμη το χώμα που είχε μείνει κολλημένο στα μάγουλά μου. Ο Ματίας άπλωσε το χέρι να μου δώσει τα γυαλιά μου, αλλά προτού προλάβω να τα πιάσω, τα έπιασε ο Μπατίστα. Απόμεινα να τον κοιτάζω. Χαμογελούσε· στο μισοσκοτάδο του πάρκου, κάτω από τα πλατάνια, τα χαρακτηριστικά του προσώπου του μου θύμισαν αιλουροειδές. Τα θέλεις; είπε τείνοντάς μου τα γυαλιά. Καθώς άπλωνα το χέρι να τα πιάσω , μου τα έκρυψε. Κι ύστερα αμέσως μου τα έτεινε και πάλι. Αν τα θέλεις γλείψε μου τα παπούτσια, είπε. Τον κοίταξα στα μάτια για μερικά δευτερόλεπτα, κι ύστερα κοίταξα τον Ματίας και τους αδελφούς Μπόις, που με κοιτούσαν να δουν τι θα κάνω. Αμέσως μετά γονάτισα μπροστά στον Μπατίστα, έγλειψα τα παπούτσια του – είχαν γεύση δέρματος και σκόνης-, ξανασηκώθηκα όρθιος κι απόμεινα πάλι να τον κοιτάζω. Τα μάτια του φάνηκαν να γυαλίζουν μια στιγμή, προτού ξεσπάσει σ' ένα ρουθούνισμα που έμοιαζε με γέλιο ή σ' ένα γέλιο που έμοιαζε με ρουθούνισμα. Είσαι δειλός, είπε στο τέλος, πετώντας μου τα γυαλιά στο έδαφος. Με απδιάζεις.

»Πέρασα όλη τη νύχτα στριφογυρίζοντας στο κρεβάτι, προσπαθώντας να μην αισθάνομαι τόσο ντροπιασμένος από το επεισόδιο με τον Μπατίστα και να βρω κάποιο ελαφρυντικό για την ταπείνωσή μου. Δεν κατάφερα ούτε το ένα ούτε το άλλο, οπότε αποφάσισα να μην ξαναπάω στα ηλεκτρονικά Βιλαρό. Φοβόμουν μήπως ο Μπατίστα έλεγε αλήθεια και ήξερε πού κρυβόμουν κι ερχόταν να με βρει. Και τα τι θα γινόταν αν σ' έβρισκε; ίσως ν' αναρωτιέστε. Τίποτα, θα αποκρίνεστε μέσα σας, και υποθέτω ότι μπορεί να έχετε δίκιο. Αλλά ο φόβος δεν έχει λογική, κι εγώ φοβόμουν....

Η άλλη πλευρά

Απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Μενέλαου Λουντέμη, 1977, Ένα παιδί μετράει τ' άστρα του, Αθήνα: εκδόσεις Δωρικός σελ 74-77

Στην έδρα στέκεται, βαρύς, ο κύριος Καρλάφτης. Με τα μάτια κόκκινα ψαρεύει «κούτσουρα».

-Το ξέρετε όλοι το μάθημα; Τους ρωτά
-Μάλιστα! Φωνάζουνε όλοι και δυνατότερα ο «βασιλιάς» των Περσών.

Ο Χαμωλιάς ξαφνιάστηκε και γύρισε προς τα πίσω:

-Αλήθεια, το ξέρεις; Ρωτά το Δακρυτζίκο
-Το κέρατό μου το τράγιο, ξέρω! Του απάντησε εκείνος με το μάτι θολό από τη φούρκα.
-Ε, τότε, γιατί είπες ότι το ξέρεις, ρε;
-Έτσι, από αχωνεψιά...Θέλω να σκάσω τον Καρούμπαλο, γι' αυτό (έτσι είχαν βαφτίσει το μαθηματικό).
-Θα σ' ακούσει.
-Αυτό θέλω! Να μ' ακούσει και να με διώξει. Μα δε με διώχνει
-Κι εγώ το θέλω, μα δε με διώχνουνε.

Ο καθηγητής απλώνει το τριχωτό του δάχτυλο και δείχνει τον Χατζηαστερίου. Το «κασέρι» σηκώνεται και προχωρά στον πίνακα...Το κασέρι γράφει ένα κλάσμα «τρία τέταρτα». Ο Καρούμπαλος, τον ρωτά, στέλνοντάς απάνω του και λίγο σάλιο για να τον ξυπνήσει. Ήταν «σκράπας» στα μαθηματικά, όλοι το ξέρανε.

-Ποια είναι η υπερτέρα μονάς, Χατζηαστερίου; Ο αριθμητής ή ο παρανομαστής;
-Είναι,,. Είναι είναι ο...ο...ο..., λέει το Κασέρι.

Μισούσε τα νούμερα σαν τελώνια.

-Τι λέει, από κει πάνω, ο κύριος Χαμωλιάς; Ρωτάει ο καθηγητής.
-Ο αριθμητής...κύριε!...
-Και γιατί ο αριθμητής κύριε;
-Γιατί αυτός είναι πιο μεγάλος, κύριε!
-Και γιατί είναι πιο μεγάλος, κύριε;

Ο Δακρυτζίκος σήκωσε σαν κοντάρι την χερούκλα του.

-Λέγε, αξιοδάκρυτε Δακρυτζίκο.
-Γιατί είναι καβάλα! Ο αριθμητής κάνει καβάλα στον παρανομαστή. Κι ο παρανομαστής είναι πιο μικρός, γιατί ο αριθμητής είναι πιο μεγάλος και τον κάνει καβάλα τον παρανομαστή!
-Μπράβο, δακρύβρεχτε Δακρυτζίκο! Επιμελέστατο μηδέν! Αρίστων άριστε!
Όλοι χασκογελάνε γύρω του κι ο Δακρυτζίκος τρίζει τα δόντια του σαν κουνέλι.
Ο Μέλιος δεν μπορεί να εξηγήσει, πώς αυτός ο συμμαθητής του, που τον τρέμουνε όλοι και τον αναγνωρίζουνε για μεγάλο «αρχηγό», αφήνει να ρεζιλεύεται έτσι μπροστά σε όλους. Κάποια στιγμή τον βλέπει να γυρίζει κατά τον Κούρκουλο και να του λέει μ' ένα λυσσασμένο τρόπο:

-Γελάς κι εσύ, ρε; Καλά, καρτέρα να βγούμε και να δεις. Θα σου φάω το αυτί!
Ο Μέλιος τον βλέπει να μιλάει έτσι και το πιστεύει. Όλοι γελούν τώρα πιο πολύ. Περιγελά ο καθηγητής κι άλλο... κι η τάξη δεν έχει κρατημό. Ο Δακρυτζίκος περνά το χέρι του πίσω απ' τη ράχη του θρανίου και πατά στο Μέλιο μια τσιμπιά.
-Εσύ, γιατί δε γελάς, ρε; του ρίχνεται.
Ο Μέλιος τον κοιτάζει ξαφνιασμένος.
-Γιατί δε θέλω... του λέει... Γιατί να γελάσω;
-Μονάχα εσύ κάνεις τον περήφανο. Δηλαδή, μονάχα εσύ είσαι ο έξυπνος εδώ μέσα; Ε;
-Δεν ξέρω...Δεν έχω κέφι να γελάσω.
-Ξέρεις, τι τους κάνω εγώ τέτοιους ψιλομύτηδες σαν και σένα; Ρώτα να σου πούνε.
-Δε θέλω να γελάσω μαζί σου...του λέει.
-Δηλαδή; Γιατί δε θέλεις; Δεν αξίζω;
-Ναι.
-Α!... Εσύ είσαι ο ψωροπερήφανος που λέγανε; Μάπα! Πάμε όξω ρε, να σου δείξω!
-Δεν παλεύω χωρίς λόγο. Χωρίς λόγο λέει ο βλάκας!... Αφού σε τσιμπάω, ρε, και σε βρίζω!
-Δεν πειράζει. Δεν φταις εσύ. Το σφάλμα είναι αυτωνώννε.
-Αχ!... Θεούλη μου!... Δωσ' μου ένα σουγιά να τον τρυπήσω! Βρε συ... Σε ποια γλώσσα θέλεις να στο πω... Δε μ' αρέσει να με λυπούνται. Πώς να σ' το πω;
-Δε σε λυπούμαι. Ποιος σου είπε ότι σε λυπούμαι;
-Και τότε, γιατί δε γελάς;
Ο Μέλιος σήκωσε τώρα τη φωνή του.
-Γιατί είμαι θυμωμένος, γι' αυτό! Μ' αυτούς! Με τον Καρούμπαλο! Να γι' αυτό!
Ο καθηγητής τους πήρε είδηση και χτύπησε τη ρίγα.
-Τι συμβαίνει εκεί, Καδρά; Σε φοβερίζει;
Ο Μέλιος στεναχωρέθηκε, που ήταν υποχρεωμένος να πει ψέματα.
-Όχι, κύριε... του λέει. Λέγαμε για το μάθημα.

Η τσιμπιά του Δακρυτζίκου ήταν τώρα πιο φαρμακερή.
-Γιατί, ρε, του είπες ψέματα; εσύ δεν είσαι που δε λες ποτέ ψέματα;
-Δεν μπορώ να σε μαρτυρήσω... του λέει.
-Α... με λυπάσαι, παναπεί, ε; Και με ρώτησε, ρε, εμένα, αν θέλω να με λυπούνται; Ε;
-Ποιος σου είπε πως σε λυπάμαι; Δεν είσαι κανένας κακομοίρης, για να σε λυπάμαι.
-Έτσι σε θέλω! Και τότε γιατί με υποστηρίζεις;
-Γιατί... Γιατί...
-Α, πες το, ντε! «Γιατί... Γιατί...». Πες το!
-Γιατί σ'αδικάνε, ρε! Γι' αυτό...
-Άντε, σκάσε!... του λέει. Δε θέλω να συζητάω με σένα. Καρτέρα να σφυρίξει διάλειμμα και θα σου δείξω. Άντε, τώρα, κοίτα μπροστά σου, γιατί θα φας καμιά μπούφλα. Δε φταις εσύ. Τι να σου κάνω; Φταίει ο Πεσπές, που σου φούσκωσε τα μυαλά.
Το μάθημα συνεχίστηκε ανάμεσα στις φωνάρες και τα πειράγματα του Καρούμπαλου. Μετά τον Κλαμίζο και τη Λιάγγουρα που πήραν κι αυτοί βαθμό κάτω από βάση, έβγαλε το καμάρι του, τον Ευαγγέλου, κι ύστερα έδωσε στην έδρα μια μπουνιά, κι έβγαλε λόγο!

-Ακούστε δω, τους λέει...Είσατε όλοι μουλάρια!...Το σχολείον δεν είναι «τιμάρω-τιμάρω και πεινάω-πεινώ». Διότι αν το νομίζετε έτσι, τότε κι εγώ «χτυπάρω-χτυπάρω και κλωτσάρω-κλωτσάρω. Συνεννοηθήκαμε; Είναι ανάγκη να συνεννοηθούμε, γιατί, αν επιμένετε να μην συνεννοηθούμε, θα μείνετε και του χρόνου όλοι εδώ, για να κάνετε συντροφιά του αξιότιμου κυρίου Δακρυτζίκου! Τα μαθηματικά, κύριοι, δεν είναι αερολογίες. Ενοήσαμεν; Είναι μάθημα θετικόν, πρακτικόν και επιστημονικόν. Και, τώρα, γκρεμιστείτε! Ο κώδων εσήμανεν!
Στο διάλειμμα, μόλις πάτησαν στην αυλή, ο Δακρυτζίκος έτρεξε κι έπιασε απ' το γιανάκι το Χαμολιά και τον Κούρκουλο.
-Πιάστε με, ρε!... τους λέει αφανισμένα. Πιάστε με, γιατί θα τον τρελάνω στις κουτουλιές. Οι σωματοφύλακες γυρίσανε και κοιτάζανε το Μέλιο.
Ο Κούρκουλος έτρεξε να τον χτυπήσει. Ο Δακρυτζίκος, όμως τον άρπαξε.
-Που πας ρε, του λέει. Δεν έχω εγώ χέρια;
-Ε, τότε, γιατί δεν τον πλακώνεις στις γρήγορες;
-Λογαριασμό θα σου δώκω;
Υστερα όμως ντράπηκε...
-Αφήστε, λέει, τον κρατάω, για να τον πνίξω στο ποτάμι...»

Ένα αγόρι σπάει τη σιωπή του αυτισμού

Διασκευασμένα αποσπάσματα από το «Γιατί Χοροπηδάω» του 13χρονου Naoki Higashida, 2013, Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχιμο.

Στις πιο απογοητευτικές, θλιβερές στιγμές μου, όπου ένιωθα εντελώς ανίκανος, είχα αρχίσει να φαντάζομαι πώς θα ήταν αν όλοι ήταν αυτιστικοί. Αν ο αυτισμός αντιμετωπιζόταν απλώς σαν ένας τύπος προσωπικότητας, τα πράγματα θα ήταν πολύ πιο εύκολα και ευχάριστα για εμάς.

»Γιατί οι άνθρωποι με αυτισμό μιλούν τόσο παράξενα ή δυνατά;

Αυτό είναι ένα από τα πράγματα που δεν μπορώ να ελέγξω. Όταν μιλάω με παράξενη φωνή, δεν το κάνω επίτηδες. Αυτή η φωνή ακούγεται χωρίς να το θέλω· είναι κάτι σαν αντανάκλαστικό-είναι σχεδόν αδύνατο να τη συγκρατήσω-και αν προσπαθήσω, νιώθω πραγματικό πόνο, σχεδόν να στραγγαλίζομαι».

»Γιατί κάνεις τις ίδιες ερωτήσεις ξανά και ξανά;

Επειδή ξεχνάω πολύ γρήγορα αυτό που μόλις άκουσα. Ο τρόπος που θυμάμαι διαφέρει από όλων των άλλων. Η δική μου μνήμη μοιάζει περισσότερο με κουκκίδες. Μαζεύω διαρκώς τις κουκκίδες σαν χαλίκια-κάνοντας ερωτήσεις-, ώστε να επιστρέψω στην ανάμνηση που αντιπροσωπεύουν. Η επανάληψή τους είναι μεγάλη διασκέδαση. Μοιάζει σαν παιχνίδι με μπάλα.»

»Γιατί μας αγνοείς όταν σου μιλάμε;

Αν κάποιος μου μιλάει από μακριά, δεν το αντιλαμβάνομαι. Ίσως να σκέφτεστε «ούτε κι εγώ». Το μεγάλο πρόβλημα για μένα είναι ότι, ακόμα και όταν κάποιος είναι ακριβώς μπροστά μου, και πάλι δεν αντιλαμβάνομαι ότι μιλάει σε μένα. «Δεν αντιλαμβάνομαι», ωστόσο, δεν είναι το ίδιο με το «αγνώω ηθελημένα».

»Γιατί δεν κάνεις αμέσως αυτό που σου λέμε;

Υπάρχουν στιγμές που δεν μπορώ να κάνω αυτό που θέλω ή αυτό που πρέπει να κάνω. Ορίστε τι πρέπει να κάνω για να ξεκινήσω: 1. Σκέφτομαι αυτό που πρέπει να κάνω. 2. Οραματίζομαι πώς θα το κάνω. 3. Ενθαρρύνω τον εαυτό μου για να ξεκινήσω. Το πόσο

ομαλά θα ολοκληρώσω αυτό που έχω να κάνω εξαρτάται από το πόσο ομαλά θα εξελιχθεί αυτή η διαδικασία».

»Γιατί οι άνθρωποι με αυτισμό βάζουν συχνά τα χέρια στα αυτιά τους; Το κάνουν όταν υπάρχει πολύς θόρυβος;

Υπάρχουν κάποιοι θόρυβοι που μας ενοχλούν πολύ. Δεν έχει τόσο να κάνει με το ότι ο συγκεκριμένος ήχος μας εκνευρίζει, είναι περισσότερο μία αίσθηση φόβου ότι αν συνεχίσουμε να τον ακούμε θα χάσουμε κάθε αίσθηση που βρισκόμαστε. Δεν ξέρω πώς θα το αντιμετωπίσουμε αν δεν μπορούσαμε να κλείσουμε τα αυτιά μας».

»Γιατί προτιμάς να είσαι μόνος σου;

Αυτό που ανησυχεί εμάς τους ανθρώπους με αυτισμό είναι ότι προκαλούμε προβλήματα σε εσάς τους υπόλοιπους ή ακόμα και σας εκνευρίζουμε. Αυτός είναι ο λόγος που μας δυσκολεύει να είμαστε με άλλους. Γι' αυτό καταλήγουμε συχνά μόνοι».

»Απολαμβάνεις τον ελεύθερο χρόνο σου;

Στον ελεύθερο χρόνο είναι αρκετά δύσκολο για εμάς να βρούμε κάτι που θέλουμε να κάνουμε. Αν τύχει να δούμε κάποια παιχνίδια ή βιβλία με τα οποία παίζουμε ή διαβάζουμε συχνά, θα ασχοληθούμε με αυτά. Ωστόσο δεν πρόκειται τόσο για αυτό που θέλουμε να κάνουμε όσο για αυτό που μπορούμε να κάνουμε. Είναι καθησυχαστικό να παίζουμε με οικεία πράγματα, γιατί ξέρουμε ήδη τι να κάνουμε με αυτά».

Σκηνές από τη ζωή

Απόσπασμα από το διήγημα «Δυσμαί του βίου» της Κικής Δημουλά, 2004, Εκτός Σχεδίου, Αθήνα: Ίκαρος, σελ. 59-61

Είναι Πέμπτη.

Αυτό δεν προϋποθέτει τίποτα.

Είναι απόγευμα. Αυτό αφαιρεί.

Είναι καιρός βροχερός. Αυτό περιπλέκει.

Είσαι μόνος σου, κι αυτό προσθέτει, αφαιρεί, περιπλέκει.

Απόσπασμα από το διήγημα «Τ.Τ.Τ.» της Κικής Δημουλά, 2004, Εκτός Σχεδίου, Αθήνα: Ίκαρος, σελ. 57-58

Κανείς δεν ξέρει να πει τι ακριβώς συμβαίνει με τούτο το τρελό, σγουρομάλλικο σκυλί και μ' αυτόν τον ξαφνιασμένο αναμαλλιασμένο γεράκο. Εμφανίστηκαν στην πλατεία τόσο απότομα, τόσο ορμητικά, σαν από δυνατή, θυμωμένη σπρωξιά ανέμου. Δεν ξέρεις να πεις αν ο γεράκος βγάζει το σκυλί περίπατο ή το σκυλί εκείνον. Καλά καλά ούτε ποιος από τους δύο φοράει το πέτσινο λουρί στο λαιμό του δεν μπορείς να βεβαιώσεις. Πάντως, κι αν ο σκύλος το φοράει, ο γεράκος υποφέρει απ' αυτό, κάτι τον σφίγγει στο λαιμό του, σα να πνίγεται.

Μοιάζει ξένος πού τον μπάζουν με το ζόρι σ' ένα σαλόνι, αθώς σε μια φυλακή, ανίδεος σ' έναν άλλον κόσμο. Κι έτσι όπως στηλώνει τα πόδια του στο χώμα τραβώντας το σώμα του καταπίσω μην τον γκρεμίσουν το σκυλί με τους πήδους του, λες πώς αρνείται να μπει σ' αυτόν τον κόσμο, θέλει να μείνει στον δικό του. Θεέ μου, ήταν ανάγκη να δώσεις στον καθένα τον κόσμο του;

Μια νύχτα...

Διήγημα του Αντώνη Σαμαράκη, 1981 17, Ζητείται Ελπίς, διηγήματα, Αθήνα: Ελευθερουδάκης, σελ. 43-48,

Η δακτυλογράφος το πήρε είδηση πρώτη.

- Χιόνι ! Χιόνι ! φώναξε.

Παράτησε στη στιγμή, μισογραμμένο, το «εξαιρετικώς επείγον» έγγραφο που είχε στη μηχανή της, κι έτρεξε στο παράθυρο. Το άνοιξε διάπλατο κι άπλωσε το χέρι της να πιάσει χιόνι.

Παρατήσανε κι οι άλλοι τη δουλειά τους και πήγανε μπροστά στο παράθυρο. Έτσι, ήτανε τώρα εκεί τρεις άντρες και δύο κοπέλες, δηλαδή όλο το προσωπικό του γραφείου εκτός από αυτόν που δεν το κούνησε από την καρέκλα του, στη γωνιά.

Κάνανε χάζι το χιόνι που έπεφτε ολοένα και πυκνότερο. Ήταν το πρώτο χιόνι αυτόν το χειμώνα.

- Ως το βράδυ θα το στρώσει για καλά, είπε ο πρωτοκολλητής, που είχε χοντρό σβέρκο.

- Δε λες ως το μεσημέρι, είπε ένας άλλος. Είναι ακόμα εννιάμισι.

Και μονάχα αυτός δεν τούς είχε ακολουθήσει. Κοίταξε για λίγο το χιόνι που έπεφτε, άναψε τσιγάρο και ξανάσκυψε στα έγγραφα του.

Μα η δακτυλογράφος δεν τον άφησε ήσυχο. Πήγε και στάθηκε μπροστά του.

- Ελάτε λοιπόν και σεις να δείτε που χιονίζει ! του είπε. Καλέ τι άνθρωπος είσαστε σεις !

Έννοια σας και το ξέρω εγώ τί σας συμβαίνει: αγαπάτε τη μοναξιά !

Τον πήρε από το χέρι και τον πήγε στο παράθυρο. Ήτανε τώρα μαζί με τούς άλλους.

Άξαφνα, άνοιξε η πόρτα του γραφείου, και το φαλακρό κεφάλι του κλητήρα φάνηκε.

- Ο Προσωπάρχης ! φώναξε.

Τσακίστηκαν όλοι να πάνε στις θέσεις τους. Κάνανε μάλιστα πώς ήτανε απορροφημένοι από τη δουλειά τους. Ο πρωτοκολλητής είχε φτιάξει μια μπάλα με το χιόνι, στη βιασύνη του την πήρε μαζί του, δεν ήξερε τί να την κάνει, την έβαλε στην τσέπη του, κι αυτή άρχισε να λιώνει σιγά σιγά.

Στις 8 έφυγε από το γραφείο και βγήκε στους χιονισμένους δρόμους. Το είχε στ' αλήθεια στρώσει για καλά ως το μεσημέρι. Το απόγεμα σταμάτησε να χιονίζει.

Ή πόλη ήτανε τώρα αλλιώςτικη.

Από το πρωί που η δακτυλογράφος του είχε πει «Έννοια σας και το ξέρω εγώ τί σας συμβαίνει: αγαπάτε τη μοναξιά !» είχε μια ταραχή μέσα του. Η κοπέλα είχε αγγίξει το ευαίσθητό του σημείο.

Σκέφτηκε να της πει να καθίσουνε κάπου, ύστερα από την απογευματινή εργασία. Ήθελε να της μιλήσει.

Τη σταμάτησε την ώρα που έφευγε, στη σκάλα.

- Έχετε μια κλωστή στο παλτό σας, της είπε.

Δεν μπόρεσε να της πει πώς ήθελε να της μιλήσει.

Τώρα, μόνος μέσα στη νύχτα, βάδιζε άσκοπα. Πέρασε από τις λεωφόρους, όπου η κίνηση ήτανε μεγάλη και οι φωτεινές επιγραφές, πολύχρωμες, κάνανε κόντρα- στο στο χιόνι που

ήτανε παντού γύρω.

Μπήκε μέσα στο πλήθος που κυκλοφορούσε πολύβουο.

Ένιωθε μοναξιά. Έτσι και το πρωί, και όταν ήτανε στη γωνιά του, και όταν τον πήγε η δακτυλογράφος μπροστά στο παράθυρο μαζί με τους άλλους, το ίδιο μόνος ένιωθε.

Ή μοναξιά ήτανε στο βάθος του εαυτού του.

Το ήξερε βέβαια πώς οι άλλοι τον θεωρούσανε παράξενο, κλεισμένο στον εαυτό του, άνθρωπο που αγαπάει τη μοναξιά, όπως του είπε η δακτυλογράφος. Του είχανε ξαναπεί ανάλογες κουβέντες. Μα τα λόγια της κοπέλας τον είχανε ταραξεί. Δεν μπορούσε να εξηγήσει γιατί του είχανε κάνει αυτήν την ξεχωριστή αίσθηση. Όμως, παρ' όλο που βασανίστηκε πολύ εκείνη τη μέρα και ήθελε να της μιλήσει, την τελευταία στιγμή άλλαξε κουβέντα και της είπε πώς είχε μια κλωστή στο παλτό της. Δεν του είχε συμβεί αυτό για πρώτη φορά: να σταματάει την τελευταία στιγμή εκεί που πήγαινε ν' ανοίξει την καρδιά του σ' έναν άλλον.

Ή ώρα περνούσε κι αυτός συνέχιζε την περιπλάνησή του.

Να μπορούσε να της μιλήσει ! Να μπορούσε να μιλήσει σ' έναν οποιονδήποτε άνθρωπο ! Να του ανοίξει την καρδιά του ! Να του πει τί του συμβαίνει.

- Έννοια σας και το ξέρω εγώ τι σας συμβαίνει: αγαπάτε τη μοναξιά !

Είχε κάνει λάθος κι αυτή, όπως και οι άλλοι που είχανε ως τότε σκεφτεί γι' αυτόν με τον ίδιο τρόπο. Αυτό που του συνέβαινε δεν ήτανε πώς αγαπούσε τη μοναξιά. Ίσια ίσια, τη μισούσε τη μοναξιά ! Ήθελε να 'ναι κοντά στους ανθρώπους, δίπλα τους, να σκύψει πάνω στην αγωνία τους, να κάνει το χρέος του στους βασανισμένους ανθρώπους του καιρού του. Μα ήτανε κάτι που τον εμπόδιζε.

Βέβαια, αν κατάφερνε ν' ανοίξει την καρδιά του σ' έναν άνθρωπο, δε θα μπορούσε να βάλει τάξη σε όσα θα του έλεγε. Είχε μια σύγχυση μέσα του. Ήταν φυσικό τούτο, γιατί είχε κοιτάξει τη ζωή γύρω του, τον κόσμο. Και η σύγχυση ή δική τους μεταδόθηκε σ' αυτόν. Μήπως η ζωή μας, ο κόσμος μας, αυτά τα χρόνια ύστερα από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, δεν είναι σε σύγχυση ;

Είχε σκεφτεί πάνω στη ζωή. Γύρευε να δει την αλήθεια. Το αληθινό πρόσωπο της ζωής. Και είδε ! Μα τότε ανακάλυψε πώς είχε μείνει μόνος. Είχε μπει στην περιοχή μιας εσωτερικής μοναξιάς. Ήθελε να βγει από τη μοναξιά του, τη μισούσε. Δεν έχουμε το δικαίωμα, σκεφτότανε, να μένουμε μόνοι στον καιρό που ζούμε. Οι άνθρωποι μας περιμένουν, μας αναζητάνε ! Κι αν δεν μπορούμε να τους κάνουμε ευτυχισμένους, μπορούμε ωστόσο να τους ανοίξουμε την καρδιά μας και να τους πούμε πως αυτή η ζωή δε μας αφήνει να ψυχάσουμε, πως είμαστε κοντά τους, δίπλα τους, μέτοχοι κι εμείς στην κοινή αγωνία.

Θα ήτανε περίπου 11 που μπήκε σ' ένα μπαρ. Ένα κακοφωτισμένο, μακρόστενο μπαρ, υγρό. Στους τοίχους, παλιές ξεθωριασμένες ρεκλάμες ποτών κλπ.

Παράγγειλε κονιάκ. Άναψε τσιγάρο και προσπάθησε να σκεφτεί κάτι άλλο. 'Αδύνατον ! Οι ίδιες σκέψεις γυρίζανε στο μυαλό του. Ήτανε δέσμιός τους κι εκείνη τη νύχτα, όπως και μια μεγάλη σειρά νύχτες τον τελευταίο καιρό.

Στο μπαρ είχε ψυχία. Λιγοστοί πελάτες. Παράγγειλε δεύτερο κονιάκ.

Όταν έφυγε, ήτανε περασμένα μεσάνυχτα.

Δεν τράβηξε για το σπίτι του. Έξακολούθησε την περιπλάνησή του στους χιονισμένους δρόμους. Σιγά σιγά, απομακρύνθηκε από το κέντρο και μπήκε σε άλλες περιοχές.

Ένας άνθρωπος σε ένα χωριό

Είχε σκεφτεί πάνω στη ζωή. Είχε σκύψει πάνω στη ζωή, έτσι σα να είχε σκύψει πάνω σε μια βαθιά άβυσσο, και τότε είδε φοβερά πράγματα, ύστερα δεν μπορούσε να μιλήσει, ή φωνή του είχε παγώσει.

Ποτέ άλλοτε, σκέφτηκε, οι στέγες των σπιτιών μας δεν ήταν τόσο κοντά η μια στην άλλη όσο είναι σήμερα, κι όμως ποτέ άλλοτε οι καρδιές μας δεν ήταν τόσο μακριά η μια από την άλλη όσο είναι σήμερα. Η μοναξιά πού ένιωθε δεν ήταν μια ατομική περίπτωση. Ένιωθε πώς είναι η μοίρα του σημερινού ανθρώπου. Ποτέ άλλοτε όσο σήμερα δεν ήταν τόσο βαθιά ή μοναξιά του ανθρώπου μπροστά στον άνθρωπο !

Ήταν τώρα στη βιομηχανική περιοχή. Οι όγκοι των εργοστασίων δεσπόζανε εκεί. Γύρω, ερημιά. Πιο κάτω ήταν οι γειτονιές πού μένανε οι εργάτες.

Το πιάζανε αυτά πού είχε μες στο στήθος του, τα ερωτηματικά, οι ανησυχίες, ή αγωνία . . .”Α, να μπορούσε ν’ ανοίξει την καρδιά του!

Αν μπορούσε να προσευχηθεί, αν πίστευε σε κάτι πυρ’ από τ’ ανθρώπινα, θα ζητούσε τούτο μονάχα: να μπορέσει ν’ ανοίξει την καρδιά του !

Ένα κύμα είχε στο στήθος του. Τον πίαζε. Ζητούσε διέξοδο.

Περνώντας τη γωνιά ενός εργοστασίου, είδε αριστερά του, πολύ κοντά στον τοίχο, μια σκιά. Σταμάτησε επιτόπου. Ο φόβος τον κυρίεψε. Ήταν εκεί, μερικά μέτρα μακριά του, ένας άνθρωπος, με μια ρεμπούμπλικα στο κεφάλι του, ακίνητος, και τον κοίταζε. Ή νύχτα ήταν σκοτεινή. Κι ερημιά. Μα ό φόβος του βάσταξε μόνο μερικά δευτερόλεπτα. Πήγε κοντά στον άγνωστο, πού ήταν ολομόναχος μέσα στη νύχτα σαν κι αυτόν, τον ένωσε κοντά του, πολύ κοντά του, το κύμα στο στήθος του πίαζε, πίαζε, κάτι έσπασε μέσα του, τέλος λυτρώθηκε κι άνοιξε την καρδιά του σ’ αυτόν τον άγνωστο, πού ποιάς ξέρει ποιά παιδικά χέρια τον έχανε στήσει εκεί, άνοιξε την καρδιά του σ’ αυτόν το χιονάνθρωπο.

Διήγημα του Κωστή Παλαμά γραμμένο το 1900 και αναδημοσιευμένο στο περιοδικό Ο ΝΟΥΜΑΣ, το 1920.

Από τόπον άλλον ένας άνθρωπος ήλθε σε ένα χωριό.

Το Χωριό σα βυθισμένο σε λαγκάδι. Γύρω, του χωριού οι πλαγιές, τοίχοι φυλακής χλωροπράσινης.

Και είπεν ο άνθρωπος προς τους χωριάτες:

-Τι ωραίος και τι μεγάλος που δείχνεται ο κόσμος γύρω σας!

Και του αποκρίθηκαν οι χωριάτες:

-Αλήθεια! Όλο πρασινάδες μας περιζώνουν.

Τα βουνά μας έχουμε, τα βουνά μας. Έχουμε και τα λιοστάσια μας. Ζούμε απ’ αυτά. Πέρα εκεί στο ριζοβούνι δυο τρεις φορές το χρόνο σταίνουμε ζωηρότατα πανηγύρια και γλεντοκοπούμε.

Το στρώνουμε στον ίσκιο της Κουκουναριάς. Πλέκουμε στεφάνια από μυτριάς και τα φορούμε. Το μεγάλο πράσινο ζουνάρι του λαγκαδιού μας σφικτοδένει χειμώνα καλοκαίρι. Σα δε σκάφουμε και σα δεν οργώνουμε, το χαιρόμαστε από τα παράθυρά μας.

Και τους είπε τότε άνθρωπος:

-Κάτι άλλο ήθελα να σας πω. Τον κόσμο γύρω σας, τον ωραίο και τον μεγάλο, δεν είναι μοιραίο άνθρωποι μου, να τον χαρήτε από τ’ παραθύρια σας.

Τραβάτε, σκαρφαλώστε στο βουνό, τραβάτε παραπέρα από τα πανηγύρια σας, κάτω στη ριζοβουνιά, ψηλότερα, ψηλότερα, κι’ως την κορφή του φτάστε. Κι’ αφού φτάστ’ εκεί, τότε ρίχτε μια ματι πλατιά, μακριά, τριγύρω σας, προς τα βάθια και προς τα πλάτια, προς τους ορίζοντες που δεν τους βλέπετε και δεν τους έχετε από τα παραθύρια σας. Ουρανούς, ωκεανούς, όλα τα χρώματα και όλο το φως, την πλάση ακέριαν, ακομμάτιαστη ολόγουρά σας.

Θα ιδήτε τότε κάτω κάτω κάτω, παράμερα, βαθιά, ένα μικρό σημάδι ασπροδερό που μια λιγνή λουρίδα θα το φασκιάσει βαθυπράσινη. Και θα είναι το χωριό σας με τη λαγκαδιά του.

Όμως τότε, όταν θα το ματιάσετε από μακριά μακριά, σαν κάτι λιγοστό και σαν κάτι ξένο και σαν κάτι μακρυσμένο, τότε που θα το διήτε ολάκερο, συμμαζεμένο, σαν κάτι ζωντανό, οργανικό ή σα μια καλοδουλεμένη ζωγραφιά με την κορνίζα της, εικόνα που μικρούλα κι αν είναι, δε χάνει τίποτα από την χάρη της, τότε άνθρωποι μου, τότε που θα ξανοίξετε την μικράδα και την ταπεινοσύνη του χωριού σας μπρος στον ολόκοσμο, τότε μαζί θα νοιώσετε μέσα σας πιο βαθιά την αγάπη του χωριού σας.

Γιατί θα διήτε πως δεν μπορεί να υπάρξει χωρισμέν’ η πατρίδα σας, πως είναι και αυτή σφικτοδεμένη με τ’άλλα πετράδια γύρω στο δαχτυλίδι του κόσμου.

Πως είναι κάτι δυσκολοξεχώριστο από τα όλα. Από την αγάπη του χωριού που δεν ξέρει και δεν βλέπει ορίζοντες, που δεν ξεχωρίζει τίποτα μακριά, είναι ασύγκριτα σπουδαιότερη και καρπερώτερη η αγάπη που την πατρίδα δεν την αποχωρίζει από το παν.

Είναι η αγάπη που αγαπά όχι από τα χαμηλά τα παραθύρια, είναι η αγάπη από τα κορφοβούνια.

Τα λόγια του ανθρώπου πήρανε δρόμο στο χωριό.
Κι από στόμα σε στόμα, καθώς είτανε και δυσκολονόητα κάπως για τους καημένους τους χωριάτες, παράλλαξαν, πήρανε κι άλλα νοήματα.
Κι από στόμα σε στόμα φτάσανε σταυτιά του αφέντη που είχε το χωριό τσιφλίκι του και τους χωριάτες υποταχτικούς του. Και είπε με το νου του ο αφέντης:
-Τώρα θα τους γητέψει αυτὸς ο πλάνος τους ανθρώπους μου.
Θα τους ανάψη τον καημό για τους μακρινούς τους δρόμους και τον πόθο για τα ψηλά ανεβάσματα.
Θα τους πάρη από τη δουλειά τους, θα τους βγάλη από τα μεροκάματα, θα τους κάμη ακαμάτηδες και ψωροπερήφανους.
Αδιάφορους θα τους κάμη προς τα σπίτια τους και προς τη δούλεψή μου.
Θα μου σηκώσουνε κεφάλι. Από δουλευτάδες, θα μου γίνουν καταφρονητάδες. Θα μου λιγοστέψουν τα χέρια και θα μου κιντυνέψουν ταγαθά μου.
Και βροντοφώνησε προς τους υποταχτικούς του:
-Διώχτε και γκρεμίστε από δω πέρα τον κακόν αυτόν άνθρωπο, τον πλάνο, τον αερολόγο, τον ασιίγγανο και τον ακάθαρτο. Θα μολέψει το χωριό μας. Δεν έχει αυτός πατρίδα και ήρθε να μας δασκαλέψη την καταφρόνηση προς ό,τι ο Θεός μας έδωκε αγιότερο και τιμιότερο: Προς την Πατρίδα!
Κ' έβαλε τους δούλους και τον πετροβολήσανε τον άνθρωπο.

Παιδικό

Τώρα η βραδιά,
γλυκιά που φτάνει,
θα μου γλυκάνει
και την καρδιά.

Τ' αστέρια εκεί
θα δω, θα νιώσω
οι άνθρωποι πόσο
είναι κακοί.

Κλαίοντας θα πω:
«Άστρα μου, αστράκια,
τ' άλλα παιδάκια
θα τα' αγαπώ.

»Ας με χτυπούν
πάντα κι ακόμα.
Θα 'μια το χώμα
που το πατούν,

»Άστρα, καθώς
άστρο και κρίνο,
έτσι θα γίνω
τώρα καλός»

Του Κώστα Καρυωτάκη, Ελεγεία και Σάτιρες, του 1927

[Θέλω να φύγω πια από δω...]

Θέλω να φύγω πια από δω, θέλω να φύγω πέρα,
σε κάποιο τόπο αγνώριστο και νέο,
θέλω να γίνω μια χρυσή σκόνη μες στον αιθέρα,
απλό στοιχείο, ελεύθερο, γενναίο.
Σαν όνειρο να φαίνονται απαλό και να μιλούνε
έως την ψυχή τα πράγματα του κόσμου,
ωραία να 'ναι τα πρόσωπα και να χαμογελούνε,
ωραίος ακόμη ο ίδιος εαυτός μου.
Σκοτάδι τόσο εκεί μπορεί να μην υπάρχει, θεέ μου,
στη νύχτα, στην απόγνωση των τόπων,
στο φοβερό στερέωμα, στην ωρυγή του ανέμου,
στα βλέμματα, στα λόγια των ανθρώπων.
Να μην υπάρχει τίποτε, τίποτε πια, μα λίγη
χαρά και ικανοποίηση να μένει,
κι όλοι να λένε τάχα πώς έχουν για πάντα φύγει,
όλοι πως είναι τάχα πεθαμένοι.

Του Κώστα Καρυωτάκη, Ελεγεία και Σάτιρες, του 1927

Αφήγηση

Αυτός ο άνθρωπος πηγαίνει κλαίγοντας
κανείς δεν ξέρει να πει γιατί
κάποτε νομίζουν πως είναι οι χαμένες αγάπες
σαν αυτές που μας βασανίζουνε τόσο
στην ακροθαλασσιά το καλοκαίρι με τα γραμμόφωνα.
Οι άλλοι άνθρωποι φροντίζουν τις δουλειές τους
ατέλειωτα χαρτιά παιδιά που μεγαλώνουν, γυναίκες
που γερνούνε δύσκολα αυτός έχει δυο μάτια σαν παπαρούνες
σαν ανοιξιότικες κομμένες παπαρούνες
και δυο βρυσούλες στις κόχες των ματιών.
Πηγαίνει μέσα στους δρόμους ποτέ δεν πηλαιάζει
δρασκελώντας μικρά τετράγωνα στη ράχη της γης
μηχανή μιας απέραντης οδύνης
που κατάντησε να μην έχει σημασία.
Άλλοι τον άκουσαν να μιλά
μοναχό καθώς περνούσε
για σπασμένους καθρέφτες πριν από χρόνια
για σπασμένες μορφές μέσα στους καθρέφτες
που δεν μπορεί να συναρμολογήσει πια κανείς.
Άλλοι τον άκουσαν να λέει για τον ύπνο
εικόνες φρίκης στο κατώφλι του ύπνου
πρόσωπα ανυπόφορα από τη στοργή.
Τον συνηθίσαμε είναι καλοβαλμένος και ήσυχος
μονάχα που πηγαίνει κλαίγοντας ολοένα
σαν τις ιτιές στην ακροποταμιά που βλέπεις απ' το τρένο
ξυπνώντας άσκημα κάποια συννεφιασμένη αυγή.
Τον συνηθίσαμε δεν αντιπροσωπεύει τίποτε
σαν όλα τα πράγματα που έχετε συνηθίσει
και σας μιλώ γι' αυτόν γιατί δε βρίσκω
τίποτε που να μην το συνηθίσατε·προσκυνώ.

Του Γιώργου Σεφέρη, Ημερολόγιο καταστρώματος α του 1940.

Πέντε μικρά θέματα

I

Μες στην κλειστή μοναξιά μου
Έσφιξα τη ζεστή παιδική σου άγνοια
Στην αγνή παρουσία σου καθρέφτισα τη χαμένη ψυχή μου.
Εμείς αγαπήσαμε. Εμείς
Προσευχόμαστε πάντοτε. Εμείς
Μοιραστήκαμε το ψωμί και τον κόπο μας
Κι εγώ μέσα σε σένα και σ' όλους.

II

Ίσκιιοι βουβοί αραγμένοι στη σκάλα
Μάτια θολά που κράτησαν εικόνες θαλασσινές
Κύματα με τη γλυκιάν αγωνία στην κατάσπρη ράχη
Γυμνός κυλίστηκα μέσα στην άμμο μα δεν υποτάχτηκα
Και δεν αγάπησα μόνον εσένα που τόσο με κράτησες
Όπως αγάπησα τα ναυαγισμένα καράβια με τα τραγικά ονόματα
Τους μακρινούς φάρους, τα φώτα ενός απίθανου ορίζοντα
Τις νύχτες που γύρευα μόνος να βρω το χαμένο εαυτό μου
Τις νύχτες που μόνος γυρνούσα χωρίς κανείς να με νιώσει
Τις νύχτες που σκότωσα μέσα μου κάθε παλιά μου αυταπάτη.

III

Δρόμοι παλιοί που αγάπησα και μίσησα ατέλειωτα
Κάτω απ' τους ίσκιους των σπιτιών να περπατώ
Νύχτες των γυρισμών αναπότρεπτες κι η πόλη νεκρή
Την ασήμαντη παρουσία μου βρίσκω σε κάθε γωνιά
Κάμε να σ' ανταμώσω, κάποτε, φάσμα χαμένο του πόθου μου
Κι εγώ ξεχασμένος κι ατίθασος να περπατώ κρατώντας
Ακόμα μια σπίθα τρεμόσβηστη στις υγρές μου παλάμες.
(Και προχωρούσα μέσα στη νύχτα χωρίς
Να γνωρίζω κανένανε κι ούτε
Κανέναν με γνώριζε).

IV

Κάτω απ' τα ρούχα μου δε χτυπά πια η παιδική μου καρδιά
Λησμόνησα την αγάπη που 'ναι μόνο αγάπη

Μερόνυχτα να τριγυρνώ χωρίς να σε βρίσκω μπροστά μου
Ορίζοντα λευké της αστραπής και του όνειρου
Ένωσα το στήθος μου να σπάξει στη φυγή σου
Ψυχή της αγάπης μου αλήτισσα
Λεπίδι του πόθου μου αδυσώπητο
Νικήτρα μονάχη της σκέψης μου.

V

Χαρά, Χαρά, ζεστή αγαπημένη
Τραγούδι αστείρευτο σε χείλια χιμαιρικά
Στα γυμνά μου μπράτσα το είδωλό σου συντρίβω
Χαρά μακρινή, σαν τη θάλασσα ατέλειωτη
Κουρέλι ακριβό της πικρής αναζήτησης
Άσε να φτύσω το φαρμάκι της ψεύτρας σου ύπαρξης
Άσε να οραματιστώ τις νεκρές αναμνήσεις μου (Ανελέπτο κύμα της νιότης μου).
Ω ψυχή την αγωνία ερωτευμένη!

Του Μανόλη Αναγνωστάκη, Εποχές του 1945

Οι δικοί μου ξένοι

Στίχοι: Χάρης Αλεξίου
Μουσική: Χάρης Αλεξίου

Οι δικοί μου ξένοι οι πιο μακρινοί
Είναι αυτοί που ζουν κοντά μου
Τους κοιτάζω, τους αγγίζω, τους μιλώ
Τους ανοίγω την καρδιά μου

Μα ο καθένας ταξιδεύει μοναχός
Μεσ' στην άγνωστη ψυχή του
Ο καθένας στη δική του ξενιτιά
Πολεμάει για τη ζωή του

Οι δικοί μου ξένοι
Είν' οι αγαπημένοι

Οι δικοί μου άνθρωποι ζούνε μακριά
Κι από μακριά αγαπάνε
Έτσι μεγαλώνει ο κόσμος κι η καρδιά
Και θυμόμαστε όπου πάμε

Μα ο καθένας ταξιδεύει μοναχός
Κι αδελφή ψυχή γυρεύει
Και στα κρύσταλλα κομμάτια της καρδιάς
Την αλήθεια του λαξεύει

Οι δικοί μου άνθρωποι
Της καρδιάς μου οι τόποι

Χάρης Αλεξίου, Το παιχνίδι της αγάπης, του 1998

Περί Φόβου

Στίχοι: B.D.Foxmoor
Μουσική: Active member

Φοβάμαι, μήπως δειλιάσω ψυχή μου
και κρύψω την αλήθεια πιο κάτω απ' τη φωνή μου
πιο χαμηλά κι απ' την ανάσα που αφήνω εγώ χαλάλι
ζωγραφιστή στο προσκεφάλι.

Φοβάμαι, ρε, αλήθεια μονάχα μια στιγμή
που θα με στείλει ν' αγκαλιάσω το σκοτάδι την ντροπή
φοβάμαι την στιγμή που θ' αντέχω στα μάτια να τους δω
φοβάμαι που είμαι ακόμα ρε εδώ.

Φοβάμαι μήπως δειλιάσω ψυχή μου
και λυπηθώ να σου χαρίσω την ρημάδα τη ζωή μου
φοβάμαι μην ποζάρω για ένα πλάνο κοντινό
κι εκείνη τη φορά που το μικρόφωνο κλειστό θα βρω.

Φοβάμαι που έχω αρχίσει να ξυπνάω μετά τον ήλιο
φοβάμαι δε θυμάμαι τον πιο καλό μου φίλο
φοβάμαι χωρίς λόγο να φοβάμαι γιατί
η μοναξιά μου έχει γίνει ξένη κι αυτή.

Φοβάμαι μήπως μάθω με τα φώτα να ζω
φοβάμαι μήπως φτιάξω ένα τραγούδι χαζό
φοβάμαι το κασέ και την τιμή μου να βρω
και μ' αρνηθώ, με σιχαθώ.

Μη σου κολλήσω φοβάμαι την κάννη στο κεφάλι
και προλάβεις και τραβήξεις την σκανδάλη
φοβάμαι φοβισμένο να σε δω
φοβάμαι μήπως και σε λυπηθώ.

Φοβάμαι αν είσαι ακόμα μαζί μου
μήπως δειλιάσω ψυχή μου

Φοβάμαι μήπως δειλιάσω ψυχή μου
και κρύψω την αλήθεια πιο κάτω απ' τη φωνή μου
φοβάμαι αν είσαι ακόμα μαζί μου
μήπως δειλιάσω ψυχή μου.....

Active member, Μύθοι του Βάλτου του 1998

Βιβλιογραφία

- Adler, S.** (1991). The reflective practitioner and the curriculum of teacher education. *Journal of Education for Teaching: International research and pedagogy*, 17(2), σσ. 139-150.
- Astington, J. W.** (1998). Theory of mind goes to school. *Educational Leadership*, 56(3), σσ. 46-48.
- Baker, J. C., & Martin, F. G.** (1998). *A neural network guide to teaching*. Bloomington, IN: Phi Delta Kappa Educational Foundation.
- Boal, A.** (2000). *The theatre of the Oppressed*. London: Pluto Press.
- Bond, E.** (2005). *Edward Bond and the Dramatic Child*. Trent, UK: Trentham Books.
- Bruner, J.** (1996). *The Culture of Education*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bruner, J. S.** (1957). Going beyond the information given. Στο J. S. Bruner, E. Brunswik, L. Festinger, F. Heider, K. F. Muenzinger, C. E. Osgood, & D. Rapaport (Επιμ.), *Contemporary approaches to cognition* (σσ. 41-49). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Cartwright, D., & Zander, A.** (Επιμ.). (1967). *Group Dynamics: Research and Theory* (3 εκδ.). New York: Harper and Row.
- Clark, C. M., & Peterson, P. L.** (1986). Teachers' thought processes. Στο M. C. Wittrock (Επιμ.), *Handbook of research on teaching* (3 εκδ., σσ. 255-296). New York: MacMillan.
- Costa, A. L., & Kallick, B.** (2000). *Discovering and exploring habits of mind, book 1 of habits of mind: A developmental series*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Csikszentmihalyi, M.** (2000). *Beyond boredom and anxiety*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- DeBono, E.** (1970). *Lateral thinking: Creativity step by step*. New York: Harper & Row.
- Dewey, J.** (1902). *The Child and the Curriculum*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dewey, J.** (1958). *Experience and Nature*. New York: Dover.
- Dewey, J.** (1964). *John Dewey on education; selected writings*. (R. D. Archambault, Επιμ.) New York: Modern Library.

Dewey, J. (1966[1916]). *Democracy and Education*. New York: MacMillan.

Dymoke, S., & Harrison, J. (Επιμ.). (2008). *Reflective Teaching & Learning*. London: SAGE.

Fosnot, C. T. (1996). Constructivism: A Psychological theory of learning. Στο C. T. Fosnot (Επιμ.), *Constructivism: Theory, perspectives, and practice* (σσ. 8-33). New York: Teachers College Press, Columbia University.

Gibson, J. J. (1950). *The perception of the visual world*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

Gibson, J. J. (1966). *The senses considered as perceptual systems*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

Gibson, J. J. (1979). *The Ecological Approach to Visual Perception*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

Giddens, A. (2002). *Κοινωνιολογία*. (Δ. Γ. Τσαούσης, Επιμ., & Δ. Γ. Τσαούσης, Μεταφρ.) Αθήνα: Gutenberg.

Gregory, R. L. (1980). Perceptions as Hypotheses. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London-Series B: Biological Sciences*, 290(1038), σσ. 181-197.

Jackson, A. (1993). *Learning through Theatre: new perspectives on theatre in education*. London: Routledge.

Jensen, E. (1998). *Teaching with the brain in mind*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Kalantzis, M., & Cope, B. (2013). *Νέα Μάθηση. Βασικές αρχές για την επιστήμη της εκπαίδευσης*. (Α. Ευγενία, Επιμ., & Χ. Γιώργος, Μεταφρ.) Αθήνα: Κριτική.

Kalantzis, M., & Cope, B. (2013). *Νέα Μάθηση. Βασικές αρχές για της επιστήμη της εκπαίδευσης*. (Α. Ευγενία, Επιμ., & Χ. Γιώργος, Μεταφρ.) Αθήνα: Κριτική.

Kellough, R. D., & Kellough, N. G. (2008). *Teaching young adolescents: Methods and resources for middle grades teaching* (5η εκδ.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Merrill Prentice Hall.

Larochelle, M., Bednarz, N., & Garrison, J. (Επιμ.). (1998). *Constructivism and Education*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lewin, K. (1951). *Field Theory in Social Science*. New York: Harper and Row.

MacNab, D. S., & Payne, F. (2003). Beliefs, attitudes and practices in mathematics teaching: Perceptions of Scottish primary school student teachers. *Journal of Education for Teaching*, 29(1), σσ. 55-68.

Mezirow, J. (2007). *Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση*. (Α. Κόκκος, Επιμ., & Γ. Κουλαουζίδης, Μεταφρ.) Αθήνα: Μεταίχμιο.

Neelands, J. (2004). *Beginning Drama 11-14*. London: David Fulton.

Neelands, J., & Dobson, W. (2004). *Drama and Theatre Studies at A/AS level*. London: David Fulton.

Pollard, A., Anderson, J., Maddock, M., Swaffield, S., Warin, J., & Warwick, P. (2008). *Reflective Teaching: Evidence-informed Professional Practice* (3η εκδ.). London: Continuum International Publishing Group.

Redington, C. (1987). *Six TIE Programmes*. London: Methuen.

Rizvi, F. (2007). Internationalization of Curriculum: A Critical Perspective. Στο M.

Hayden, J. Levy, & J. Thomson (Επιμ.), *The SAGE Handbook of Research in International Education* (σσ. 391-403). London: Sage.

Robinson, K. (2011). *Άλλη Λογική. Για μια επανάσταση δημιουργικότητας*. (Β. Σιδέρης, Επιμ., & Β. Αργυριάδης, Μεταφρ.) Αθήνα: Εν Πλω.

Rogers, C. (1961). *On becoming a person*. Boston: Houghton Mifflin.

Rogers, C. (1969). *Freedom to learn*. Columbus Ohio: Charles Merrill Co.

Schon, D. A. (1987). *Educating the Reflective Practitioner: Toward a New Design for Teaching and Learning in the Professions*. San Francisco: Jossey Bass.

Schunk, D. H. (2009). *Θεωρίες Μάθησης. Μία εκπαιδευτική θεώρηση*. (Κ. Γιώργος, Επιμ., & Ε. Εκκεκάκη, Μεταφρ.) Αθήνα: Ματαίχμιο.

SCRYPT Journal Editorial Committee (1985). Editorial. *SCRYPT Journal*, 14, σσ. 3-8.

Slattery, P. (2006). *Curriculum Development in the Post-Modern Era*. New York: Routledge.

Stright, S. D., & Supplee, L. H. (2002). Children's self-regulatory behaviors during teacher-directed, seat-work, and small-group instructional contexts. *Journal of Educational Research*, 95(4), σσ. 235-244.

Vygotsky, L. (1998[1978]). *Νους στην κοινωνία. Η ανάπτυξη των ανώτερων ψυχολογικών διαδικασιών*. (Σ. Βοσνιάδου, Επιμ., & Α. Μπίμπου, Μεταφρ.) Αθήνα: Gutenberg.

Wagner, B. J. (Επιμ.). (1999). *Building Moral Communities through Educational Drama* (Perspectives on writing). Stanfprd, Connecticut; London, England: Ablex.

Wiggins, G., & McTighe, J. (2006). *Understanding by Design* (2η εκδ.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.

Winston, J. (2005). Between the aestheti and the ethical: analysing the tension at the heart of Theatre in Education. *Journal of Moral Education*, 34(3), σσ. 309-323.

Winston, J., & Tandy, M. (2001). *Beginning Drama 4-11*. Abingdon: David Fulton.

Αρβανίτη, Ε. (2011). Αναλυτικά προγράμματα και αναστοχαστική νεωτερικότητα: Μία διαπολιτισμική προσέγγιση. Στο Κ. Δ. Μαλαφάντης, Μ. Σακελλαρίου, & Θ. Μπάκας (Επιμ.), *Πρακτικά ΙΓ' Διεθνούς Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας, Αναλυτικά Προγράμματα και Σχολικά Εγχειρίδια: Ελληνική Πραγματικότητα και Διεθνής Εμπειρία* (Τόμ. Β', σσ. 539-551). Αθήνα: Διάδραση.

Βοσνιάδου, Σ. (Επιμ.). (1992). *Κείμενα Εξελικτικής Ψυχολογίας* (Τόμ. Β). Αθήνα: Gutenberg.

Γιαννούλη, Μ., & Ποταμούση, Η. (2011). *Παίζοντας τις ιστορίες του κόσμου για να αλλάξουμε τον κόσμο: Ένα θεατροπαιδαγωγικό πρόγραμμα για τα δικαιώματα του παιδιού και την οικολογική συνείδηση*. Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση.

Γκόβας, Ν. (2003). *Για ένα νεανικό δημιουργικό θέατρο. Ασκήσεις, παιχνίδια, τεχνικές*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Γκόβας, Ν., & Ζώνιου, Χ. (2011). *Θεατροπαιδαγωγικά Προγράμματα με τεχνικές Θεάτρου Φόρουμ*. Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση & Όσμωση.

Γούναρη, Π., & Γρόλλιος, Γ. (Επιμ.). (2010). *Κριτική Παιδαγωγική. Μια συλλογή κειμένων*. Αθήνα: Gutenberg.

Γουρνάς, Γ. (2011). Η αλλαγή μέσα από τη σχέση. Ένα διεπιστημονικό μοντέλο για την

αξιοποίηση της ομάδας στην Εκπαίδευση. Στο *Επιμορφωτικό Υλικό. Θέματα αξιοποίησης της ομάδας στην τάξη. Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης* (σσ. 81-100). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. (2015, 10 9). Ανάκτηση από 0-18.gr: <http://www.0-18.gr/gia-megalouys/dsdp>

Κακουδάκη, Τ. (2013). *Εφηβικό Θέατρο: μια νέα πρόκληση στις συνήθειες των καιρών*. Αθήνα: Επίλογος (ετήσια πολιτιστική έκδοση).

Καψάλης, Α. Γ. (2006). *Παιδαγωγική Ψυχολογία* (4η εκδ.). Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

Κοσμούπουλος, Α. Β. (2000). *Σχεσιοδυναμική Παιδαγωγική του Προσώπου*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.

Κουκουνάρας Λιάγκης, Μ. (2007). *Πέντε μουντζουρωμένα απογεύματα. Ένα Θεατροπαιδαγωγικό Πρόγραμμα*. (Μ. Κουκουνάρας Λιάγκης, Επιμ.) Θεσσαλονίκη-Κομοτηνή: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Δήμος Σταυρούπολης, Δήμος Κομοτηνής, Europe Direct.

Κουκουνάρας Λιάγκης, Μ. (2011). *Εκπαιδευτικοί εν δράσει. Νέα Πολυτροπική Διδακτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.

Κουκουνάρας Λιάγκης, Μ. (2015). *Επιστήμες της Παιδαγωγικής και πρώτη εφηβεία. Συμβολή στη διδακτική μεθοδολογία της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Gutenberg.

Ματσαγγούρας, Η. (2001). *Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας. Στρατηγικές Διδασκαλίας. Η Κριτική Σκέψη στη Διδακτική Πράξη* (5η εκδ., Τόμ. Β'). Αθήνα: Gutenberg.

Ματσαγγούρας, Η. (2008). *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Ματσαγγούρας, Η. (2009). *Εισαγωγή στις Επιστήμες της Παιδαγωγικής*. Αθήνα: Gutenberg.

Μοντεσσόρι, Μ. (1978). *Το όραμα μιας νέας αγωγής*. Αθήνα: Γλάρος.

Μοντεσσόρι, Μ. (1986). *Παιδαγωγικό Μανιφέστο*. (Μ. Λώμη, Μεταφρ.) Αθήνα: Γλάρος.

Μπακιρτζής, Κ. (2010). Βιωματική μάθηση και εμπύχωση ή ο δάσκαλος-εμπυχωτής. Στο Μ. Μουμουλίδου, & Γ. Ρεκαλίδου (Επιμ.), *Μικρές Ομάδες στην Εκπαίδευση. Παιδαγωγικές, Μαθησιακές, Εμπυχωτικές Προσεγγίσεις* (σσ. 191-202). Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.

Μπίκος, Κ. (2004). *Αλληλεπίδραση και Κοινωνικές Σχέσεις στη Σχολική Τάξη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παπαδιώτη-Αθανασίου, Β. (2010). Η λειτουργία της ομάδας ως ένας τρόπος βιωματικής μάθησης. Στο Μ. Μουμουλίδου, & Γ. Ρεκαλίδου (Επιμ.), *Μικρές Ομάδες στην Εκπαίδευση. Παιδαγωγικές, Μαθησιακές, Εμπυχωτικές Προσεγγίσεις* (σσ. 201-213). Αθήνα: Gutenberg.

Πολέμη-Τοδούλου, Μ. (2011β). Διαμορφώνοντας πυξίδα για την αξιοποίηση του άξονα “σχέσεις και ομάδα” στο διδακτικό σχέδιο. Στο *Επιμορφωτικό Υλικό. Θέματα αξιοποίησης της ομάδας στην τάξη. Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης* (σσ. 43-52). Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Πουρκός, Μ. Α. (2003). *Ο ρόλος του πλαισίου στην ανθρώπινη επικοινωνία, την εκπαίδευση και την κοινωνική-ηθική μάθηση*. Αθήνα: Gutenberg.

Πυργιωτάκης, Ι. Ε. (2011). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη*. Αθήνα: Πεδίο.

Ρούσσος, Π. Λ. (2011). *Γνωστική Ψυχολογία. Οι βασικές γνωστικές διεργασίες*. Αθήνα: Τόπος.

Σαλβαράς, Γ. Κ., & Σαλβαρά, Μ. Ι. (2011). *Μοντέλα και Στρατηγικές Διδασκαλίας. κατασκευή και χρήση “εργαλείων” διδασκαλίας*. Αθήνα: Διάδραση.

Ταρατόρη-Τσαλκατίδου, Ε. (2002). *Η μέθοδος Project στη θεωρία και στην πράξη*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

Φρυδάκη, Ε. (2009). *Η διδασκαλία στην τομή της νεωτερικής και της μετανεωτερικής σκέψης*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Χατζηγεωργίου, Γ. (2012). *Γνώθι το Curriculum. Γενικά και ειδικά θέματα Αναλυτικών Προγραμμάτων και Διδακτικής*. Αθήνα: διάδραση.

Χατζηχρήστου, Χ. Γ. (2011α). *Κοινωνική και Συναισθηματική Αγωγή στο σχολείο. Πρόγραμμα για την Παραγωγή της Ψυχική Υγείας και της Μάθησης στη Σχολική Κοινότητα. Εκπαιδευτικό Υλικό III Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: τυπωθήτω.

Χατζηχρήστου, Χ. (2011β). *Κοινωνική και Συναισθηματική Αγωγή στο σχολείο. Πρόγραμμα για την Παραγωγή της Ψυχική Υγείας και της Μάθησης στη Σχολική Κοινότητα. Εκπαιδευτικό Υλικό III Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση* (Τόμ. 6). Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.

Χολέβα, Ν. (2010). *Εσύ όπως κι εγώ*. Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση.

Χρυσ αφίδης, Κ. (2002). *Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία*. Αθήνα: Gutenberg.

ISBN: 978-618-81423-1-2